

Les Bibliothèques Virtuelles Humanistes

Extrait de la convention établie avec les établissements partenaires :

- ces établissements autorisent la numérisation des ouvrages dont ils sont dépositaires (fonds d'Etat ou autres) sous réserve du respect des conditions de conservation et de manipulation des documents anciens ou fragiles. Ils en conservent la propriété et le copyright, et les images résultant de la numérisation seront dûment référencées.
- le travail effectué par les laboratoires étant considéré comme une « œuvre » (numérisation, traitement des images, description des ouvrages, constitution de la base de données, gestion technique et administrative du serveur), il relève aussi du droit de la propriété intellectuelle et toute utilisation ou reproduction est soumise à autorisation.
- toute utilisation commerciale restera soumise à autorisation particulière demandée par l'éditeur aux établissements détenteurs des droits (que ce soit pour un ouvrage édité sur papier ou une autre base de données).
- les bases de données sont déposées auprès des services juridiques compétents.

Copyright - © Bibliothèques Virtuelles Humanistes

SR
16 A
ans un

3. C. p. T. 2. j. 17. SR 14
A

2

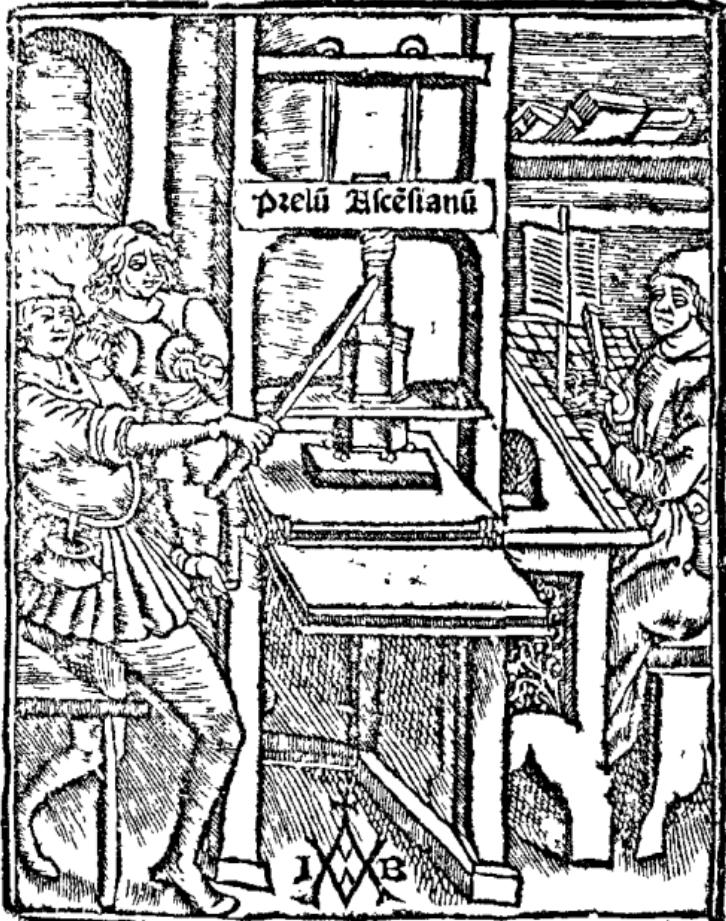
III, 4

Savoirs

- E

III 2 1

Triumphus Crucis, De veritate fidei
Fra. Hieronymi de Ferraria prædica
toris.

Venudatur in ædibus Ascēsianis.

Tabula Capitulorū.

- Vel ex eo fidem christianam esse veram q̄ optime vi
tē sit causa. Cap. viij.
Doctrinā christianā, cui fides initif, eē a deo. Ca. viij.
Ab ořone & pteplatiōe christianā fidē eē verā. Cap. ix.
A cultu christianorū exteriori fidē esse verā. Ca. x.
Ab iřisecis christianę vitę effectib⁹ fidē eē verā. Ca. xi.
Ab extrisecis xpianę vitę effectib⁹ fidē eē verā. Ca. xii.
Ab admirandis Christi operibus, & primum a potē
tia fidem esse veram. Cap. xiiij.
A sapientia Christi fidem esse veram. Cap. xiiij.
A bonitate Christi fidem esse veram. Cap. xv.
A Christi potentia, sapientia & bonitate simul fidem
esse veram. Cap. xvij.

Capit. Tertiū Libri.

Proœmium de ordine procedendi.

- In deo esse infinita, Deumq; infinita facere posse, quæ
humani intellectus captum excedant. Cap. i.
Quę supra hois itellectū xpiana credit religio. Ca. ij.
A christiana fide de trinitate nihil impossibile, nihil ir=
rationabile asseuerari. Cap. iiij.
Christianā fidem de creatione nihil impossibile, nihil
irrationabile affirmare. Cap. iiiij.
Christianam fidem de creature rationalis sanctifica
tione, deq; eius gloria & resurrectione nihil impos
sibile nihil irrationabile attestari. Cap. v.
Christianam religionem pœnas damnatorū conue
nienter ponere. Cap. vi.
Christianā religionē de Christi icarnatiōe nihil ipos
sibile, nihil indecens aut irronabile sentire. Ca. viij.
A ij

Tabula Capitulorum.

Prími Librí Cap.	Proœmíum.
De modo procedendi.	Cap. Primum.
De triūpho Christi, vñ fidei argumēta eliciūf.	Ca. ij.
Positiones omnibus concedendē.	Cap. iij.
Solutio obiector̄ contra dictas positiones.	Cap. iiij.
De ordine procedendi.	Cap. v.
Deum esse.	Cap. vij.
Deum non esse corpus nec corporis formam nec aliquid compositum.	Cap. vij.
Deū esse perfectū & summū bonum, infinitē potentię vbiq̄ immutabile & æternum.	Ca. viij.
Deum esse vnum.	Cap. ix.
In deo esse intellectū pfectāq̄ rerū cognitionē, eūq̄ nō necessitate naturę agere, sed voluntate.	Ca. x.
Deum habere oīm rerum prudētiam.	Cap. xi.
De fine hoīs ad quē diuina dirigiſ puidētia.	Ca. xij.
Finē hoīs vltimū in p̄senti vita non esse.	Cap. xiij.
Animam hominis esse immortalem.	Ca. xiiiij.

Capit. secundi Libri.

Proœmíum de ordíne procedendí.
Aliquam veram esse religionem.
Duplicem esse dei cultum.
Nullā christiana vita inueniri meliorem.
Vltimo christianę vitę fine meliorem nullum excogiti posse.
Nullum ad beatitudinē mediū christiana vitameli⁹ inueniri.
Per religionem christianam homines certissime ad beatitudinem perduci.

Fratr̄is Hieronymi Sauonarolæ
Ferrariensis, ordinis Pr̄edicatorum, de
veritate fidei in dñicæ Crucis trium-
phum, Liber Primus.

Procemium.

 Loriosum Crucis triūphū cōtra hui⁹ se-
culi sapiētes, garrulosq; sophistas: arduū
pfecto ac supra vires, t̄pibus tñ n̄is vtile
opus ac necessariū, diuina ope fret⁹ aggre-
dior. Quis em̄ ex innumeris dñi nostri Iesu Christi
opib⁹ ac celebratis toto orbe miraculis, sacrifq; theo-
logorū monumētis fides oī ex parte adeo fundata &
stabilita sit, vt de illa amplius indagari nedū ambi-
gere supfluū curiosumq; videat: plātiq; tamen hac
fēpestate mortales ita peccatorū sordib⁹ volutātur,
vt ad veritatis lucem caligantes c̄lestia pro ridicu-
lo habeant, ac diuina miracula quasi delirāmēta con-
temnant. Nos itaq; quos nimur um̄ ȝelus domus dei
comedit, pr̄eterita ac pene aboleta in memoriam re-
uocantes quasi somniculosos excitare conabimur.
Licet autem fides ex causis principijsq; naturalibus
demonstrari non possit: ex manifestis tamen effecti-
bus validissimas rationes adducemus, quas nemo
sanę mentis inficiari poterit. Non q; fides ijs tan-
tummodo innitatur, cum teste Apostolo, donū illa
sit dei, non ex operibus, ne quis glorietur: sed vt ea-
rum subsidio nutantes basibus solidatis consistant
increduli, & ad recipiēdū supernaturale fidei lumen

A iij

Tabula Capitulorum.

- Christi natiuitatē ex ḥgine nec īpossiblē nec irratio-
nabilē, ei⁹ aūt vitā puenētissimā fuisse. Ca.vij.
Quæ de originali peccato christiana religio afferit,
nec impossibilia esse nec ratione carētia. Cap. ix.
Christi passionē ac reliq hūanitat⁹ ei⁹ mysteria, oīas-
q; eccl̄ie circa fidē decreta rōnabilitē poni. Cap. x.
Christianā religionē duo charitat⁹ p̄cepta toti⁹ vitæ
moralis fundamēta sapiētissime ponere. Ca.xj.
Moralē eccl̄ie doctrinā excellētissimā esse. Cap. xij.
Iudicialem ecclesiæ doctrinam maxime rationabi-
lem esse. Cap. xiij.
Ecclesiæ sacramenta conuenienter a Christo institu-
ta fuisse. Cap. xiii.
Numerū sacramentorū rōnabile esse. Cap. xv.
Ritus sacroq; cōueniētes ac rōnabiles esse. Cap. xvj.
Solutiōes obiectoq; circa sac̄m eucharistię. Ca.xvij.
Cerimonias ecclesiæ rationabiles esse. Cap. xvij.

Libri Quartí Capi.

Proœmíum.

- Nullā religionē prēter christianā verā esse. Cap.j.
Religiones a philosophis traditas defectum & er-
rorum plenas fuisse. Cap. ij.
Traditiones astrologorum penitus inutiles ac sup-
stitiones fuisse. Cap. iij.
Idololatrariū sectam omniū vanissimā esse. Ca. iiij.
Iudaicę p̄fidię superstitionisq; confutatio. Cap. v.
Hēreticoq; oē dogma falsum ac puer sum esse. Ca. vij.
Mahumetanorū sectā omni ratione carere. Cap. vij.
Christianā religionē oīno verā & stabilē esse. Ca. vij.
Totius operis epilogus. Cap. ix.
Finis.

Liber Primus.

¶ De modo procedendi.

Cap. i.

Oportet autem nos ad cognitionem inuisibili
um per visibilia deuenire: omnis enim nostra
cognitio incipit a sensu: sensus vero ea solum,
quae extrinsecus sunt accidentia cognoscit: Intellectus
autem subtilitate sua rerum substantiam penetrat.
Quarum consideratione ad cognitionem immateri
alium & inuisibilium rerum eleuatur. Dum enim
substantiam & proprietates ordinem, causas & mo
tum rerum visibilium speculatur, per haec in substā
tiarum separatarum, & dei notionem quodammodo
do manuducitur & sublimatur: quemadmodum eti
am per accidentia, & motus operationes ve hominis
extrinsecas ad latentis animæ interiorisq; hominis,
ac inuisibilem suimet partium intelligentiam per
uenit. Colligentes igitur philosophi præ oculis vni
uersum, cælos, s. & ornatum eorum atq; influxū, nec
non elementorum proprietates, actiones, mixtiones
q; eorum multimodas, compositarum rerum varie
tates, motus, & proprias passiones, mirabilem deni
q; ordinem & mundi huius visibilis magnitudinem
& pulchritudinem, ad inuisibilia suspicienda mentis
aciem erexerūt: Quibus inuentis eorum naturas &
proprietates qualitercunq; potuerūt inuestigare co
nati sunt. Sicut ergo ipsi philosophi res naturales eē
opa dei cognoverunt, per quæ in eius virtutis & glorie
cognitionē pueniri pōt: ita quæ sunt in ecclesia Chri
sti sensibus & rōne perceptibilia, ostendere volumus eē
eiusdē opa dei, p q ad notitiā maiestatis & gliae Iesu
Christi, q nobis inuisibilis ē puenire possum⁹. Quē
admodū igitur omnia, q deus fecit in vniuerso, phi

• A iiiij

Triumphus Crucis.

disponantur: fideles autem his instructi armis contra impios oppugnatores procedant, passimq; illog; insipientiam detegentes simplices ab eorum faucib; incautosq; eripiant. Neq; vero est cur hac de refidei merito derogari quis putet: propterea q; tritū illud fit, fidem non habere meritū, cui ratio humana p̄bet experimentum. Ad eos enim hoc tñ referunt, qui non nisi rationibus coacti credere volunt. Qui autē primum diuino munere constantissime fidem amplexi se in super atq; alios in ea rationibus confirmare contendunt: iij sunt pr̄cipue cōmendandi, Prīcipe apostolorum Petro ita nos exhortante. Domini autem Christum sanctificate in cordibus vestris parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est, fide & spe. Quia ergo rationibus dūtaxat disputare contendimus 'nullius authoritati initemur: Atq; ita in toto opere p̄grediemur, ac si nulli hominū q̄libet sapienti, sed soli rationi ex ijs quæ videmus & experimur, credēdū sit. Rationi enim naturali omnes assentiri cogūtur. Quoniam vero cum sapientibus huius seculi nobis modo agēdū est, quos domestici & nudi sermonis lectio plerūq; fastidit, cōsuetq; simplicitatis nostrę metam paululum in huius operis stilo pro illorū satisfactione trāsgredimur.

Finis Prologi.

Liber Primus.

Io ita cōnexę, vt alia ex alia pendeat. Virtus quoq; & sapientia Christi , nō ex vno eius ope statim poterit apprehendī . Verum si omnia illius gesta & effectus qui inde emanarunt, conspectui nostro pariter effe- ram⁹ nō vnā tñ rationē, s̄ multas ex ipsis colligētes: cōpellet nimirū cuiuslibet hominis intellectus fateri, Christū crucifixum esse verū dēū. Quia si vnica ope- ratio & argumētatio min⁹ sufficiat : oēs tñ simul col- lectę eā vim habebūt, vt quispiā nīsi proterue mentis dissentire non possit. Verum quia præterita & p̄sen- tia Christi opera non facile conspectui sesē offerūt, si- cut naturalia, cū qbus quotidie versamur, & q̄ miro sub celo ordine connectunf: opportunū duxi ea ad sen- sibilē imaginē sub specie curr⁹ triūphalis redacta cui libet etiā rudi ingenio, quasi palpāda pponere, vt nō tñ singula seorsum, sed cūcta p̄iter p̄tēplemur. ¶ Pri- mū itaq; ante ora cōstituamus currū quatuor vestū rotis, & sup eū more triūphātis Christū spinis coro- natū, innumeris pbris & cōtumelijs atq; atrocissi- mo & turpissimo supplicij ac mortis gñe supatis, pla- garū liuore totiusq; crūētati corporis cicatrices & vul- nera ostendentē: qbus nō alijs armis cuncta subegit, & captiuā in altū duxit captiuitatē. Eiusq; vertici mi- cātibus radijs lucidissim⁹ imīneat globus trina facie trinitatē effingēs, q̄ totū ipm Christū eiusq; eccliam inenarrabili circūfuso splēdore pr̄sus illustret. Chri- stus vero lēua crucē feneat, cum ceteris passionis suā aculeis & instrumētis: utriusq; testamēti volumē de- xtra cōpleteſ. Iuxta pedes cūsupposita hostia stet ca- lix, & circa ipsum distincta vasa aquę, vini, olei, & bal- sami cum reliquis sacramentorum ecclesiæ signis.

A v

Triumphus Crucis.

Iosophi aggregauerūt, oportet quoq; nos colligere q; cūq; Christ⁹ i mūdo opat⁹ est. Et sicut ex miris natu-
rē operib⁹ philosophi coacti sunt cōfiteri, deū esse pri-
mā omniū causam, & opus naturē esse opus intelligē-
tię non errantis, hoc est dei: Ita ex admirandis Chris-
tī operibus ostendere volumus eundē Christū cruci-
fixū, esse primā oīm causam, & ipsius operationes eē
dei operationes, qui errare non potest. Nec tamen p-
pterea asserere volum⁹ nos ob has rationes credere.
Neq; em̄ harū argumentationū virtute christiana
mens ad credenduz impellif: alioquin de hīmōi rebus
non fides, sed opinio habereſ: virtute aut̄ hēc credim⁹
luminis ex deo nobis supnāaturaliter infusi. Deinde
his rationibus, fideliu-n aios alacriores reddimus &
confirmamus, incredulis aduersarijs demonstrantes
fidem a nobis non leuiter & inaniter, sed grauiter sa-
pientissimeq; teneri. Ut autē melius vniuersa diuer-
sorū temporū ecclesię opera tam prēsentis q; prāteri-
tę in vnū collecta ante oculos statuamus, ad similitu-
dinem & comparationem vniuersi, sub effigie curr⁹
triumphalis singula inferius describemus.

¶ De triumpho Christi: vnde fidei argumenta elici-
untur.

Cap.II.

DEUS enim cum sit infinitę pōtentię, sapiētię
& bonitatis, non potest per vnam tantū cre-
aturam nīsi imperfecte cognosci. Philosophi
siquidem in tantę maiestatis notitiam ex ordine uni-
uersi potissimum deuenerunt: qui ordo non ex vna
duntaxat re, sed ex innumeris fere constat: quas non
multa cum difficultate præ oculis simul statuere po-
tuerunt, cum sint omnes naturali quodam vincu-

Liber Primus.

Pro p̄ma siquidē causa & p̄ inuisibilib⁹, ad q̄b cognitionem p̄ visibilia nūtuntur philosophi peruenire, in vertice Christi radiantē globum lucidissimū statuimus vice sanctissimæ & indiuiduæ Trinitatis: quam summū dēū esse confitemur: Atq; ipsum Christū, qui nobis inuisibilis est, ceteris vndiq; supeminentē: Cui innumerōs angelorū & animarū beatarū choros assistere credimus. Ad quorū cognitionem & scientiam ex ijs quæ supra & circa currū visibilia collocauim⁹ peruenire conabimur. Sicut aut̄ p̄ki post inuisibilia cælū dicūt esse principalem oīm, quæ infra ipsum generantur causam: Ita & nos crucem & passionē Christi post diuinitatem ponimus principalem causam gratiarū ecclesiæ & nostrę salutis. Et sicut post celum succedūt elemēta, ita post passionē Christi sequūtur ecclesiastica sacramēta. Et quēadmodū elementa virtutem omnē habent a celo, ita sacramenta virtutem a passione Christi consequuntur. Post elementa vero semina in mūdo & agētia particularia ponimus. Pro seminib⁹ ergo in Triūpho n̄o doctrinā accipimus euāgelicā, sanctorūq; opa & exēpla, q̄rū ossa ac cineres nos memores reddūt. Eorū nāq; monumentis, meritis & exēplis eccl̄ia quotidie clar̄ ac fructuosis opibus fœcundaſ. Insuper pro particularibus agētibus descripsim⁹ ap̄los, patriarchas, prophetas, martyres ac doctores, qui dū viuerēt vniuersum terrarū orbē suis p̄dicationib⁹ in Christo regnauerunt. Sancti eīn dū Christo cooperātur, particularia agētia recte vocari possunt. Eorū vero scripta bona opera & exempla, quæ sapissime in ecclesia recoluntur, nobis semina bene viuēdi proculdubio existunt.

Triumphus Crucis.

Mox infra gradum Christi sedeat piissima eius ma-
ter virgo Maria. Ad hæc infra ipsius virginis gradū
circūquaq; disposita sint aurea, argentea & crystalli-
na vasa, cælaturis & gemmis ornata preciosis, nō ni-
si ossibus & cineribus referta mortuorum. Ante cur-
rum statim Apostoli & predicatores omnes quasi ve-
hiculum trahentes assistant, Præeuntibus patriarchis & prophetis veteris testamenti cum innumera
virorum & mulierum caterua. Curru circunstent
amplissima vtriusq; sexus & cuiuslibet conditionis
agmina martyrum: circa quos sint vniuersi doctores
sacri libros apertos vtraq; manu gestantes. Curru
dehinc sequatur infinita multitudo vtriusq; sexus, &
omnis generis & sortis hominum, Iudeorum scilicet
græcorum, latinorum, ac barbarorum, tam diuitum
q; pauperum, sapientum, eruditorum, idiotarum cu-
iuslibet ætatis, plaudentium. In circuitu autem ho-
rum omnium tam præcedentium q; sequentium tri-
umphalis pompam currus, ponam⁹ innumeratas ho-
stium turmas ecclesiam totis viribus oppugnantes,
Imperatores scilicet, reges, principes & potentes hu-
ius seculi, Sapientes quoq; & philosophos, & hereti-
cos, ac ex omnium gētium & linguarum populis, ser-
uis & liberis, mariibus ac foeminiis infinitam sortis
cuiuscunq; frequentiam. Iurta hos prophana deorū
simulacra & idola constrata, & diruta, & cōminuta
describantur, Necnō libri hereticorum combusti, cō-
futataq; ceterarū sectarū dogmata: cult⁹ deniq; oīs
aliarū religionū deiecit⁹ & euersus. ¶ Hmōi ergo cur-
rus ante oculos nřos descriptus & cōstitut⁹, erit qua-
si qđdā vniuersum, vñ nouā p̄hiaz elicere valeamus.

Liber Primus.

virtute luminis intellectus agentis, cum proponuntur statim assentimur: Licet in multis etiam possint conuenire disputantes, non eque omnibus, sed ipsis timido notis. Oportet ergo nos notissima quedam quasi fundamēta pponere: Quę si negarentur, oīs nostra disputatio solueret. Quia cōtra negātes pncipia nō est disputandū. Siq̄s em̄ negaret aliqd moueri, velut Zeno, cū eo physicus disputare non posset: Cū physicus oīa vel quedā moueri p̄supponat. Cōueniamus ergo in hoc pm̄ū, scilicet Iesum Christū a Iudeis esse crucifixum, & ab oībus fere gentib⁹ pro deo habitū & adoratū: hoc em̄ cūctis tam fidelibus q̄ infidelibus plane cōstat. Qđ heretici, Iudei, Mahometani, & oīs Gētiliū & Barbarorū lingue fatentur, & ab initio p̄petua successiōe Christiani eū ad hęc usq̄ ad tēpora ita coluerūt. Libri quoq̄ de ip̄o Christo eiusq̄ eccl̄ia q̄cū q̄ idiomate editi, tā fidelū q̄ aduersariorū vbiq̄ terrarū vulgati abūde nobis phibent testimoniuī. Nulla deniq̄ mūdi regio, aut angulus vix reliquus est vilius, vbi Christianarū eccliarū monumēta nō extent. Nec alijs fere inuenīt in orbe loc⁹, i q̄ vel Iesus Christus crucifix⁹ tāq̄ ver⁹ deus nō adoreſ, aut retroact⁹ spibus ibidem nō fuerit adoratus. Vel saltē vbi neſciant a Christianis eundē vt verū deum hacten⁹ cultum, & in p̄ſentia coli: Vnde infideles eū vocāt deū Christianorum. Quāobrem delirū & illūlū fcret id negare, quod cīm ora, scripta, vestigia & antiqua monumēta testantur. De alijs cōsequēter in triumpho designatis idcm afferimus. Videlicet de cōfessione & adoratione sanctissimae Trinitatis, Crucis, Eucharistie, virginis Marię, atq̄ sanctoꝝ, quorū cineres &

Triumphus Crucis.

Postremo in hoc mūdo corporeo sequūtur effectus: pro quib⁹ amplissimā hominē multitudinē cuiuslibet cōditionis descripsim⁹, ad Christū exēplis & adhortationibus sanctorū cōuersam, quę cū pie tū etiā sanctissime vixit. Sed q̄a in rebus naturalibus oīs motus est de cōtrario ī cōtrariū, & generatio vni⁹ ē corruptio alteri⁹: in omni generatione pugnātia inuicē cōtraria regnūt: Vbi semp̄ maior p̄ualet virtus. Propterea hostes Christi & ecclesiæ, eorūq; errores vndiq; Christo duce fugatos & euulsos in hoc mūdo descripsim⁹. Porro ex quatuor rotis quatuor mūdi partes inteligunt, p̄ fidē & veritatē Christi mīrifice illustratę. Sicut ergo philosophi p̄ oculis habentes ordinem vniuersit, & eius effectus cōsiderātes admiratione & ardore discendi ipsas naturaliū effectuum causas p̄quirendo, paulatimq; ab inferioribus ad superiora ascendendo, ad cognitionem diuinę maiestatis & inuisibiliū puenerūt: Ita & nos si triūphi & descriptionis huius imaginē, pr̄eteritosq; & quotidianos effectus hinc elitos diligentius p̄scrutati fuerimus, incipiem⁹ admirari, & eorū causas ingrere: & per hoc ad diuinitatē Christi & inuisibilia maiestatis eius cognoscēda gradatim trāffereinur.

Conpositiones omnibus concedendę. Cap. III.

VT autem in hac nostra disputatione cōgrue procedamus, Sciendum est, oportere disputantes in aliquo semper vel in quibusdā conuenire. Alioquin si in omnibus dissiderent, non haberet disputatio locū. Ea vero, in quibus semper cōueniunt disputantes, sunt omnibus æque notissima. Quæ vel sensu, vel inductione cognoscuntur, Vel eis

Liber Primus.

ta extant fidei nostræ argumēta, pculdubio Christus apud se regnasse mirabiliaq; multa fecisse testantur: neq; eū modo haud impune blasphemāt, sed etiā vernerant. Si ergo dementis est ea negare, quæ cunctis p spicua sunt, & manibus quodāmodo attrectant: profecto que diximus, negare nemo poterit, nisi omnem prorsus effugiat veritatem, eiq; impudenter ac insipienter obſistat.

Solutio obiectorū cōtra dictas positiōes. Ca.III.

Sed obijciat forte quispiā, mirabile esse neminem historiographorum gentilium hæc suis scriptis smādasse, que profecto si vera essent, non fuissent ab eis silentio ptermissa. Quis enim non admiretur eos diligentissime bella regū & māgnorū virorum gesta descripsisse: hoc aut̄ Christi opus, quo nullū mai⁹ nullūq; mirabilius ac magis in foto terrarū orbe p̄dicatū celebratūq; inueniri potest, prorsus omisissus. Tametsi a multis contradicentibus testimoniu⁹ factū confirmatū sit: dum ea que scriptis suis carpūt, ostēderint potius q̄ cōfutarint. **R**espondemus tamē falsum esse q̄ nemo gentilium Christi & ecclesiæ opera commendauerit. Quinimmo ex his plurimi doctissimi & grauissimi viri eleganter copioseq; scripserunt q̄ auditis & p̄spectis Christi operibus eiusq; sanctoru⁹, ad fidem cōuersi sunt: ac libros innumerabiles de eorum laudibus ediderunt, vbiq; terrarum postea vulgatos: sicut in ecclesia legi quotidie cernimus. Qz si rursus obijciatur, non hæc dum in gentilitate permanerunt, sed post Christianitatis votum eos trāfasse, atq; idcirco haberī de ñitatem suspectos: respondemus hinc magis fidei nostræ veritatem declarari,

Triumphus Crucis.

os̄a loculis recondita preciosis in toto terrarum orbe notissimum est a christianis summa in veneratio ne haberi: ut etiā hactenus habita sunt. Atq; etiam notū est apostolos crucis Christi prēcones extitisse: & ante eos Hebrei populi prophetas & patriarchas: hinc martyres & sacros ecclesiæ doctores, Infinitam quoq; monachorū, clericorū, religiosorum, & secula- riū multitudinē Christū inuiolabiliter cōfidentiū in hunc usq; diē p̄cessisse. Tyrānos quoq; & phos ora- tores aliosq; innumerous constat contra ecclesiā & fidem Christi acerrime pugnasse. Ex prædicatione itē Crucis Christi prostrata deorsum simulacra, mun- di sublatos errores. Regem deniq; Romanorum pi- scatori colla subiecisse: & innumerās hæreticorū tur- bas cum libris & inquis suis dogmatibus ad nihil- lum redactas esse, luce clarius est. Hæc ergo & his si- milia quæ in tractatu nobis occurserint, probare non oportet. Sed ea tanq; omnino vera supponimus: ve- luti etiam quæ octlis cernimus naturalia vel prima scientiarum principia, quæ ab omnibus affirmātur, non probamus: quia lumine intellectus ea statim apprehendimus, constantissimeq; tenemus. Nem- nem enim sanq; mentis putamus talia negaturum, quæ publico conspectui manifeste se offerunt. Per- spicum nanq; est non solum a populo rite christia- no, qui non paruam orbis possidet partem, verum etiam a plerisq; latissimarum regionum populis, li- cet varijs implicetur erroribus, in India & alijs mū- di partibus pene omnia hæc indubitata fide summa- q; veneratiōe coli, & quotidie renouari. Quinimmo Mahumetani, gens innumerabilis, apud quos cer-

Liber Primus.

agat, utitur medijs cōuenientib⁹ ad operū suor⁹ pdū
etionē. Cū ergo opa Christi & eccl⁹ sint mūdissima
& diuinā (vt inferius p̄bauim⁹) gētiles vero essent
immūdi & peccator⁹ sordib⁹ pleni: nō erat cōueniens
vt talibus medijs deus ad opa sua exaranda vtereſ.
¶ Ad hēc cū Christus sit veritas, & ad hoc venerit ī
mūdū vt testimoniuī p̄hibeat veritati: nō decebat vē
virī nugaces pleni mēdacijs, cuiusmodi extiterunt
poet⁹ oratoresq; gētiliū, immaculatā hāc veritatē cō
frectarēt, q; suos principes carminibus & ōrōnibus
mēdaciſſime ſepe exornāt, & homīnes ſcelestiſſimos
nōnūq; ad sydera extollūt. Ideo libros ſuos menda-
cijs impleſſent, & ly. npidūveritatis fontē cōno con-
ſudiffent. ¶ Oratores quoq; gētiliū vteban̄ eloquē-
tia ratione naturali inuēta, magisq; lingua ſuā ma-
gnificare, q; veritati iſſistere cupiebāt. Cū ergo Chri-
ſti opa ſint ſupra rōnē hūanā, vt deinceps p̄habim⁹,
nō p̄gruebat tales viros, q; ſolo lumine naturali du-
ceban̄, c̄is ſe iſſicere, q; lumē naturale trāſgrediunt̄.
¶ Cauſa quoq; fuit eor⁹ cēcitas. Peccata ſiqdē excē-
cāt hoīes. Cūq; iſ ſeffent peccatis obruti, & pſertim vē-
to ſurbię tumidi atq; inaniis glorię cupidī, obſcuras-
tū est iſpiēs cor eor⁹, & magnalia dei cognoscere neg-
uerūt: Ita vt nec illuminatiōes cēcōr⁹, nec fuſcitatiōes
mortuor⁹, nec alia Christi miracula & diſciplo⁹ ei⁹
aduerterēt, aut alicui⁹, aſtimatiōis putarēt. Iōq; de
hmōi reb⁹ nihil ſcripſerūt: ſed tāq; p̄ceptibilia aut ſu-
perſtitiosa neglexerūt. ¶ Prēterea cū christiani idola-
rū euersionē principib⁹ & pp̄lis ſuadere conarent̄ il-
lorū cultū detestātes, a poetis & oratorib⁹, q; ab iſ-
cunabulis i pphanoř⁹ deoř⁹ laudib⁹ & fabulis enus-

B

Triumphus Crucis.

cum nō solū ppetuis chartis laudes & opa Christi & ecclesię extulerint, sed re ipsa imitari nō dubitarint: dū relictis errorib⁹, & idolis suis plurimi eorū pro hac ipsa fide ppriū inde sanguinē effuderūt. Non em̄ Christi & ecclie p̄conia, Christiani solū ab infantia in fide hac instituti celebrarūt, ac talia passi sunt: verū etiā innumeri diuersarū nationū, & linguarū eruditissimi ac p̄stantissimi viri, nōnisi post maturos annos fide suscepta eadē peregerunt. Quid aut̄ mirū, si increduli, cōtumaces atq̄ supbi, q̄ etiā inspectis miraculis donū fidei ex pprio demerito nō receperunt: in arcū prauū cōuersi sunt, nihil omnino de tā magnifico ope scribere curātes: sed ei⁹ doctrinam deprauare co nantes sūmo studio elaborauerūt, vt Christi memoriā & ecclesię fundit⁹ delerēt! Maius aut̄ robur ipsius fidei veritati & Christi doctrinę p̄stiterūt, q̄ ex infidilitate ad sacrū baptisma cōuersi ēā nō solū efficaci p̄dicatione scriptisq; ac bonis opib⁹ p̄mēdarūt, sed etiā im mania formēta p̄ ea defendēda atq̄ seruāda cōstātissime ptulerūt: q̄ si in errore ifidelitatis p̄seuerātes magnifica sup his volumina edidissent. ¶ Prēterea hui⁹ rei duplex causa reddi p̄t, videlicet dei prouidētia & hominēcitas. Credim⁹. n. deū oīa tā spūalia q̄ corporalia mouere oīmq; habere prouidētiā (vt paulopost ostēdemus): Neminēq; idcirco ad scribendū moueri posse, nisi a deo prius moueat. Cum nihil agere possit causa secunda, nisi a supiore sit prius mota. Quæstio nē ergo ad primā causam resoluentes: quærentibus quare deus gentiles historiographos ad Christi & discipulorum eius opera describenda minime commouerit: respondemus, q̄ cum deus omnia recto ordine

Liber Primus.

lectus ascendit. Cū ergo deus homines excedat infinitate, in eo pariter infinita necessario sunt, quæ nullus creatus intellectus penetrare aut scrutari queat: præsertim cum in rebus sensibilibus cognoscendis, quas assidue tractamus defectum scientiæ experiamur, proprietates eorum plurimas ignorâtes. Quâto ergo magis in deo id existimandum est, cum rerū sensibilium effectus, per quos in eius cognitione desuenumus, non modo primam causam non adequet, verum etiam ab ea remotissime distet. Quapropter ex ijs de deo perq[uod] pauca intelligere valemus. Quæ igitur sola fide tenemus, supra humani ingenij vires esse dicimus: Ut deum esse trinum, & ipsum esse hominem, & cætera huiusmodi, quæ per rationes seu p[ro]effectus naturales inuenire non possum⁹. Ex effectibus tamen supernaturalibus possumus aliquo modo de eis fieri certiores. Nam sicut effectus naturales nos in cognitione dei perducunt, & has propositiones esse veras indicant, videlicet q[uia] deus est idemq[ue] unus & infinitus: neq[ue] tamen per ipsos cognoscimus deum sicut est, nec eius substantiam videmus: Ita etiam p[er] supernaturales effectus possumus fieri certiores de veritate harū ppōnū, sc̄z q[uia] de⁹ est trin⁹, & q[uia] dei fili⁹ deus est & hō: Attamē p[er] ipsos cōprehēdere non valemus deum trinum & deū hominē prout est. Quia ergo gratia presupponit naturam, Primo agemus de ijs dei inuisibilibus, quæ per effectus naturales inuestigari possunt, Deinde de ijs quæ per supernaturales effectus aliquo modo percipiuntur. Verum q[uia] plures & philosophi & catholici doctores de p[ro]missis inuisibilibus sufficietissime tractarunt: pauca super

B ij

Triumphus Crucis.

triti erāt & in ijs īgeniū attriuerāt, summo odio ha
bebanſ, Tum q̄a illi studiū & operā ſe p̄didifle cōſpi
ciebāt, Tū vt tyrānis, q̄ ſēpe christianis valde infenſi
erāt, magis placerēt. Ideo de admirādis Christi opib⁹
aut nihil pr̄ſuſ, aut i cōtēptū poti⁹ p̄tumeliāq̄ ſcri
pſere. ¶ Postremo cū videamus oratores ac poetas
oēs & hui⁹ ſcī ſapiētes ardetiſſimo ſtudio apd̄ prin
cipes atq̄ magnates laudē, gratiā, beneuolētiāq̄ ca
ptare: ppter qđ eos extolleſtes, eorūq̄ aduersarios de
primētes multa mēdacia cōflingūt: his artib⁹ nil fa
uoris aut p̄mij apud Christianos, q̄ veritatis ſunt
amatores, & paupertatis cultores, ſpare poterāt. Itaq̄
nemo mirari deb̄ ſi Christi opa tacuerūt. Verū poſt
q̄ terrenū impiū cōp̄it ecclēſia poffidere: nō defuere
varijs ſcriptores, q̄ p̄ncipū ac p̄ſulū laudes vel maxi
me falsas carminib⁹ & historijs celebrarūt. Talibus
nūt veritas nō eget. Satius ergo fuit vt intačē illaz
indigni authores ac vani testes oſno reliquerint.

¶ De ordine procedendi.

Cap. V.

Cū itaq̄ inuifibilia dei p̄ vifibilia coznofcan
tur: ſcīedū eſt quædā inuifibilia' dei eſſe, quæ p̄
eius vifibilia oga naturali virtute luminis in
tellectus agētis cognosci poſſunt: ad quę etiā philoſ
ophi puenerūt: vt deum eſſe, & ipſum eſſe vnum &
aſtūm purū, & ſimilia. Quædā autē inuifibilia dei
nulla ratione humana inuēſtigari poſſunt. Nemini
em̄ dubiū eſſe debet infinita eſſe intelligibiliū diuino
rū ſecreta, q̄ hūanę rōnis capacitatē penit⁹ excedūt:
Cū videam⁹ in ſpecie humana, in qua hoies quo ad
natūrā ſunt æq̄les, a magnis phis ſubtilia qđā itelliz
gi, ad quę nullo modo puerorū vel rudiū hoīm ūtels

Liber Primus.

ni cōsensu dēū nominant. ¶ Prēterea cū in rebus aliis quid inueniatur magis aut min⁹ bonū, verū & ens: non potest hoc esse in diuersis, nisi prout magis vel minus appropinquat alicui summo bono, vel summo vero, vel summo enti. Oportet ergo esse aliquid in rebus optimū, verissimū & nobilissimū ens, quod dēū simili modo appellat. ¶ Videm⁹ insup ea quę cognitione carent, operari ppter finem: Quia semper aut frequētius eodē modo operantur, ac fines suos p desbita media cōsequuntur. Vnde patet q̄ non a causa sed ab intentione alicuius intellectus ea dirigētis sic procedunt: quem intellectū deū vocant. ¶ Quibus etiā hoc signū addere possumus, q̄ nulla inclinatio naturalis frustra esse potest, vt liquet p oīa natura lia tam animata q̄ inanimata discurrenti: Naturaliter aut̄ oīes hoīes inclinan̄ ad credendum aliquē esse huius vniuersit̄ gubernatorē, quē dēū vocat. Cuius signū est q̄ nemo vñq̄ nisi mēte captus confistere in hoc potuit, vt firmiter sentiret deum non esse. Nulla deniq̄ gens tā fera tā barbara est, quę non dēū ali quo modo fateat: qd̄ p omniū ētatū curricula i hæc vñq̄ tēpora vbiq̄ terrarū obseruatū est. Quod aut̄ omnibus & omni tēpore cōuenit naturale esse vide tur. ¶ Carterū quia in repentinis cuiuscōmhabitū & inclinatio naturalis maxime dignoscit, ex hoc naturaliter nobis insertā Dei cognitionem cōprehendere possumus. Videmus enī in repentinis periculis oīes hoīes, vbi se humano auxilio destitutos cōspiciunt: naturali quodā instinctu non ratione eos mouēt, ad supiora cōuerti: Quia naturaliter ad suam cām conuertitur effēctus. Quāobrē manifeste patet na-

Triumphus Crucis.

his afferemus, cum ab illis adeo sint efficaciter probata, ut nullus pateat dubitationi locus.

¶ Deum esse.

Cap. VI.

Primū itaq; necessarium est probare deum esse. Sed quia multitudinis usus in noctis rebus tenendus est, & de subiecto oportet prius sciēre quid nominis, necesse est primū intelligere qd per nomen dei accipiāt hoīes. Certū est aut, q; oēs dei nū cupatione intelligunt quoddam summū, qd quidaꝝ primū motorē, alijs primā cām & primū principium rerum, alijs vero summū bonū v̄ primā veritatē nū cupauere. Siue ergo p deū intelligamus primū motorē, siue primā cām vel primū principiū, vel summū bonū vel primā veritatē vel aliqd h̄mōi, manifestuz est p phorū demonstratiōes nos oportere cōfiteri deū esse: quas pro ordine libri breuissime perstrigem⁹. ¶ Sensu em̄ p̄cipim⁹ aliqua in hoc mundo moueri: om̄e aut qd mouet, necesse est ab alio moueri, cū nis hil possit esse simul in actu & in potētia scđm idē: sed in mouētib⁹ & motis nō ē pcedere in infinitū, quia nō esset aliqd primū mouēs, & p cōsequēs ne aliqd aliud, q; mouētia scđa nō mouēt nisi p hoc q; sunt a primo mota: Necesse est igit̄ detinire ad vñū primū motorē, q; ē deū vocat. ¶ Simile argumentū adduzunt rōne cause efficientis. Inuenim⁹ em̄ in his sensibiliib⁹ esse causarū efficientiū ordinē: nec tñ in eis inuenit nec est possibile, aliqd esse cām efficiētem sui ipsi⁹, q; sic esset pri⁹ seipso, q; est impossibile. Cū ergo nec in h̄mōi causis sit pcedere in infinitū ex eo q; secūde cause nō agunt nisi in virtute prime: necesse est dare aliquā primā causam efficientē, quā oēs cōmuta-

Liber Primus.

venit in alicui^r rei ppositionē: ita nec ipse cōpositus est, sed actus purus: Nō enim esse dei & sua essentia differūt: aliequin esset ens p participationē, & non p essentiā: & sic aliquid eo pri^r esset: qd omne qd est p participationē, dependet ab eo qd est p essentiā. Cum igit deus sit primū ens, a quo depēdet oē ens: oportet qd quicqd est in deo sit essentialiter in eo .i. qd non differat a sua essentia: & sic sequit^r deū esse actū purū. ¶ Item cū omne cōpositū sit posterius suis cōponētibus & ab eis pēdeat, & ex necessitate causaz habeat: quia ea qd sunt scdm se diuersa, nō cōueniūt in vnū nisi p aliquā causam ipsa vniētē: sequitur deū nō esse primū ens, a quo oīa alia entia deriuant, nec primā causam efficientem: quod iam improbatū est.

¶ Deū esse perfectū & summū bonū, infinitē potētiā, vbiq̄ immutabilem & eternū. Cap. VIII.

Si ergo confiteamur, sicut oportet, deum esse actū purum: ipsum quoq̄ esse perfectum & summū bonū, & infinitē potentiaz, & vbiq̄ immutabile & eternū confiteri validissimis rationibus compellemur. Deum nāq̄ esse perfectum & summū bonū si ipse est actus purus manifestissima ratione probaſ. Esse enim per se subsistens continet totam perfectiōnem essendi: Quēadmodum quis per se calor esset, totam contineret essentialiter caloris perfectionem. Cū ergo deus sit actus purus, & esse per se subsistēs, nihil de pfectiōne essendi ei deesse potest. Omniū autē pfectiōnes p̄tinēt ad essendi pfectiōnē: quia res dicuntur pfecte p hoc, qd aliquo mō habēt esse: vñ sequit^r nihil bonitatis & pfectiōis deo deesse. ¶ Sicut autē ex hoc qd deus est actus purus, sequit^r ipm esse summū

B iiii

Triumphus Crucis.

furaliter nobis insertum esse, q̄ sit aliquod primum
verum principium & gubernator vniuersitatis, quē deū
appellant.

¶ Deum non esse corpus, nec corporis formam, nec
aliquid compositum. Cap. VII.

DEUM VERO Nō ESSE CORPUS NEC CORPORIS FOR-
MAM NEC ALIQUID COMPOSITUM, SED ACTU PÜ-
RUM, NEMO PHILOSOPHORŪ AMBIGIT. CORPUS
ENIM (VT IPSI PHILOSOPI PROBANT) NON MOUET NISI AB
ALIO MOTUM. SI ERGO DEUS ESSET CORPUS, NON ESSET PRÍ-
MUM MOUENS IMMOBILE. ¶ PRÆTEREA NON ESSET ETIĀ
IN'ENTIBUS NOBILISSIMUM: MANIFESTUM EST ENIM SPIRÍ-
TUM ESSE CORPORE NOBILIOREM. ¶ ITEM CUM ACTUS SIM-
PLICITER EX NATURA SIT PRIOR POTÉTIA, QUIA NIHIL POTES T
REDUCI IN ACTUM NISI PER ENS ACTU: SI DEUS ESSET COR-
PUS, ESSET ENS IN POTENTIA, & SIC NON ESSET PRIMŪ ENS.
¶ NON EST ETIĀ ALCUIUS CORPORIS FORMA. ID EM̄ QD
PER SE HABET ESSE, NOBILI⁹ EST EO, QD EĒ HABET IN ALIO. OIS
AUT FORMA CORPORIS EXISTIT IN ALIO. CŪ Igitur deus sit
ENS NOBILISSIMŪ CEU PRIMA ESSENDI CĀ: Nō PÔT ESSE ALCIU-
IUS CORPORIS FORMA. ¶ PRÆTEREA IPSA CORPORIS FORMA
NON EST IPSA RES, Q̄ EX EA & MATERIA CÓPONI, SED EST ES-
SENDI PRINCIPIŪ. TOTŪ ERGO PPOSITŪ EST ALIQUID, QD NEC
EST FORMA TĒM̄ NEC MATERIA SOLA, & EST PFECTI⁹ Q̄ MATERIA
& FORMA, CŪ TOTŪ SIT PFECTI⁹ SUIS PARTIB⁹. SI ERGO DE-
ESSET CORPORIS FORMA, Nō ESSET ENS PFECTISSIMŪ: QUIA ALI-
QD EĒT EOPFECTI⁹. ¶ PRÆTEREA QD VENIT IN ALCUIUS COM-
POSITIONĒ, Nō ESSET PRIMO & P SE AGENS. Nō EM̄ MANUS
AGIT, SED HOMO PER MANŪ. SI ERGO DEUS ESSET CORPORIS
FORMA, NON ESSET PRIMA & P SE AGENS, & P CONSE-
QUENS Nō ESSET PRIMA CAUSA. ¶ Sicut autem deus nō

Liber Primus.

satur esse aliquo modo in potētia: qā mot⁹ est act⁹ entis in potētia inquātū hmōi, vt philosophi pbāt. ¶ Hinc itaq; arguiſ ipm esse eternū: qā nisi esset eternus, esset mutabilis, & p cōsequēs in eo esset potētia passiua: & sic nō esset actus purus, qđ superius redargutū est. ¶ Præterea si deus nō esset eternus, vel principiū, vel fine, vel vtrūq; simul haberet. Sed hoc est impossibile: qā si haberet principiū, iā nō esset ipē deus, sed eius principiū: qā nō esset actus purus, sed haberet esse ab alio receptū. Si fine clauderetur, consequēter esset mortalis vel in nihilū resolubilis. Atq; ita nō haberet potētiā infinitā: sed aliqua p̄cesset illi potentia, quę in nihilum vertere illum posset.

¶ Deum esse unum. Cap.IX.

Deum quoq; esse unū ex eisdem principijs cōstat. Illud enim vnde singulare est hoc aliquid, nullo modo est multis cōmunicabile. Cum ergo deus sit ipsum suū esse, suaq; natura & actus purus: aliunde qđ a natura sua habere nō potest vt sit deus, & vt sit hic deus. Ergo illud, vnde deus est hoc aliquid, est ipsa natura. Quare eius natura nō est pluribus cōmunicabilis. Impossibile est igitur plures esse deos. ¶ Præterea cum deus totam in se contineat essendi perfectionē (vt dictū est) si essent plures dī, oportaret eos inter se differre. Aliquid igitur conueniret vni, quod non alteri: & si hoc esset priuatio, nō esset simpliciter perfectus: Si vero pfectio, alteri eorū deesset. Impossibile est ergo plura esse quę comprehendant totā in se essendi perfectionē. Plures ergo dei esse non possunt. ¶ Quin & entia cūcta videmus esse inuicem bene ordinata,

B v.

Triumphus Crucis.

bonū . Ita ex endē sequit̄ ipm̄ esse infinitū & infinite potētię. Infinitū em̄ dicit̄ aliqd ex eo q̄ nō est finitū. Vnaquęq; aut̄ forma in se cōsiderata ad multa cōis est, & p̄ hoc dī infinita, Cū vero recipit̄ in materia, sit forma hui⁹ rei determinata, & sic dicit̄ finiri. Cū igit̄ deus sit actus purus, & esse suū non sit in aliquo receptū, sed sit p̄ se subsistēs: Manifestū est q̄ deus non est finitus, sed maxime formalis & infinitus . ¶ Id aut̄ qđ est maxime omniū formale, est ipsum eē. Et cū vñūquodq; ea ratione qua est i actu & pfectū, sit principiū alicui⁹ actiuū (patit̄ aut̄ vñūqđq; put̄ est deficiēs & impfectū): cū deus sit pfectissimus & act⁹ purus, manifestū est q̄ ei maxime cōpetit principiū actiuū, & habere potētiā infinitā: Ipse em̄ se toto agit & nihil habet potētię passiuę. ¶ Ex hoc etiam sequit̄ deū vbiq; esse indiuisibiliter. Oportet c̄m oē agēs ei cōiūgi, in qđ imediate agit, ga mouēs & motū simul esse oportet. Cū ergo de⁹ sit prima & vniuersalis oīz cā, & sit actus purus & suū ipsi⁹ eē: oportet q̄ oē alii ud eē pductū sit ppri⁹ ei⁹ effect⁹, Sicut igniri est p prius ignis effectus. Et cū deus sit oīm cā, nō solū i fieri, sed etiā in esse, ipm̄ deū adesse rebus oportet, nō solū prima inchoatiōe, sed qđiu in esse cōseruātur. Et cū esse sit vnicuiq; rei maxie initiū (est em̄ forma le respectu oīm q̄ sunt in re): affirmare oportet deū oībus in reb⁹ valde intimū esse. ¶ Cū insup̄ deus sic oīno indiuisibilis, vt pote q̄a est actus pur⁹, necesse est fateri ipm̄ eē i q̄libet re & in q̄libet cuiuslibet rei pse totū & idiuismum. ¶ Ex ijs quocq; q̄ dicta sunt, cōclu dit ipm̄ esse oīno imutabilē & eternū: q̄a actus pur⁹ nullā pōt recipere mutationē: oportet em̄ id qđ mu

Liber Primus.

nis. Vnde oportet dicere q̄ deus oīa pfecte cognoscit.
¶ Quia vero (vt s̄pē dicitū est) Deus est act⁹ purus
& summe simplex, nō potest dici q̄ cognoscat recipiēs
do species rerū, quēadmodū sensus & itellec⁹ noster:
sed q̄ ip̄e sit suus intellectus & sua sapientia, & quic
quid cognoscit p̄ seip̄m cognoscit. Cū ergo scđm imma
terialitatis modū sit cognitiōis modus, & ipse sit in
summo immaterialitatis, sequitur q̄ ipse seip̄m pfecte
cognoscat, totāq; suam virtutē cōprehendat: Im
mo q̄ sit ip̄a cognitio & sapientia. ¶ Cū aut̄ alicuius
rei virt⁹ pfecte cognosci nō possit, nisi oīa cognoscantur,
ad q̄ se virtus extēdit: virt⁹ vero diuina se exten
dat ad oīa, q̄a est prima causa omniū effectiua, & iſi
nità posētię: patet q̄ deus cognoscendo seip̄m oīa alia
cognoscit. In seip̄o enī oīa alia a se videt, inquātū eius
essentia oīm aliorū ab ip̄o similitudinē continet. Qđ
ex hoc patet, q̄a ppria vniuersciusq; natura consistit
put aliquo modo diuinæ perfectionis est particeps.
Cum ergo deus seipsum pfecte cognoscat, oportet
eū quoq; modos omnes cognoscere, quibus ab alijs
sua perfectio est participabilis. Atq; ita singulos co
gnoscit rerum omnium essendi modos. ¶ Ideo stulta
est positio quorundam dicētum a deo superiora so
lū, nō inferiora nisi vniuersaliter confuseq; cognosci.
Ridiculum quippe est afferere q̄ homo aliqua cogno
scat, quæ non cognoscit deus. Neq; minus stultum
est dicere hominem aliqua perfectius q̄ Deum cogne
scere. Si ergo hæc inferiora distincte & particularis
ter homo nouit: quomodo poterit quis affirmare
a Deo hæc vniuersaliter tantum, & confuse intel
ligi? ¶ Certe videmus in rebus naturalibus q̄

Triumphus Crucis.

dum'alia alijs deseruiūt. Quę aūt diuisa sunt, i vnū ordinē nō puenirēt, nisi ab vno aliquo ordinarent: Melius em̄ in vnū ordinē multa p vnū q̄ per plures redigūtur. Oportet igit̄ primū, oīa in vnū ordinem redigēs, vnū tñm esse:qd̄ est deus. ¶ Cuius etiā arguzmētū est, qa in naturalib⁹ vbi manifeste apparet ali quod regimē, vt in apib⁹, p vnū multitudinē ordini videmus. Et cū ars imitetur naturā, cōspicuū est omne hoīm regimē, cuiuscūq; cōditionis aliquo modo reduci ad viū: nullūq; regimē posse durare, nisi ad vnius regētis arbitrium quo quis mō reducatur. ¶ In deo esse intellectū perfectāq; rerū cognitionē, eūq; nō necessitate naturę agere, sed volūtate. Cap.X.

Ex prædictis etiam perspicuum est in deo esse intellectum & cognitionem rerum perfectā, & nihil ipsum ex necessitate agere, sed per intellectum & voluntatem. In rebus enim naturalib⁹ videmus q̄ rerum natura cognoscētium maiorem habet amplitudinē & extensionem natura nō cognoscētiū. Non cognoscētia enim non habent nisi formam suam. Sed cognoscētia apta sunt habere etiam formam rei alienę: Nam species cogniti est in cognoscēte. Cum ergo coarctatio formę sit per materias, patet q̄ immaterialitas alicui⁹ rei est ratio q̄ sit cognitiva: & ideo secūdū immaterialitatis modum est modus cognitionis. Vnde plantę propter suam materialitatem nihil cognoscēt: sensus vero cognitius est, qa receptius est specierū sine materia: multoq; magis intellectus, qa magis recedit a materia. Cum ergo deus sit in summo immaterialitatis gradu, qa est actus purus: sequiſ q̄ ipſe sit i summo cognitionis

Liber Primus.

rū vel minimarū. Prouidentia em̄ est rō ordinis re
rū ad finē. Deus aut̄ est primi omniū causa ī effectū
plus influēs q̄ scđa. Quia ergo deus in oībus rebus
opaf nō necessitate nature, s̄ intellectu & voluntate,
cū sit summa sapiētia, cui cōpetit cūcta bñ ordinate
recteq̄ disponere: patet, nihil deū agere, quin sit opti
me ordinatū. Oportet ergo eē in deo rōnē ordīs oīm
rerū ad finē, oīm̄ gerere puidētiā. ¶ Vidētes itaq̄
Philosophi in cunctis naturalibus reb⁹ mirum or
dinē, intellexerūt stultū esse dicere, Deū earū puidē
tiam non habere. Verū difficultas fuit rōnalis crea
ture in reb⁹ humanis: In quib⁹ oīa viden̄t esse con
fusa. Sed si recte cōsideret: pfecto cōperim⁹ non esse
minus stultū dicere, deū nō habere puidētiā hoīm,
q̄ naturaliū rerū, quarū ipe hō est finis. Quāto em̄
aliqua sunt in vniuerso nobiliora, tanto plus pticiz
pāt ordinis, in quo bonū vniuersi p̄sistit. Si igit̄ res
naturales & quoad substatiā & quoad operationē ca
dūt sub ordinē diuinę puidētię: Multo magis hō cū
operationib⁹ suis. ¶ Insup que sunt ppinq̄iora fini,
magis sub ordine continen̄t, q̄ est ad finē, q̄ remotio
ra, q̄ illis medijs alia ordinant̄ ad finē: Hoīes autē
eorūq̄ operationes ppinq̄i⁹ ordinant̄ ad deū sicut
ad finē q̄ actiones aliarū rerū naturalium: Ideo ma
gis subeūt ordinem diuinę puidētię, q̄ res natura
les. ¶ Præterea gubernatio diuinę prouidentię ex
amore diuino puenit, quo Deus tanq̄ prima causa
res a se factas & a se dependentes amat. Quanto er
go de⁹ aliqua maiori amore p̄sequit̄, tanto magis sub
eius prouidentiam cadunt. Certū est autem q̄ ma
gis homines amat q̄ res naturales, vt scitur ab effez

Triumphus Crucis.

quāto aliqua **vtus** est eminētior & pfectior tāto etiā adplura se extēdit & penetrantior est. Cū itaq̄ diuinus itellect⁹ sit summe pfect⁹ & eminentissimus, negari nō pōt, quin oīa penetrās pfudissime cognoscat. ¶ Cūq; sit imutabilis & etern⁹, cogimur cōsideri nō solum ei finisse omnia p̄sentia postq; facta sunt: sed etiam anteq; fierent. Non enī ipse accipit scientiā a rebus, sed ipsius sciētia est causa rerū. ¶ Ideo dicimus q; deus nō p necessitatē naturę, sed p itellectū & volūtati oīa agit. Cū em̄ intellektus & natura agat ppter finē, natura **vo** finē & media nō cognoscat: necesse est vt agēti p naturā p̄stituat finis, ad quē a supiori ali quo intellektu media necessaria ordinentur. Quare oportet agēs p itellectū & voluntatē pri⁹ esse agēte p naturā. Et cū primū i ordine agētiū sit de⁹: Necesario sequit q; ipē p intellektū & volūtati agat. ¶ Præterea om̄e agēs p naturā, vno & eodē mō semp opaſt nist ipediaſ, q; agit scđm qđ est tale, & qđiu tale ē, nō nisi tale facit. Si ergo deus ageret per naturā, cū in se oēm cōtineat essendi pfectionē, oportet ab eo p̄duci aliqd ideterminatū & ifinitū in essendo, qđ fieri nō pōt. ¶ Præterea secūdū hoc effectus a causa agēte pcedūt scđm qđ in ea p̄existunt: Quia omne agēs agit sibi simile. Cū ergo deus sit totus intellektus, eius effectus in ipso p̄existunt scđm modū intelligibilē. Et sic p modū intelligibilem ab eo pcedūt: qđ est pcedere ab intellektu determinato per voluntatem.

¶ Deum habere rerū oīm pudentiā. Ca. XI.
Si igitur hæc ita se habent, nemo poterit iā dubitare deū nō solū habere rerū oīm naturaliū prouidētiā, sed etiam rerum quarūcunq; humanas

Liber Primus.

ſa moueri. Quę igit ratione carēt ad ſuos finēs deus naturali mouet inclinatione: q̄ puenit ex forma, ita vt potius agant q̄ agāt. Homo vero, q̄ est liberi arbitrii, aliqd de diuina puidētia pincipat: & ideo ad finē ſuū a deo ita mouet, vt etiā ſeipm moueat ad illū, & in hoc deo cooperetur, opationes ſuas dirigēs ad ali quę optatū & preſtitutū ſibi finē. Ad ipm ergo hominē attinet omni ſtudio ac diligentia inqrrere ultimū finē, ad quę diuina puidētia rationalē animā ordina uit & mouet: necnō debita media, qb⁹ certissime ad ipm deo diſponēte puenit, vt ſe & ſua oīa recte iſtiſuere & ordinare poſſit. Philosophi itaq̄ magna diligētia hęc iuēſtigare conati ſunt: Et ſicut natura ex impfecto gradatiz tēdit ad pfectū: ita & ipſi in eluciāda veritate ſucceſſiuā inuēſtigatione magis pfecterūt. Antiquiores em̄ de hac materia impfecte diſſeuertūt: Posteriores vero noua prioribus cōferētes veritatib⁹ ppius accedētes aliqd melius enūciarūt. Qua ppter excellētissimi phor⁹ rationibus efficacissi mis definiuerūt humānę vitę finē eſſe diuinoꝝ pteplationē. Hęc em̄ ſola & porīa eſt hoīs opatio, ad nihil aliud ordinata rāq̄ ad finē, ſed ppter ſeipſam deſiderata, hominēq̄ deo & ſubſtātijs ſeparatis coniūgēs. Ad quāram homo ipſe eſt magis ſufficiēs ſibi q̄ ad oēs alias opationes: q̄a ad eā rerū exteriorū adminiculō min⁹ eget. Hec inſup eſt rerū finis oīm ad hoīem ptiuetiū. Ad cōteplationis em̄ pfectionē exigif corporis incolumentas: ad quārā oīs ars hūanę vitę necessaria ordinat̄. Et cū ad eā pariter quies a perturbationib⁹, paſſionib⁹ ſedatio p prudētiā & virtutes morales, & ab exterioribus trāngllitas regraſ, ad quā totius vitę.

Triumphus Crucis.

civiliſ ſegimen coordinaſt: maniſtū eſt, ſi hęc reſte
cōſiderenſt oia tā naturę q̄ artis officia ad veritatis
cōtēplationē tāq̄ ad finē ordinari. Cū igitur hęc ita
ſint, diuinā puidētiā mouere hoīes ad virtutes mo-
rales, vt p̄ eas ad ſui cōtēplationē pueniāt, & bñ bea-
teoꝝ viuāt. Verū qa vnuqđoꝝ mouet deus ſcdm in-
ditę formę exigētiā, cū hoīem libere volūtatis fecerit,
ipm quoꝝ nōniſi iuiolata libertate mouet. Si ergo
pprio arbitrio mouētis dei iſpirationi nō repugna-
uerit, certiſſime ad finē ſuū p̄ debita media pduceſ.

C Finē hoīs vltimū in p̄nti vita nō eſſe. Cap.XIII.
SEd fortasse ſubtiliter cōſiderantibus diſſicile im-
mo impoſſibile viſdebitur, homines in pſentivita
huiusmodi beatitudinē conſequi. Non enim te-
nuiſſima queꝝ diuinorū cōtemplatio hominiē bea-
tū reddit: qa beatitudo eſt vltima hominis pfectio.
Vnde perfectiſſimā ei⁹ operationē eſſe oportet, quæ
in cōtēplatione dei pfecta pro humanae conditionis
captu cōſiſtit. Ad quā pauci vel forte nulli hoīm po-
terū puenire, cū talis cōtemplatio ſummū poſtuleſt
humanae cognitiōis gradū: quo pauciflimi pueniūt,
vel ex mala corporis dispositiōe, quia cū aīainſa me-
dijs phantasmatiſbus & corporeis iſtrumētis cogni-
tionem acquirat, pleriꝝ adeo obtuſi & complexione
naturali male affecti ſūt, vt vix parua cape poſſint,
Vel pppter rei familiaris neceſſitatē plurimos a ſub
limi cōtemplatione cæleſtiū vel retrahētē vel impe-
diētē, ne veris ſtudijs inhcreāt, q̄ totū hoīem ſibi de-
poſcūt. Cum ergo oporteat ad hanc cōtēplationem
hominē eſſe natura bene diſpoſitum, & a mundanis
curis & implicationib⁹ penitus abſolutū, iter mor-

Liber Primus.

tales huiuscemodi paucos vel raro cōperies. ¶ Qui etiā si reperianſ ad purā hanc diuinorū cōtēplationē nō niſi longissimo tpe ppter eius p̄funditatē posterūt puenire. Cū em̄ spiritualia p̄ sensibilia cognoscamus, multa p̄q̄ intelligere oportet anteq̄ ad summū intelligibile perueniam⁹. Vnde philosophi Metaphysicam, quæ cīrcā diuina versatur, tradunt vltimoloco descendā: p̄sertim qa ad eius cōtēplationē (vt dī dī est) puritas cordis & oīm passionū animæ sensibilis necessaria sedatio est. Aīa em̄ sedēdo a passionibus & a motib⁹ corporis quiescēdo fit prudēs. Quo magna affuetudine & puigili cura p̄paucis vixī se neucte puenire p̄tingit. Cum itaq̄ multi adhuc iuuenes ex hac vita decedat, pauci quoq̄ admodū vel fere nulli virtutibus & diuinorū cōtēplationi incūbant: superest vt etiā pauci & fere nulli hāc felicitatē. assequātur. ¶ Subtilius quoq̄ īvestigādo pauciores inuenias, qui ad rerū diuinarū cognitionē cōtemplationemq̄ perueniant. Multipliciter enim ob infirmitatem intellectus nostri etiā in rebus natura libus fallunt̄ hoīes. Tum qa sensus, a quo nīra oīs incipit cognitio, nos plērūq̄ decipit: vñ multi sole parūt quantitatis esse arbitrantur. Imaginatio quoq̄ obnubilat ītellectū: ita vt multis difficile fuerit crede re esse aliquas substantias incorporeas. Discursus etiā ipsi⁹ intellectus minime rect⁹ nos frequētissime fallit: ex quo p̄sēpe aliquā pbabilē & iterdū sophistīcam rationem pro demōstratione recipiūmus: qđ excellētissimorū virorū inter se dissidentiū opinione variq̄ attestātur. ¶ Itē passiones animę & prauq̄ consuetudines, variq̄ hominū affectiones, eos etiam a

C

Triumphus Crucis.

cognitione veritatis earū rerū impediūt, cū qb^o affi-
due versant: Quāto igif magis ex hmōi impedimen-
tis diuinorū cōtemplatio ipediet? Inuenim⁹ itaq^b pau-
cissimos hoīm fieri posse beatos: qd valde absurdum
est, cū beatitudo sit vltimus hūanę vitę finis, q ad oēs
ptinet. Qz si nulla alia beatitudo, nisi q in hūanis ha-
beri pōt, mortalib^o pcederet: pfecto pueri & iuuenes
& fere totū gen⁹ hūanū, qsi necessario illa priuarent.
Sed diligēti⁹ adhuc aīaduertētes arguem⁹ in hac
vita verā hoīs beatitudinē inueniri nō posse. Nā cū
beatitudo sit summū hoīs bonū, nō admittit secum
aliquid malū: cūq^b sit p se sufficiēs bonū, oportet illa
acq̄sita nihil ampli⁹ homini deesse. Sed qs i hac vita
inueniri potest, q ita sibi sufficiat vt re nulla indige-
at, & ab omīi infortunio maloq^b sit illeſus ac tut⁹?
Cū humana natura sit multipliciter serua, multisq^b
casibus ac detrimētis obnoxia. Vñ ſepius apparentē
plurimorū felicitatē calamitas intercipit: vt de Pria-
mo legif, & quotidiana experimēta nobis ostēdunt.
Prēterea vel si quis hāc beatitudinē assequatur, nō
videſt qua ratione possit vere dici beatus. Nā beatitudo
cū sit vltimus finis, est quies cordis humani.
Oēs aut̄ hoīes naturaſr scire desiderāt: & iō hoc desi-
deriū cū sit natura insitū, qescere nō pōt donec ad op-
eratā pueniat cognitionē. Pl̄ima ſoſunt & pene iſſni-
ta, etiā in reb⁹ naturalib⁹ desiderata, quoq^b cognitio
nē nūq^b human⁹ assequit̄ intellect⁹. Qd ex hoc maxi-
me argumēto colligi pōt: qa ſc̄z cū inueri excellēti in
genio philosophi ab exordio mūdi ad hēc vſq^b tpa ri-
mari oīa nature secreta conati ſint: m̄lto tñ plura ſu-
perfunt ignorata q̄ ſc̄ta ſint ab eis, vel cognita. Idem

Liber Primus.

quodq; ipsi fatent̄ maximā eoz p̄tē, quę scimus, minf
mā eorū esse, quę ignoramus. Vñ adhuc se vltimas
rerum differentias nescire testant̄, quarū loco in dif-
finitionibus noīa accidētiū ponūt. Si itaq; adeo intel-
lectus noster caligat ad naturalia, quanto minus ad
supernaturalia penetranda poteris eleuari? Quę igi-
tur ipsius dei cognitio naturaliter nobis in hac vita
concedit, perexigua est & valde incerta. Ideo natura-
le hoīs desideriū intam hebeti & modica rerū natu-
raliū diuinarūq; cognitiōe quiescere nō poterit: quis
immo quāto magis i hac cognitiōe p̄siciet vehemen-
tiori affectu ad eā fereb̄: q̄a oīs mot⁹ naturalis in fine
vehemētior q̄ in p̄ncipio existit. Et sic semp̄ tāto vehe-
mētius cor humanū in deū mouebit, quāto in ei⁹ co-
gnitione magis p̄ficerit. Nunq; ergo quiescere posse-
rit cū ad ei⁹ p̄fēctā contēplationē in hac vita nequeat
peruenire. Quia (vt inquit philosophus) sicut se h̄z
oculus noctū ad lūcē solis: ita se habet intellect⁹ no-
ster ad manifestissima naturę. ¶ Ceterū si q̄s in hac
cognitione diuinorūq; contēplatiōe post multos diu-
turnosq; labores hanc animi quietē adipiscat, adhuc
non constat quō hic possit vere dici beatus, cum ad
eam instāte iam morte p̄tenerit, quā oīno vitare nō
potest. Videlicet em cūctis hoībus a natura vel ma-
ximū inesse desideriū pennitatis, cum vel per sobolis
ppagationē vel p̄ alia opa īmortales effici vehemen-
ter desiderent. Nō potest autē vir sapiens morte non
tristari, si nulla extet alia vita p̄tēter hanc, quam
vitimus. Non enim potest vir sapiens malum non
odisse. quod vero malum potest ei maius aduenire
q̄ preciosissimę ac beatę vitę tantopere cōcupitę pri-

C iſ

Triumphus Crucis.

uatio p mortem? Cuius meditatio frequens sapiete decet. Nec potest de morte ipsa nō quandoque cogitare cum nō brutorū vita, sed rationali vtatur. Profecto eum qui pro huiusmodi vita acquirēda tāto studio cura & labore tempus om̄e cōtruerit, illāque postmodū celerrime oīno incertoque termino ac vario euentu sit amissurus, beatum dixerit nemo. ¶ Ex prædictis itaque colligitur, nisi aliam vitā posuerimus, nihil homine infelicius esse ac miserabilius. Cætera enim nō difficulter fines suos duce natura cōsequi videmus. Homo vero infinitis animi corporisque circūuallatus perturbationibus ac molestijs beatitudinem tanto desiderio peroptata inuenire nō possit, aut si quis in uenerit tandem post diuturni tēporis vigilias & suores maximos nequeat retinere. Hoc aut̄ quod sit absurdum in nobilissima omniū creatura, vel rudissimus quisque poterit iudicare.

¶ Animam hominis esse immortalem. Cap. XIII.
¶ I quis ergo prædicta recte consideret, nō poterit dubitare aliam esse vitam, & animaz esse immortalem. Si enim deus rerum huianarum pudentiam habet, ad quem pertinet res ad suos fines p debita media perducere, cum finis hominis non sit in vita presenti: oportet aliā concedere vitam, in qua homo beatitudinem assequatur. ¶ Præterea hominis operatio, quæ est intelligere, cum ad immaterialia & vniuersalia se extendat, indicat aliquid in homine immateriale & incorruptibile esse. De quo diuersi diuersa sensere. Sed reuera nisi hoc incorruptibile esse ponamus animam intellectuam, eamque esse hominis formam, infinitos inde prouenientes

Liber Primus.

errores evitare non possumus. Homo enim specie sor-
titur per hoc quod est rationalis & habens intellectum.
Si ergo substantia intellectualis non sit hominis for-
ma, non apparet qualiter homo speciem suam sortia-
tur per hoc quod est intellectualis vel rationalis. Vnum
quodque enim a forma speciem suscipit. Et ideo in ho-
mione ponere oporteret aliā formam, a qua esse acci-
peret. Si ergo haec non esset forma intellectualis, ho-
mo a brutis specie non differret per hoc quod homo rati-
onalis est, bruta vero irrationalia : Quod omnes negan-
t. ¶ Præterea operationes viæ comparant ad ani-
mam, sicut actus secundum ad primum. Actus autem primus
in eodem procedit tpe actum secundum, sicut scientia est ante
actum considerandi. In quounque igitur aliqua viæ
operatio inuenitur, in eo animam ponere oportet: quod ad
illam operationem comparatur, sicut actus primus ad secundum.
Anima enī est principium viæ eiusque operationum.
Sed homo propriam habet actionem excellentem supra quam cetera
animantia operationem: Quae est intelligere & ratiocinari.
Hec itaque sua ipsius est honestas, qua homo est opera-
tio. Oportet igitur in honeste ponere huius operationis
principium informam honestem, quod secundum se habeat ad intelligere
& ratiocinari, sicut actus primus ad secundum. ¶ Omne
insuper seipsum mouens comparatur ex motu & moto: mo-
uet autem seipsum homo, sicut cetera animalia. Cuicunque ergo
primum principium motus in honeste sit intellectus & vo-
luntas, honestem comparari necesse est ex substantia intellec-
tuali tanquam ex forma, & corporali tanquam ex materia. ¶ Itē
si substantia intellectualis, quam vocamus animam, non esset
corporis forma, nulla appareret ratione quod puer vel
infans homo dici posset, cum adhuc operationes non habeat

C iij

Triumphus Crucis.

Intelle^ct^o: nec etiā appareret quō dici posset hominē intelligere, si homo nō esset aliquid cōpositū ex anima & corpore. Actiones em̄ sunt suppositorum. Intelligere iugis & ratiocinari non esset propria hoīis operatio: sed alterius intelligentiæ quę ab hoīe haberet esse distin-
ctum. Nisi forte cū Platone dicatur hoīem ex anima & corpore nō esse cōpositū: sed esse solā animā corpori sicut motorē mobilī cōiunctam. Quod si quis cō-
cesserit, infinitis implicabit laqueis. ¶ Primo enim homo nō erit animal sensibile. Deinde sequeret post discessum animę a corpore, corpus eiusq; ptes eiusdem speciei remanere. Recedente em̄ motore a mobili, species mobilis non variatur. ¶ Prēterea hominis corpus non viueret per aīam intellectuā, nec p coniunctionē aīe intellectuē homo generaret. Mobile. n. applicatione motoris ad ipsum minime generatur. Vbi ergo esset hoīis generatio, si nec ipsa anima gene-
rat, nec corpus qđ generat est homo? Vbi ergo p̄tē, vbi filij? Hec & hīmōi absurdā vrgēt eos, q̄ ponūt animā intellectuā nō esse corporis formā. Cum ergo co-
gnitio veritatis sit obiector̄ solutio, & q̄ dicūt aīam intellectuā esse formā corporis, oēs euadāt difficultates: manifestū est hanc esse verissimā sententiā. Nō em̄ absurdū est animā intellectualē esse corporis for-
maz: supremāq; illi^o pte esse a corpe. i. ab organo cor-
poreo separatā. Cū em̄ ipsa aīa naturaliū sit formarū sup̄ma & imaterialiū ultima, nō est mirū si utriusq;
sapit naturā extremi, vt sit p̄tē separata p̄tē cō-
iuncta. Vnde a quibusdaz nexus mūdi appellat, q̄ p
cā sup̄ma iūmis in nature ordine copulētur. ¶ Cu^z
ergo ita sit, necesse est dicere eam esse immortale & i-

Liber Primus.

corruptibile. Omnis nāq substantia intellectualis incorruptibilis est. Perfectiones em̄ oportet cū suis pfectibilibus habere pportionē. Propriū vero hominis pfectiū, vt homo, aliqd est vniuersale & incorruptibile : quia propria eius pfectio est intelligere. Cū ergo intellectio pprie loquēdo vniuersaliū incorruptibiliūq sit, afferere oportet animā intellectuam incorruptibileq esse. ¶ Prēterea animē humanę pfectio in abstractione quadā a corpore consistit: ita q̄ q̄to magis ad incorporea & imaterialia attollit, tāto amplius pfectit. Fatuū est ergo dicere eā in separatio ne a corpore corrūpi. Nihil em̄ ex eo corrūpitur in quo magis pfectitur. Nec simul pōt aliqd ad pfectio nē corruptionēq tēdere. ¶ Qz si dicat eius perfectionē in abstractione a corpore p operationē cōsistere, corruptionē vero p ei⁹ separationē scdm esse: inanis est responsio. Quia rei opatio ipsius esse substatiāq de mōstrat: vñquodq em̄ prout est opaf, & ppria rei opatio sequit ppriā ipsius naturā. Nō potest igitur alicui⁹ rei pfecti opatio, nisi pput ei⁹ substatiā pfectif. Si ergo hoīs operatio, vt homo est, p abstractionē a corpore pfectif: nulla rōne dici pōt substatiā aīq intellectuē corrūpi, dū separaē a corpore. Est etiā natura insitū hoībus cūctis, vt quodāmō credere cōpellant aīam esse finortale. Vñ gēmo pōt sine titubatione in sentēt/a mortalitatis aīq pmanere. Qd patet ex sollicita oīm inq̄stitione. Oēs em̄ hoīes naturali inclina tione & vehementi quodā affectu hoc intelligere cu piūt; Tū maxime philosophi in hac pscrutatiōe ver sati attritiq sunt: De qua maſeria poete piter & alij tā docti q̄ idoceti varia cōſcripsere. Si ergo deus & na

C iiij

Triumphus Crucis.

tura nihil agūt frustra hæc homīm tā vehemēs inclinatio & naturale intelligēdi desideriū vanū esse non pōt. Qz si aīa sit mortalis, pfecto ptra euenit. Quia nō solū īanis est homī naturalis inclinatio & sollicitudine: sed tristitia, deceptionisq; fomentum. Cū ergo absurdū omnino sit hoc deo & naturę ascribere, paliam sit ex tali desiderio animā esse immortalem. Qd ideo homini a deo insertum est, vt sit de alia vita sollicitus. Ad quā proficiscens verę beatitudinis finē tñ modo consequi potest. Et sic cōcluditur id desideriū non esse vanū, sed per utile & necessarium. ¶ Quem admodum ergo (vt superius diximus) negantes animam esse corporis formam: ita & qui immortalitatem negant insolubilibus laqueis detinētur. Nam p̄ter ea, quæ dicta sunt, difficile erit, immo impossibile intelligere quomodo homo sit animal rationale, liberq; arbitrio preditus, & q̄ iustis legibus delinquēs puniatur: quis sit eius finis, quæve diuina circa cū sit prouidentia: compluraq; alia quæ enumerare ac differere prolixioris operis esset. Hæc autem omnia ex contraria & vera sententia facillime soluuntur. ¶ Sed quia alia, de qua nunc agitur, vita humanæ facultatis metā excedit: hic primū claudemus librū: vt sublimius fidei tractandæ officio accingamur. Quia vbi definit ratio, ibi incipit fides. Quam si veram probauerimus, nulla de immortalitate animæ supererit dubitatio.

¶ Sequitur Proœmiū Libri Secundi
de ordine procedendi.

Liber Secundus.

Vm superiori libro de ijs tractauerim⁹ q̄
ratio naturalis p se cape pōt, q̄tū huic in-
tētioni n̄rē sufficere putauimus: reliquū
est vt ad ea quertamur, q̄ rōnē ipsam na-
turalē excedūt, vt tā p hēc naturalia, q̄ p ea q̄ a Chri-
sto facta sunt, fidē christianā v̄issimā eē oñdam⁹. Et
q̄a pñtia meli⁹ q̄ pterita cognoscūt, faciliusq; pteritis
q̄ pñtib⁹ fides abrogari pōt: primo rōnū fūdamēta
ponem⁹ ī ijs q̄ cū quotidie ī eccl̄ia a christianis fieri
cernan̄, & ad sensū pateāt, negare nemo pōt. Loquor
aut̄, nō de maloꝝ christianoꝝ opib⁹, q̄ poti⁹ ab eccl̄ia
seclusi sunt: sed de ijs q̄ a bonis fiūt: q̄ nō tñm noīe, sed
opib⁹ sunt christiani. Deinde rōnes adducem⁹ sup ijs
stabilitas, q̄ gessit Christ⁹, & q̄ oib⁹ exploratissima
sunt. Pñtia siquidē pteritis fidē astruēt manifestā.
Quia x̄o pñcipalis effect⁹, ad quē ois eccl̄ie fēdit isti
utio, est iustitia & irrep̄hēsibilis vita, dicēte Salua-
tore n̄o, Ego veni. vt vitā habeāt, & abūdāti⁹ habeāt:
pmo pbabim⁹ Christi fidē eē verā p rōnes ī ipsa bo-
na xpianox̄ vita, Scđo ī h̄mōi vite cā, Tertio demū ī
ei⁹ effectu vere fūdatas. Et ī ijs oīa fere, q̄ ī ipsi⁹ dei
nři eccl̄ia militātē nūc fiūt, suo ordine cōpleteāmur.

Aliquam veram esse religionem. Cap.I.

Vigitur pcedētibus sequētia connectamus:
ex ijs q̄ dicta sunt, necesse est quēlibet homi-
nem confiteri aliquā in terris verā esse relis-
gioneā. Religionem autē vocamus debitū cultū deo,
exhibitū, tāq̄ vniuersali omniū principio & gubernatoři.
Ois em̄ effect⁹ quēdā exhibit suę cause cultū,
dū ad eā sese cōuertēs, ipsamq; quodāmodo īuocans
ei se subiſcere ac simile efficere conaſ. Qđ nihil aliud

C v

Triumphus Crucis.

q̄ retributionē quādā honoris ostēdit, vt ab ea magis magis p̄ficiatur. Cū ergo deus sit vniuersalis omniū causa, a quo celū & natura atq; oē bonū est: patet in hoīe naturalē instinctū esse oportere, vt se ad deū cōuertēs ipm inuocet, eiq; se subiiciat, & quo ad possit ei similis fiat, & ab eo p̄ficiat. Qd nihil aliud est q̄ deū colere. Cū ergo naturalis inclinatio vanā esse nō possit, necesse est cōcedere aliquā inter homines verā inueniri religionē. ¶ Ad hēc, cū ad ipsum deū colēdū sicut omnis effect⁹ ad suā causam homo naturaliter inclinatus, rōnalis sit, suiq; arbitrij, nō agit quēadmodū cōfera naturalia: sed seipsum agit. Et q̄a in multis naturalis ratio deficit, si propterea tñ hoīes oberrēt, vt nullus adhuc verus dei cultus inueniat, auferat oportet ab hoībus dei puidētia: cū in hoc qd pernecessariuz & naturale est, eis minime prouideat: qñquidē p̄ verū dei cultū iij ad suū finē perducūtur. Hoc autē supius plane redargutū est. ¶ Itē cū sciām⁹ oē hoīm genus in quolibet quo tā exēacto q̄ p̄senti fuisse diuino cultu diuersimode deditū: hoc esse natura inditū certū est. Naturale em̄ est, vt alias dixim⁹, qd oībus & in oī tpe puenit. Si ergo nullus habeat in mūdo verus dei cultus, frustra sit oportet hæc naturalis hoīs inclinatio. cū ad suū finē puenire nō possit. Ex quo seqrēt ipm deū magis irrationabilibus creaturis q̄ rōnali homini puidisse. ¶ Prēterea cū oīs cā quoad fieri pōt i suū effectū bonitatē suā p̄fectionēq; trāffundat itēdēs eū modis oī b⁹ p̄ captu recipiētis sibi similē reddere & ad se trahere: Deus cū sit summe bon⁹ & prima oīm cā p̄cul dubio perfectioni hominū, quosq; gratia oīa natura

Liber Secundus.

ha instituit, prorsus intendit. Cū igitur ipsi⁹ hoīs vera pfectio in subiectō se deo & in eo venerādo potis simē cōsistat, quod ad religionē maxime p̄tinet: hic se quis aliquā in mūdo verā religionē dari oportere.

Duplicem esse dei cultum. Cap.II.

Cūm aut̄ deus possit duplicitate ab hoīb⁹ venērari, spiritu v̄c & corpore: duplice quoq; cul-
tū ponere debemus, interiorē s. & exteriorē. In-
teriorē dicimus eū, qui deo p̄ operationē intellect⁹
& voluntatis exhibetur: Exteriorem vero qui p̄ cor-
poris officia ceremoniasq; & sacrificia impendit. Cuž
igitur materia sit propter formaz, nemini dubium
est exteriorē cultū ad interiorē ordinari eiq; seruire.
Interiorē aut̄ verū dei cultū dicimus esse rectitu-
dine ac pfectiōne vitę hoīs interioris: qua deus maxi-
me honorat̄. Quod sic pbamus. Ois cā i sui pfectiōe
effet⁹ maxie honorat̄: vñ artifices in operū suorum
cōsumatiōe pbant̄: null⁹ aut̄ effetus hoīe nobilior in
ueniſ, q̄ quāto pfectior fuerit, tāto magis suā cām.i.
deū honorabit: Eo aut̄ pfectior erit quo sancti⁹ viuet
Sanctitas vero est iteroris hoīs pfectio, q̄ etiā totus
hoī pfectif: Ergo in bona & pfecta hoīs vita deo p̄cipu⁹
honor p̄soluiſ. Et sic verus & steiger dei cult⁹ est ipa
optimi viri vita & opatio i deū relata. **I**tē deū nō so-
lum propter se veneramur & colimus, sed vt ab eo
etiam felicitatem, & quæ ad hominem spectant, bona
consequamur. Cultus ergo dei verus est medium &
dispositio ad hāc bona consequenda: Agentia si quis
dem dispositionem subiecti exigunt. Cum ergo ma-
nifestum sit ad ipsam felicitatem & huiusmodi
bona a Deo impetranda multo perfectius homi-

Triumphus Crucis.

nem per bonā vitā q̄ p̄ sacrificia ceremoniasq; dispo-
ni:cōstat verū dei cultū esse rectitudinē vitę. ¶ Præ-
terea cū de⁹ nō sit corpus s; act⁹ purus:hō p̄ rectitu-
dinē cordisq; puritatē fit deo similior q̄ p̄ actus exte-
riores,& ideo pfectius de⁹ spū q̄ corpe colif. Spūs em̄
est de⁹,& eos q̄ adorat eū,i spū & vītate op̄z adorare.
¶ Nullā christiana vita inueniri meliorē. Cap.III.

NVlla aut̄ vita melior & sanctior q̄ christiana
inueniri aut excogitari pōt. Nam inter cūcta
viuētūm genera,ea q̄ solam animā habēt ve-
getatiuam(vt plantę)infimum vitę gradum sortiū-
tur. Animaliū aut̄ vita multis distinguif gradibus:
quoq; alius alio perfectior est. Ille enim vītē sensibilis
gradus perfectior in animalibus est qui cognitionis
sensibilis est magis particeps. Cū aut̄ intellectua co-
gnitio sensibilem excedat,perfectiorem vitę gradum
hoībus q̄ brutis tribuimus. In quibus etiā diuersos
vītē gradus quo ad pfectionem nō quo ad essentiam
ponimus. Illos em̄ q̄ rōne duce in hoīb⁹ operant̄, ijs
preferim⁹ q̄ sensibus obsequētes rōne postposita fo-
ta via aberrat:qa q̄ranto magis voluptatib⁹ addicti
ab ea recedūt, tanto min⁹ pticipat̄ hoīs,& brutis effi-
ciunt̄ similiores. Qui v̄o magis rōni inseruiūt & cō-
cupisciblē pte coercēt,plus hoīs habēt q̄ bruti. Cum
ergo vita hoīs sit brutoq; vita p̄stātor, haud dubiū
est,quin inter hoīes illi supēmineāt,q̄ rationē domi-
nam amplektun̄. Vbi etiā gradus inter se varij dif-
ferunt. Cuin em̄ amplius intellectus p̄ cogitationem
& amorē veritatis spiritu aliū rerum q̄ corporearū,
p̄sertim veritatis deo cognitę perficiatur,quāto
quis magis relictis corporalibus contemplatione &

Liber Secundus.

amore ad spūalia & diuina euehitur, tanto magis p-
ficitur eius intellect⁹, & pfectiorē nāciscif vitā. Sed vi-
ta christiana ad hoc potissimū tendit, vt posthabit⁹
creaturis oibus tam spūalib⁹ q̄ corporeis p cōtēpla-
tionē & amorē se totā in deū transfundat, & fiat vnuſ
spūs cū deo. Cuž ergo potior inueniri nequeat vita q̄
hęc, quę hoīem suo pncipio & vltimo fini coniungit:
patet nullā vita christiana eē meliore. ¶ Pr̄terea re-
cta h̄c̄ vita, vt h̄o est (vt supra iā diximus) pro ipso
rationis modo æstimaſ. Quanto ergo rationabilior
vita fueritt tanto dignior iudicabitur. Quare cū ve-
ri christiani nihil omnino cōtra rationē agere velinē
fateri necesse est inter exteris ḡtes ac natiōes nullam
christianæ vitæ esse pr̄ferendam. ¶ Item bona homi-
nis vita ad contemplationem dei tendit & ad eam or-
dinatur, in qua purgatissima mentis serenitas exigi-
tur. Humanis nāq̄ passionibus & affectib⁹ subiect⁹
minime aptus est contemplationi rerum diuinarū.
At nulla vita inueniri pōt, q̄ liberiore purgatiōe
reddat hominem q̄ christiana: cum relictis omnib⁹
soli deo sese cōiungere laboret: Ergo nulla huic digni-
tate atq̄ excellentia pr̄estat.

¶ Ultimo christianæ vitæ fine meliorem nullum ex-
cogitari posse.

Cap.III.

Sed vt melius ostēdamus christiana vita melio-
rem inueniri non posse, cum duo ad bonam vi-
tam principaliter requirantur, videlicet finis bo-
nus, & quę ad finem sunt, cum ipso fine proportionē
habentia: demonstramus primo nullū finem huma-
nę vitę eo, ad quę tēdūt christiani, dari meliorem nec
magis rationi consonum: Deinde ea, quibus ad eum

Triumphus Crucis.

finē ab eis p̄ḡif, p̄fectissima esse p̄babim⁹, & cum ipso optimā h̄intia p̄portione. ¶ Quo igit̄ ad finē p̄z. Nā duplex ē hoīs finis, v̄c̄ finis cui⁹, & finis q̄: hoc ē ipsa res ad quā tēdīf, eiusq̄ fruitio. Cū igit̄ nihil p̄stanti⁹ ac meli⁹ deo possit excogitari, atq̄ christiani h̄ūanæ vitæ finē statuāt deū, cui⁹ ḡra oīa faciūt: p̄spicuū ē q̄ ad hoc nullū finē iūeniri posse meliore. Fides q̄z ad visionē & fruitionē dei nō p̄ creaturas s̄z p̄ essentiā aspirat: Quo null⁹ p̄fectior act⁹ rep̄if. Cū. n. p̄ aptā visiōnē & fruitionē deo cōiungit hō vltima p̄summatiōe p̄ficitur: supra quā nil ampli⁹ optare licet, cū de⁹ sic bonū, quo nihil maius excogitari p̄t. ¶ Felicitatem vero h̄ūani generis esse apertā dei visionē validis argumentis rōnibus. Iam em̄ supius pbatū est hoīem i p̄nti vita beari nō posse. Dū ergo btitudo hoīs sit veritatis cōtemplatio, h̄ec expectāda est in alia vita. Si vero in futura vita ponamus humanę vitę finē esse cōtemplationem primę veritatis cognitę nō p̄ speciē, p̄priā sed per effectus, multis afficiemut difficultatib⁹. Primo em̄ nō apparet quomodo in hm̄oi contemplatione humanū possit desideriuz pr̄sus quiescere. Si em̄ aīa rationalis a corpore seiuncta effect⁹ nō solū materia liū sed sp̄ualiū q̄z immaterialiūq̄ substantiarū cognoverit, aut pfecte aut imperfecte hāc cognitionem habet. Si imperfecte, inde q̄z imperfectā de deo cognitionem cōtemplationēq̄ assequet̄. Cū vero omne imperfectū suā appetat p̄fectionē, sicut materia formā & turpe pulchrū, in eiusmodi cognitionē sibi nō satisfaciens aīa q̄tē reperire nō posset. Quod ex hominū patet studio quoq̄ intellect⁹ i cognitionē cōfusa minime quiescens omni opa ac labore ad perfectā cognitionē puenire cōsedit. Sinaūt perfectā obtinuerit illoq̄ effectuū cogni-

Liber Secundus.

tionē, mox desiderabit eos, cognoscere cām: quia oīs
hōis natura scire desiderāt, & scire est rei cāz cognoscere. Qd autē naturale est, auferri nō pōt. At cū oīs
motus naturalis ī fine q̄ in p̄ncipio sit velocior, tāto
vehemēti⁹ cognitionē causē desiderabit q̄to pfectius
ip̄si⁹ effect⁹ cognouerit. Nō liqt ergo quō naturale
hōis desideriū, nisi deū videat, possit oīno quiescere.
Qd etiā hoc p̄baſ expimēto. Cernim⁹ em̄ nulla re
finita animi capacitatē impleri posse: Posito em̄ quo
cūq̄ finito intellect⁹ noster aliqd vltra semp apphē-
dit. Vñ p̄supposita qualibet linea finita, numeroq̄ si
nito, nūq̄ supaddēdi facultas in aio terminaſ: & hæc
est rō infiniti ap̄d mathematicos tā in numeris q̄ in
lineis augmēti. Cū igit̄ cuiuscūq̄ infra deū substatię
amplitudo sit finita, intellect⁹ n̄ donec diuinā substā-
tiā attigerit, satiari nō pōt. Quippe q̄ sola cū sit ad⁹
pur⁹, vt d̄ xim⁹, nullo circūscribit̄ finit. Rōnabilē ita
q̄ poni nō pōt aliū hūanę vitę finē deberi q̄ eū quē si
des n̄ra decernit, hoc ē diuine essentię visionē. Ip̄m̄do
deū ēē vltimū in q̄ aīa cōqescit luce clari⁹ est. Oīs em̄
mot⁹ naturalis ad aliquē tēdit vltimū terminū, ad
quē cū generit mobile qescit. Cū ergo ifra deū nulla
ſēa hūani cordis t̄m̄are desideriū possit, dicim⁹ q̄ so-
lū q̄n deū de facie ad faciē ituebiſ, tū demū n̄e qescet.
Qñqdē cū nihil deo sit maius, nihil pr̄sūs ad satieta-
tis cumulū accedere poterit: Necq̄ iferioq̄ desiderio
afficieſ: tū qa penit⁹ ea nihil pēdet eo q̄ finiti ad ifsi-
nitū nulla sit p̄portio: Tū qa nihil est in vlo effectū
quin excellēti⁹ in prima causa inueniaſ: atq̄ ita ni-
hil ei desiderabile deerit: Tū qa intellect⁹ n̄ exaetissi-
me p̄ficiſ: ex quo em̄ ad supmū intelligibile euēhetur

Triumphus Crucis.

proculdubio cetera intelligibilia, ad q̄ naturaſt inclinat facillime apprehendet. Quis enim ſenſum excellens ſenſibile corrūpat: contra tñ excellēs intelligibile pficit intellectū. ¶ Sciēdū eſt aut̄ q̄ cū deus ſit infinitus & extra cuiuslibet ſubſtātię ordinē: intellectus noſter p̄ pria ipſius virtute ad diuineſſe eſſentię viſionē eleuari nō pōt. Sed aliqua noua requiriſt diſpoſitio, quā nr̄i theologi glorię luſmen appellant: qđ purgatę cuilibet aīe deus infundit, vt ſuę habiliē reddat viſioni. ſemp eīn neceſſarijs deus occurrit: Neq; potest q̄c̄q̄ ſupra fuas vires attolli, niſi ei⁹ xp̄tus ſupna ope adiuueſ. Ad ipſi⁹ aut̄ dei viſionē vigor p̄ ſolā luminis intellectus naturalis intēſionē minime ſufficit, ppter ea q̄ intēſio formę eā nō trahit ad alterius ſpeciei opera tionē, qualis eſt dei viſio creatoſt intellectui cōparata. Oportet igit̄ augeri virtutē intellectuā p̄ alicui⁹ no uę diſpoſitiōis adeptionē: Quā luinē glorię nūcupa muſ. Ex quo liqt̄ q̄ vere q̄q̄ rōnabiliter fides nr̄a de hūanę viṭę ſine ſentiat, & q̄ facile oēs p̄trouerſiarū ex pliſet nodos, qb⁹ alij ſec⁹ opinātes multipliciter angū tur. Cōſtat iḡ ſiue de fine cui⁹, ſiue de fine q̄ loqmur nullū meliorē rationabilioreq; inueniri aut excogita ri poſſe eo, quē religio christiana p̄dicat & obſeruat.

¶ Nullum ad beatitudinē mediū christiana vita melius inueniri.

Cap. V.

DE medio quoq; ad cōmemoratū finem perueniendi differentes facile oſtēdemus nullū ei qđ christiana fides afferit, pferri rōnabiliter poſſe. Nā q̄ aliquo vel aliquib⁹ medijs ad finē i.e. beatitudinem homo perueniat (Cum deus & natu ra nihil agāt fruſtra) nemini eſt ambigēdū. Fruſtra

Liber Secundus.

em̄ esse dicitur quicqd ad eum finem, ad quē ordinatū est, peruenire non potest: Quēadmodū frustra quis virtutē habeat motiū ad motū exercēdū, deficientibus mēbris. Cum ergo natura homines beatitudinē appetāt: pfecto substractis medijs inani hoc flagrabant desiderio ad eam qnq̄ pueniendi. Itaq̄ aliquid mediū dari oportet, quo ad dei visionē possit homo peruenire. Idq̄ christiani esse dicunt puritatē cordis gratiāq̄ diuinā supernaturāliter infusam ipam animā omni virtute pfectientē. Cor dis vero puritatē eē me diū trāseūdi ad veritatis primę contēplationē nemo pōt negare: Oportet em̄ finē cū medijs habere pportionē. Ad ipsius aut̄ dei cognitionē magna exigit exta sis, cū sit intelligibiliū supremū extraq̄ oīa sensibilia. Ideoq̄ ad id necessaria est exq̄litissima animi purgatio, i. a sensibiliū amore & implicatione ad inuisibiliū cognitionē amoremq̄ eleuatio. Purū em̄ dicitur qđ inferiori naturenō admiscer. Cū ergo intellectus noster ab organo sit corporeo separatus, & aīa nostra sit substantia rōnalis, quāto se magis a corporeis abs trahit rebus diuinisq̄ cōiūgit, tanto purior efficitur. Quicqd aut̄ p̄hi de cordis puritate, de virtutib⁹ & p̄batis morib⁹ sanxerūt, nō tñ exeq̄ ac docet christiana religio, sed multo pfectiora docimēta ad cor sanctius purificādū inuenit. Nō em̄ puritas cordis, q̄ naturaliter ab hoībus cognosci & haberī pōt, sufficiens est mediū ad finē quē pdixim⁹ obtainēdū. Nā qcqd ali cuius nature lūm̄ites excedit, ei nisi p alteri⁹ actionēz aduenire nō pōt: Sicut & aq̄ nisi alio mouēte sursum nō tēdit. Videre aut̄ dei substātiā, vt in pcedēti capitulo discussim⁹, oēs nature creat̄e lūm̄ites trāscēdit. Iōq̄

D

Triumphus Crucis.

cum vñquodq; intelligat p suæ substantię modū: vt
quis diuinā essentiā videat ppria virtus ad purificā-
dum non sufficit, nisi actione superioris virtutis adiu-
uetur. Rectitudo igit̄ vitę, de qua philosophi disputa-
rūt, ad hanc beatitudinē insufficiens est. Hinc nō im-
merito christiani gratiam & virtutes a deo supnatu-
raliter infusas ponūt: quippe qui nulli in necessarijs
vnq; desit, vt p eas hō purgatissima acie ad finem diri-
gatur optatū. Quod prolixiori sermone pbare hui⁹
operis breuitati, cui maxime studemus, minime con-
uenit: Cū p̄sertim i libro de Simplicitate vitę christia-
nę a nobis edito, satis aperite mōstrauerim⁹ vitā chri-
stianā, nō ab amore naturali, nec ab imaginatiōe, nec
a rōe tñ naturali, nec ab ifluxu cælesti, neq; ab aliqua
spūali creatura: sed a ḡra dei. i. a dono ei⁹ supnatura-
liter infuso deriuari. Ne idē ergo s̄epius repetam⁹, le-
gant q; volūt librū illem, & intelligēt vitā christianā
esse pfectissimū mediū ad finē hui⁹ vitę pueniendi. Ex
quo seq̄t nullā inueniri aut excogitari posse vita ipsa
christiana meliore, afq; omni ex parte pfectiorem.
¶ Per religionem christianā homines certissime ad
beatitudinem perduci.

Cap. VI.

Si ergo (vt probauimus) oportet aliquā inter ho-
mines veram esse religionem, quæ in rectitudine
vitæ cōsistit: cū in hoc christiana religio cunctas
excellat, necesse est confiteri eam esse verissimam: per
eamq; deū nō minus exterius q; interius rectissime co-
li. Quia cultus exterior christianæ religionis aut ef-
ficit aut significat interiorem. Qz si interior ver⁹ est,
manifestū fit exteriorē efficere, vel significare verita-
tē. Cū ergo alter alteri respondeat, verus est cult⁹ ex-

Liber Secundus.

terior. De quo inferi⁹ copiose magis tractabim⁹. Co-
lēt⁹ itaq; nobis deū pmo pp̄ter meritā ei⁹ honoris
exhibitionē, deinde pp̄ter beatitudinē impetrādā, seq-
tur q; a christianis vere deus honoreſ, & ab ijs beati
tudo expectat, q; q; ad eā tādē oīno queāt puenire. Ideo
qui christiane viuēdo vſq; in finē pſeuerauerint, bea-
titudinē sibi tuto polliceri possunt. Cū diuinā insup-
prouidentiā in reb⁹ humanis aperte superius mon-
strauerimus: cuius est per debita media res ad fines
suos dirigere: nullumq; mediū christiana vita per-
fectius possit inueniri ad beatitudinem obtinendā:
dubitare nullo pacto debet quisquis christiane vixe-
rit (cum christianæ religionis cultus verissimus sit)
quín a deo per illam ad beatitudinem perducatur.
¶ Pr̄terea si deū negare esse iustū fas nō est, christia-
næ religiōis hoīes, q; dei mandata seruauerint, perire
nō possunt. Deus em̄ oīm causa oīa ad fines suos mo-
uens, aut aliquos mortaliū aut nulos ad beatitudi-
nē perducet. Profecto nulos dicere nō licet: frusta-
nāq; esset homo, & hinc plura sequerētur absurdā, vt
ex p̄cedētib⁹ manifestū est. Si aliquos: iure chri-
stiani, quos hoīm esse optimos nouimus, non sunt
posthabēdi. ¶ Nā si christiani pietate & religione cæ-
teris sanctiores optato beatitudinis fine destituanſ,
profecto nulli hoīm ad eū puenirēt: q; a si id qđ magis
esse videſ, nō est, neq; qđ min⁹: christiani autē magis
vident fore beatitudinis cōpotes q; reliqui hoīm: q; a, vt
ex predictis patet, sunt ad eam capessendam propin-
quiores. Religio ergo fidesq; christiana omnibus est
alijs pr̄ponenda. Q; si christiani in huiusmodi re-
ligione ſpe ſua fraudētur, dicere oportet nullam esse

D ij

Triumphus Crucis.

talem beatitudinem, sed fabulosum ac cōmentitium quoddā: quandoquidē in natura videmus om̄e agens si min⁹ impediatur, in materiā bene dispositā formā semp̄ introducere. At bone vitę finis & vltima ei⁹ forma est ipsa beatitudo, ad quā nulla vita meli⁹ q̄ christiana disponitur. Si ergo huic habiliori expetita nō datur beatitudo, profecto nulla hominis erit: q̄a (vt iā pbatū est) alia hominis beatitudo vere esse nō potest: Atq; ita nullus omnino huius vitę vltimus dabitur finis. Cum ergo finis sit regula omniū, quę ad ipsum ordinātur, sequeret̄ hoīem esse aīal omni prorsus ordine carēs omniūq; miserrimum, qui casu visueret omni puidētia destitutus. Quod putare maxime absurdū est. Vita ergo christiana (id quod nobis erat pbare ppositū) per veram religionem ad beatitudinem certissime tendit.

¶ Vel ex eo fidem christianam esse veram q̄ optimę vitę sit causa.

Cap. VII.

Q Vando ergo ostendimus veram esse christianam religionem ex rationibus in bona Christianord̄ vita perfecta q̄ positis: Nunc accedemus ad huius vitę causas, idem confirmaturi. Principalis autem vitę huiusmodi causa est Iesu Christi fides crucifixi a charitate formata, id est quę per dilectionem operatur, Dicente sacra doctrina. Iustitia dei est per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credūt in eum. Et sine fide impossibile est placere deo. Dicimus autem fidem Christi formatam eam, qua credimus ipsum Christum crucifixum esse verum deum & verum hominem, filiū dei unum in natura cum patre & spiritu sancto, in per-

Liber Secundus.

sonisq; distinctum: Quem super omnia diligimus. Fides ergo cum amore in Christum est commemo ratæ vitæ causa. ¶ Q; autem ita sit, quotidiano doce mur expimento. Quod vero notissimum est, negari nequit. Manibus siquidē quodāmodo attrectamus ita se rem habere. Quia Christianum videmus & ex perimur tātū in rectitudine vite, quātū in fide Christi, & econuerso, pficere: cum hēc inter se mutuo cōuer tanf, cōtra quoq; in vtrōq; deficere pariter oportet. Ex defectu nāq; bene viuendi fidem formatā deperditum iri perspeximus, & econuerso. Si eiusmodi ergo perspicimus in humana vita effectum, quē post adūetum Christi ad hēc usq; tempora pdurasse homines tam suo q; alieno periculo didicere, idq; palam christiani omnes attestantur & prēdicant, iurein eo philosophari debem⁹ ex admiratione tantę rei causas inquirentes: Quemadmodum Philosophi inspecc̄tis rerum naturalium effectibus tum eorum causas ignorantes admirari p̄imū, dehinc ex admiratione philosophari cœperūt. Primo itaq; effectus sua causa perfectior esse nō potest, cum cuiuslibet effectus perfectio a causa dependeat. Si ergo rectitudo ac veritas vitæ christianæ, quæ cunctis præferenda est, pendet a fide Christi: impossibile est ipsam fidem non esse veram. Si autem est vera, sequitur Christū verum esse deum, quod Christiani affirmant, eiusq; veram esse religionem. Impossibile item est bonum a malo & verum a falso tanq; a causa per se dependere: malum enim prout malum, similiter & falsum prout falsum, nihil est. Si ergo fides Christi esset falsa & illius amor malus, certe rectitudo vitę Chri-

D iiij

Triumphus Crucis.

rianę tam bonę ab ea per se nō dependeret, uti vides
mus. ¶ Item si fides Christi esset falsa, nullus error
posset maior inueniri: Nā dicere hominē crucifixum
esse deū, si non sit verū, extremę dementię est. cū ergo
vita christiana pfectissima sit, vt pdixim⁹, quō tanta
vitę pfectio siue rectitudo poterit a maxio errore p-
uenire: cū oīs recta vitæ institutio deriuat a rectitu-
dine intellectus, & oīs error in affectu & opibus hu-
manis ab errore illius obliquitateq; pcedat. ¶ Quā-
to insup aliqua natura meli⁹ est disposita, tāto susce-
ptibilior est formę pfectioris: forma autē & pfectio
nostrī intellectus est veritas: eius autē dispositio ad
veritatē suscipiendā puritas est, cordisq; synceritas:
Ideoq; quanto fuerit homo rerum humanarum affe-
ctu purgatior, tanto magis ad capessendā veritatem
reiciendamq; quā facile discreuerit, falsitatē præpa-
ratur. Sed nullā dispositionē ac purificationem chri-
stianę parem inueniri posse pbauimus. Si ergo esset
mendax hæc fides, id sane christiani multo prōptius
atq; clarior q; alij conspicarentur. Cuius rei opposi-
tum cernimus. Quanto em̄ sanctiores iudicē efficiū-
tur, tanto eā constantius affirmant. Contra vero ex-
pfectu fidei, vitę perfectio pariter augetur. Ex quo fi-
des falsa esse non potest. ¶ Præterea sicut deus tanq;
primus motor & prima causa omnia mouet atq; p-
ducit in rebus naturalibus & corporeis: ita etiam in
spiritualibus sese habet. Ipse ergo est qui humanum
mouet intellectum ad veritatem. Nemo autē dubita-
re debet quin deus veritatis lumen pserit circa ne-
cessaria ad salutē ijs clarior impertiatur, qui p vitæ
sanctimoniam magis sunt dispositi: Quēadmodū sīn-

Liber Secundus.

ceri christiani: qui si in fide errarent, nullam præ alijs peccatoribus gratiæ p̄rogatiuam haberent, sed multis præstigijs & erroribus capti relinqrenſ. Quod a prouidentia & bonitate dei alienū est . ¶ Finis insup est ratio eoz, quæ ad ipsum finem ordinant. Ideo qui peccant in fine, in ijs quæ ad eū pducunt, eos peccare necesse est: Finis em̄ in rebus agendis est sicut principium in speculatiuis. cū ergo christiani nō errant in ijs quæ ad finē spectat. i. in rectitudine vitæ: imo ceteris longe antecellant: sequit̄ q̄ etiā in fine non errant. Sed eorū finē esse Christū oēs certissime cōfident̄. Nā & simillimi Christo fieri nitunt̄, & ad eius fruitionē totis viribus ire cōtendūt. Quēadmodū ergo ipsi verissime asserūt, Christū crucifixū esse deū, cōcludendū est. ¶ Præterea deus in oībus ordinate pcedit: ppter ea q̄ oīa faciēs sapiēter inferiora p̄ supiora gubernat. Hinc nobiliorib⁹ effectib⁹ nobiliores causas præposuit, cū semp oporteat causam suo effectu esse pfectio rē. Nullus aut̄ inter hoīes effectus nobilior inuenit q̄ vita christiana. Necesse est ergo talem effectum a nobilissima causa puenire. Cū aut̄ eū videamus totum a Christo emanare, cōfiteri necesse est Christū eē nobilissimā causam. ¶ Causæ insup scđe sunt instrumen ta primæ. Cū ergo vita christiana a Christo tāq̄ a causa p̄ficiscaſ, fatēdū est Christū hoīem crucifixū eē primæ causæ instrumētū ad pducēdū hūc eximiū christi anæ rectitudinis effectum. Qz si Christus deus non esset, quēadmodum seipsum prædicauit: nullus vtq̄ homo eo posset scelestior aut execratiōr iueniri. Atq̄ ita deus ad effectum optimæ vitæ pducendum pessimo vteret instrumēto: qd̄ esset vehemēter absurdū.

D iiiij

Triumphus Crucis.

¶ Item quanto effectus sue fit cause similior, tanto amplius perficitur: Quia eius perfectio est per equiparationem ad causam. Videmus autem quod quanto quis Christi vestigia magis imitatur & eius in vita similitudinem exprimit, tanto sit sanctior & diuinior. Hoc autem minime fieri posset, nisi ipse Christus verus deus eiusque fides verissima esset. ¶ Præterea ex effectibus cognoscimus causas: ut ex ipsis experimentis medicinas. Cum autem philosophi summo studio elaborauerint ut nobis bene viuendi regulas traderent, in paucis tamen eos videmus & logo vix tempore perficisse: Neque id etiam in maximo ipsisque apprime philosophantium numero sine fide Christi effecisse, quod in multorum congregatione fidelium, in omni hominum genere & utroque sexu tam in pueris quam in mulierculis celeriter & exacte christiana peperit disciplina: cum nulla sit philosophice institutionis ad christianam comparatio, siue de moribus siue de religione tractetur. Quid enim mirabilius est quam scelentissimus quisque (sicut innumeris tam præteritis quam quotidianis docemur exemplis) mox ut ad Christum crucifixum veraciter conuersus fuerit, nouum prorsus induit hominem, sitque ex supbo & inuidio humiliis ac benignus, ex auaro & raptore munificus & liberalis, ex incontinenti & luxurioso, continentis & castus: Ac demum, quasi per singulis vitijs mox antidota virtutum saluberrima imbibit, multiplici bonorum foenore posterita mala diluit atque compensat: quod eque nunquam villa phorum secta impetravit. Necessario itaque equitur Christum esse causam principalem seu instrumentalem ac certam morum & consumatae vite medicinam. ¶ Doctrinam christianam, cui fides initiata, est a deo. Ca. VIII.

Liber Secundus.

SAcre insup scripturæ lectio, auditus, & meditatio est christiane vite causa, nostræq; religionis substantia. Scripturæ siquidem veritas fidei est obiectum. Ideoq; post argumenta super Christi fidem exstructa, ponenda illa sunt, quæ ex vi sacræ scripture recepta sumuntur. **C**Primum scimus q; de futuris contingentibus non est determinata veritas, de quibus neq; ars neq; scientia esse potest. Vnde a præclarissimis & sapientissimis philosophis determinatum est futura contingentia a nobis cognosci non posse: sed hoc tantū ad proprietatem diuinam pertinet. Deus em̄, cū sit eterñ, oīa sua eternitate plectit, oīa q; sūt eius oculis nuda & apta. Hoīes vero nequaq; præscire futura contingentia possunt, nisi eis ab ipso deo reuelent. Cum itaq; sacra scripture, cīl vbiq; tū maxime in veteri testamēto futura cōtingētia, & ad liberū arbitrium spectantia, nō modo generaliter, sed particulariter etiā prænunciauerit: neq; solū vnius anni aut decem, sed centū vel mille, duorū quoq; ac triū & quatuor miliū annorū vaticinia pdiderit eorū, quæ non tīn hebreis cōtigerūt, & a Christo eiusq; ecclesia gesta sunt, sed que oībus fere gētib⁹ & regnis, Assyriorū.s. Chaldeorū, Persarū, Medorū, Græcorū, Romanorū, ac aliarū nationū vel pspera vel aduersa acciderunt: Et sicut multo tempore anteq; fierent prædicta sunt, ita ad vnguē postmodū euenerūt: Necesse est cōfiteri has scripturas a solo deo, nō ab hoīm solertia & ingeniō pdiisse. Quæ vero adhuc iplēda expectant, ex argumento pteritorū, in quib⁹ inuiolata veritas emicuit, p certis habenda sunt. Atq; inde colligere facile possumus deum optimū non paruā hoīb⁹ curā acrebus

D v

Triumphus Crucis.

humanis prouidentia adhibere. ¶ Præterea cū deus (vt diximus) sit solus futuroꝝ contingentiuꝝ preſcius nō pōt alicuiꝝ hoīs sagacit as & industria magnoruꝝ virorū ac regū gesta & bella, varioſqꝫ hoīm casus ita disponere & ſeriatim ordinare, vt ſint signa futuroꝝ qm̄ hominiſ arbitrio & volūtati non ſubijciunt: ſed præter illius ſpem alios & alios plerunqꝫ ſortiuntur euētus. Solus ergo deus ſtatueret pōt, vt aliqua ab ho minibus fiant, quæ futurorū tēporū gesta prorsus ſi gnificēt. Videlicet aut in ſacra pagina q̄ qcūqꝫ in no uo teſtamento haſtenus tractata vel tractanda ſunt in pŕiſco ſeu veteri teſtamēto effigiatim pſignata ſint & expreſſa. ¶ Nec pōt rationabiliter dici has iſterpre tatiōes a chriſtianis exortas, & ad libitū coaptatas. Quia in tanta rerū & temporū varietate, multipli ciꝫ verborū poſitione, atqꝫ auſtorū diuerſitate non poſſet ea veteris teſtamēti ad nouū vniormitas inueniri, niſi aliqſ intellect⁹ ſingulis tpi⁹ ſimilia cōpe giffet. Nō em̄ hoc caſu factū dici pōt: Cū nihil in hiſ diſſonū, nihil ipertinēs, nihil diſtractū inueniaſ: ſed oia pari tenore a ſupremo ad minimū penit⁹ cōcor dēt: qdꝫ obſcure in aliquo loco factū eſt, aperte i alio declareſ, ita vt vniuersa ſacra ſcriptura ſeipſam ape xire plane videaſ. Hoc ſi illius ignariſ minus inno teſcat, ſecuſ ſi pſiſ ſacré ſcripturæ ſedulis & pijs pſcrutatoribꝫ euenit, qui de ſinceriſſimo fonte veritatis irriгationē mellifluā hauerūt. Pie igiſ, humiliter, ca ſte, & mūde eā adeāt, qui veritatē noſſe cupiunt: & ſic nobiſcum pculdubio ſentient. ¶ Quāobrem huic ſoli ſcripturæ allegorica competit expositio: quia ea ſola a deo & a ſupcelesti lumine emanauit. Allegoriam aut

Liber Secundus.

dicimus nō fabulosam interpretationē more poetarū
(nā & nos parabolas exponimus, nec inde allegoriā
sumimus) sed sensum parabolicum & litteralem vo-
camus, cū in fabula & in parabola nō sit intentionis
nostrę ea significare, quæ voces ipse per se sonant, sed
ea dūtaxat, quę p̄ cōcepta sub ipsis vocib⁹ intelliguntur.
Allegoricū autē sensum eū appellamus, qui hæc
tria habet. vt. s. primo iuxta vocū significationē hi-
storia mera tā dictorū q̄ gestorū & narratōr̄ absq̄
figmēto demonstrēt: Scđo q̄ p̄ ea quæ gesta sunt fu-
turū aliqd aliud significet: Tertio q̄ eadem gesta fue-
rint ad insinuandū optime coagmentata. Ex quibus
patet q̄ talē cōtinentiā & seriē nulla contexere potest
disciplina: sed solus deus cuius infinita prouidentia
circa futura non fallitur. ¶ Itē modus locutionis &
progressionis sacrę scripture est adeo singularis, vt a
nemine ex nostris q̄uis exc̄elentissimo & in omni sci-
entiarum generē peritissimo potuerit obseruari: soli
ēm, qbus spiritus sancto dictante ita cōcessum est, eū-
dem modū expresserunt. Nā licet diuersa tēporū in-
terualla inter ipsos scriptores effluxerūt, & alius alio
elegantior extiterit, cōsuetū tamen dicendi genus dis-
uini sermonis nequaq̄ variatū est: quod non esse hu-
manū sed diuinū, manifestū indicium est. ¶ Hoc aut̄
maxime pbat effect⁹. Virtus em̄ causę ex effectu col-
ligitur. Nullus aut̄ inuenitur in terris nobilior effec-
tus q̄ vita christiana: quę non potest (vt superius &
alias in libro de simplicitate christianę vitę ostendis
m⁹) ab aliqua naturali causa, sed tm̄ a dei gratuito
munere puenire. Cū ergo talis doctrinia sit potissimū
hui⁹ vitę instrumētū, in quo tota substātia christianæ

Triumphus Crucis.

religionis cōsistit, manifestū est eam eiusq; loquendi modum ab ipsis homībus esse nō posse. Experientia siquidē didicimus doctrinam homīm ad bene beatęq; vivendū generi humano parū p̄fuisse. Nā ante huius in mūdū Luminis effusionē in p̄funda noctis caligine mortale genus homīm versabat. At postq; incalescētibus apostolicæ doctrinæ radijs, & coruscantib; eorum pr̄dictatiōis tonitruis oīs per id lumen nubes fūgata est, homīm mentes miro serenitatis fulgore illustratę sunt. ¶ Sed ne quis p̄terita neget, ad exempla domestica conuertamur. Nos enim ex hac doctrina eiusq; mō magis q̄ ex vlla alia illuminari, delectari, ac demū flecti experti sum⁹. Quapropter ex quo nr̄ sp̄is Pr̄dicatorēs ea relicta ad philosophicas proportiones ac Rhetorū artes cōuersi sunt: oīno parū aut nihil in auditorū frequētia & in populis profecērunt: Cum antea simplici ad populū sermone vten-tes solius sacrę scripture instructione & familiaritate contenti mirifice illustrādo populos inflāmarent. Qui adeo inuicem delectabantur, vt hymnis & cāticis tam in aduersis q̄ in p̄spēris iubilarēt. Hinc ad bene beatęq; viuēdum populi vehementer excitabantur. ¶ Testis est deus q̄. s̄pē p̄dicanti mihi ad populum, dum ego per argutā philosophosq; doctrinā perq; humānę sapientię verba euagarer, vt sciolis huius seculi, ac iſlatiſ ingenijſ sacri eloquij p̄funditatē ostenderem, p̄spexisse cōtigerit ex quadā auditorū impatiētia ac lenta aduersiōe, nō tñ rudiū, sed etiā p̄itorū au- res minus attentas. Quoties autē ad sacrę paginę maiestatē cōuerterer, siue in interptandis varijs sen-ſibus, siue i ei⁹ historijs enarrādis, mirā singulorū at-

Liber Secundus.

tētionē, oīm q̄s ī me defixa ora marmoreis statuis similia ituebar. ¶ Sz em̄ expertus sum, postea q̄ om̄sis quēstionib⁹ cōp̄i sacrā scripturā exponere, hoīes ea summope delectatos illustratosq; atq; agnita veritate efficacib⁹ aculeis diuini sermonis cōpunctos vitā in melius reformasse. Itaq; cū iā nulla alia lectio ne vel auditione delectari queāt, a terrenis cupiditatibus abdicati, seseq; in dies ad meliora p̄uocātes diuini ppe efficiūt. Idē cōtigit priscis t̄pib⁹, cū christiana religio vberrime pullularet: qđ & nos modo re ipsa cōprobam⁹. ¶ Hec est em̄ illa doctrina penetrabilior oī gladio anticipi, q̄ totū orbē x̄tutib⁹ adorna uit, cultusq; dēmonū & pphana idolog; oracula subuertit, ac infinitis pulsis errorib⁹ mirabilia ppetravit. Cui⁹ rei mētionē inferi⁹ faciem⁹. ¶ Noster isup intellectus quāto ē purgatior, tāto x̄itatis magis est capax. Hinc excellentissima quęq; & purgatissima virorū ingenia nō mō scriptis hāc doctrinā extulerūt: sed p̄dicatiōe vita ac moribus cōtestati pro ea defenda vitā intrepide exposuerūt. Qđ pfecto minime fecissent, nisi eius veritatē ip̄is pene oculis conspexissent, & quodāmodo manibus contrectassent. ¶ Item verū vero cōsonat, & falſo oīa dissidēt. Sz alię disciplinę huic nře nō aduersant, immo deseruiunt. Ex quo peritissimi viri & i sciētijs qbuscūq; exercitatissimi nullā p̄hię partē ei repugnare, sed aptissime cōuenire cōstatissime oñderūt. Idecq; ip̄is christianis vni- cuiq; disciplinę studere cōcedit: qđ minime permitte retur, si catholice fidei detrimēto essent. Quędā solūmodo sup̄sticiose, vt diuinatorię, nō minusq; pniciose q̄ inutiles artes p̄cidunt: q̄ etiā a p̄cipuis philoso-

Triumphus Crucis.

phis explosę, nec iter artes nec iter scias cōnumeratæ penit⁹ irridens atq; dānanſ. Qd si qua iter dū in phia nobis p̄traria vident: ita apte a n̄ris soluunt, vt liquido cōstet philosophiā omnem tanq; p̄adissequā sacrę doctrinę famulari. Veritatis enim signum est facilis solutio obiectorum. ¶ Veritatis insuper natura est, vt quāto magis impugnatur (si defensorem habeat) magis elucescat: quia cū intellectus obiectum sit veritas, ad eam naturaliter tanq; ad propriam perfectiō nem inclinat. Quanto ergo veritas magis elucescit, tanto maiori eam delectatione complectitur. Tūc autem veritas maxime aperit, cum acerrime impugnatur: quia in cōflictu ipsa per se emergit. Cum ergo doctrina christiana a summis tam philosophis q; tyrānis validissime oppugnata semp̄ iſupabilis fuit: quod infinita christianoꝝ volumina cōprobant: consequens est vt ab ipso deo tanq; oīno vera prodierit. Alioquin inter tot cōflictus aliquando succubens haud tam diu perdurasset inuita.

¶ Ab oratione & contemplatione Christianorum fidem esse veram.

Cap. IX.

Quemadmodum fides ac diuinī eloquij lectio, auditus & meditatio est vita christiana principium: ita inter ea quæ præcipue vitam hanc alunt, augent atq; perficiunt, potissima est oratio. Ex vsu namq; longissimi temporis in religione nostra cōpertū est oēs sine itermissione orātes in supmū sanctimonię gradū euasiss̄, oēs quoq; pficiētes sepissime orare: atq; in hmōi oīone cōtē platiōeq; diuina summam in deo consequi voluntatem, ob quā

Liber Secundus.

cuncta, quæ ab hoīe appeti possunt, tanq; vilia ïnania
q; contēnunt. Nec id praris tantū sapiētib; viris, sed
simplicibus quoq; ac rudibus tam maribus q; fœmi
nis cōmune est, ac oib; demū qui christiane viuere dī
dicerūt. Ab hoc itaq; effectu pbare possumus fidei no
stræ veritatē. ¶ Primo qdē cum deus sit act⁹ pur⁹, &
prima veritas, atq; lux infinita: quanto q; deo ppius
accedit, tāto amplius particeps fit diuinæ puritatis,
veritatis ac lucis. Homo aut̄ deo non appropinquat
gressu corporis, verū puritate vite, mētis eleuatione
& contēplatione veritatis. Cū ergo nulla cādidiōr ac
sincerior vita q; christiana eē possit, cūq; tūc demum
mēs hoīs purgatissima efficiat, vbi p diuinā contem
plationē in sublime rapit: sequtur q; in ipso oronis &
cōtēplationis actu hō fiat maxime cōpos diuinę vita
tis ac lucis. Cū aut̄ inualescēte crebrescēteq; orone vi
deam⁹ christianos hoīes mag⁹ atq; mag⁹ fide & amo
re Christi succēlos pfirmari atq; i virtute pficere, fa
teri oportet christianę religionis fidē diuinā eē veri
tatē ac lucē. ¶ Itē cū intellect⁹ ex sui natura vitatē tāq;
suā pfectiōne desideret, falsum vero tāq; malū evitet:
nulla boni viri dispositio ppiuor fit ad vitatē susci
piendā, & ad ei⁹ cōtrariū fugiēdū, q; in ipso oronis &
cōtēplationis actu. Sed tūc p̄cipue hāc, vt dixim⁹ fidē
ardēter amplectit̄. Ex quo sequit̄ illā nequaq; esse falla
cē. ¶ Oēs insup christiani p Christū crucifixū ipm in
fine orationis deum obtestātes in sup̄ma clausula ple
rūq; addūt p dominū nostrum Iesum Christū, vel p
Christum dominū nostrum: & tamē ab ipso deo ma
xima queq; & incredibilia impetrāt. Qđ siq; nō cre
diderit, saltē cōcedat oportet ab illis id teste experiē

Triumphus Crucis.

tia impetrari, qđ principaliter int̄edūt, vītē s. rectitu
dinē & bonitatē verūq; animi gaudiū: Ita vt pias la-
chrymarū emanationes qbuscūq; seculi delicijs ac vo-
luptatibus anteponāt. Certe si Iesus Christ⁹ nō esset
is, quē fides astruit deū, non possent in tāta serenitate
& appropinquatiōe lucis q̄si tenebris obrui, neq; eos
pmitteret deus tā pperā decipi: aut saltē in sua obsti-
natos h̄eresi minime exaudiret. ¶ Rursus oīs causa
materiā aliquā ad formā suscipiēdā disponēs post vl-
timam dispositionem eā statim introducit: Nec ma-
teriā ipsam disponeret, nisi vellet introducere formā:
Nec aliquis motor agit suū mobile, finē int̄endens ir-
ritum. At vir iustus nisi ab ipso deo q̄ est prima oīm
causa allectus primū tractusq; fuerit, ad deum oran-
do attolli nō pōt. Cū ergo pbate vītē finis oratiōisq;
sit ipsa beatitudo: De⁹ hoīem ad bene viuendū & orā-
dum nō induceret, nisi eū beatū efficere vellet. Si ergo
Christianus in vita & orōne pficiēs amplius in fide
Christi & contēplatione stabiliſ, nō pōt eadē fides esse
nisi a deo: p̄ quā hoīes ad beatitudinē ducit. ¶ Oīs itē
causa exaudit, vt ita dixerī, suū effectū: postulatio.n.
effectus est, pprię pfectionis appetit⁹, quā exigit a cau-
sa, cū ad eā bene disponit. Tūc vero causa nisi impedia-
tur suā nō remorāt executionē p̄ dispositionē rei pfe-
ctionē infundēs: qđ ex illius bonitate & facilitate pue-
nit: quia bonū est suiipsius diffusiuū. Cū ergo de⁹ sit
summe bon⁹: pculdubio sup oēs alias causas suos ex-
audiet effectus, eos s.l.q ad gratias suscipiendas opti-
me disponunt: Sicut Christianos ſēpe antea diximus
pr̄sertim in orationis & contemplationis aſtu. Hi
vero nihil magis a c'eo implorant q̄ veritatis agn-

Liber Secundus.

tionē iuxta illud Dauidicū . Illumina oculos meos
ne vnq̄ obdormiā in morte. Itaq̄ voto suo a deo nō
fraudant̄. Hi autē q̄to magis orāt̄, tāto magis in p̄
posito fidei solidant̄. Ratio ergo n̄ra validior p̄cedit.
Preterea si Christus nō esset deus, credere & con-
sideri ipsum esse deū , summū esset blasphemiq̄ ac de-
testationis genus. Si autē Christiani per Christum
obsecrant deum patrē: quē cū ipso & Sp̄itu sancto
credunt vniuersus esse naturæ : quomodo deus tātum
errorem ex ignorantia & simplicitate conceptū inde-
cēter sustineat , & solita bonitate sua supplicatiib⁹
& illū toto ordī affectu querētib⁹ non succurrat⁹
Aut si eorum pertinacia in culpa est, cur impiū lēsæ
maiestatis diuinę crimen impunitum relinquat⁹ vel
saltē cur, vt videm⁹, huic errori & impietati fauet ⁹
dū plurima & amplissima dona impiet̄ illos procul
dubio clemēter exaudit . **I**tem anima nostra, vt di-
ctū est, veritate in primis gaudēs mēdacio perturba-
tur atq̄ cōfundit̄, nec in eo potest ullo mō quiescere.
Si ergo posita fide Christi vt falsa, absurdior ac pesti-
lētior nulla abusio iueneri pōt: quō innumerī hoīes
plēsū iusti ac sapiētes in ipsa Christi crucifixi cō-
stēplatione usquead eo ppter hoc nō solū oīa huma-
na despiciāt, sed inediā, labores, estūs, iproperia, mi-
nas, x̄bera, carceres: ac demū sevissima queq̄s formē
ta mortēq̄, nō solū libētissime pferāt, sed etiā si defint̄
ardenter exoptent⁹ Certe digitus dei est hic.

CA cultu xp̄ianoḡ exteriori fidē esse verā. Cap.X.
Ex causis itaq̄ principalibus vitæ christianḡ,
videlicet ex fide & sacrarum literarū exercita-
tione ac oratione, qbus ipa cōcipit, nutritur,

B

Triumphus Crucis.

augeat atq; pfect, religionē nostrā verā esse ac omni
carere falsitate, ostendimus. Quæ quidē causæ sunt
internæ. Nūc autē externas causas tāq; præcedētium
adminicula pcurrentur: Sacramenta videlicet ac ce-
rimonias ipsos sacramētos gratia institutas: que
oīa ad exteriorem christianę religionis ptenēt cultū.
Et ne singulis īmoremūr cūcta simul, velut corpus
vnū pluribus cōstans mēbris, cōpletemur. Nā cū
oīes ceremonię ad sacramēta, ipsaq; sacramēta ad vnū
principale videlicet ad Eucharistiā referant, res vna
merito dici pot. ¶ Ab hoc itaq; cultu rite obseruato
videm⁹ magnū deuotionis & sanctitatis incremētū
christianis puenire. Nā ab exordio nr̄e religionis ad
hēc usq; tpa ex archiuis, attestationib⁹ & exēplis tā
priscoꝝ q̄ recētū patrū, & quotidiana expiētia noui
m⁹ q̄ hūc cultū pie ac fideliter exercētes, & q̄ quotis
die sacramēta, diuinaq; mysteria, aut tractat aut su-
mūt: quā prius nō habuerāt, pfectionē acqrūt, & in
dies admirabili fūt sanctitate diuiniores. Qui vero
sine fide ac religione his familiariter assūscunt, effi-
ciunt ceteris hoīb⁹ negores. Qđ, vt prisca omittam⁹
exēpla, p̄cipue in sacerdotibus & clericis nr̄i tpis plaz-
ne cōspicimus: Quib⁹ si boni fuerint, nemo melior:
sin vero mali, nemo peior intenit. Illi em̄ ab omni
temporaliū rerū affectu purgati soli deo inhērēt: p cu-
ius amore ac veritate mortē subire nō dubitat. Hi
vero supbia, inuidia, auaritia, ac flagitijs oīb⁹ obru-
ti eo impie viuēdo excedūt, vt qđ est oīm pessimū, tā
q̄ omnino perdit nequeant emendari, cū præsertim
admonitione, reprehēsione, adhortatione, & bonis exē-
plis, quibus ceteri resipiscūt, magis atq; magis exa-

Liber Secundus.

cerbent. Hec cu^z ita se habeat, vt quasi oculis p^{re}sentiā negari nullo pacto possint, querēdū est quanā virtute duo inuicē cōtrarij effect⁹ ab hmōi sacri amētis cērmoniisq^s emergat. Duos em̄ cōtrarios effectus ab una eadēq^s causa puenire ppter cōtrarias materiæ dispositiōes p^{hi}a^e nō repugnat. Terra em̄ solaribus radijs indurat, & glacies solutif in liquore. Arbor vero fixis humi radicib⁹ virtute celi flores poma p^{ro}ducit: eadē rursus euulsa pari influxu penit⁹ exarescit. Profecto cū hi duo effect⁹ ita sint oppositi, vt alter eoz sit optim⁹ i ijs q^{ue} recte (vt digim⁹) sacra mysteria venerant, alter vero i ijs qui sacrī abutunt, pessimus sit: nō possunt ab inani & falsa causa puenire. Cūq^s in alio hoīm gñe id minus appareat, aliā eos rū cām dare nō possumus, nisi diuersum cōtrariūq^s in illis dei colēdi habitū. Si em̄ christiana religionis cultus exterior ab ipso deo nō penderet, virtutēq^s ac veritatem diuinam in se eo modo nō cōtineret, quo i strumenta virtutem obtinent principalis agentis: ne quaq^s excellentissimum christianę sanctitatis effectuz producere, fouere & cōsummare posset. Hoc siquidē per se non efficit. Quia cū vita christiana sit penitus sp̄iritualis & in pte itellectua cōsistat, nō pōt a corporeis i strumētis p^{ro} se puenire. Quid em̄ ad excollen dū animū baptisma, oleive ac balsami delibutio, thuris fumigatio, buccellę & calicis oblatio, & altaria cæteraq^s hmōi extriseca cōferrēt, nisi superioris alicuius causē essent i strumenta? Nam si hēc humano commento vel diabolica fraude ad superst̄itiosum ritu^z introducta essent, nunq^a taz prauris & vanis illusio nibus tam sancta vita pueniret. At quispias forte
E ij

Triumphus Crucis.

obicitat, eiusmodi cultum nō esse pfectio[n]is causam
sed potius virtutum exercitationem, & hominū cre-
dulitatem, quia illū diuinū esse credunt. Hi em̄ cū vi-
tia fugare conentur bonis operib⁹ affidue incumbē-
tes, eiusmodi imaginatione ac exercitatione in dies
magis magis p[ro]ficiunt. Nos aut contra querimus:
quare alij p[ro]bitatis & discipline moralis studiosi, qui
aut h[ab]et sacramēta non colūt, aut ab eis p[er] interualla
tpis abstinent, lōge ab illa itegritatis meta differunt.
Profecto si huiusmodi cultus inutilis ac falsus ēt,
quanto quis longius ab eius celebratione recederet a
seipso illū abiiciens, tanto in virtutum exercitatione
moralium magis p[ro]ficeret. Sacerdotes quoq[ue] ex eius
irrissione atq[ue] cōtemptu non deteriores sed meliores
efficerētur. Cuius rei cōtrariū quotidie experimur.
¶ Præterea cū deus sit summa veritas, quanto quis
eius luce magis p[ro]funditur, tanto fit deo p[ro]pinquier:
Quāto autē mendacijs & erroribus magis implicat,
tanto fit ab illo remotior. Scimus autē eos qui h[ab]et
mysteria pie & religiose frequentāt, diuino cultu ve-
hemēter adeo delectari, vt s[ecundu]m extra se positi perstet
attonis membris imobiles. H[oc] etiā imutata faci-
es radijs sanctitatis elucens ipsos cunctis amabiles
ac venerabiles reddit. Quod etsi priscis epibus mul-
to cerebrius q[uod] nostris (sic ut legimus) videbaſ, tamen
hodie quoq[ue] plerosq[ue] scim⁹ & nouimus tali munere
præditos: nec tantū simplices sed etiam sapiētes. Vn-
de igitur h[ab]et extasis? Vnde sedula & iucunda medi-
atio? Vnde feruor ille igniti spiritus, & calida suspi-
ria, dulcesq[ue] lachrymę cadētes, atq[ue] in hymnis & cā-
sticis suave sonantis ecclesiæ ineffabilis iubilatio?

Liber Secundus.

Profecto nisi hic cultus a deo esset ac subinde verus, nusq; plura deliria ac mendacia reperirentur: Quippe qui totus figuraruz plenus est ac significatiuus. Quicquid ergo in mysterijs, sacramētis, tēplis, aris, insulis, vestibus, omni ceremoniarum apparatu & psalmorum modulatione ac reliquo ritu cōtinetur, ad vanitatem & cassum laborē p̄tineret. Quę tamen omnia Christi colendi gratia instituta sunt. Si ergo hic cultus tot fulciretur mēdacijs, vir pr̄sertim sapiens & p̄spicacis ingenij ex meditatione horum sacramentorū tam mirabiliter ad rerū diuinarū cōtē plationē nō tolleref, neq; tot ac tantis cælestibus de hicijs repleretur. Ex mēdacijs enī (vt p̄diximus) incertior fit & obtusior intellect⁹, & per ea semper amplius a deo recedit. Ergo ex cōtrario effectu dicimus hūc cultū esse verū, & diuinis charismatibus plenū. ¶ Ordo etiā & significatio eorum quæ in ecclesia geruntur, non humanum inueniū, sed diuinā dispositionē esse ostēdunt. Nihil em in hoc cultu irrationale, nihil inane est: sed singula ordinē suū ac p̄prium obtinet mysteriū. De quib⁹ modo non est singillatim dicendum. Q̄q; in tertio libro nonnulla pro necessitate loci breuissime subtexemus. Si quis autem hæc diligentius scire voluerit, Doctorū explanationes re uoluat: & singula penitando, finem perscrutandi nō inueniet: dum in his nō minorē ordinē & harmoniam q; in vniuerso nature opere admirabitur, eiusq; cor latissime diffundetur. Qui nisi puerę & obstinatę sit mētis ac penitus occēcatę, sateri cogetur hæc omnia esse ab ipso deo, non ab hominibus ordinata. ¶ Ab itrisecis xpianę vite effectib⁹ fidē ēē verā. Ca. XI.

E iij

Triumphus Crucis.

Veram igit̄ esse Christi fidē, rationib⁹ excauſis Christianæ vītē deduc̄tis tā internis q̄ extērnis p̄ nostri ingenij mediocritate p̄bauim⁹: Nūc iam tempus est, vt ad rationes extructas super effectus eiusdem vītē transeamus. Vnus autē ex potissimis eius effectibus continuo subsequēs est, pax mentis & gaudium animiq̄ libertas. Nam præter ea q̄ nostrorum patrū legunt̄ & audiuntur exēpla, nostra etiam tempestate cernitur veros christiani nullis quassationum aut perturbationū procellis moueri: sed magis in cōfessione & fide Christi stabiles permanere, & in tribulationibus gloriari. Quē rendū est igit̄ vnde hi effectus pueniant, vt quāto q̄s Christo recte viuēdo magis inhēserit, tanto maiorez libertatem serenitatemq̄ animi consequatur. ¶ Christiani porro ipsi huius rei causam hanc adducunt. Aliunt enim: qm̄ ipsa hōis beatitudine in sola diuinoz cognitione & contemplatione consistit, manifestū est infra deum in nullo tanq̄ fine ultimo humanū posse desiderium terminari. Qz itaq̄ christiani quietem animi pacemq̄ possideant, non aliunde puenire pōt, nisi quia illum ultimum finē, qui verus est, sibi statuerunt. Vnde si christianos oēs de sup̄mo fine interroges: Deū esse pculdubio respondebunt. Quia ergo mundana omnia in dei comparationem pro nihilō habent, sperantes post migrationem ab hac vita dēū assequi & eo frui: quicquid est in mundo contēnunt & nihil faciunt. Hinc amissis ablatisq̄ temporalibus bonis minime contristantur: quando etiam posthazita vita mortem appetunt, vt deum vnicum sus̄p̄mūq̄ bonū suū adipiscant̄. Et quia per essentiā, pre-

Liber Secundus.

sentiā & potentiā vbiq̄ deus est, in eis est etiā p̄ amo-
rē & cōtēplationē, sicut amatū est in amāte. Cū autē
amatū p̄sens est, animus delectatur & gaudet: Ideo
Christiani recte viuētes ex dei presentia, quā interne
percipiunt maximo gaudio afficiūtur. Et quoniam
deus est infinita potestas: vbi sentiūt deum sibi pro-
pitiū, nihil prorsus timētes cetera omnia vihpēdūt.
Ideo magna libertate fidutiaq̄ muniti, nec blanditijs
possunt, nec terrorib⁹ a proposito dimoueri. Sed cū
homo hanc animi serenitatē libertatēq̄ naturali vir-
tute tm̄ propter rerū sensibiliū impedimēta ac debi-
litatē intellectus asscqui nequeat: necesse est (inquiūt)
confiteri hanc animi tranquillitatem & pacē aliquo
supcelesti dono nobis esse cōcessam: cui⁹ vigore deus
& promissa beatitudo assidue coram nobis assistit.
CQz autē ipsis fidelibus ea sit pacis, gaudiij, liber-
tatisq̄ causa, vel ex eo plane constat, q̄ cū anima no-
stra sit vna, & omnes eius potentiae in eius essentia
fundatę, quotiēs per alicuius potētię operationem
prorsus occupatur in aliquo, alterius potentię obse-
quio vti nō potest. Ut si quis cōtēplationi valde intē-
dat, aliarū potentiarū officia remittat oportet: item
quis dolore magno afficiatur, nō poterit contēpla-
tioni vacare. Si ergo Christiani vana credulitate &
fide hac deciperent, nulla eos superioris causę virtus,
in cōfirmatione tanti erroris adiuuaret: Atq̄ ita in
puris naturalibus rema nerēt: quinīmo ex hac veri
deprauatiōe naturalia aliquo mō infirmarent. Quo
mō ergo possent in maxi mis calamitatib⁹ & p̄ssuris
corporisq̄ doloribus pacem & gaudiū mentis liber-
tatięq̄ inuiolabiliter custodire? Presertim q̄a nō pau-

E iiiij

Triumphus Crucis.

ei sed innumeris hoc obseruatunt. Philosophi enim nonumq; vnum vel duos ad summum nobis obisciunt: Nos autem infinitos utriusq; sexus in toto terrarum orbe eis opponere possumus, qui hanc animi tranquillitatem & libertatem in tribulationibus ac doloribus maximis possederunt, Christum crucifixum tantummodo inuocantes & toto corde laudantes. ¶ Insuper tam maiorum experientia quam nostra probauimus ex incremento fidei & sanctimonie vita Christiane pacem & gaudium ac libertatem augeri. Quod certe euenire non posset, nisi fides, spes, eorumq; professio vera esset, certumq; inde bonum expectaretur. Quo enim magis proficit homo in rectitudine vita, eo amplius in cognitionem perducitur veri, ac boni professionem, contrarijs evitatis: ideoque si Christianus verum bonum non comperisset in perfectu huius vita, minime ei gaudium augeretur: sed eo magis decresceret, quanto plus cognosceret se esse deceptum. ¶ Hoc autem maxime confirmatur ex vita religiosorum. Nam (ut posterita omittamus, quae scriptis nostris comprehendendi non possent) quotidie cernimus inumeros tam masculos quam foeminas prefectoris vita studio ad arcta claustra se transferentes parentibus, cognatis, amicis, cunctisq; diuitiis & voluptatibus una cum propria libertate relictis, ignotis & alienigenis sociari, quibus ita omnino subiiciuntur, ut quo ad exteriora bona, i.e. facultates nihil eis concedat post illa, sine quibus vita humana trahigani non potest, pro superioris tamen arbitrio in die permutanda vel auferenda, ut pote singulis incerta cunctisq; communia. Quo autem ad bona corporis, incorruptam castitatem mentis corporisque custodiunt, vigiliis,

Liber Secundus.

ieiunijs, & abstinentijs carnē macerātes, omnēq; sen
suū petulantiam restringentes. Quo insup ad bona
animi, quoq; prēcipua est libertas, omne a se sponte
volūtatis arbitriū abdicantes ad idē velle & nolle cū
supiore suo ppetura obligatione tenētur. Cūq; oīa bo
na amiserint, quibus mortales oblectari & gaudere
consueuerūt: ita iucūde & hilariter viuūt quicunq;
huic pfectiōni aspirant, vt in lautissimis delicijs eos
degere putēs: atq; indies magis pficiēdo tr angliores
& alacriores euadunt, in solius crucifixi hymnis ac
laudibus exultātes. Quos si interroges, cōfitebūtur
vnanimes omne ipsoq; oblectamētū & gaudium in
Christo Iesu, & in his quē ab eo pendēt, eē collocatū.
¶ In primis itaq; dicimus nō posse quēpiā rationib;
vllis arguere hoc ex stultitia prouenire. Quādōqdē
hoc ip̄m nō humiles ac simplices viri tñ, sed cōplus
res prudētia atq; doctrina excellētissimi factitarūt:
qui errorem hūc (si modo error is esset) facile discer
nerēt, cū ppter suam sapiētiā, tū ppter vita rectitudinē.
Quoniā cuž sapiētia & bonitate frāns & dolus
cōuenire & pseuerare nō possunt. Prēterea cū huius
modi viri ad pfectiōnis apicē semp studeāt puenire
nec maior vlla pfectio q; ea, ad quā illi contēdunt, ins
ueniri possit, vita. s. religiosa christiana, in qua sup̄
mus pfectiōnis gradus habetur: sequit̄, vt nulli ho
minū sint eis aptiores ad supernas illuminationes
suscipiēdas. Si ergo fides Christi vera non esset, iam
per tos tempora in tam magno varioq; conditionū
cōcursu saltē ab huiusmodi viris vanitas & fraus
hęc fuisse detecta. Nec possent tales ac tanti viri in
suprema animi seruitute libertatem trāquillitatēq;

E v

Triumphus Crucis.

seruare & singulis horis letari ac exultare. Cui⁹ rei contrariū plane constat. Hi nāq⁹ super omnes alios fidem tuum verbis tū experimentis etiam confirmarunt, scriptisq⁹ confirmant, & tāq⁹ liberi sub dei gratia constituti magno gaudio perfruuntur. Procul igit⁹ omnis est a fide Christi deceptio. ¶ Omnis insuper causa ex bonitate, qua seipsum diffundere desiderat, ad finēz, q̄is oad fieri potest, suū dirigit effectū, pr̄sertim quando effectus ad eam conuertitur. Cui quanto magis appropinquat, tāto magis in eo qui- escit & delectat: Sed deus est summe bon⁹ suęq⁹ bonitatis libentissimus ac largissimus imptitor: Ergo oēs, qui ad ipm cōuertūt, effectus diriget ad proprios ac meritos fines, vt in eis deniq⁹ conquiescant. Cū aut̄ nulla intensior ad deū fiat cōuersio q̄ eiusmodi probatorum religiosorū: ipsos quoq⁹ ad finē vitæ diriget optatū, in quo pacem fruitionēq⁹ cōsequant̄. Hi vero quotidie p̄ficiēdo in orthodoxa fide vehemētius cōfirmati, inq⁹ ipso Christo gaudentes penitus conquiescunt, vt ipsum lucifaciāt reliqua oīa vt vi- lissima posthabētes. Ergo patet eā omni falsitate care re. Aliognex directiōe illa diuina ab huiusmodi fal- so mētis gaudio magis magisq⁹ recedētes ad veram optatāq⁹ quietē nō p̄ducerētur. ¶ Omnis itē letitia in aliquo amore fundat̄. Amor em̄ est prim⁹ actus appetitus & volūtatis, a quo cæteri actus pueniūt. Cū ergo letitia mētisq⁹ iubilatio, quę ex facie hominū nō dissimulanter appareat, in nullo fluxo fragili vel naturali animę bono consistat, sed eam vno ore cōmuniq⁹ consensu ab amore Iesu Christi crucifixi dependere omnes affirment: hæc profecto letitia

Liber Secundus.

non potest in aliquo errore aut vano amore fundari: quia tanto amplius deficeret, quanto tales viri rectius ac sanctius viueret. Ut enim dictum est, si nulla esset Christi fides, apertius in dies parcerent se tanquam nihil amates penitus esse deceptos, atque inde tristiores efficerentur. At morum honestas, vultus hilarietas, & resplendens in fronte sanctitatis specimen, propter quod apud omnes potissimum venerantur, loge aliter esse ostendit: dum illos semper felici successu alascriores intueri licet ac iucundiores.

¶ Ab extrinsecis Christianæ vitae effectibus fidem esse veram.

Cap. XII.

Alius inde effectus ex Christianorum vita colligitur in exteriore hoīe maxime apparet, tam in moribus quam in ipsa indole, diuinum pariter redolens quiddam: propter quod multi eos reuererunt, & quodammodo colere impelluntur. Vnde superbos atque ferocios animos venerandus humilium aspectus compescens sepe deterruit. Quod de Attila Hunnorum rege immanissimo ac potentissimo legitur: quem nulla horum strage expletum hostiliisque acie imperterritum beati Leonis Pontificis oratio iuxta Ravennam ab Italia summouit. Atque is præter suum morem non sine magna suorum admiratione, non solum pontificem ipsum venerari, sed etiam impanti quodammodo obtulerare visus est. Sic & Totila Gotorum imperator sauvissimus innuineris generi humano cladibus illatis regionibusque vastatis, sancti Benedicti pauperculi monachi intuitum non sustinens mox in faciem procidit, vixque Dei seruo iubente ac subleuante fese erexit. Theodosium vero imperatorem, Mediolanum a

Triumphus Crucis.

ęde Thessalonicēsiū reuersum Ambrosij Ep̄i obiur
gantis authoritas ab ingressu templi coercuit, iniū-
cta q̄ p̄nitentia salubriter expiauit. Dies me aī des-
ficiat q̄ p̄clara compluriū exempla afferre valeam,
Sed qđ assidue ī promptu cernitur pbare non expe-
dit. Sēpe eīm̄ vidim⁹ arrogantes sceleratosq̄ homines
corā sanctis viris aīos & verba mutasse, itimaq̄ cor-
dis cōpūctione vitā ī melius reformasse. Diuinus
eīm̄ ille spūs tam mares q̄ fœminas, iuuenes quidem
mira venu state, senes aut̄ venerāda canitie foris exor-
nat, ac pro re ipsa modo amabiles, mō formidabiles
reddit. ¶ Huius ergo effectus cām esse dicimus pul-
chritudinē animi supnaturale. i. ḡam dei intellectū
& voluntatē aliasq̄ aīaz partes decorantē. Quod hinc
patet. Aīa siquidē n̄ra p̄ imaginationē vehementer al-
terans corpus faciem oculosq̄ cōmutat: vt ex cogita-
tione venerea corpus ad libidinē incalcescit, ex pensa-
tione aut̄ odijs ad vindictam animus accendit. Vnde
imaginatio, sicut experientia patet, multū alteratio-
nis inferre corpori solet. Ex alteratione aut̄ sensibilis
appetitus & cōmotione spirituū statim facies īmuta-
tur: ex timore siquidē pallescūt hoīes, ob iracundiam
vero ac verecūdiā rubore p̄fundunt: lātitiā quoq̄ ac
tristitiam facile vultus oñdit. Quia ergo intellectus
noster corporeis utrī instrumētis & organis, p̄cept⁹
eius p̄sertim si fuerit vehemētes redundare in cor-
pus cōsueuerūt, scipue in facie & oculis apparētes.
Superbos enim arrogāti inspectiōe, crudeles torua
oculorū acie, leues mobilitate oris & corporis, impu-
dicos lasciuo aspectu cognoscimus: Quādam etiam
maleficę anus contagioso obtutu inficere ac fascina-

Liber Secundus.

re infantes perhibent. Mētis deniq; habitus boni vel mali p̄sertim penit⁹ infixi, vix vila sagacitate dissimilari queūt, q: in foris īnotescāt. Cum itaq; om̄e agēs agat sibi simile, & omnis effectus sūrā exprimat causam, nō pōt christianoꝝ decor exterior & honesta ac reuerēda moꝝ species nisi a pulchritudine aīg & ab integritate vītē puenire. ¶ Quaꝝ quidē tātē v̄tutis ēē quotidie cernimus, vt ad peccatorū cōuersionē nihil inueniaꝝ salubrius & efficacius, sicut expiētia plane p̄stat. Expti em̄ sumus simpliciū christianoꝝ recteq; viuentiū exempla multo plus hoībus pfuisse, q; p̄ho rū aut eloquētiū hoīm voces, vel audita seu vīla miracula. Nā s̄aþe vīdim⁹ disertissimos ac doctissimos vītos sublimia prædicantes summa cū attētione libētissime audiri: eosq; tñ vita v̄bis non r̄ndēte parū eos vel nihil ecclesiæ pfuisse, sed suę tñ eloquētię laudem ac sapientiæ reportasse. Maiorū quoq; nostrisq; tē porib⁹ miracula plurima extiterūt, que parū nihil minus emēdationi vītē profuerunt. Nā maximā hoīnū frequētiā ad illa cōfluere vīdim⁹: sed cum diliq; gēti⁹ s̄epfuerim pscrutatus, nihil vel paulo meliores euasisse eos accepi. Ex pfecta aut̄ christianoꝝ vita innumerous scimus & vīdim⁹ cōpūctos ad deūq; cōuersos, nec simplices tñ, sed prudentes & eruditos. Quorū plurimi bonę famę ac lētitatis odore correpti mundi illecebris ac voluptatib⁹ spretis ad sanctę societatis contuberniū in monasteria conuolarunt: ibiq; prioris vītē multū p̄fēsi iucundissime ac syncretissime viuūt. ¶ Ex his itaq; manifestū ē christianis aliquā inesse virtutem, qua tam admirabiles producuntur effectus. Corpus namq; p̄ se non agit in spir-

Triumphus Crucis.

ritū. Cuius signū est q̄ aliquid corpora maxime formalia
vt celestia, nulla virtute corporea patiuntur. Nā cælum
ab igne sibi p̄p̄iquo nō patit. Multo min⁹ ergo sp̄s
p̄ se a corpe patiet. Cū ergo q̄ ex vita christiana videtur
exterius corporea sint, nō p̄nt hēc corporea p̄ se ī
alicui⁹ agere aīam, vt eā ad tale bonū cōmutent, nisi
per illā virt⁹ aliq̄ ad aīam traducaſ. Sed in catholico
probatoq; viro emītēs ac p̄cipua virtus, a qua recta
viuēdi institutio exteriorq; pulchritudo sanctaq; cō
uersatio puenit, est imaculata fides & amor Christi
crucifixi; Ipa. n. fide simul & amore crescentib⁹ exterior
etīa pulchritudo ac veneratio augeſ atq; ad pueren
dos hoīes maioris est efficacie: Non pōt ergo hēc si
des, quę p̄ dilectionē operaſ, esse deceptio, cuž virtute
falsitas careat, q̄ cor hoīis penetrare non pōt. ¶ Veri
tas insup̄ est falsitate potētior. Sed nullum vñq; me
diū ad bñ beateq; viuēdū efficacius est inuētū q̄ vita
christiana: sicut phor⁹ & alioq; hoīim collatione doce
mur, quoq; doctrina & exemplis perq; pauci conter
si sunt ad bene viuēdū: Ex christianoq; aut̄ vita inu
meri quotidie surgūt, & icōtaminatā vitā ducūt. Hu
ijs igitur vitę radix falsitas inanis & vacua esse non
potest. Alioquin ex doctrina potius ac moribus phi
losophorum q̄ christianorum exemplis homines ad
emendationem vitę reuocarentur. Qđ experimento
falsum esse deprehenditur. ¶ Præterea cum deus sit
primus motor, sine quo nil moueri potest, & ipse oīa
sapienter agat: nobilioribus causis nobiliores cōmen
dat effectus. Nobilissimus aut̄ effectus est christia
norum vita. Cum igitur p̄ter exhortationes & inspi
ratiōes iaternas maxime Deus hoīes ad hanc excitet

Liber Secundus.

vitā p̄ spicua fideliū exēpla, vt simile generet sibi filē
sicut sol & hō generat hoīem: necesse est dicere q̄ p̄fē
Etus christian⁹ sit cā nobilissima & optimū iſtrumē
tū ad hmōi effectū pducēdū. Nō ergo virtus illi⁹ in
ſtrumēti deo cooperans, est aliqua falſitas: ſed ſum-
ma veritas. Hęc aut̄ virtus est fides flagranti charis-
tate succensa, vt dictū eſt. Fides igitur vera eſt.

¶ Ab admirandis Christi operibus, & primum
a potentia. Fidem eſſe veram. Cap. XIII.

Probauiimus iam fauente deo ex manifestis ef-
fectib⁹ & in orthodoxa ecclesia quotidie appa-
rentibus christiane fidei veritatē. Quis autē
plura alia poſſent argumēta ad eius confirmationē
super induci, vt tamē per ſtricta breuitate placeam⁹,
aggredeimur rationes ex eis effectibus elicitaſ, qui
præteritis temporibus apparuerunt: quos eſſe ve-
ros vniuersus orbis affeuerat. Quēadmodum igi⁹
philosophi ex ijs quae in rebus naturalibus conſpe-
xere, cauſas rerum inuestigariunt: nos quoq; deſcri-
ptum ſuperius Christi triumphum e regione pro-
ponemus, & ipsorum effectuū cauſas, q̄tuꝝ ad rem
pertinebit, exactiſſime perſcrutabimur. Et ſicut phi-
naturā rerū inspiciētes ex magnitudine miroq; or-
dine & pfectione totius orbis eā cauſam eſſe deū in-
tellexerūt. q̄ ceteris potētior, ſapiētior, perfeſtiorq;
exiſtit: quā primam nūcupauerūt primūq; rerum
principiū ac motorē: Ita nos inſpečto Christi crucifi-
xi triumpho, ipsum oſtēdemus omniū aliarū reli-
gionū dijs, fuſſe & eſſe ſupra q̄ cōparari poſſit po-
tētiorē, cūctisq; alijs maiora ac meliora oga effeciſſe:
Sapiētia quoq; ac bonitate iexcogitabili & imēſa eos

Triumphus Crucis.

in infinitū supasse. Ex quo p̄spicuū erit q̄ hic de⁹ mag⁹ nus dñs & rex magnus sup oēs deos . ¶ Exordiam⁹ itaq; ab ijs, q̄ ad potentia⁹ p̄tinēt: positūq; ante oculos triūphū in memoriā reuocemus: atq; ita argumētemur. Aut hic Iesus Nazarenus crucifixus, quē adorāt christiani, est verus deus & p̄ma oīz cā: aut non est. Si primū def̄ soluīt disputatio: quia si est deus, oportet fidē christianā & vniuersam ei⁹ doctrinā atq; religionē esse verā. Sin autē scđm: sequit⁹ Iesum Nazarenū fuisse sup oēm arrogantiā inexigitata superbia nefandissimū: qui purus homo mortalisq; cū esset, se deū maximū estimari & ab oībus adorari voluerit: Ex quo eū mēdaciſſimū pessimūq; dicere oporteret. Quinetiā pari argumēto stultissimū, q̄ talē tātāq; puinciā fuerit aggressus. Quid n. magis rationi contrariū, quidve insanū ac ridiculū magis inueniri potest, q̄ q̄ humilis & mēdicus homo absq; armis atq; opibus vllis, inexpliq; solū ac nudę lingue mucrone, smo potius horrēde mortis supplicio cōtra diuinā maiestatē cōrēdere ausus sit? Atq; illi debiti honoris spolia detrahens simul oēs hoīes tā potentes q̄ sapiētes imbecillos quoq; ac crudelē noua & inaudita religione inuoluere tētarit? Ac simul oēs alioq; deoq; cultus & ritus demoliri, mūdūq; vniuersum tot antea seculis certis legib⁹ instar currētis fluuij assuetū alio statuisse diuertere ac penitus immutare: seq; insup vt deū coli iusserit? Idq; nō solū in vita, sed multo amplius post eius acerbē necis cōsummationē: ea lege vt ipm mortales nō modo diligēt & adorarent, sed repugnāte natura difcillima quæq; ac prorsus intolerabilia ob ei⁹ amo-

Liber Secundus.

rē paterētur: ac deniq̄ nulla pœnarū atrocitate des-
terrī mortem ipsam vitimū terribiliū perq̄ libēter
subirent? ¶ Hic ego te sane interrogem quisquis es,
siquis mortaliū hæc se facturum polliceatur, aut anis-
mo reuoluat, & pectoris arcanum sui tibi aperiat:
quidnam queso, quid dices? Num alium quēq̄ insa-
nire magis putas? Nonne eo maiore cachinno sub-
fannandū quo minus hæc fieri posse iudicares? Si igi-
tur Iesus Nazarenus nō sit deus:qua ope Fretus insi-
piens sacrilegusq; seductor contra patrias leges, con-
tra principes, cōtra sapiētes, & aduersus vniuersum
terrārū orbem reluctātem, cōtraq; infernas & supe-
ras potestates, deniq̄ contra supremū omniū condit-
torem adeo dimicando præualuit: vt coæqualis deo
habitus sit & pari veneratione receptus, ac predicta
omnia inter tot repugnantia tam longo æuo insuper-
rabilis obtinuerit? Cur o Iudei deus vester mundi re-
ctor & custos tātū impietatis scelus pmisit inultum?
Hic ego vos Gentiles appello. Cur hūc dij vestri non
expulerūt? Quomodo hic adeo despectus homo cru-
ci affixus & mortuus eā vim post se reliquit, vt tot ac
tāta pepererit? Quis vnq̄ eorū, qui p dijs habitū sunt
ne dicā hominū, huic fuit cōparādus? cum eorū rixę,
sacrilegia & incest⁹ etiam apud suos cultores nefaria
existimentur. ¶ Vides ne q̄ impudenter quidā Apol-
loniū Tyaneū Christo nostro comparare sint ausi?
Quis vero Pythagoram, Socratem, Platonem, reli-
quosq; philosophos principes, vel etiā Alexandrum,
Cesarem, ceterosq; reges ac imperatores excellentissi-
mos & clarissimos viros ei cōferre possit? cum eorū
nemo deū se fecerit: nec simul oēs minimū quippiam

F

Triumphus Crucis.

In cōparationē Christi veleitus discipulos & pegerint.
Quid x̄o magni x̄utissim⁹ ille dux Arabū Mahume
thes effecit: hic pfecto nunq̄ se deū asseruit: qui tamē
verbis & gladio p̄potēs armis & muneribus & lasci-
uienti voluptatū licentia barbarā imperitāq̄ multi-
tudinē sibi adiūxit. Nōne & ip̄e Christū honorifice cō-
fessus nihil supra hūanas vīres atq̄ x̄utias p̄ se tu-
lit: Talis nempe non fuit Iesus Nazaren⁹. Nemo em̄
vnq̄ mortaliū ad credendū ac peragēdū difficiliora q̄
Christ⁹ ip̄e p̄posuit. Mādauit em̄ & voluit vt eē deus
trinus credere: videlicet pater, filius, & spūssanc̄tus,
vnus de⁹ in tribus p̄sonis realiter distinctis: quæ tñ i
substātia & essentia sūt vnū & simplicissimū eē. Vult
etiā credi se eē deū filiū dei vnū cū patre & spiritu san-
cto: & seip̄m esse verū hōiem x̄ginis Mariæ filiū: quā
pariter vult adorari tanq̄ verā dei matrem: Crucem
quoq̄ clim reorū triste suppliciū in summo honore
& veneratione haberi tanq̄ signum nostrę salutis po-
tissimū. In suprema insup̄ cōena ppetuo testamento
mādauit, vt credat̄ exiguā panis bucēl ā & modicū
vini post pauca cōsecatiōis x̄ba substancialiter non
variatis tñ accidentibus in ipsius corpus & sanguis-
nē verissime transmutari: vtq̄ sic ea libamina adore-
mus & in cibū potūq̄ sumam⁹, velut cælestē viaticū,
per qđ pollicit⁹ est nobis vitā eternā: Nemine quoq̄
nisi renatū ex aqua & spūssancto regnū dei igredi pos-
se. Pr̄cepit ēt vt scripture suę absq̄ villa dubietate v̄l-
derogatiōe ad vnguē inviolabilis fides habeatur: nō
obstātibus multis humano intellectui difficillimis.
Et hæc omnia nisi quis crediderit saluari non possit.
Nec sufficit horū firma & cōstans fides ac veneratio,

Liber Secundus.

nisi inuisibilia diligentibus visibilibus cōtempſis quāſi
bet persecutioſes patienter ſuſtineamus . In patien-
tia enim veſtra poſſidebitis (inquit) animas veſtras.
Idem ſuis in hac mortali vita promiſit non diuitias,
non hoноres, non dignitatiſ: quinimmo prorsus cō-
traria om̄ia, videlicet paupertatem, ignominiam, de-
preſſionem, amplius quoq; iſuſtus, verbera, exilia,
carceres, agones atq; ſupplicia. Quibus ipſius gratia
toleratiſ ineffabilem nobis beatitudinem pollicetur:
proponenſ humanum captum excedētia: vtputa glo-
riam in caelo cum angelis, & corporum reſurrec-
tio nem, & qđ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in
cor hominiſ ascendiſ. His nihilominus ita ſe haben-
tibus quicquid voluit conſecutus eſt pugnante cōtra
eum toto orbe terrarum. Nam ex omni hominū ge-
nere atq; conditione innumerī hęc homines ita fuſce-
perunt, proſecuti ſunt, vt vitam q̄ fidem deſerere ma-
luerint: Reges quoq; & principes (ſicut etiam nunc vi-
demus) eiuſdem fidei iugo humiliter inclinati iſimis
eius ministris paruerūt. Ponamus itaq; ante ocu-
los noſtros Christum pauperem creditumq; olim fa-
bri lignarij filium & ſuo tēpore deſpectum . Et quid
coſiglet, eum iſterrogem⁹. Respondeat autem. Ego in
quā pauper ac mūdi veluti inquilinus ſtatui vniuer-
ſum meiſ legibus orbē reuocare: ea intentione vt ho-
mines me tanq; deum veruin vnuq; cū patre & ſpiri-
tu ſancto prorsus adoren: vtq; crucem, in qua iſer-
latrones medius opprobrio miſerādoq; ſupplicio cō-
fixus moriar, pariter colant: Atq; poſt mortem hanc
turpiſſimam omnia tormentorū; meorū iſtrumenta
veſtigiaq; ſumma cū reuerentia deſculent, & cū cōfici-

F ij

Triumphus Crucis.

prælata thesauris charissime ac honorificètissime recondant. Ac super cetera sacrificiū panis & vini , hoc ipsum corporis & sanguinis mei esse substantiā credētes deuotissime venerentur. Ac sacri baptismatis vnde animas credant omni peccatorum labi mundari: Seq̄ olei & balsami vñctiōe sanctificari. Postremo in nullo fas sit meæ doctrinæ derogare: sed usq; ad minimū apicem integrum inuiolatāq; accipiant & obseruent. Insuper matrem meam incorrupta & perpetua virginitate sanctissimā speciali prærogatiua super omnes angelorum choros euectam post deū vt mundi reginā & dominā honorent ac deprecentur. Discipulos quoq; meos ex piscatoribus electos supplicib⁹ votis prosequantur: Eorumq; ossa cineres ac reliquias omnis adorent. Talia pauperem hunc cogitantem atq; enarrantem nonne vt stultum risu dignum censes? ¶ Si te præterea irridente perseueraret dicens. Volo vt non solum quæ dixi firmissime credāt: sed vt iij ob hanc causam cōtinentissime ac rectissime viuat, & ppter inuisibiliū sponsonē a me traditam terrena omnia sensibiliaq; posthabeant: Atq; ipsorum in me ardentissimi amoris gratia egestatem, sitim, famē, labores, erumnas, cruciatus, mortē deniq; sequissimam q; audiissime patiantur: hæcq; potius eligant omnia, q; meq; doctrinę vel minimū iota negare . Nonne huiuscmodi hominē mente captum, auf extra se positū putares? Sed si adiiceret. Volo hæc omnia toto inuito mundo perficere. Nam contra reges & principes, contraq; omnes siue deorum siue hominū religiones ac sectas, cōtra etiā tartareas potestates pugnare intento, ex his omnino palmam ac triumphū reporta

Liber Secundus.

turus: certe in effusiorē risum prorumperes. ¶ At si interrogat⁹, qua fidutia, qbus armis hæc efficere velit: idē r̄ndeat, non alijs q̄ lingue⁹ meę̄ meorūq; discipulorū p̄dicationibus. Sed q̄a eloquētia plerūq; ad p̄sua dendum vim magnam habet (ne quid suis in operib⁹ facundię̄ lenocinio tribuatur) illam dicat a se penitus alienā, & se suosq; ministros nulla arte verborū, sed sobrio & simplici eloquio hoc effecturos. Maiori nempe insaniae id ascriberes. ¶ Si vero idem subiungat. Scio propter me infinitam hominum multitudinem peritoram: sed quāto plures morientur, tanto maior subcrescit credentium numerus, & fides mea propagabitur in vniuersis finibus terræ. Meorū enim martyrū sanguis tanq; semen in maximū prouétum redundabit. Vni præterea ex his piscatoribus, eiusq; nunq; successoribus defuturis h̄ereditate cōtinua tradam sublimis regni perpetuum sceptrum: Superbaž quoq; urbem mundi dominā ipsumq; imperatorem ad deosculādos vicarij mei pedes icuruabo. Oh si h̄ec narrantem audisses, quibusnam furijs, ne dicam insania, eum hominem laborare putares? quibus & cachinnis obstreperes? ¶ Cogita præterea hæc addensem. Infiniti de me libri ab excellentissimis & doctissimis viris consribentur: qui me doctrināq; meam p̄predicabunt, eamq; super oēs alias extollentes totis viribus tuebuntur. Sacerdotes vero mei p̄cipua in populis reuerentia solenni deniq; apparatu, & pōpa, cereis accensis eandem doctrinam pronunciant: quā intento ore humiliq; & nudato capite audiunt astantes. Nonne h̄ec vanissima tibi somnia visiderent? ¶ Cōcludat hic demū. His tātum p̄culdubio

Triumphus Crucis.

quæ recēsui, armis instructus p̄dicta oīa consequar,
insupabiliq; manu vīctor euadā: mihi totus terrarū
orbis obtēperabit, nec quis q̄cōtra stabilimentū meā
religionis pr̄xualebit īnēternū. ¶ Talia nempe illo
asseuerante, non hoc hoīb⁹ vniuersis, non naturę, nō
toti cælesti machine, sed soli deo dices opus eē pos-
sibile. Cū ergo hēc oīa iam expleta cernamus, manife-
stū est id diuinę maiestatis tñ opus fuisse, hācq; Chri-
sti fidē a solo deo esse cōstitutā. Nungd enim magoꝝ
aut philosophorū quispiā aut Mahumethes aut ali⁹
regū potentissimus talia gessit: aut aliq; deus gentiū
& nationum huic equiparādus est? Hmōi quippe ge-
sta a seculo nō sunt audita. Erubescant itaꝝ & cōfun-
dantur qui de Christo īfideliter sentiunt. ¶ Neq; ve-
ro dici pōt casu hēc euenisse, cum & pphetꝝ & sibyllæ
multo ante hēc euentura p̄dixerint: idq; antiqua ac
fidelia & Iudeorū & gentiū monumenta testent: in q;
bus scribitur non solū hēc ab ipso deo, vt futura reue-
lata fuisse, sed illa se deū oīno p̄mississe faſeturū. ¶ Pr̄
terea sicut in naturalibus quedā causę sunt necessarię,
quædā vt in plurib⁹, quedā īndifferentes: ita & in ra-
tiocinationibus per comparationē ad intellectū, que-
dam sunt necessariæ cogentes penitus intellectum ad
assentiendū, quæ demonstrationes vocantur: Quædā
aut̄ dialekticæ p̄bationes dicunt, intellectū nō semper
sed vt plurimū inclinātes, qb⁹ tñ firmiter ille vinciri
non pōt: Quædā vero sunt ita debiles, vt vix tenuem
assensum inducant. Quis ergo ī rebus īfimis vt
ī mathematicis īnumerę suppetant demonstratio-
nes, ī naturalibus tamen paucę īnueniuntur. Sed ī
rebus eminētissimis, quīhetiam ī moralib⁹ ferentur:

Liber Secundus.

Ie demonstrationes habentur. Adeo enim debile est nos
stiri lumen intellectus, ut proprias rerum differetias igno-
ret. Philosophi enim accidentibus per differetias vtutur:
Ideo etiam diffinitiones rerum proprias ignorant. Cum
ergo quod quod est, siue diffinitio demonstratio sit medi-
um, sequitur aut nullas aut paucissimas in naturalibus
inueniri demonstraciones. Quare valde difficile est hos
minis intellectum in naturalibus & moralibus scientiis
stabilire; multoque magis in metaphysicis: sed multo
difficilius est intellectum simul conuertere, & affectum
ad se trahere, & a vitiis ad virtutes imutare. Cum enim
sensus spiritui ac rationi maxime aduerteretur, operosum est
valde, ut intellectum sequatur affectus. Omnis vero dif-
ficillimus est utrumque concorditer adeo terminare, ut bo-
norum operum fructus inde pueniat, ad extremumque ipsum
utique perficeret. In omni enim philosophorum dogma-
te quot capita totidem videmus opiniones: eorumque pau-
cissimos id amare quod docent: sed eorum fere neminem
bonis opibus incorruptum vacasse utque ad mortem: Quia
siquis apud eos talis inueniatur, pro miraculo habent.
Si ergo philosophorum precipui non valuerunt hois in-
tellectum nisi in paucis sistere ad ea credenda, quae ipsa
ratio dictat, nobisque sunt naturaliter inserta: ut deum
esse, eiusque rerum humanarum habere puidetiam, & bonum
virtutis esse retinendum, malum vero fugiendum, ac cetera
generis eiusdem: neque etiam in paucis affectum cum intellectu
in bene agendo ita conciliare potuerunt, ut ad ex-
tremum utique non discreparint: quanto minus hoc im-
petrare possent in iis que penitus ratione exceduntur. At
ipsi Christi discipuli sola predicione intellectum simul
& affectum insinuerunt hominum multitudinis coarctarunt, &

F. iiiij

Triumphus Crucis.

clavis quodāmodo ferreis figentes ad ea credenda & diligenda compulere, ad quæ non modo ipsa demonstratio, sed nec aliqua humana ratio vlo modo puenire potest: ut terrena omnia tanq; vilissima ppter regni cælorū promissionem reputauerint, nullis defessi in bene agendo laborib⁹, non blanditijs aut misnis, non tormentis a proposito reuocati. Qua ergo virtute piscatores ac literarum expertes hoc effecerunt? Non humana quidē, sed diuina. Natura enim inter mortales vltimū conatū in philosophis cōsum maut, nec tamē eam in illis vim peperisse deprehendit. Certe si fides Christi esset plena mēdacijs, non potuissent piscatores tā mirabile opus efficere, neq; ipsa tam diu inter tot impugnātes p̄sistere ac pollere. **C**lē si Christ⁹ crucifixus eiusq; piscatores eo modo quo dictū est, ad amorē diuinū vniuersum terrarum orbē tā efficaciter illexerūt, id simplici sermone facere nō potuerūt. Nō em̄ simplicib⁹ x̄bis viri p̄sertim graues ac sapientissimi acqescūt. Certū est aut̄ ipsos verba sua miraculis cōfirmasse. Quæ tam multa stupefacta fuerūt, vt naturalē virtutem penit⁹ supgressa nō nisi a deo fieri potuerint: qui solus miraculorum estauthor. De⁹ aut̄ nō mēdacio sed veritati testimo niū phibet. Christiana igit̄ fides, q; quā ea facta sunt, mētiri nō pōt. Q; si quis miracula negauerit, hoc certe est oīm miraculorū maximū. Ingentia. s. ea, quæ supra cōmemorauim⁹ absq; miraculis p̄ Christū pauperē, & p̄ rudes īcultosq; piscatores eius discipulos fuisse p̄fecta. Siue ergo miraculis Christ⁹ eiusq; discipuli fulixerint, siue non, vtq; apparet in eius opibus infinita potētia oīm superās potētiā aliorū deorum.

Liber Secundus.

Quēadmodum autē inter causas ea prima est, quæ potētissima est: ita inter deos eum dicimus vere deum, qui cunctis eminentissima prēstat potestate. Ut noster est triumphator inuictissimus Christus.

¶ Asapientia Christi fidem esse verā. Ca.XLIV.

Flus quoq; sapiētiā iam ostendamus nulli ces-
sisse. Primū siquidem sapientia est ordinare,
resq; ipsas bene disponere. In omnib; vero que
ad finem sunt dirigenda, sumere gubernationis regu-
lam ex fine oportet. Tūc em̄ vnūquodq; recte dispo-
nitur, quādo ad finem debitum ordinatur. Finis em̄
cuiusq; rei, est ipsius bonum. Vnde in artibus qui fi-
nem artis attendunt ad illūq; cætera coordinant sa-
pientes in ea arte nuncupantur. Sicut in architectu-
ra non ij sapientes dicūtur, qui coementa, lapides, res-
liquāq; materiā subministrant: sed ille qui vltimā cō-
plectif formā, sapiēs habet architectus. In artificiali-
bus autē cū particulares tñm fines, non vltimus hu-
manę vitę p̄siderētur: nō poterit quispiā absolute sa-
piēs, sed scđm quid nominari. Qui ergo supremum &
cōsummatū humanę vitę finē penit⁹ obseruat, oīaq;
opportuna, media suasq; ad illum opatiōes disponit,
iure sapiens simpliciter dicendus erit. Sed Iesus Na-
zarenus suis cū discipulis atq; cultorib; solus verum
humanę vitę finē veraq; media ostendens efficaciter
docuit, pfecteq; adimpleuit: ita vt null⁹ finis melior
nec perfectior christiana vita inueniri aut excogita-
ri possit. Patet ergo q; nec inter deos, si tamē dij sunt
alij, nec inter homines quisq; sapientior vnq; inuētus
sit, aut inueniri possit. ¶ Si enī insup sciētis est doce-
re posse, Cū em̄ quis ad pfectiōem sciētiaz puenerit,

Triumphus Crucis.

facile potest alios erudire: quemadmodum cum quis ad perfec-
tam etatem peruerterit, potest filios generare. Sed
nullus alius deus vel homo a seculo inuentus est, qui
tam proficua sapientiam quam christiana est, mortalibus
attulerit: quique simul eam tam facile docuerit. Philo-
sophorum namque doctrina obscura est, & logo vix tempore
perceptibilis. multis quoque erroribus difficultatibusque
plexa: quibus vel ipsi preceptores incerti plerique an-
sique torquentur: sicut de divina puidetia & de huma-
ne vite sine supius dictu est. At postquam sapientissimus
magister & saluator noster Christus ipse comparuit:
non multo temporis interuallo uniuersus mundus de pa-
uidetia & bonitate dei, de animae immortalitate, de fine
ac beatitudine hominum, de medijs ad eam peruenienti, de
compluribus denique alijs documentis adeo fuit illustra-
tus, ut etiam in puerili & ibecilla utriusque sexus etate
christiani clarius haec intelligat, quam praelari philosophi
indefesso studio cognouerint: In hacque doctrina ita im-
mobiles fiunt atque constantes, ut mille ad mortem usque
supplicia pateti malint, quam minimu iota doctrinæ Chri-
sti impie denegare. ¶ Preterea agentis virtus tanto
maior apparet, quanto ad remotiora se extedit, & citius
operatur. Quo itaque posterior fuerit sapientia, eo magis ac
velocius ad insipientes immutandos sanandosque va-
lebit. Non enim maximus est virtutis aut industriæ opus
sapientes efficere homines docili acutoque ingenio prædi-
tos, atque ita a natura ipsa dispositos: at stultos, par-
vulos, hebetes, quin & mulierculas peccatoresque gra-
uissimos ac flagitosissimos homines meretricesque sub-
ito ad sapientiam & ad vitæ rectitudinem convertere, huius
vires excedit. At Iesus noster non minus ex præ-

Liber Secundus.

dicitis oib⁹ innumeros q̄ ex prudētibus & acutissimis
viris repēte soloq; fere nutu mira quadā cordis com-
punctione mutauit, & quotidie ab h̄mōi nō cessat esse
ētu: qd̄ non aliis deoꝝ vnq̄ hoīmꝝ effecit. Christi er-
go sapientia & doctrina cunctis est preferenda. ¶ Cū
natura itē sit ad vnū determinata, nō magnē virtu-
tis est in rebus naturalib⁹ p̄ ipsius naturę media ali-
quid efficere: vt si spiritualis quępiam creatura semine
ignis admoto illius admīniculo domū statim succen-
dat, qd̄ in ipsa est hoīs facultate, non arduū reputa-
re: at si p̄ cōtrarias causas, vt puta ex glaciali aqua
ignē eliciat, ex eaꝝ incendiū nutriat, id admirabile sa-
ne opus magnēq; virtutis estimare. Signum ergo
summę & infinitę virtutis est absq; vlo naturali in-
strumēto posse oia naturalia operari: & iterū quoli-
bet instrumēto posse quęcūq; libuerit, vel etiā illi con-
fraria pariter educere. Docere itaq; p̄ debita & natu-
ralia media sapientiā, quemadmodū p̄hi docuerunt,
iuxta solitū intellectus humani captū, haud eximiuꝝ
admirandūq; est. Sed p̄ stultitiā mūdi. i. p̄ ea q̄ apud
hoīes stultissima existimant, tradere summā & ineffa-
bilē sapientiā, & stultissima mūdi cōuertere in diuīng
sapientiē instrumēta, maximāq; in eis sapientiā collo-
care: difficillimū sane opus & diuinū tantūmodo iu-
dicādum. Qz si crucis horror & opprobriū vna cum
subfannationib⁹, sputis, alapis, verberibus & formē-
tis, q̄ moriēs passus est Christ⁹, cōsideren̄: nihil hac
cruce magis tetrum aut stultū anteq̄ Christus cruci
figeretur, poserat inueniri: per ipsam vero Christus
orbi terrarum maximā cōtulit & indidit sapientiam
vt oīs christiana p̄fessio docet, & experientia quotidie

Triumphus Crucis.

na festaſ. Ergo p̄cipua & diuina eſt in Christo ſapien-
tia, in alio nunq̄ repta nec audita. ¶ Itē cū ſapiētia ſit
diuinarū rerū, illa pfecto ſapiētia oīb⁹ p̄fitat, q̄ ſupra
cæteras de diuinis reb⁹ hoies iſtruit. Sed nulla id ma-
gis peregit, q̄ ſapiētia Chriſti: Ergo ipſa cæteris ē p̄e-
ftātior. Qz aūt ita ſit apparet ex ſcriptis aīn Chriſtū
& extra ei⁹ doctrinā editis, que ſi chriſtianorū libris
monumētisq̄ cōparenſ, pauca a p̄kis dices, & ab alijs
auctorib⁹ eē tradita. Quinimo ad augēdā p̄ſicēdāq̄
p̄kiam plurimū cōtulit doctrina chriſtiana, que re-
rū diuinarū peritiā adeo circūquaq̄ diffudit, vt fere
nūc oēs Chriſtū p̄fitētes ea ſciāt ac doceāt, que ante il-
lius aduētū vix a p̄kis p̄cipiebanſ. Deinceps aūt poſt
ap̄lorū p̄dicamīna ſuis detectis errorib⁹ non ſec⁹ eru-
buerūt hoies, ac ſeſe purgare cōtēderunt, q̄ ſi nocte in
ſtercore cōnoq̄ versati, ſupiufa mox luce, immūdi-
tia illa cōspecta pudore ac confuſione correpti eā abſ-
tergere curaſſent. Nā & p̄ki & poete quidā idolorum
ſuorū cultū & aniles fabulas ac turpia deliramenta
erubescētes ſuperinducta luce Chriſti (ad quā tñ p̄æ
nimio fulgore caligauerūt) conati ſunt mendaciū ful-
cire mendacio allegoricos ſenſus comminifcentes: cū
viderent ſe aliter deorum ſuorum turpitudinem, ac
pleraq̄ flagitiosiſſima, iſpis quoq̄ hominibus nefar-
ia, celare & honeſtare non poſſe. ¶ Ad ſapiētem p̄e-
trea pertineſt non modo facilia, ſed diſſicilia quoq̄ co-
gnoscere, eaq̄ docere poſſe, ab aduersariisq̄ defende-
re. De rebus vero diuinis diſſiciliora nemo proposu-
it, faciliusq̄ vñq̄ q̄ Chriſtus ipſe perdocuit. Nec pau-
cos tantū diſcipulos, ſed vniuersum terre orbē instru-
xit. Ab infinitis quoq̄ oppugnatoribus ita facile eadē

Liber Secundus.

christiani defendunt: ut quisquis eorū rōnes librosq; legerit, hanc vnam perennē & incōparabilē sapientiā esse dubitare vlo modo non possit. Neq; vero contra eam syllogisticis modo contentiōibus, sed imprope rijs, minis gladioq; ad necem vsq; acerbissime pugna tum fuit: cum ea tamen inuita de his omnibus tri umpharit. Profecto si aduersus philosophos, princi pes ac tyranni , quemadmodum contra christianos rationibus tormentisq; certassent, illos existimo fuis se, vel prima apud se principia negaturos: Christus autem vel eaip̄a proponens, quę ratione naturali in uestigari non possunt, illa tamen & ab ipso gladio & ab omni deorum ac philosophorum sapientia iniuriaq; defendēs, solido in perpetuum robore cōfirma uit. Item aut fides est vera, aut commentitia. Si ve ra, bene conuenimus: Si commentitiam dixeris: non minus probo Christum fuisse omnium sagacissimū, & sapientissimum, qui tam difficulta & ardua exquisiuit, eaq; mortalibus ita persuasit, vt nulla vel diuina vel humana ratione aut potestate infringi destruiq; potuerint. Christiani namq; doctores ipsi etiam philosophiæ scientiam profiten̄: & ea quę docuit Christus, q̄q supra rationem sunt , philosophiæ tamē nō repugnare, quin potius scientias omnes seruire eis ostendunt: Nec quemadmodum quidā rudes ac supstitionis, philosophiā aut aliquā verā scientiam reisciunt vel contēnunt: sed omnia quę bene dicta sunt, ius suum tanq; ab iniustis possessoribus sibi vendicant. At quis adeo vel sapiēs vel astutus inueniri posset, q̄ villa figura seu mendacia aduersus omnes tā multorum sapientū rationes tueretur & cuilibet phi

Triumphus Crucis.

Iosophie consona esse monstraret? Profecto verū vero cōsonat, & falso oīa dissonat. Si ergo p̄hi difficulter verum ab aduersarijs illēsum seruare, ac p̄tegere potuerunt, quāto min⁹ falsum viribus proprijs infirmū a violēta & callida īpugnatione defendēt? Itaq̄ posito, fidē hanc esse cōmētitiā, necesse est cōcludere Christū oīm sagacissimū sapiētissimūq; fuisse: qui p̄ inuestigabilia atq; ardua documenta hoīes ad se alliciens traxerit, & sacro quodā spiramine īmpulerit ad bene beateq; viuēdū. Sed cū pugnātia īnuicē simul stare ne nequeāt, vt. s. falsa cū vera p̄chia cōcordēt, ac p̄ ea homines ad rectā vitę normā dirigantur: oportet utiq̄ eius fidē atq; doctrinā verā asserere, ipsumq; Christū cūctorū eē deorū hoīimq; sapiētissimū cōfiteri. Hic viri sciētiarū oīm peritia mirifice pollētes vītēq; sanitimonia pbatissimi doctrinā Christi vt summā sapientiam amplexati suis eā p̄conijs scriptis & opib⁹ extulerūt, amplificarūt, ac sanguinis testimonio p̄fir marunt: qui nisi illā hoīib⁹ a deo traditā certissime cognouissent, tot pfecto labores, estus & agones pro ilia tuēda minime tolerassent. Maxime item sapiētis virtus apparet, quando ad finē & vltimā pfectionem oīm scientiarū suos discipulos perq; breui via pducit. Sed solus hoc effecit Christus. Oīs em̄ scientia vel rōnalis est vel realis. Ratiōalis qdē est Logica, Rhetori ca, Poesis: que circa ens rōnis versant, earumq; finis est p̄ diuersas rationes & exhortationes hoīs intellectum ad assentiendum propositis astringere. Ad id vero super omnes Christus ipse suos perduxit sine difficultate discipulos: quod ex hoc vel maxime apparet. Piscatores enim antea rudes & imperiti, alijsq;

Liber Secundus.

innumeri idiotę accepta illius doctrina vniversum
efficaci persuasione orbē immutarūt: quod nulla ar-
morū vis, nec reliqu⁹ totius sapientiæ conatus (sī
quis recte considereret) assequi potuisset. Realis autem
scientia in practicā speculatiuāq; diuiditur. Practicā
ipsa moralis est: quā tanta facilitate ac celeritate disci-
plina Christi exadūcissime docet, ut a philosophis (si-
cut ante p̄dixim⁹) nihil desiderari oporteat. Si autem
fuerit sciētia speculatiua: aut abstrahit prorsus a ma-
teria tam sensibili q̄ intelligibili: Eaq; est scientia di-
uina, in qua Christus omnes tātopere superauit, vt
ad eū nulla sit comparatio: nedū ille super omnes ob-
tineat principatum. Aut a materia sensibili, nō ab in-
telligibili abstrahit. Et hæc est mathematica: que so-
lam considerat formam, neq; bonum finemq; respic-
cit, vt philosophi dicunt. Propterea doctrina Chris-
ti usq;qua q; bono atq; fini intenta huic non multū
studij impertitur: quia ad salutem non pertinet. Sē
quid tamen vtilitatis ad bene beateq; viuendum ex
ea colligi potest: hoc totum doctrina Christi sibi v̄
dicavit. In scriptura etenim sacra numeri & figuræ
ad bonos mores & ad diuina aptissime ordinantur
adeo vt neq; in minimis philosophorum disciplinis
aliquid vtile aut desiderandum reliquatur. Aut non
abstrahit a materia intelligibili nec sensibili: Et hæc
est phia naturalis: ad cuius ultimū finem cum sum-
ma voluptate diuersimode ac facile doctrīa nos chri-
stiana perducit. Cognitio enim rerum naturalium
in se nō est finis supremus, ad quem per ipsas res na-
turales ire cōtendimus: sed per hæc corporea ad inui-
sibilium cognitionē peruenire desideramus. Qđ qui

Tríumphus Crucis.

dem copiose atq; iucū de subministrat doctrinā christiana: quę in oībus fere naturalib⁹ rebus tanq; i speculis intuisibilia dei pulcherrime ac mirabiliter effigiegit. Iesus ergo fuit omniū sapientissimus: qui ad finem cōsummationēq; sc̄iētiarū oīm totū terre orbē facillime pduxit. ¶ Delectationes deniq; intellectus p se delectatiōes ipas sensus excedūt. Quę vero ad intellectū p̄tinēt potissimū cōsistūt i cognitiōe p̄mē veritatis: ex cui⁹ pfectiori cōceptu maior puenit delectatio. Vbi ergo maior est sapiētia, maior p̄mē veritatis inest cognitio ac delectatio. Signū itaq; maxīmū sapiētiae Christi est sūma, quā hñt christiani i ei⁹ cōtē platiōe delectatio. Qua nulla maior haec tenus est iuēta. Innumerī em̄ fuerūt quēadmodū etiā nunc videamus, q pp̄ter p̄mē veritatis cōtēplationē in doctrina Christi existētē spretis oībus sc̄li voluptatib⁹ ac blādīmētis, sese ad deserta loca contulerunt: quodq; maximū est, i ea cōtēplatione adeo p̄ficerūt, vt semideos nō hoīes, imo angelos in terra putares: Quia extra carnē positi nil terreni, nō dicā appetūt, sed ne ei⁹ qui dē inspectionē dignant̄, sibiq; ip̄is, tanq; dij sint angelī ue, sufficiūt. Ex q̄b⁹ cūtis apparet doctrinā Christi esse maximā, ip̄mq; Iesum Christū eē verā æterni patris sapiētiā, quę sola tot ac tanta potuit efficere.

¶ A bonitate Christi fidem esse veram. Cap. XV.

O Stendimus Iesum Nazarenū potentia & sapientia cunctos homines omnesq; gentium deos adeo superasse, vt si quis crederet esse deus, pr̄ter ipsum alius existimari non possit: Reliquum est vt ex eius bonitate hoc idē ostendam⁹, probantes ip̄m esse summū bonū, & ultimū humanae vitæ finē.

Liber Secundus.

Vbi prīmū aduertere oportet omnes actiōes huma-
nas esse ppter aliquē finē. Opatiōes ēm̄ hoīs prout
humanę, ab ipsa hoīs volūtate liberoq; arbitrio, quo
a brutis differt, sine dubio pfectiuntur. Obiectū autem
volūtatis est bonū & finis. Cum igitur in finib; nō
sit pcessus in infinitū (alicquin cuiuslibet appetitus
motio cessaret) oportet aliquē esse hoīs vltimū finē:
impossibile vero est duos per se alicuius rei esse vlti-
mos fines, cū extra finē vltimū nil appetat. Ultimus
siquidē finis dicit̄ esse aliqd adeo implēs appetitum,
vt nihil extra se vel quod ad ip̄m nō ordinē appeten-
dum relinquat. Oīm itaq; hoīm est vnuſ vltimus fi-
nis. Scire tñ oportet nō oēs hoīes in vltimo fine ma-
terialiter cōuenire, q̄uis oēs in eo formaliter concor-
des semp existāt. Ratio quippe vltimi finis humanę
speciei est felicitas. Oēs ēm̄ hoīes cupiūt esse felices:
non omnes tamen felicitatem in eadem re esse arbī-
trātur. Cū autem iam superius pbatū fuerit vltimū
humanae vltimū finē primā esse veritatē, p̄māq; causam,
id est deū: si demonstrauerimus Iesum esse hunc vlti-
mū finem, liquido cōstabit ip̄m esse p̄mā veritatem
primāq; causam, ac deū verum summūq; bonum, cui
ratio vltimi finis verissime cōpetit. ¶ Qd̄ vt clarius
intelligatur, considerandū est q̄ quādo aliqua natura
ad aliquid tanq; ad vltimū finē ordinatur, per admis-
tionē alterius naturę distrahentis impediri potest,
ne ad id oīno moueat, aut adeo vehemēter in illud
tendat: vtputa graue deorsum naturaliter tendit, &
q̄ia grauia scdm̄ suę grauitatis formā tendit ad cen-
trum. Avis tamen sursum euolat: q̄ia non solū gra-
uitatis, verū etiam aīalis formam habet. Motu ergo

G

Triumphus Crucis.

animali suspēdente vel impediēte grauitatem fertur in altū. Similiter si insensibile mixtum habeat multum aeris & ignis terre connexum,ima haud velociter petet. Si aut̄ aliquid graue purū inueniaſ, absq; re pugnantia formę semp, nisi violētia īſit, agetur deorsum: & quāto id fuerit in sua natura purius tanto vehemētius ibit ad centrum. Quia ietur homo dupliſi conſtat natura, videlicet ſpūali atq; corporea ſeu ſenſibili, q̄uis intellectus & volūtas naturali mo- tu in deū tendant, tñ ex permixtione partis ſenſibilis ppter neceſſaria ad uſum illius organa poſſeſſionib; perturbatur, & frequentius ad aliud trahitur q̄ qđ natura depoſit: Et q̄uis violēter cogi nequeat, tamē vel per errorem vel p appetētiā nimiā grauitatē affe-ctus & male informatus intellectus voluntatē ptra- hit ad ea quę inordinata ſunt, appetēda. Si igitur vo- luerimus ad inuenire in quo ratio ſiniſ hoīs vere con- ſtituta eſt: ex motu & vehemētia eius amoris flagrā- tiſq; deſiderij inuestigare neceſſe eſt. Cū autem natu- ra ſenſibili rationaliſ conſtet: nō eorū deſideria in- ſpicere debemus, q̄ more pecudū viuūt, ſed eorū dū- taxat, qui ratiōe vtuntur & vere hoīes ſunt. Nā ſi ex- perimentū grauitatis, quo videlicet tendat graue, ſci- re voluero: non utiq; id cognoscere potero ex auium volatu, ſed ex eorum motu, quę mere grauiā ſunt. At vero ſuperius pbauimus nullā in terris purgatiore vītā dari christiana, nulloſq; hoīes magis ſcdm ra- tionē viuere q̄ christianos: Ex eorū ergo amore & de- ſiderio, qui vere & pprie hoīes ſunt, potius q̄ aliorū in cognitionē ultimi ſiniſ poſſum⁹ puenire. Sed oēs christiani recte viuenſes vehementiſſimo amore pa-

Liber Secundus.

riq; cōcordia tēdūt in Christū crucifixū tanq; in sup-
mū finē:cuius gratia cātera vt sordida purgamenta
cōtēnunt:idcirco hic est finis ille & verus de⁹,ac sum
mū bonū.¶ Prēterea vltimus finis est hoīs plena pfe-
ctio:ideoq; quāto qui's fit illi propinquior,magis pfe-
citur,quātoq; magis pfecti⁹,fit eidē magis pximus:qa-
nil aliud est pfecti⁹, q; suo vltimo fini appropinquare.
Sed nulla res vnq; inuenta est, propter cuius appro-
pinquationē p intellectū & affectū humana natura tā-
tum in vita pfecterit,tantāve affecuta sit perfectionē,
vt in appropinquatione Iesu Christi crucifixi p intellectum & affectum(de huiusmodi nāq; appropinqua-
tione,non de illa,qua corporalis est,loquimur)adeo
q; quanto magis fit illi vicinior,fāto ipsuīn vehemē-
tius diligit:vtq; superius demonstratum est,in mo-
ribus perficitur:Plane igitur constat ipsum Christū
esse vltimū humanę vitę finē.¶ Ad hāc ipsius finis de-
siderium est omniū maxime naturale:ideoq; immo-
biliter vnūquodq; vltimo fini adh̄eret. Sicut enim in
speculatiis prima principia sese habent,ita & in aq;uis
vltimus finis. Ut igitur prima principia sunt no-
bis naturaliter inserta, ita est desideriū vltimi finis:
immobileq; idcirco p̄sistit. Signū ergo est hoīem tūc
vere ad vltimū finē puenisse:quando alicui rei secūdū
rationē a vitijs purgatā adeo firmiter insistit,vt cete-
ra illi vni posthabeat, eāq; ne deserat malit vita pri-
uari.Q; uis ergo alij sibi alios cōstituerint fines:nun-
q; tamen aut perq; raro vidimus christianis exce-
ptis,qui vita maluerit,q; suo quisq; fine destitui. Cā-
teri enim pro vitę conseruatione extrema omnia pa-
tiunt,& cuncta qua habet homo dabit p anima sua.

Gij

Triumphus Crucis.

Christiani vero nō solū equanimititer sed libenter quo
q̄ ppter Christū, & ppria hilariter deserūt, vitāq; p
nihilo habēdā putant. Qz si Christus nō sit summū
bonū, sapientissimi certe viri vitā saltē, quę p̄ciosissi-
ma est, p̄ tāto errore, quo nullus maior inueniri pos-
set, non cōmutarent. ¶ Item cū ea quę sub eadē specie
cōtinent, ad vñū euindēq; finē ordinent, in eoq; vñian-
tur: velut oia grauia tendūt ad cētrū: manifestiss mū
est argumentū, Iesum crucifixum esse vltimū homi-
nis finē, q̄ nihil vñq; repertū est, i quo hominū cōt⁹,
vt in dño Iesu, tā firmo vinculo nēteretur. Nam qui
in eum credunt, non secus inuicē copulantur atq; cō-
ueniunt, q̄ singulę terre partes ad centrū in vñū glo-
bū congeriemq; redactę. Eoq; modo christiani om̄es
ad Christū tendētes efficiunt cor vñū & anima vna
in eo: quin in fide magis p̄ficiētes maiori delectatio-
nis & charitatis ardore se mutuo cōpletūt. q̄ si
Christus purus homo fuisset, ac proinde fides clande-
stīnū impiūq; figmentū, nequaq; in tot milibus diuer-
sæ cōditionis ac generis hoīm talē sortiretur effectū:
quia ex falsis aggregata facile disgregant: nec possent
innumerī homines falso fundamento, amicitiæ copu-
lam st̄abilire, eandemq; augere errore crescente.

¶ Item spirituales oblectationes, quanto vltimo fini-
mentis nostræ acies magis propinquant, tanto sunt
maiores: & tunc sunt maxime p̄fectę, cum ipsum finē
illa magis attingit: si homo itaq; finē imperfecte at-
tingēs modo aliquo delectatur, tanto ampli⁹ delecta-
bitur cū finē p̄fectius obtinebit. Sed delectatio, quā de
Christo fideles percipiunt, omnia tam sensus q̄ intel-
lectus oblectamenta superat: quod ex tribus potissi-

Liber Secundus.

mum apparet. Primo ex incōparabili martyruū con-
stantia: quorū innumeros legim⁹ ad supplicia tanq
ad nuptias gaudentes atq̄ hilares conuolasse, atq̄ in
medijs cruciatibus exultātes, velut in delicijs positos
psalmos deo decantasse: qđ fieri profecto non potuis-
set, nisi immense delectationis excessus, quasi in ipso
Christo, cōsopito omni corporis sensu ab omni eos do-
lore terroreq̄ defendisset: qđ quidē in nulla alia delec-
tatione concedit: vehemēs em̄ dolor (vt experientia
docet) hominē pturbat, eūq̄ omni substracta volu-
ptate extra se ponit. Secūdo ex infinitis monachoruž
exemplis qui relictis mundi blanditijs in solitudi-
ne & cauernis errantes tanq ferarū socij in abstinen-
tia, iejunio & corporis maceratione, egeni nudiq̄ in
summo tñ gaudio ob maximā diuinorū cōtemplatio-
nē iocunditatemq̄ vixere. Eorūq̄ adhuc vestigia su-
persunt. Modo em̄ (vt iā diximus) religiosorū pluri-
mi gratuitē seruituti ppetuisq̄ clausuris vltro man-
cipati sub arteſſima obcedentia, tanq liberī sub gra-
tia constituti piucūde & sincerissime viuunt. Tertio
ex sapientissimis viris oīm scientiarū eruditione re-
fertiſ: qui degustato sacro scripturarū fonte, ac deli-
bata Christi dulcedine, oēs alias sciētias reliqrūt, illi⁹
tñ doctrina delectati: cui tāq inseparabiles firmiter
adhēserūt, quālibet aliā seu philosophorū seu rhetorē
insipidā sapiētiā ac eloquētiā deputātes. qđ & ego hac
tēpestate sum expertus, multosq̄ id fecisse cognoui.
Ex his itaq̄ apparet oblationes, quæ ex fide ac con-
templatione Christi crucifixi procedūt, omnes alias lō-
ge pſtare. Oportet ergo dicere eas ab vniuersali sum-
moq̄ bono puenire: pſertim qā quanto fide & amore

G iiij

Triumphus Crucis.

ad Christū ppius accedimus, tāto hīmōi delectatiōes amplius augen̄t. ¶ Deniq; vt vna ratiōe oēs vltimi finis pprietates coniūgētes breuiter argumētemur: omnia eiusdē speciei indiuidua ad eundē (vt dictum est) finē vltimū ordinant, oēsq; hoīes in vltimi finis ratione cōueniūt: sed nō in eo, in quo talis ratio inuenit: hoc em̄ ē qđ qritur. Cū itaq; hoīis beatitudo in intellectus actu cōsistat: pfecto rem illam esse dicem⁹ cui ratio vltimi finis vere competit, in qua oēs cōueniunt ratione vtentes & corde purgatores: ad eamq; vniiformiter mouētur, & eidez immobiliter inherēt: quāq; supra seipso diligentēs ipsi, ppter ea in ea mirificē delectantur: viteq; integratē, ac superni claritatē luminis haurientes, in diuinūq; amore trāsformati, idē penitus oēs efficiunt, ac quodāmodo extra mundū positi terrena oīa vt stercora arbitrantes cælesti munere congaudent, ac pace demū maxima perfruunt. Sed hæc oīa, quæ ipsius summi boni sunt conditioñes, nunq; nisi in Christo crucifixo que ut in deo inuenta sunt: is ergo est summū bonum. ¶ Sed quid in ijs quæ p se manifesta sūt, diutius immoramus? Cū em̄ bonū sit sui ipsius diffusiuū, summū bonū maxime seipso diffundit. Maior aut̄ boni cōmunicatio & amplificatio, q; que a Iesu Christo puenit, non inuenit: quādoqdē post Christi aduentū pugnatāq; ei⁹ fidem vniuersus terrarū orbis a p funda errorū peccatorūq; caligine purgat⁹ est, omniq; virtute viteq; sanctimonia refertus: totq; inde fidelibus bona concessa sunt, vt felices ac beati in terris viuere existimentur: Nam siquā beatitudo in terris haberī pot̄, solis compedit Christianis; id quod & in compendio de simplici

Liber Secundus.

tate christianæ vitæ probauimus. ¶ Bonitatis insuper dñi nostri Iesu Christi exuberātia, incōparabilis illi⁹ clemētia & misericordia declarat; quia ob nullā peccatorū & scelerū grauitatem veniā pœnitentibus subtrahit, aut differt, sed plærūq; ad se reuersis maiora dehinc dona impertiri nō desinit: atq; re ipsa cōpertū nob̄ est, quotiēscūq; quis ab eo recesserit, eum statim dulcedine viteq; rectitudine priuatum terrenis sordibus mergi, curisq; torqueri: Cū autē resipuerit, mox ad pristinum recreationis & quietis reuertitur statum, quasi inexplebili febrilis ardor, siti curat⁹. ¶ A Christi potētia, sapientia & bonitate simul fidē esse veram.

Cap.XVI.

VT aūt supi⁹ dicta de Christi potētia, sapiētia & bonitate, quo facilius intelligantur, quasi quodam epilogo perstringamus: Dicimus, si Christus non sit deus, vt sese fecit, eum omniū hominū superbissimū pariter stolidissimūq; fuisse. Q; si non ipse hoc de se dixit, sed eius discipulorum fallacia fuit, hominūq; cōmentum (vt delirantes quidam ferunt) quō ex fallaci præstigioq; mēdacio tanta potētia, sapiētia & bonitas prodire potuit, vt nulla major excogitari queat: Nā si hic nō sit deus, nescio quis alius videatur. Q; si deus hęc inferiora p cōgrua media regit atq; conseruat: cū nullū mediū Christo pfectus ad bñ beatęq; viuendū esse pbauerim⁹, non video quō effugere valeamus, quin aut fateamur Christū esse verū beatitudinis nr̄ mediū diuinit⁹ generi humano cōcessum: aut diuinā puidētiā vel iustitiā inflatiemur: aut oia a casu v̄l a fato eē credam⁹, Deūq; oī no repudiam⁹, quę oia p̄ter primū necessario admit-

G iiiij

Triumphus Crucis.

tendū, stultissima sunt. ¶ Si qua præterea est in mundo vera religio, ut iam p cōcesso validis recepimus argumentis: quis neget tot & talibus inspectis hanc religionē esse christianā? Nulla siquidē tot efficacissimis rationibus fulta est. Q: si hæc vera non sit, oīs profecto religio auferatur oportet. ¶ Item scim⁹ nul lam religionē sicut christianam acerrime fuisse ppetuis temporibus impugnatā. Cæterę em̄ religiones vel fraudulentę potius superstitiones, ea qua inductæ fuerant vanitate, nulla quodāmodo vi nulloq; labore defecerunt. Hæc autē velut aurū purissimū continuis purgata flammis fulgentior ac maior euasit: q certe stare non posset, si qua alia vera, aut hæc falsa esset. ¶ Ad hæc manifestum est christianam religionem ab hominibus probis ac iustis nihil vñq; psecutiōis aut molestię pculisse: quin ab illis potius summa in veritate cultuq; fuisse habitam: Cum flagitiosis autē impijs & sacrilegis cumq; eorū patre diabolo conti nuū atq; insatiabile semp ipsi fuisse ac esse certamen: Et quotquot eam vel Christi ministros psecuti sunt, eiusmodi nequissimę sortis (vti nūc etiā cernitur) extiterunt: qd aliarū nulli contigit religioni. Cur itaq; scelestos potius q probos hoies imitemur? ¶ Nulla insup alia est inuēta religio ad quā tot homines hactenus sint hac cōditiōe cōuersi & quotidie accedant, sciētes scilicet se non ad diuitias, non ad honores, neq; ad voluptates, quibus in ipso sacri fontis Iauacro renunciaturos se obligant: sed ad cōceptiones, abstinentiam, parsimoniam, improperia, & si oporteat ad extrema omnia toleranda vocari. Talibus igitur promissis & obligationibus nemo quidem sanx mentis

Liber Secundus.

alicere, quēadmodū infinita virorū milia perspeximus, nisi euidentissimæ veritatis lumen mortaliū corda penetraret. ¶ His itaq; & h̄mōi rationib⁹ credere cogitur intellectus, admirabilē Christi fidē verā esse. Si em̄ vnū argumentū aut duo & tria vel pauca hoīes assentire nō cogūt: simul tñ oīa collecta, si recte & sincere cōsiderētur, nō inualidiora erunt q̄ mathe maticē demōstratiōes, vñ q̄ id esset, si reuocatio defuncti ad vitā p cōfirmatiōe adduceretur. ¶ Properea si christiana religio vera est, oēs alias explodi oporet: ipsa vbiq; attestāte neminem extra fidē hāc saluari posse. Qd̄ quidē rōnabile est: q̄a cū salus nostrā cōsistat in visione dei, ad quā sine supcēlesti dono nemo valet puenire (vt superius dīctum est) nō pōt aliquis eā cōsequi absq; fide, dicēte scriptura, Sine fide impossibile est placere deo. ¶ Nec supeſt iustę q̄relę aut excusatiōis locus ijs q̄ in peregrinis & ab hoc cultu alie nis partib⁹ nascunt: quoniā si quis duce naturali lumine rōnis, qd̄ nulli deest, ad cōmunē oīm parentē & opificē sese in creaturarū ordine vbiq; demonstrantē & nulli rei in necessarijs deficientē recta intentione & puro corde cōuerterit, veritatisq; ostēsionē iplora uerit (vt in principio hui⁹ operis iuxta catholicā assertionē tetigimus) suo nō fraudabili voto: Sed aut per internā inspirationē, vt lob, siue p angelos vt Cornelius Centurio, aut p apostolicū virū, vt p Philippū eunuchus, necessarium ad salutē lumē imētrabit.

Liber Tertius.

Procēmīum de ordīne procedendī.

G v

Triumphus Crucis.

Veritatem fidei religionisq; christianæ tam ex præteritis q; ex præsentib; ecclesiæ orthodoxyæ effectibus aperte demonstrauimus. Verum quia non satis est nostra cōstruere, nisi ea quoq; a destruentibus defendamus : reliquum est, vt fidei ad uersariis occurramus, ostendentes religionem nostram nihil impossibile, nihil irrationabile continere. Q;uis em̄ supra rationem multa credat, quæ potentia dei non disconueniunt, nihil tamen contra rationem ipsam cōfitetur: quin immo et si ingenij mortalis vires ea lōge excedūt, habēt tñ & rationis plurimū & probabilitatis. ¶ Ut autē in nostri operis processu ordinem seruemus: primū de articulis fidei loquemur: iij enim sunt nostra religionis fundamenta. Deinde moraliū præceptorū seriem rationēq; reddemus. Tertio iudicatiū. i. legum quibus in iudicando nostra vtif religio, rationē demōstrabimus. Ultimo ceremoniarū mysteria apte interptabimur. Hęc em̄ sunt, q; vniuersam christianorū doctrinā, totūq; regimē cōpleteunt. ¶ Et quis excellētissimi viri doctores nostri de his oibus elegāter, copiose plenissimeq; tractauerint: nō tñ cuipiā superfluus vide ri tertius hic liber noster debebit: tū quia præcedētibus iure copulādus videt, vt præsentis opis sit omni ex parte absoluta doctrina, ne quid truncatū aut instantū p viribus relinquamus: Tum qa ea que præceptores nostri passim longioribusq; sermonib; & mira subtilitate disseruerūt, nos ad breue cōpendiū facilioremq; intellectum omnia redigentes, in hoc libelio commode colligemus: vt non solum omnino peritios christianis, sed vel mediocriter litteratis, & ipsiſ

Liber Tertius.

infidelibus breuem lectionem non aspernantib⁹ hac
facilitate obsequamur.

CIn deo esse infinita: Deūq; infinita facere posse, quæ
humani intellectus captum excedant. Cap.I.

TN deo plurima esse & infinita, quæ intellectus no-
strī vim captumq; prorsus excedant, facile ex ipsi-
us intellectus imbecillitate cognoscere possumus.
Quantū enim se cuiusq; virtus extendat, in ultimo
suo conatu demonstratur. Supremū igit̄ intellectus
nostrī virtutis experimentū in excellentissimis ph̄i-
losophis cognoscere possumus: In his enim faten̄ ho-
mines naturā ultimū conatū fecisse. Certum est aut̄
(vt ip̄simet ingenue faten̄) pexiguā & valde incertaz
laboriosamq; rerum naturaliū cognitionem eos ha-
buisse. Si ergo tota (vt ita dixerim) naturę hūanę vis
vbi plurimū conata est ad cognitionē harū rerū do-
mesticarum pfecte puehi nō potuit, quāto minus ad
essentię celestis cognitionē pueniet? Multo vero etiā
min⁹ ad angelorum pprietates. Minime aut̄ oīm ad
eius cognitionē pueniet, qui est infinita distantia sup
oīa eleuatus. **P**raterea si in eadē homī specie mul-
tos videmus ita obtuso ingenio, vt nulla arte, studio
aut labore possint ad ea capessenda disponi, que a sū-
mis ph̄is cognoscunt: magis existimandū est angelic-
os intellect⁹, q; in lōge dissimili & nobiliori specie sunt
plurima cognoscere, ad que nullo mō vires i genij nři
se extēdere pñt. Quid aut̄ de intellectu diuino dicēdū?
qui extra oēm speciē extra q; oē gen⁹ etiā sup̄mas intel-
ligētias inaccessibili luce supat in infinitū. **Q**uis.n.
cause per effectus cognoscant: qñ tamen causæ ip̄se su-
is effectibus eminentissime præstant, perfecta causæ

Triumphus Crucis.

cognitio p illos haberi non pōt. Cū igit̄ deus sit pri-
ma omniū causa, suos effectus oēs in immēsum exce-
dēs, quos etiam imperfecte cognoscimus: manifestū
est de ip̄o deo valde modicā & fere nullam virtute lu-
minis naturalis nos habere scientiā. ¶ Deum quoq;
plura posse, ac maiora efficere q̄ nos intelligere valea-
mus, non est demonstratu difficile. Cognitio siquidē
nra incipit a sensu, quæ tñ pficit quātū pōt, p h̄c sen-
sibilia eleuari. Adeo eīn ordini naturaliū rerū necessa-
rio est alligata, vt extra eum ordinem speculari n̄l
queat. Quicqd enim intellectus noster cogitat: p phā-
tasmata naturaliū rerum imaginatur: oportet nāq;
intelligentem phantasmata speculari. Deus autem cū
sit actus purus & esse infinitum, extra omnem ordi-
nem illum esse dubitari nō potest. Cum vero vnum
quodq; agat put̄ est in actu: dicere oportet in deo es-
se potentiam infinitam nulli ordini q̄uis excellentissi-
mo alligatam. Stultū igitur esset assere re n̄l deū pos-
se, qđ nos capere nequeamus: pr̄ assertim cum idz in
ordine vniuersi plurima & pene infinita efficiat no-
bis inscrutabilia: vt saltem illa sunt, quæ in rebus nō
materialibus efficiuntur. ¶ Conuenienter tamen di-
uina bonitas multa diuinorum arcanorum, ad quæ
non attingit humana ratio, manifestauit homini-
bus: ac plura etiam fecit supra reruz naturalium or-
dinem, vt homo, qui ad supercelestē finē erat ordina-
tus ad ipsum sciret ac posset puenire. Ex reuelatione
eīn diuinorū supnaturaliū ip̄m finē & media ad euž
faciētia intellexit: Ex hisq; ampli⁹ suā infirmitatē de-
bilitatēq; cognouit, diuinæ maiestatis abyssum pside-
rās; in cuius reuelatiōis aut enarratiōis vel minimā

Liber Tertius.

partem ne pcul quidē interpositaq; caligine contem= plationis figat aciē, nedū cōprehēdere eam nō possit. quo sit vt pcliuiori humilitate ac reuerētia deum co lat, quāto magis eū sup oīa eminētissimū didicit admirari. In quo maiorem illius cognitionem amplio resq; delectatiōes hausit ex ijs q; multifariā multisq; modis ipsius infinita bonitas hominibus cōmunicāre dignata est. ¶ Irridenda idcirco aut reiscienda nō sunt, quæ christiana religio credenda proponit: quia videlicet intellectus ea capere nequeat. Sed irridendi magis explodēdiq; sunt, q; hac vnica cęcitat; suę ratio ne a fide catholica inspiēter recedūt. Legant prius, & intelligendi nō impugnandi studio nostra reuoluāt: Tunc em̄ cognoscēt nil impossibile, nil sine ratione a nobis esse platum. Sed vt quæ diximus manifesti⁹ ap pareant, iam ad particularia descendamus.
¶ Quæ supra hominis intellectum christiana credit religio.

Cap. II.

¶ Redibiliū ergo qdā ad diuinitatē Christi perti nēt: quædā ad ei⁹ humanitatē. Eorū vero, quæ circa diuinitatē versant, primū est de vnitate. Cōfitemur nāq; vnū esse deū, nec plures admittimus deos. Et hoc est primū nr̄e doctrinę principiū oib⁹ ex pcepto credēdū: a doctis vero nō solū creditū, sed etiā ratione cogēte scitū: vt in primo hui⁹ opis libro satis est dictū. Secūdus aut̄ articulus est de vnitate trinitatis. Hicq; duo articuli, seu duo pricipia ad diuinitatis p̄tinēt essentiā: Alij nō spectat ad p̄pria diuinitatis opa soli deo cōpetētia. Quoq; primū p̄tinet ad ip̄z eē nature: q; afferimus deū oīa creasse. i. ex nihilo ea fecisse. Scdm respicit esse sup̄celestis gratiæ: Credim⁹

Triumphus Crucis.

et deū p supnaturaſia dona rōnaſe creaturā ſanctifiſe
care, vt eam ad ſe trahat. Tertium attinet ad eē glīa
ipsius animæ: Cōfitemur nāq; ſanctificatos i hoc mū
do tandem poſt obitū ad ipsius gloriæ dei fruitionē p-
uenire: in qua ſupernaturali munere glorificantur.
Quartū nobis pmittit ois carniſ reſurrecționē, dū
poſtremo ſperamus reſurrecturos nos omnes, cor-
poraq; noſtra immortaſia & glorioſa cōſecuturos,
¶ At circa Chriſti humanaſatē credimus priο Chri-
ſtū eſſe verū deū & verū hominē, dei & virginis Ma-
riæ filiū: in cuius alio eſt de ſpirituſancto concept⁹,
integritate virginei clauſtri pmanēte. Secūdo cōfite-
mur iſum p nobis paſſum, mortuū & ſepultū. Ter-
tio q; ad inferos dſcēderit ad ſanctorū patrū aias ex
antiquo carcere liberādas, originalis peccati vinculo
iam per iſum ſoluto: q; q; eas in perennem gloriā
pduxeſit. Quarto dicimus eū reſurrexiſſe a mortuis
glorioſum. Quinto iſum ascendiſſe in cælū, ſedereq;
ad dexteram patris. Sexto & ultimo venturū iudica-
re viuos & mortuos, totūq; orbez renouaturū. itaq;
vniuersam fidē in duodecim principijs, q; articulos
vocamus, cōpleteſtimur. Ad ſummā, quęcūq; in cano-
nicis ſacriſq; ſcripturis continentur, & que ſancta ro-
mania ecclīa credendū rite decreuit, vel in posterū de-
cretura eſt, inuiolabiliter credere tenemur. Hoc itaq;
ordine procedentes oſtendemus nihil nos in huius-
modi principijs imposſibile vel irrationabile in me-
dium afferre. ¶ Neq; vero articulus eucharistiq;, qui
diſſicultatis non minus alijs ad credendū habet, a no-
bis ptermiſſus puteſt. Nācū p tale ſacramentū ratio-
nalis creatura ſanctificeſt: ad illum articulum reduci

Liber Tertius.

potest, quo de sanctificatione tractatur, quis & huma
nitatem Christi contineat. De quo in ijs quæ de ceri
monialibus sumus dicturi, cum alijs sacramentis
tractabimus: cum ipsa sacramenta obtineant inter
ceremonialia principatum. Sed quia in primo libro
de primo articulo, id est de unitate dei satis dixim⁹:
in quo pariter excellētissimi philosophi & omnes fe
re homines nobiscum sentiunt, non oportet in eo hic
amplius elaborare.

¶ A Christiana fide de trinitate nihil impossibile, ni
hil irrationabile assuerari. Cap.III.

Quiso igitur primo principio veluti notissi
mo: Secundū, quod omnium difficillimū chris
tianis credendum proponitur, est unitas
trinitatis. Cōfitemur enī tres personas realiter disti
ctas. i. patrem & filiū & spiritū sanctum, esse unū deū.
Quod multi insulte cōsiderantes putāt nos tres deos
vnū charitatis tantū vinculo appellare: vel eo modo
quo multi homines realiter distincti unus populus
nūcupatur. Nos autē dicimus vnum esse deum sim
plicissimum & infinitum: nec aliquid de deo reisci
mus, quod a vera philosophia cōprobatur, quis hūc
esse patrem & filium & spiritū sanctum affirme
mus: Non ut dixit Sabellius, videlicet deū vnam esse
personam, quæ ex diuersis affectibus aliquando pa
tris, aliquando filij, aliquando spiritū sancti nomen
sortiatur: Nec sicut Arrius, qui tres personas posuit
realiter differentes, dum filium minorē posteriorēq;
patre, spiritū sanctū quoq; inferiorē filio sibi p̄funxit.

Triumphus Crucis.

Sed patrē & filiū & spiritūsanctū regia & media via i-
cedentes cōtra Sabellīū tres dicimus esse psonas rea-
liter distinctas: eas tñ cōtra Arriū vnū esse in natura
& potestate & gl̄ia coēquales: ita q̄ quicqd habet pa-
ter, habet & filius & spūssanctus: & quicqd habet fili⁹
habet & pater & spūssanctus: & quicqd habet spūssan-
ctus, habet & pater & filius. Vnū inter eos nō est sicut
in creaturis distinctio, vt aliquid habeat vna psona,
qd̄ alia non habeat: sed solū inter has tres personas
est distinctio relatiua p̄ has duas enūciationes: vide-
licet a quo aliis, & q ab alio. Quicqd em̄ habet pater,
habet & filius: sed in hoc distinguif, q̄ pater hoc ha-
bet a se, id est a nullo. Filius aut̄ illud idē habet a pa-
tre: nec ppter hoc minor est patre, cum nihil minus
habeat a patre. Si r̄ spūssanctus h̄z quicqd pater & fi-
lius: sed in hoc ab eis distinguif: q̄a ab eis illud habet,
ip̄i vero nō id accipiūt ab eo. Nā psonę ad essentiam
diuinam cōpatę sunt vnū: nec ab essentia vllō mō rea-
liter differūt, s̄z rōne tñ. Inuicē aut̄ relatę psonaliter
distinguūtur ppter relatiā oppositionē: & ideo nec
filium patre posteriorē dicim⁹, nec spūssanctū patre
& filio. Relatiua em̄ sunt simul & natura & itelleſtu,
& vnū absq̄ alio nec esse nec intelligi pōt. Non em̄ in
diuinis sicut i humanis paternitas ab eo differt qui
pater est, & filiatio ab eo qui est filius: Sed paternitas
& pater, & filiatio & fili⁹, sunt idem realiter sola rōne
distincta. Neq̄ ppter ea facimus vllā in deo cōposi-
tionē, cū dicimus patrē, filiū, & spiritūsanctū esse idē,
qd̄ essentia est diuina: quia (vt iam dicitū est) personæ
diuine sunt idem qd̄ essentia diuina: nec ab ea essentia
liter distinguunt: hoc igit̄ est, qd̄ a nobis nullo modo

Liber Tertius.

intelligi potest, videlicet, tres psonas esse vnū deum & actū purū simplicissimęq; substatię: & nihilomin⁹ tres illas personas taliter inuicem esse distinctas, vt nec pater sit filius, nec filius pater, nec spūs sanctus aut pater aut filius. Attamen pater est id qđ filius, & filius id quod pater, & spirit⁹ sanct⁹ est id qđ pater & filius. Personaliter em̄ distinguūtur: tñ sunt vna res, vnaq; substantia. Et quia sicut cognoscimus, ita & nominamus: deum autem cognoscimus per creaturas, ideo & a creaturis nomina dei sumimus. In creaturis aut processio vnius viuentis ab alio viuēte in similitudinē eiusdē naturæ & speciei, generatio nominař: & generās dicit pater, generatū aut filius. Idcirco processio vnius psonę ab alia p modū intelleſtus in diuinis dicit generatio: & psona aqua procedit alia, pater: qui autē procedit ab ea, filius nuncipatur. Nō ergo intelligim⁹ in diuinis, quēadmodū in animalibus vel in hominibus esse generationem: sed est in diuinis generatio tota spūalis. Filiūq; procedere p modū intelleſtus, & esse verbū dei patris & eius imaginē sapiētiāq; genitam dicimus. Processio autē spiritus sancti, est a patre & filio p modū amoris. Amor em̄ est aliquorū nexus & vnio. Verū qđ in naturalib⁹ nō inueni⁹ aliqd, qđ æque procedat imēdiata a duobus æqualiter pfectis, sicut procedit spirit⁹ sanctus a patre & filio: idcirco pcessioni spirit⁹ sancti non ita speciale vocabulū sicut pcessioni filij fuit inuētū: sed generaliter ex patre pcedētis pcessio nominař: quia tñ spiritū sanctū procedere dicimus p modū voluntatis seu p modū amoris, eius processio nem a patre principijs spirationē appellamus. Amor

H

Triumphus Crucis.

em̄ quodāmodo impetū quēdā & spiritū in rē ani-
matā p̄tēdit. Ideo specialiter ipsa psona a patre & filio
pcedēs spūssancti nomē sibi vēdicauit: cū tñ & pater
sit spūs & sanctus, sūlīter filius sit spūs & sanct⁹. Vñ
& hēc duo noīa qñ psonę spūssancti attribuūtur, p
vno & hoc relatiō accipiunt̄: quis p se relationē so-
nare nō videan̄. Cū igiū duæ sint tñ pcessiones inte-
riores in natura intellectuali, vna videlicet ex pte in-
tellectus, altera ex pte volūtatis: fides rōnabiliter te-
net. in diuinis tñ dūras esse pcessiones & tres psonas.
De hac ergo sanctissima trinitate plura possemus
afferre: Sed q̄ ad substātiā fidei p̄tinēt scripsimus,
nō oportet vlt̄ri⁹ euagari. Qui aut̄ subtilius talia
inuestigare desiderauerit, cū om̄i sobrietate cordisq;
puritate christianos codices legat, & thesaurū inue-
nit̄ infinitū. Nobis. n. oñdere modo satis est religionē
christianā nil de trinitate rude, nil ipossibile, nil irra-
tionabile demū sentire. Ad cognitionē igitur harum
psonarū p naturalē nequaq; rōnē homo poterit pue-
nire: quia cū cognoscamus deū p creaturas, nō ducis-
mur hoc modo in eius cognitionē, nisi quatenus is
est earū principiū & causa. Nō est autē earū princí-
piū & causa nisi p ipsius virtutē psonis trib⁹ cōem:
Et ideo p creaturas cognitionē cōsequi nō valemus,
nisi eōq; que patri & filio & spiritui sancto sunt cōia.
Quocirca p creaturarū notionē psonarū distinctio
nē attingere neqm⁹. Ad qđ capiēdū licet imbecillitas
hūana nō sufficiat: nō debem⁹ tñ reuelata sacrostā
mysteria nō credere. Ridiculū est em̄ existimare ni-
hil esse verū ppter id qđ intellectus nostri radio metiri
possimus: cum infinita sint in dēo (vt iam diximus)

Liber Tertius.

nobis prorsus abscondita & nequaquam inuestigabilia.
Rationes tamen & argumenta qbus in superiori libra
fidem nostrā verā esse pbauimus, huic articulo fidē
astruūt. Tametsi peculiares quedam pbabiles rōnes
nos qñq adiuuāt. Quarū aliquā adducere non pige
bit: vt appareat nos contra rōnē deo nihil profite
ri: sed quicquid tenem⁹ multū pbabilitatis, rationis
& similitudinis cū rebus naturalib⁹ h̄e. ¶ Cum enī
effectus suā cām imitari coneſt, ex pſideratiōe earum
pcessionū, que ī creaturis inueniunt̄, ad eas q̄ in deo
sunt quodāmodo eleuamur. Multas aut̄ in creatu
ris inuenimus pcessiones: q̄ quanto pfectioris sunt
cōditionis tanto magis pfecte atq̄ intime sunt. In ca
rentibus enī vita generatio quedam inuenīt, vt cum
ignis ab igne pcedit. Hęc aut̄ pcessio suum in agente
principiū h̄z: qđ in materiā exteriorē agit. Vñ minus
pfecta minusq̄ itima reliq̄ est, q̄s dehinc subiunge
mus. In vegetabilib⁹ enī pfectiore illuenies & intrin
secā magis pcessionē: Quia id qđ ḡniāt in plāti⁹ est in
pncipio pducēti cōiuctū, verū ī fine ab eo separat̄. At ī
animalib⁹ est quedā in sensib⁹ pcessio q̄ adhuc magis per
fecta spūalisq̄ & itima ē q̄ plātarū iuicē pcessio: Quia
act⁹ ipsi⁹ sensus remanet in sensu, nec exteri⁹ emanat̄:
Ab extrinseco tñ puenit obiecto: vñ adhuc pfecte in
terna non habetur pcessio. In hoīs autem intellectu
hęc pfectior magisq̄ intima inuenīt: quia actus in
intellectu super seipsum reflectitur. Vñ ex ijs, q̄ iam
senet homo cōtemplari pōt, & verbū mētis intus re
conditū concipere: hincq̄ ī amorē cōcepte rei pruma
pens in seipso psonarum quodammodo effingere trist
tate. i. intellect⁹ & amoris. Verum hęc pcessio intel
H ij

Triumphus Crucis.

lectus nostri icipit a sensu, sicut oīs nostra cognitio,
& ab initio pēdet exteriori. Si aut̄ pertamur ad an-
gelicū intellectū, qui nullā a sensib⁹ sciam capit & na-
turaliter ēā possidet, tū excellētorē atq; interiorē in
eo pcessiōne verbi & amoris cōperiemus. Verū q̄a to-
tus angelus pendet a deo, hinc & ipse quoq; ab extri-
seco est, neq; eius intellectus, nec verbū, nec amor est
ipſi⁹ substātia. Vñ pcessiōes q̄ in angelis inueniūtur,
aliquid īperfettiōis hñt & intimē p̄fus nō sūt. Cū igit̄
videam⁹ q̄ quāto nobiliores sūt creaturæ tāto pces-
siones in eis sunt magis intimæ ac pfectiores: cūq; esse
etis suā cām emuleſ: quid irrōnabile dicimus, qñ in
deo, qui oēs in infinitū creaturas excedit, perfectissi-
mas pcessiones maxieq; intimas ponim⁹? Quæ nec
ab extrinseco pueniūt, nec a dei substātia differunt:
Quasq; oēs creature imitari conant̄, licet lōge ab illa
perfectiōe deficiāt. Quia diuinę psonę a nulla cā depē-
dent, sed sunt vn⁹ de⁹, qui est oīm cā. Et ideo tres pso-
nē extāt vñ in substantia, & relatiōe opposita distin-
guunt̄. Ex pcessiōe eīm vni⁹ ad aliū de necessitate rela-
tiua sequit̄ oppositio & distinctio procedētis ab eo, a
quo pcedit. Qz si realis illic est pcessio, ibidez necesse
est oppositio sit realisq; distinctio. Relationes autem
in diuinis nullā ponūt īperfectionem: cum relatio ex
sua rōne ad aliquid sed non aliquid significet. In hoīe
quoq; q̄ inter oīa naturalia ad dei similitudinē ma-
gis accedit, inueniūt quedā in pte spirituali trinitas, vi-
delicet intellect⁹, verbi & amoris. Dū eīm actu deū in-
telligit, cōcipit de deo verbū, & ex hoc in ei⁹ amore p-
rumpit. Qzq; hæc trinitas a diuina plurimū distat:
Quia cū deus sit imutabilis & ētern⁹ & in eo nil de-

Liber Tertius.

tur imperfecti, nō sūt iū ipso sicut in nobis & amor
accidentia: Neq; mō adueniūt & mō recedūt: sed semp
& ab eterno & amor fuerūt in deo eiusdē cū p̄e
substātie. Hinc tñ apparet q̄ irrationabile nihil deo, q̄
poti⁹ qđ rōni cōsonū est tribuim⁹. ¶ In oībus insup
creaturis multiplex trinitatis vestigiū inuenit, cum
oēs ex p̄cipio, medio & fine compleant: & in cunctis
sit substantia, virtus & opatio, & eiusdē generis alia,
ex quibus quedā resultat trinitatis im̄p̄issio. Cū dicto
p̄ipateticoꝝ princeps Aristoteles suffragari vīdetur:
qui rōne non fide ducit⁹ in principio sui libri de celo
& mūdo numerū ternariū p̄mēdās, oīa(ingt) ex trib⁹
constare videntur: Vbi Pythagoricos affert dicentes
oīa trib⁹ esse determinata, vīc̄ principio, medio & cō
summatione: & hoc quoq; (ait) ad sanctificatiōes deo
rūa natura trāsfertur acceptū. Et in noīationib⁹ du
os nō dicimus oēs: sed cū ad tertiuū p̄ueneris, statim
oēs dicere poteris. Omne aut̄ & totū & p̄fectū idē es
se vident̄. Vñ subinfert corpora p̄fetas esse magnitudi
nes, q̄a trib⁹ cōstāt vīc̄ longitudine, latitudine, & p̄
funditate. Ex quib⁹ p̄spicuū est non improbabile esse
q̄cqd de trinitate diuina credim⁹. Qđ etsi humano
intellectu capi nō pōt: hoc vnū tñ cū religs rōnibus
supradictis declarat h̄mōi fidē nō fuisse hūana inuē
tiōe traditā. Quia cū de deo īscrutabilia p̄ferat, nihil
tñ philosophiæ eiusq; p̄incipijs cōtrarium adducit:
quin potius oīa philosophiæ p̄incipia nobis deser
uiūt, & ad facilē questionū oīm solutionē astipulan
tur. Quod potissimum est veritatis argumentum.
¶ Christianam fidem de creatione nihil impossibile,
nihil irrationabile affirmare.

Cap. IIII.

H iii

Triumphus Crucis.

Consideratis itaq; ijs q; ad Dei maiestatē scdm se pertinet : nūc ea aggrediamur, q; ipsi in ordine ad creaturas cōpetūt: & primo quo ad esse naturale. Credim⁹ tñm deū ex tempore oīa creasse. i. tam visibilia q; inuisibilia ex nihilo in p̄cipio fecisse. Qd non alienum a ratione ac veritate putādum est: cuz omnes confiteantur deum esse primam omniū causam a qua celum naturaq; dependet. Quid aut̄ aliud agit causa efficiens q; q; ad esse suos conducit effect⁹? Cum ergo alicuius actionis principium quanto est perfectius tanto pluribus & remotioribus communiceatur, Deusq; sit actus purus: fateri oportet Dei potentiam se ad esse omnium secundum se extēdere, ab eoq; omnia entia dependere. ¶ Prēterea licet act⁹ sit potentia posterior in re, quæ de potentia ad actus reducitur: samen actus semper est absolute prior potētia: Non enim potest potentia redigi in actus nisi per aliquid in actu existens. Cum ergo solus de⁹ sit esse suū & actus purus (vt in primo libro p̄batū est) oīa ipse antecedat oportet, ab ipsoq; oīa fiant. ¶ Ab eo vero oīa ex nihilo esse facta. i. nullo p̄supposito vñ nulla fiacente materia, conuenientissimū est fateri. Particularia enim agentia tā naturalia q; artificialia materia p̄supponūt, & ex illa aliqd p̄ducunt: quia tota rei substātia ab eis mīme depēdet: Nō em̄ esse simpl̄r s̄ esse hoc tribuūt. Verū de⁹, q; est cā vniuersalissima dat esse simpl̄r, q; ei rñdet vniuersalissimus effect⁹: qui est esse simpl̄r. Et id nil esse pōt, qd a deo non emauerit. Nihil ergo in actione dei p̄supponere oportet. Siqd enim cōcederet, aut id haberet esse a deo, aut non. Si sumat negatio, sequit̄, deum non esse cām oīm

Liber Tertius.

efficientē: qđ superius redargutū est. Si autē p̄beatur affirmatio: aut ex nihilo, aut ex aliquo illud p̄ductū fuit a deo. Si ex nihilo, habetur propositū: Si ex aliquo, querit de illo alio vnde hoc pdijt, & vtrū habeat esse a deo, an non: & sic ad eandem regredemur questionē. Itaq; vel pcessus erit in infinitū, qđ est absurdū: aut merito concedendū erit qđ ex nihilo deus res in esse produixerit. ¶ Quia vero deus non ex necessitate naturę, sed ex voluntate agit (vt superius demonstrauimus) haud necesse est ab æterno mundum a deo fuisse creatum: sed eo tempore, quod sapientissime ipsius dispositioni visum est aptissimū. Atq; id conuenies & utile etiā aliqua ratione probari potest: salvo semper inscrutabilis illius maiestatis occulto consilio. Omnia siquidē propter electorū suorum fecit utilitatem ac bonū: quod maxime in ipsius dei cognitione consistit. Ex quo igitur mūdū nō creauit ab æterno, perfectior eius resultat cognitio: dum ex hoc percipitur eundem esse ita perfectū, vt sibi plenissime sufficiens nulla indigeat creatura. Si enim esset alicuius exterius rei indigens, nō distulisset ab infinito tempore eam creare. Et hęc de rerū creatione sufficientia: quia ab alijs diffusius tractata sunt, querentibus inuentu minime difficultia. Rationes autem, quibus Aristoteles ac pleriq; philosophorum æternitatem mūdi probare conantur, a Theologis nostris facile solvuntur, vt cuilibet patet vel mediocriter in his eruditio.

¶ Christianam fidem de creature rationalis sanctificatione, deq; eius gloria & resurrectione nihil impossibile, nihil irrationabile attestari.

Cap.V.

H iiiij

Triumphus Crucis.

DE sanctificatione sūs creaturē per sup̄celestē gratiē donū arbitror nō oportere nos alia dicere pr̄ter superius dicta de fine humānē vitē medioq; ad ipsum perueniēdi. Ostēsum est em̄ hominē ad finē supernaturālē esse ordinatū, quē nō nisi p̄ sup̄celestē mediū, hoc est p̄ diuinā gratiā cōseq̄ potest. Quā deus, qui necessaria oīb̄ subministrat nemini subtrahit rite se p̄parāti. ¶ De nostrę quoq; aīg gloria satis dictū videt cū in visione solū diuinæ essentiæ p̄ illustrationē elevationēq; luminis gloriæ tā beari pbauerim⁹. Quapropter ex p̄dictis facile in telliger e possum⁹ xp̄ianos circa hm̄oi res nihil lanis̄ter aut temere, qn̄mo rōnabilit̄ ac grauit̄ pfiteri. ¶ De resurrectionē quoq; mortuoq; nihil rōni disso- nū asserim⁹. Qūis em̄ natura fieri nō possit vt idē nūero corruptū resurgat aut regeneret, eo q̄ natura est ad vnu opandi modū determinata, & aliter se h̄re nō pōt: tñ cū iā pbatū sit diuinā vtutē eē ifinitā & huic req; ordini, quē cernim⁹, minime alligatā, s̄ i numera alia facere posse: Mortuoq; suscitatio vt pfa cilis, nō vt impossibilis ip̄i deo ē tribuēda. Nā si is ex nihilo cūcta pduxit, qd̄ agētia naturalia facere neq; unt: multo magis ex aliquo aliqd facere, ac defunctis vitā reddere poterit. Neq; em̄ sic moriē hō, vt inni- hilū p̄sus abeat sup̄stite adhuc aīa: que (vt i p̄mo libro oīdim⁹) imortalis ē. Tū etiā ipsa corporis ma- teria p̄ma incorruptibilis supeſt. Q; si vel in nihilū hō vertaſ ſūm⁹ ille opifex rerū depditū & nullū oīno hominē ea facilitate restaurare posset q̄ anteq; effere cūcta creauit. ¶ Itaq; qd̄ de resurrectionē mortuoq; te- nem⁹, nequaq; ip̄ossible aut inconueniēs, sed rōnabis

Liber Tertius.

le & expediēs necessariūq; videbis recte cōsiderāti. Si em̄ aīa itellektua est corporis forma, eadēq; imorta lis exstā, vt supra dixim⁹: erit p̄tra aīe naturā a corpore separi, atq; sine eo permanere. Nihil aut̄ p̄tra na turā pōt eē ppetuū: quia diuinę sapientię nō puenit. Ergo iterū redibit ad corp⁹. Aīa īsp̄ nō h̄z esse p̄fe ctū sine corpe. Oē aut̄ ip̄fetū suā desiderat p̄fectionē. Si ergo aīa nīra a corpe sepata regressu ad illā careat, nūq; verę integręq; beatitudinis cōpos erit, hoc desiderio semp̄ accēsa . Qd̄ ab ea remoueri nō pōt cū sit ei naturale. Hoc aut̄ incōueniēs est, q̄a sup̄ma beatitudo oē explet vndiq; desideriū. Rōnabile est ergo cō fiteri resurrectionē mortuor̄. Illi p̄terea beatitudo debet, q̄ recte viuit. In hac aut̄vita nō aīa recte viuit sed hō . Idē est em̄ siq; animā dicat recte viuere aut̄ intelligere, ac si nere vel texere, aut̄ simile q̄ppiā eā facere putet. Nihil aut̄ illi tale tribuim⁹, s̄ hoi. Actiones em̄ sunt suppositoq;: Et forma est, id quo aliqd fit, nō id qd̄ facit illā. Si ergo hoī debet beatitudo, necessaria est corporē resurrectio. Ad diuinā itē pui dētiā p̄tinet, q̄ bonis simia, reisq; supplicia equa lāce disp̄set, vt hoīb⁹ ex corpe aīaq; p̄positis, cōiūctimq; merētib⁹ aut̄ demerētib⁹ iusta simul reddant: p̄ser tū cū boni ī hac vita, quo ad corp⁹ attinet, plurimū mācerent & affligant: mali aut̄ p̄tra delicijs & voluptati b⁹ affluāt, h̄ualeāt, & extollant. Cū itaq; apud deū q̄ exactissimā h̄z oīz puidētiā, nullū malū ipunitū, nul lūq; bonū sit irremuneratū, cōueniēs ē ac necessariū resurrectionē corporē p̄fiteri, vt vnuq; q̄s cū corpe re c̄piat, òlia cū eo simul admisit. Immortales insu per resurrecturos hoīes credere equū est. Si. n. iterū

H v

Triumphus Crucis.

illis moriēdū esset: ppter rōnes fidic̄as resurrectionē
nē s̄epius repeti oporteret: In qua si rursus corpora
mortalia sumerent, post mortē ob easdē rōnes opor-
teret aliā dare resurrectionē. Aut ergo cogemur fa-
seri sine fine hoīes mori ac resurgere: qđ ē absurdū:
Aut afferere aīas hoīm ad imortalia corpora in pma
resurrectione redire, vt hoīs beatitudini iuiolabilis
corpos: perēntias tribuaſ: qđ est rōni maxie psonū.
TQuia nō materia formę pportiōabilit̄ rñdere dī:
cū aīa beata glorię lumine sit pfusa & supnaturalib⁹
ornata qualitatibus pfectionibusq; referta, indignū
foret vt hmōi aīa ignobili regmine vtereſ. Ideo p dei
virtutē aīę gloria redūdabit in corpus, vt fulgeat si-
cū sol in regno dei, & pr̄sus obœdiēs aīę factū mira
agilitate feraſ: nihilq; desit qn hō sit oī ex pte pfect⁹.
TQm̄ insup̄ oīa corpora ppter hominē facta sunt
(nos em̄ sum⁹ oīm naturaliū finis) pueniētissime dī
q; foto hoīe glorificato mūdus hic pariter glorifica-
bitur, nouāq; pfectiōis illustrationē accipiet, vt ea q
sunt ad finē ipsi pueniāt. **E**t qa hō nullis tūc alimē
tis nullisq; corporis necessitatib⁹ erit obnoxius, rōna-
biliter cōcedim⁹ motū celi tūc quieturū. Cetera vero
aīalia vegetabilia ac mixta resoluenſ in elemēta, & p
ignis incendiū, q summe est actiu⁹, depurata nouas
induēt qualitates, glorioſaq; claritate ac virtute irra-
diata pſſent. Atq; ita beati cū dño semp erimus.

Christianam religionem pœnas damnatorum
conuenienter ponere. Cap. VI.

Quemadmodum ergo beatis locus celi compe-
tit glorioſus: Ita & damnatis longe a deo ſe-
motis locus mūdi exiguit inſimus, vt ſub-

Liber Tertius.

terraneo opacoq; carcere ppetuas luāt suoq; scelerū pœnas. Nec iniustū videri d; ppetuis illos cruciari tormētis. Nā sicut hūana iustitia ad hūanā rēp. sele h; ita se h; dīna iustitia ad cēlestē. sed hūana iustitia aliq; delinquētes vel exilio vel necis aliq; genere a per petuo reip. cōmercio abscondit: ita & diuina iustitia a cōione cēlesti aliquos reiçit in ppetuū, nō tā ppter trāsitoriū pēñ, q; ob infinitā volūfatis spœnitudinē & i ip̄o criminie puicaciā. ¶ Rōnabile em̄ est vt q; delectatiōis tpa ac portionē eternæ glorię fruitioni p̄tule rit, q; (si mō cōcessū eis fuisset) in voluptatū sordib⁹ usqueq; p̄stitissent; ppetuo puniāt, vt pœna ip̄i cui p̄e r̄ndeat: p̄serti cū hō extra p̄ntis vitę statū quodam mō sit i sui mot⁹ termino: nec ampli⁹, q; in vita cōcedit, adsit ei facultas finē ultimum p̄sequēdi. Quia igit̄ hoīes i resurrectiōe ad statū termini, nō aut̄ viç trās ferent; iniusti ibūt in suppliciū eternū, & iusti in vitā eternā. Et qa(vt dictū est) nō aīa solū s; hō ip̄e opera tur: qd̄ beatis asseruimus i remunerationē toti⁹ aggregati cōuenire, idē dānatis in retributionē pœnę resultabit: vt sociū habeāt dānatiōis, qd̄ p̄ incēdio habuerūt errorisq; fomēto. Quis aut̄ apud inferos p̄ter ignē alia quoq; pœnarū ḡna ponam⁹: qa tñ inter oīa corpora ignis est maxime actiuus, eius pœna sola tanq; principalissima nominatur. Sciendum est aut̄ sem q; damnatorum corpora q;uis glorioſa non sine haud ita tamē ab igne corporeo afficiētur, vt corrutioni transmutationiq; subiaceant. Diuina namq; virtute ita firma illorum corpora solidaq; reddentur animarum nexibus quo ad esse natura, vt minime dissolui aut alterari queāt. Sed qa pditoq; anīng

Triumphus Crucis.

Pobliquā volūtatē a suo p̄ditore auersē sūt, corp⁹ nō oīno sibi subiectū possidebunt: ideoq; igni corporeo cruciabunt, quatenus ignis q̄litas, ppter sui excellētiā eq̄ilitati cōplexiōis & cōnaturali harmoniē sensuū repugnabit, et si eā soluere nō valebit. ¶ Nō tñ eomō spūales creaturæ, quas dæmonia nūcupam⁹, ab igne patien⁹. Sed p alligatiōis modū, veluti supiorū dæmo nū ptate iſeriores spūs p incātatiōes & maleficia sculpturis aut imaginibus corporeis alligari dicunt. Si hāc em̄ ptatē supiores dæmones in minores exercent, q̄to magis de⁹ oēs igni corporeo poterit alligare: q̄ res pœnā inferret maximā, vbi se reb⁹ infimis p̄ter ipsoꝝ naturā reuinctos cōspiciāt. Et forte ignis ille tanq; diuinę iustitię iſtrumētū aliquo modo eos torquebit: quem nos modo inuestigare non possumus.

Christianā religionē de Christi īcarnatiōe nihil im possibile, nihil idecēs aut irrōnabile sentire. Cap. VII.

Credit etiā christiana religio & inuiolabiliter tenet deū filiū dei eē hoīem, eiusq; psonā subsistere in diuabus naturis diuina. s. & humana. Tālis em̄ tātaq; vtriusq; naturæ in illi⁹ psona facta est vniō, vt idē sit deus & hō. Huic autē vniōni assimilari nihil pōt in reb⁹ creatis. Nō em̄ est sicut lapillorū aggregatio atq; cōpactiō: ita em̄ deus hō nō esset: nec se habet sicut vniō ptiū ad ipsum totū: cū totū ex pti bus pēdeat, Christus autē deus non pēdet ab aliquo. Nec sicut vniō accidentis ad subiectū: cū in deo accidēs esse nō possit. Nec sicut vniō elemētōq; in mixto: q̄a hoc est a diuinitate alienuz. Nec sicut vniō aīc ad corpus: q̄a diuinitas eē corporis forma nō pōt. Nec sicut vniō aliq; in creaturis repta: q̄a diuina hāc admi-

Liber Tertius.

rabilis vno oem excellit creaturet uterque. Nam cu in q: libet pfecta substacia natura iuuenia atq: suppositu, q: in reb: pserit naturalib: idem prsus no sunt: sed nihilomin tradit fides huanam naturam ppriu i Christo suppositu siue psonam ppriaz non hre: quae ex se s: habuisset, si no eet xpo dei vniuersitatis: Sed p illo supposito diuinu suppositu in illa subsistere: dum psona filij Dei naturam hanc in pmo sue creatiois instati ut in ea subsisteret sibi ipsum vniuersitatem occupauit. Suppositu autem subsistens in natura huanam est homo, & in natura diuina est deus. Cu igit psona seu suppositu filij dei i vtraq: natura subsistat, deus est deus & homo. Hoc autem nec impossibile est nec irrationabile. Deo siquidem oia potest, q: contradictionis uenit no implicatur. In uicem namque ptradictoria ratione entis hre no pertinet. Deum autem esse hominem modo pdicto contradictionem no implicat, ut de se per. Non enim diuinitatis maiestas propter hoc aliquam recipit mutationem: sed natura huanam trahit & extollit ad excellentissimam vniunionem ex infinita dei potentia, q: multo plus persistare potest q: nullus possit intellectus cogitatio pplete. ¶ Rationabile quod pueri est videbis recte consideranti: quia ex hac diuini xpi incarnatione inumerabilia bona vniuerso orbi teste experientia pueruntur. Nam post ipsius Christi aduentum pulsis fugatisque erroribus sol mundo nouo apparuit. Et quia difficile imo impossibile foret cuncta inde pfecta beneficia recevere, principalia quaedam recolemus, ut ratione eius incarnationis & convenientiam afferamus. ¶ Primus siquidem homini ad beatitudinem tendenti tanta diuini verbi dignatio efficacissimum fuit auxiliu. Quia sicut iam supra ostendimus, hominis beatitudo in diuinae essentiae visione consistit. Poterat autem hoc imensa dei subs-

Triumphus Crucis.

limitate cōsiderata iuxta hūani tenuitatē intellectus
hoīem tanq ab impossibili deterrere. Ideo sibi conue-
niēter naturā vniuit hūanā: vt mortalibus argumē-
tū daref, vniōne intellectus nři cū deo non impossib-
lē esse. Maior siquidē est ad diuinā psonā humanę na-
ture cōiunctio, q̄ ipsius intellectus ad deum tanq ad
obiectū. Hinc post Christi hūanationē euidēti⁹ cōce-
hoīes emergere, & intētius verę beatitudini aspirare.
CEx Christi quoq̄ incarnatione nature suę excellen-
tiam homo cognouit: intellectusq̄ vt infra deum nul-
la sibi creatura sit finis, nihilq̄ quo ad hoc ipm excel-
lat nisi solus deus: qui factus hō naturaz immediata-
ce assumpsit humanā. Iccirco post tāti munēris p̄ces-
ptionem idoloq̄ & omniū creaturarū isra deū cultū
neglecto reliqui⁹ diuitiisq̄ & honoribus ac hui⁹ sc̄i
voluptatibus spretis ad solū verum deū colēdum se-
se mortales dedicarunt. **C**ū nostra itē beatitudo in
dei visione p̄sistat, q̄ nři facultatē intellectus excedit,
nō poterat certa cognitio aut spes beatitudinis hui⁹
p̄ solū rōnis lumen haberi: quēadmodū excellentissi-
moq̄ philosophoq̄, qui in ea iuestigāda defecerūt, la-
bor ostēdit: Cōueniēter igit de⁹, q̄ peculiarē hoīm p-
uidētiā h̄z, carnē assumpsit, vt nos eiusmodi tam ne-
cessarię cognitionis ac spei redderet certiores: Deo em̄
omnes sine dubio credūt. Ex quo videmus post adū-
tem q̄ antea pcessisse. **P**räterea hoīem materiali ac
carnali compede vinctū ad illius beatitudinis amo-
rem succendi oporebat: ad quod humanatio salua-
toris nostri potissimū fuit incitamentū: cū nihil nos
eque sicut illius amor obstringat, vt amoris vices re-

Liber Tertius.

pendamus. Nullo aut modo suā erga nos charitatē q̄ p̄ hoc ineffabile suę incarnationis & maxime pietatis sacramētū poterat efficaci⁹ apire. Propterea q̄ in gens vtilitas hinc in mundo apparuit: dum homines vidimus ardenteri dehinc diuinarum rerū studio inflammatos familiaritatem amicitiamq; (vt ita dixerim) cum deo ac eius angelis contraxisse. ¶ Ad hęc cū ad beatitudinē tēdētibus mediorū certitudo ad eā ducētiū requiraf, p̄ ipsam filij dei incarnationē tale beneficiū cumulatissime est allatū. Qđ qđe hoc argumēto potissimū constat: quia s. dehinc mūdus multo magis q̄ antea virtutibus floruit incōparabilisq; vitę culmē adeptus est. Postq; em̄ deus homo est factus, verbo & exēplo nos corā instruēs, dubitare potuit nemo, quin illius semita ea ipsa esset, quæ nos rectissime ac certissime ad beatitudinem ducat. Ecce igit̄ q̄ nihil impossibile aut irrationabile de humānati verbi mysterio fides catholica assuerat.

¶ Christi nativitatē ex ḥgine, nec īpossiblē, nec īrrationabilē: ei⁹ aut vitā pueniētissimā fuisse. Ca. VIII.

His igitur demonstratis nō erit iā difficile aliorum articulorū possibilitatē ac conuenientiā declarare. Si em̄ potuit deus homo fieri, ip̄m quoq; fieri filium hominis impossibile nō erit, vt sc̄ virginis filius iuxta catholicā assertionē vere credat. Nam cum generatio sit suppositi non natura (nō enim natura humana, sed suppositum quod in ipsa subsistit generatur) cūq; in natura humana diuinū suppositū subsistat & vere sit homo: nō erit impossibile eū a muliere nasci: nō ea ratiōe, qua est diuinū suppositū, sed qua rōne est in natura hūana a mulie-

Triumphus Crucis.

resumpta subsistēs. Qui sūt & alio mō q̄ ex mulie
bri cōceptu carnē humanā assumere deus valuisset,
vt si ex terra corpus hoīs illico pduxisset, pueniēti⁹
tñ ac magis expediēs fuit, vt carnē assumēs ex mu-
liere nascere: quia ad hūilitatē & charitatē pp̄fessus
nos iuitat, qn̄ nō dēdignat⁹ est oīm parēs i terra ha-
bere parētē, n̄q̄p ifermītatis subire dispēdia, & q̄ v̄l-
las p̄f̄s nescit angustias, virginalis vteri claustra
more alioz̄ hoīm mēles nouē pferre: cæteraq̄p vltro
laboriosē ac mēdicē vītē incōmoda sustinere, parētū
q̄ & cōsanguineoz̄ ac p̄tīc̄ h̄rē necessitudinē ¶ Fuit
quoq̄ pueniētissimū ip̄i ñbo dei vt ex icorrupta vir-
gine nascere: Vt q̄ h̄z i celis patrē sine corruptiōe &
sine matre: haberet q̄q̄ i terris sine labe ac sine patre
integerimā matrē. ¶ Qd̄ si cuipiā ip̄ossible forsan
naturaliter vide, virgineū florē p̄ceptiōe & partu nō
violari: diuinę rō potētię oīs itellect⁹ captū sine fine
excedēs facilitatē oñdit. Quę etiā cognitū nō est diffi-
ciliſ. Videm⁹ em̄ i naturalib⁹ vitā h̄ntib⁹ ip̄fectā, vt i
plātis, agēs & patiēs in ḡnatiōe nō distigui, s̄ i eodē
actiuā ee ñtufē atq̄ passiuā. In eis aut̄ q̄ vitā sortiū
tur p̄fectā ppter p̄fectiore ḡnatiōe agens ac patiēs
distigūt. Et ideo ad organa corporis iformāda fœmia
vt agēs nō exigit: sed masculus i quo ñt⁹ est actiuā.
Alioqñ nō oportebat i aialiū ḡnatiōe duo p̄currere,
niſi vni virt⁹ actiuā & alteri passiuā fuisset a natu-
ra distributa. Lic̄ ergo aliq̄ ñt⁹ actiuā i p̄parāda ad
geniturā materia fœminę possit ascribi, in q̄ bona vē
tris regrif̄ dispositio q̄ formētū p̄beat pl̄i: in ea tñ nō
est virtus actiuā ac formatiuā p̄cept⁹: sed i p̄o tātū
semine maris, qd̄ nō materia humani corporis, s̄ solū

Liber Tertius.

principium est actiuū. Nec tñ ad cōcipiēdū fœtum oportet, vt quāeadmodū semen viri est actiuū principiū, ita & semen mulieris necessario adsit. vt principiū passiuū: nā experīētia cōpertū est plures mulieres absq; sui seminis interuētu fœcūdari. dicēdū est itaq; menstruū in eis sanguinē seminis loco haberis. Quia em̄ calor virtuti generatiue deseruiēs p̄ virili calore in fœminis diminut⁹ est: nō in ipsis fœminis sicut i maribus alimēti supfluū ita digeri pōt: qua propter tāq; deficiēs a cōpleta seminis digestione remanet sub forma sanguinis: Qui talis absolute nō est, qualis p̄ actū virtutis nutritiue generaſ ex cibos. Sed qđ residuū est ab ultima digestione nutrimēti i fœminis virtute gñatiue potentie ministrat & pp̄rat, vt debita sit materia corporis hūani. Quia ergo deus infinita sua virtute imediate p̄ seipm pducere pōt, qđ alias p̄ agētia naturalia efficit, cū ēt possit creare: quid mirū si eiusmodi xtute ex purissimo virginis sanguine corp⁹ Christi formauit virilis seminis virtutē spū sc̄tō supplēte: atq; hoc pacto beatissima virgo idoneę iā etatis ceterarū more mulieruz purissimū sanguinē absq; vlo virili p̄cubitu subministrarit: Sed forte nō min⁹ difficile videat φ ex inviolato virginis vtero Christi corp⁹ iā formatū p̄dierit: Sic. n. rō dictat duo sūl corpa fuisse. Ad qđ r̄n demus φ quis duo sūl corpe i eodē loco naturaliter ēē nō possint: tñ nulla p̄tradictiōis obstat iplicatio, qn a deo id fieri possit. Si. n. p̄ corpus itelligerem⁹ spaſiū, qđ antiqui locū vocabāt, trina vēz dimēsiōe cōtētū, hoc est lōgitudine, latitudine, & pfunditate p̄ se subsistētē, cuiusmōi est corp⁹ i p̄dicamēto q̄titatis:

I

Triumphus Crucis.

impossibile forsan videri posset duo simul cōno corpora esse : quia si tales dimēsiones darent a materia separatē, nō possent alio mō q̄ p̄ sitū distingui. Si ergo due vel plures essent i eodē sitū, seq̄ref p̄tradictio, vt s̄plures & nō plures eqdē essent . Sed cū q̄titas non sepef a materia substātiali, q̄ est p̄priū ei⁹ subiectū posito q̄ duo corpa i eodē sint loco, & eoꝝ q̄titates i eodē sitū : nō resultat aliq̄ p̄tradictio: quia lic̄ illoꝝ corpora q̄titates ex sitū ipso nō distinguiantur, remanet tñ distictio iter eas ex subiecto: quia singulē disti Etis materieb⁹ inhēret . Nō est ergo impossible virginalē aluū in ortu Christi clausam p̄stitisse . ¶ Et q̄a Christus venit i hūc mūdū vt vitē nobis p̄beret exēplū, beatitudinisq̄ viā ostēderet: fuit cōueniēs eū cū hoībus cōuersari, nec solitariā vitā duceret: vt p̄ ipsi us p̄dicationē ac vitā ad deū haberemus accessum . ¶ Itē q̄a rōnabile est vt q̄ cū hoībus conuersat, se eis in cōversatione vitæ cōformet: q̄equū fuit, vt austereitate vitē seposita mediocritatē cibi potusq̄ ac industrēti & domesticq̄ cōsuetudinis Christus obseruaret pro ratione cōditionis quā in mūdo, dum vitā hanc mortalē degeret, assumpserat: iuxta s̄. patriæ suę mom̄, populiq̄ ubi & nasci & cōuersari dignatus est . Non enim cibi potusq̄ abstinentia ad vitæ p̄fectionē p̄ se attinet: Sed sinceritas mentis ardēt̄s charitas, immotusq̄ & infractus tā in secūdis rebus q̄ in aduersis animus, vt nec illuz̄ gloria extollat aut copia, nec calamitas deprimat & egestas . ¶ Fuit tñ cōgruū vt pauperē sibi vitā deligeret. Oportet n. diuinę p̄ditatis virtutūq̄ c̄lestiū p̄cones & assertores, eē a curis secularibus expeditos, & ab oī suspicione cupiditatis alis

Liber Tertius.

nos: Qđ maxime Christo cōpetebat. Qui insug vt dī uinitatē suā palā faceret, iſſirma & ſtulta elegit, vt huſ ius mūdi potētes sapientes p̄funderet, & vt totius orbis transformatio nō potestati vel sapiētię huma- ne, ſed diuinitatis eius maiestati aſcriberet. Propter ea miraculorum neceſſaria demōſtratio fuit ad ostē dendum diuinitatem in illo corporaliter (vt ait apoſtolus) inhabitantem. Deniq; omnia illius dicta ac geſta ſi religioſe, ſobrie, pieq; conſideren̄, mirabili or- dine & inenarrabili ratione tradita comperientur.

¶ Quæ de originali peccato christiana religio aſſerit nec imposſibilia eſſe nec ratione carentia.

Cap. IX.

VT aut̄ melius & q̄ dicta a nobis ſunt, & q̄ diſturi ſum⁹ intelligent̄, oportet aliqua de ori- ginali peccato traſtare: Cui⁹ labe oē gen⁹ hu- manū eſſe vitiatū orthodoxa vbiq; p̄dicat fides. Supe- rius igitur demonſtratū eſt mundū & quicq; in eo cōtinetur non ab æterno ſed in tempore beneplacito certa rōne a deo fuifſe creatum. In quo hoiem veluti partē mundi corporei principalem tū creauit. Et qa- ia hois intellectua eſt imortalis & nobilissima: co- pus illi imortale ac ſubiectū minimeq; repugnās cōuenire videbat: Dignū. n. eſt formā atq; materiā mi- tuā habere pportionē, formaeq; materiā ſubiici, infe-rioriq; nature dñari ſupiorē: Sz qa ois aīe intellecti- uę cognitio naturaliter pēdet a ſensib⁹, qui non niſt in corpore ex elemētis cōpoſito carneoq; ac corrupti- bili eſſe poſſunt, neceſſe fuit hmoi corpus aīe pcessuq; ſicut corruptibile ita. & rōni eſſe repugnās. Verum quia diuina prouidentia in neceſſarijs nemini deſt, haud abſq; ratione credimus & cōfitemur q̄ Deus,

I ij

Triumphus Crucis.

qui spiritualē & corporeā naturā ea lege coniunxit,
vt superior inferiori dñaref: siqd ipedimenti ex defectu
naturę contingere, id supernaturali bñficio tolleret.
Quia ergo corporis dissolutio & partis sensibilis re-
pugnantia vniuersę naturę humanae pueniebat: cō-
petēs fuit vt originalis iustitia. i. impossibilitas cor-
poris sensibilisq; partis subiectio ad rationē totiusq;
corporis ad aīam, vniuersę naturę humanae supcāle
sti gratuitoq; dono cōferref. Rationabiliter ergo di-
cimus ptoparenti, quem ab initio deus plasmavit,
munus hoc fuisse collatum: vt p ipsum in oē futu-
rum genus inde propagaretur. ¶ Verū qa hō liberi
arbitrij fact⁹ est, legibusq; diuinis subiaci debet: par-
etiā fuit, vt si auersa rōne a deo delinqueret, inferio-
res quoq; aīa p̄es auerterent ab eo, illiq; repugna-
rent, eiusq; corpus pristinū in cinerē resolueref. Nā
per q quis peccat, p eadē merito torquef. Hanc ergo
iustitię originalis supnaturalisq; doni priuationem
vocamus originale p̄fīm, in oēm posteritatē a p-
toparente illo deriuatum. Oēs em̄ hoīes ab illo gñā
ti iustitia carent originali: quæ ad eos puenisset, nīl
hō ille protoplastus ppria eā culpa amississet. ¶ Neq;
hoc a ratione alienum cuipiā videri dī. Nā hui⁹ pec-
cati signa quædam in humano genere apparēt. Cum
enī humanarū actionū sic curā deus gerat vt bonis
operib⁹ p̄miū, malis pœnā retribuat, ex illata pœna
præcessio culpe significatur. Diuersis autem afflictio-
nibus tam spiritualibus q; corporeis humanum gē
nus affici, v̄c algore, estu, vigilia, fame ac siti, varijs
q; morborum & calamitatum pressuris, ac deniq; in-
euitabili morte. Quo autē ad spiritualē p̄tem, debi-

Liber Tertius.

litatē patif rōnis liberiq; arbitrii, atq; repugnātiām
carnis maximā: Ex qbus hō facile multis erroribus
quotidie irretiſ. Et quis hmōi defect⁹ ex cōsequentia
necessitateq; materię naturales videan⁹: Dei sū pui-
dentia & bonitate rite(vt p̄dixim⁹)cōsiderata pbabi-
liter psuademur deū illis defectib⁹ subsidiū fuisse la-
turū, nisi hō ipse offensione aliqua obſtitisset. Vñ nō
iniuria, dū imēsam diuīng maiestatis bonitatē largi-
tateq; pēsam⁹: fatemur hos defect⁹ in pœnā p̄cti pro
toparentis toti⁹ humānę naturę vicē gerētis puenis-
se. ¶ Nō ab re igit dicim⁹ hois primi p̄cti & psona-
le & cōe fuisse. Personale qdē, qa ipm suo bono priua-
uit: Cōmune vero qa illi eiusq; posteris beneficium
abſtulit vniuersę humānę naturę collatū. Hmōi ḥo
defect⁹ ex priuatiōe aut subtractiōe iustitię originā-
lis in alijs hoibus pcedētes, si ad eorū voluntatē refe-
rant, rōnē culpę non hfit: Sed ad volūtatem primi⁹
hois affensū relati reatu nō carēt: put oēs hoies par-
ticipatione humānę naturę vt vnuis hō cōputātur:
Cuius caput ptoparens ille fuit, qui cæteros omnes
ppagauit, atq; in hoc p̄cti quodāmodo introduxit.
Quēadmodū c̄m manus actio ab inordinata mouē-
tis volūtate rōnē suscipit culpę: sic ex volūtate primi
parētis p̄cti hoc in eius posteritatis mēbris est vo-
lūtarīū. Alioquin remota relatione ad voluntatē pri-
mi genitoris delinquentis, nullū foret originale nec-
catū, hominesq; absq; vlla iustitię originalis p̄uatio-
ne generarent. Sed cū in puris essent naturalibus or-
ti, cūq; domesticis infirmitatibus pcreati: nullū pos-
set in eis inueniri originale p̄cti. Quēadmodū i ope-
rationibus manuū ac pedū aliorumq; corporis hu-

Triumphus Crucis.

mani mēbroꝝ nulla pōt iueniri rō culpe nisi p̄cesserit imperās mala in hoīe voluntas. ¶ Sigs aut̄ obij̄ ciat iniustū videri, cū hoc p̄clm̄ a voluntate nascētiū post primū hoīem nō pueniat, vnius culpā in alioꝝ oīm p̄œnā insontiū redūdare: sed æquū putari vt ille admissi criminis p̄œnas luat, cæteri vero vt inoceſtes eximant̄, ne aī dānatī q̄ nati aliena sint culpa: Rū demus q̄ h̄ec punitio solā iustitię originalis gratięq; respicit priuationē: Quę humanę naturę non debet ex debito: sed eidē fuit ex diuina liberalitate concessa. Quis em̄ nulli deus creature sit obligat̄, aliqua tam̄ ita ab eo sunt instituta, vt illis naturaliter alia quedā debeantur: Nā homini debet intellectus, debentur & mēbra, ac reliqua, sine quib⁹ vel non esset, vel a sua naturali pfectiōe deficeret. At originali iustitia & gratia nō ullo nature merito aut obligatiōe, sed ex mera & supabundāti liberalitate p̄fuebat. Qui aut̄ aliqua ex mera sua liberalitate impēdit, ea pōt qñ & quolibet impertiri. Dedit igitur deus p̄rī hoī ea legē, qua dictū est, iustitiā originalē, v̄c̄ vt si non peccaret, eam sibi suisq; posteris conseruaret: si aut̄ delinq̄ret, ea ipse ac posteri priuaren̄. Tunc enim prim⁹ hoī humanam naturā vniuersam includebat: Quocirca non ipsi soli, sed toti nature humanae in ipso tradidum est hoc p̄ceptum: Cui etiā in eodē originalis iustitię fuerat facta collatio. Nemo igitur deinceps iuste conqueri potest q̄ ea propter ipsi⁹ primi hoīs inobedientiam sit priuatus: Quēadmodū etiā, si ab initio talis iustitia non fuisset ei concessa, nulla fuisset querelæ occasio: cum non ex debito naturæ, sed liberalitate diuina cōcederet. Non ergo propter demerit-

Liber Tertius.

tū Adē aliquā maculā vel infectionē ppricē soboles in currit: Sed dū in puris naturalib⁹ munere priuata originalis iustitię orif, dicis in peccato nasci: qđ non dicereſ si illa iustitia nūq̄ esſet homini collata . Non pōt ergo pqueri hō ſi iſuī pceptione illā donū nō ac cepit, qđ ei ex natura nō debet: Sicut nec pōt aliq̄s cō queri, q̄a nō fuit i vētre sanctificat⁹, nec beat⁹ initio creatus fit. Quia ḥo ſupius dictū est hoīem ad finē ſupnaturale ordinari, ad quē nō pōt ſine dono ſup- celeſtis gratiæ puenire : dicim⁹ etiā q̄ qſq̄s i peccato ſolo originali moriſ, vita priuaf æterna: Quia talis vita ſeu fruſtio ex pportiōe illi nō puenit . Nulla tñ ob hoc poena ſenſus pleſtiſ, nullaq̄ triftitia affligiſ: quēadmodū innumerī hoīes mcerore nō afficiunt, q̄a nō ſint impatores. Q̄uis eīm eo q̄ ſunt hoīes contingere potuiffet, vt qlibet ipſorū ad impiū affume- reſ: tñ q̄a in eo ſtatu ſe videt cōſtitutos, ex quo nūq̄ vel rariſſime ad id fastigiū pueniſ, eiusmoſ priua- tione nil penitus cōtriftant. Ita & infantū ac puero- rū aīe in peccato originali decedeſtū, q̄uis ſciāt ppter- ea q̄ ſunt rationales potuiffe p gratiā ad diuinę eſſen- tię viſionē eleuari : tñ cū ſortis & cōditionis ſuā in- habilitatē ad id poſtea nouerint, qđ iam eis eſt im- poſſibile factu, minime appetū, nec ſuperne beatitu- dinis defectu anguntur, Deo præſertim cooperanteſ cui p rectitudine volūtatis omnino cōformantur . ¶ Cū ergo nulla ſenſibilis poena illos afficiat, confe- quēs eſt vt bona quaꝝ natura hominibus debent hu- manitatis iure ipſi cōsequant: vt naturaliū puta re- rū ſcientiā diuinorūq̄ pteplationē p ea q̄ facta ſunt, & q̄cqd hūanę felicitati naturaliter tribui pōt. Alioꝝ

Triumphus Crucis.

quā naturali & optato munere priuati trifftia carer e nō possent. Deus etiā liberalitate sua aliq̄ eis supernaturalia dona pferet, vt corporis imortalitatē. Mortus siqdē celi cessabit, ḡnatioq̄ & corruptio. Ideo oēs resurgēt imortales. Neq̄ amplius corporis alimentis, alijsve necessarijs egebūt: nulliq̄ infirmitati aut molestię vel repugnatię erūt obnoxij. Sed potius letabunt, dominūq̄ laudabūt. ¶ Et quis credam⁹ eorum nūc moriētiū animas ad inferos trāsmeare, ad eā vīcē partē subterraneā, quā parvulorū insontiū limbus vocamus: nulla tñ poena plectunt ex loci conditio. Aīa em̄ a corpore separata p se a locali situ nō patit. Post resurrectionē tñ arbitror, salua semp de terminatione sancte Romanę ecclesię (nihil em̄ super hoc inueni definitū) sup terrā tū defæcatā glorificatāq̄ eos habitaturos. Deūq̄ in ppetuū magnificatros. Ad hoc aut̄ haud temere credendū adducimur: Primū qā locus debet puenire locato. Qz si corpore immortali impassibiliq̄ illi resurgēt, & beatitudine quę naturaliter haberi pōt potient: luce solis & alijs deletabilib⁹ bonis naturaliter homini cōperefētibus priuari nō dñt: qb⁹ carerēt, si opaco & subterraneo carcere includerent. Tum qā vt iā dictū catholicorū assensu probatū est, poena sensus originali peccato nō debet: sed ob allatas supius rōnes priuatio solū visionis diuine. Si ergo tenebroso terrę carcere clauderentur: nō liquet quō sensu afflictione liberi exempti⁹ essent, vbi lucis inspectione pulcherrimorūq̄ corpora celi & terre, multisq̄ bonis, q̄ inserta natura desiderat, oīno priuarent. ¶ Patet igit̄ nullā ex peccato originali subseq̄ poenā, ppter quā iniustitię deus argui

Liber Tertius.

possit. Quinimo in originali peccatis culpa, quae sine
grâ in puris naturalibus decedunt: beatitudo cōcedit
illis ex pportione cōuenientiâ: In quo diuinus iustitiæ sa-
pietieq; ordo mirifice cōmendat. Ex his ergo perspic-
cuū est ea, quæ doctrina christiana de Iustitia asserit
originaliq; peccato, eiusmodi esse, ut ex eis nec irra-
tionabile, nec impossibile quicq; elici possit.

Christi passionē ac reliqua humanitatis eius
mysteria, omniaq; ecclesiæ circa fidem decreta ras-
tionabiliter ponit. Cap.X.

Deus autem pater misericordiæ ac diues in boni
tate sua huic defectui pncipio mudi oppor-
tunis sane remedijs, sacrificijs. scilicet parétū
fide, deinde circucione, demū sacro regenerationis la-
uacro succurrat. Talib⁹ em̄ mysterijs sanctificati p-
vuli olim defuncti, q̄b⁹ mō decedunt, ex habilitate per
supnaturale pcessa gratiā vitā cœlestē acqrunt. Alij vero
sanctificatiōis hui⁹ exptes limbū petūt, eā qñq; felici-
tate cōsecuturi, quā illis iure naturali puenire dixi-
m⁹: qui idcirco de deo q̄ri nō possunt, sed de parétū
poti⁹ infidelitate vel omissione. **S**ed quæ fides nostra te-
net sanctos patres veteris testamēti usq; ad Christi
adūtū in limbo fuisse detētos, dubitari posset cur
illi, cū essent originis labē purgati, grāq; ac meritis de-
corati, ac ppterēa vīte eternā idonei, nō ad celū statim
euolarint. Cui obiectiōi r̄ndem⁹, q; cū p̄st̄m origina-
le nature sit nō psona, & a p̄mī hoīs psona in naturā
descēderit, ac deinde a natura ī singulos hoīes effluxe-
rit, oportebat hoīes nō solū deo p eoq; psonis, sed etiā
p vniuersa natura satissacere. Quilibet autem sētōs pa-
trū sufficiēter p psona ppria satissacerat, sed p p̄ctō.

Triumphus Crucis.

totius naturę in primo hoīe vitiatę, in quo oēs im-
plicite confēti peccarūt, satisfacere nemo valuit: vix
enī pro se q̄sq; satisfacere potuit. Et p̄tīn naturę ad-
uersa primi hoīs volūtate in totā naturā diffusum,
cui nō repugnat sub se infinita h̄re supposita, quodā
mō erat infinitū: Nō.n.naturę seu speciei repugnat
infinita per successionē supposita h̄re posse: Ideoq; ex
hoc quandā retinet infinitatę. Vñ cū p̄tīn originale
naturę sit adductū, exigebat remediū infinitum. Qđ
nulla creatura, cū q̄libet sit finita, p̄ se poterat exhibe-
bere. ¶ At forte videaf ad dei benignitatę p̄tinere, vt
qualiscunq; psolui queat, ab hoīe satisfactionē exige-
ret, reliqua īpossibili clemēter ei p̄donata. Dicim⁹ igi-
tur a nobis vtiq; credi deum, si aliter huic defectui
succurrere nequisset, p̄ ināstimabili ei⁹ bonitate cu-
sūlibet hoīg satisfactionē p̄ seipso, p̄q; natura huma-
na fuisse misericorditer accepturū: Sed ille cui⁹ mise-
ratiois nō est finis, q̄q; ex iustitia pariter nil impu-
ne relinq; aliū adinuenit modū, quo nō solū p̄ tota
humana p̄pagine amplissime satisficeret: sed ipsa etiā
p̄fectior redderef. Quia ergo p̄tō naturę īfinito nul-
la creaturātū, sed solus deus vt īfinit⁹ satisfacere po-
terat: nec tñ is debebat, q̄ nō deliqrat nec delinquere
pōt: homo vero qui non poterat debebat: voluit ipse
deus p̄iissimus mortalē carnē induēs homo fieri, vt
& q̄ poterat & q̄ debebat pie satisfaceret. Homo igit
ille ac deus filius dei Christus Iesus debitū oē psol-
uit. Vnde sacri sanguinis p̄cio in cruce effusis resera-
ta fuit patrib⁹ ianua paradisi, & quā semp optau-
rāt felicitatę post mortē eius illico sunt adepti. ¶ Ex
qua rōne & alijs supi⁹ memoratis appareat hūanita-

Liber Tertius.

fis p deum assumptę pueniētia. In hoc em̄ euīdētius suam declarauit potentia, qua tāto fōdere sibi copulare humanam naturam potuit, vt vere fact⁹ sit hō. Neq; sapientia minus ostēdit, qua admirabile modū ad pditū hoīem recuperādū in vitāq; æternā pducen dū exquisiuit: Vnde infinita bona mūdo exorta sunt. Bonitatis quoq; suę thesauros largissimos patefecit, dū se totuꝝ naturę humanaꝝ infudit, vt eā sibi arctiori vīculo pr̄sus vniret. Suā deniq; misericordiā, qua p nobis voluit crucifigi: iustitiāq; simul adēquauit: qua sibi ad plenuꝝ satiſfactū iri firmiter cōstanterq; decreuerat. Hinc peccatoribus qbuscūq; si resipiscere velint, certa & facilis pmitti venia delictorū: Impenitentibus vero & obstinatis indelebilis pēnārū exactio & horror incutie. Quā ob cām innumerū hoīes post aduentū Christi a vitijs ad vñtutes pueri sūt, & suoꝝ pñnitētiā erratoꝝ pegerunt. ¶ Itaq; si h̄ec & infinita alia p Christum humanaꝝ naturaꝝ collata beneficia pñsiderem⁹, tātā inueniem⁹ sapiētię pñfundatę, quātā nullus capere queat hoīis itellectus. Qđq; in Christo stultū esse videſ, cūctis bonarū artiū studijs sapiētius eē pñstabit, orthodoxęq; vñtatis inquisitoribus magis ac magis tāti mysterij rōnes mirabiles apparebūnt. Cōuenienter ergo Christus p humano gñe passus ac mortuus est. ¶ Et qa nō solum ad peccata nřa diluenda, s̄z ad nostrā pariter instituēdā venerat vitā, nō tm̄ pati dignū putauit, sed turpissimā sibi mortē acerbissimāq; delegit, vt illius exemplo ppter veritatis iustitięq; ipsi⁹ dilectionē ac obseruatiā durū ac terrible nihil formidemus. Admirabiles quoq; delectationes innumeręq; pie contemplantib⁹

Triumphus Crucis.

Vitilitates ex huius fontis dulcedine, ex morte vero Christi crucis hauriuntur. ¶ Quoniam insuper obierat propter peccatorum remissionem, & ad adiutum vitaे æternae reseraveruntur: opportunum sane fuit illi defuncti animam ad pres usque descendere ut illos animas de sinu limbi educeret, easdemque suo lumine illustraret, ubi propter originis laborem macipati (ut dictum est) tenebantur. Ne quis vero illum non vere mortuum duceret, merito tumulatus est, triumque dierum in sepultura iacturam tulit. Verum si post hec non resurrexisset: nulla resurgendi mortalibus spes esset relicta. Iure ergo sui obitus mysterio absoluto, gloriosus a mortuis resurrexit. Et quia illius corpus iam effectum fuerat in mortale ac gloriosum (ut superius de corpore resurrectione meminimus) indignum erat eum apud homines dominicum habere commercium. Sicut n. Christi corpus ex formæ gloria & unitate ad verbū corporum est omnium perfectissimum: ita decuit ut super omnes celos & super omnia corpora ascenderet, & tanquam dei unigeniti ad dexteram patris sedetur. sed in æternâ vita posterioribus bonis. Quod si quarecumque celos, si solidi sunt, penetrauit: iam respolum est diuina virtute fieri posse, ut duo simul corpora existantur. ¶ Præterea cum Christus dei filius ab hominibus fuerit & per homines iniuste impieque damnatus, pars fuit ut ipse tanquam caput omnium hominum atque mensura, substitueret viuorum iudicem & mortuorum, singulis (ut proficiuntur) iustam operum mercede in fine seculi redditurus. Hac itaque consideratis oī ex parte christiana religio non minus rationabilis & equa quam admirabilis diuinaque videbitur. ¶ De fide autem sacris scripturis adhibenda, quibus ipsa firmiter inheret, satis in precedenti libro dictum putamus. Ostendimus enim cum non nisi a deo emanare possint, illis 1

Liber Tertius.

uiolabiliter esse credēdū. Et qm̄ tā in reb⁹ materialib⁹ q̄ in doctrinis oē mobile ad aliqd imobile reduci op̄ze dicimus dēū p̄ suę ecclesię cura & administratione alia quid in ea imobile statuisse: ad qd̄ velut ad solidissimum principiū fundamētūq̄ oēs p̄currere debeant: Quēadmodū etiā in disciplinis prima sunt principia, in quæ oēs resoluunt conclusiones. Nō ergo temere asserimus quicqd sancta Romana ecclesia determinauit seu in posterū determinabit, esse credēdū: & quicquid illa aspernata est aut aspernabit, esse rei sciendū. In dubijs em̄ ipsam p̄sulimus tanq̄ primū principiū ita a deo gubernatū atq̄ directū, vt in ijs p̄sertim q̄ ad humani generis fidem salutemq̄ pertinent, errare non permittatur.

¶ Christianā religionē duo charitatis p̄cepta toti⁹ vita moralis fundamēta sapiētissime ponere. Ca.XI.

Q Via ergo ostēdim⁹ christianā religionē i ijs q̄ ad fidē p̄tinēt nūl impossibile aut irrationabile p̄tinere: idē in illius morali institutiōe p̄sequamur. Q̄q̄ ea sufficere possunt, q̄ in supiore libro dechristiana vita disseruimus. Nā si nulla melior illa dari aut excogitari p̄t, certe cōsequit̄, vt moralia religionis christiane sint optima. Nec alia hoc i diget p̄batione, cū ex effectibus cause cognoscant̄. Verum q̄a res p̄fectius particulariter q̄ vñr p̄cipiūt, ad maiorē illorum declarationē particulares & postiores aliquas leges in mediū afferem⁹. Nō tñ oēs: tū q̄a nimis a p̄posito digredieremur: tuž q̄a ex ijs, a q̄bus alię depēdēt, cetera facile iura intelligam⁹. ¶ Primum ergo nostroꝝ moraliū principiū est: Diliges dñm dēū tuū ex toto corde tuo & extota aia tua & ex tota

Triumphus Crucis.

mētētū & ex oībus viribū tuis. Scđm aut̄ est: Diſ
liges pximū sicut teipm. Quę nō ita intelligenda sūt,
vt sufficiat xpiano dei & pximi p sola naturalia dilec-
tio. Sz dilectio dei & pximi p supernaturale donū grę
ei p̄cipiſ, vt vcz se disponat ad hmōi donū supernatura-
le grę & charitatis a deo suscipiēdū & exercēdū. Natu-
raliter.n. vt in supiorib⁹ declaratur⁹, q̄libet creatu-
ra supra se deuin diligit & pximū tanq alterū se. Hoc
aut̄ p̄cepto nobis iniungit, vt qđ naturale est, p donū
supernaturale pficiat. Iubemur itaq̄ deum ita sup oīa
diligere, vt eius amorē p̄prio p̄feram⁹, & vt nos oīaq̄
nostra adeum tanq ad finē ordinemus. Vñ nobis ab
apostolo in hunc modū p̄cipiſ. Siue manducatis si-
ue bibitis siue aliud qđ facitis, oīa in gloriā dei facite.
¶ Quia aut̄ maxime nos ab hoc amore carnis petu-
lantia retrahit, dictum est, Diliges dominū deū tuū
ex toto corde tuo. In corde em̄ est fons vite sensuum
appetitusq̄ principium: A quo ad amorem sensibili-
lū trahi ab amore diuino separamur. Ideoq̄ dicit,
ex toto corde, acsi diceret: subijcias pr̄sus p̄tē sensibili-
lē volūtati, vt & illa pari ordine ad deūtēdēs nulla i-
re ab ipsa rōne deiq̄ lege dissentiat. Et qa absq̄ duce
rōne solet aberrare volūtas, sequit: ex tota aīa tua. i.
ex tota volūtate ad hūc finē directa. Aīa siqdē est vite
principiū, vnde p̄fluit motus: ex quo aīata ab inani-
matis discernunt: Aīata em̄ mouēt seipsa: qđ nequa-
q̄ inanimata facere possunt. Cū ergo volūtas oēs mo-
ueat rōnalis aīa potentias: recte p aīam intelligim⁹
voluntatem. Pr̄cipitur ergo vt integra volūtas cū
omnibus ipsius motibus actibusq̄ in deum ordine
tur: vt vcz illū amet, illum desideret, in eo delebetur:

Liber Tertius.

Huic autem patria odio habeat fugiatque, & si admissa fuerint, tristitia ac doleat: deum timeat, in eo speret, non diffidat de illius misericordia, de propria iustitia non presumat, sibi met suisque vitijs successeat & irascatur: cates rati homini pagat ad honorum ac gloriam dei. Quia vero voluntatis motus a ratione dependet, cum illius obiectum sit bonum cognitum: statim merito adiungatur, ex loca mense. Mens. n. intellectum significat & rationem. Quae ita in deum credere debet, ut quodque intelligit & contemplatur, sit deus: vel ad eum actu vel habitu saltu destinetur. At quantum finis prosperiter se amat, etiam sine mensura dilectionis alio insidetur: Quae enim sunt ad finem, eatenus amamus, quatenus ad ipsum finem proportionem habemus: Sed amor finis immensurable est: Cognitum ergo tribus his subiungitur, ex oibus viribus tuis: vt. scilicet deus sit finis noster, ad eum oī studia ac conatus credamus: eius ratio, voluntas, & sensus penitus obtulerimus atque oī virtute & gratia perficiantur: Ut deum in nobis ita consumatis ac postremo beatificatus glorificetur deus: sicut oī causa in perfectione commenda sui effectus. Ex hoc ergo apparet non solū qualiter homo deum, sed etiam seipsum diligere debeat: Quia perpetuo ordine ita illi vni affici & subiungi debet, & id totum quod vivit quodque agit ad eius gloriam ordinare, ut in ipso tamquam in opere suo perfecto magnificetur deus. Sed quod minus constabat qualiter esset proximus diligendus, cuius amor non ita sicut proprius naturalis est: ut omnis ambiguitas erroris cessaret, secundum deum addidit perceptum, dices, Diliges proximum tuum sicut teipsum. id. ad eudem ad quem teipsum diligis finem. Nam cum finis noster sit honor dei ac gloria, causaque in perfectione magis sui effectus quam in diminutione semper honoretur

Triumphus Crucis.

cū hoīes sint dei effectus , idē magis in ipsis pfectis
sup̄meq; beatis q̄ aliter se habētibus honorat. Si ergo
diligēdo deū illius glorię usquequaq; nos intēdere
oportet:debemus & pari fine,ad quē anhelamus,di-
ligere proximū,vt quēadmodū in nobis ita & in illo
diuinū opus eluceat ac laudetur. Quid quoq; duo-
bus his mandatis seu principijs verius,quid ratio-
nabilius,quid diuinius dari potest?In quibus & di-
uina iura & humanę societatis fœdera,ac deniq; le-
gum omniū pfectio cōtinētur. Hinc em̄ pēdet leges
ac prophetæ.Qnicquid igitur ex his resultat vel eis
consonat,apud Christianos sanctū & inuiolabile re-
putatur:Qnicquid autē eis repugnat aut obſtitit,
prophanum est & evitandum.

CMoralē ecclesię doctrinā excellētissimā esse. Ca.XII.

Rationabiliter itaq; duę moralium p̄ceptoq;
tabulę nobis exhibet sunt: quarū altera ad
deum,altera ad proximū,hominē recto calle
dirigit atq; instruit. Nā cū homo ciuile sit animal &
alicuius pars cōmunitatis,ad vitę eius restitutinē
attinet,vt primo erga vniuersorum principem,des
inde erga ciues suos bene se habeat. Quēlibet igitur
hominē existētem partē humānę naturę, & vt chri-
stianū reip.christianę p̄tē: bñ se habere erga eū opos-
tet qui naturā humānā regit,& q̄ christianitatis ca-
put est.s.erga deū & Christū,deū & homē. Qđ qđe
rite exequiſ, qñ eū diliget ex toto corde,ex tota aia, &
ex tota mēte,cūctisq; viribus suis.Quia vero cōmu-
ni omniū principi primū merito debetur fidelitas,
qua ei inuiolata fides in omnib⁹ seruetur,nec ab illo
quis ad hostem vlo pacto deficiat:rite in principali

Liber Tertius.

prīmē tabulē mandato oībus edictū est, vt deū verū colāt, q̄ vñus tñ est: nec deos alienos corā eo, q̄ vbiq; assistit, quēve nihil latet, venerētur, nec ad diabolum quoquo pacto diuertāt. At x̄o qa scđo loco principi debet reuerētia, rōnabiliter scđm prīmē tabulæ p̄ceptū est: nō assūmes nomē dei in vanū. Deū em̄ pror sus inuisibilē honorare cupiētib⁹ in ijs quæ ip̄m rep̄sentant, honorādus est: Cuiusmodi maxime sunt vo ces, q̄ ad eū significandū aut laudādū inuētæ sunt: q̄q idem cæteris in rebus illū referentibus, aut quoquo modo ad ipsum p̄tinētib⁹ seruandū est. Cū aut̄ tertio ac postremo principi debeat meritus famulatus: cōgrue etiam tertio prīmē tabulē p̄cepto iubet: Memen to vt diē sabbati sanctifices. p̄ qđ monemur, vt debitū cultū tā internū q̄ extēnum sincerissime deo exhibe aus. de quo supiūs mentionē fecimus, & qđ restat, alī quid opportuno loco in hoc tractatu subtexemus. Ex his trib⁹ p̄cipijs eliciunt̄ quęcūq; ad deū colēdū ho norādū obseruandūq; p̄tinēt, & in ea qcqd ad deū spe stat resolut̄: Quęcūq; autē illis refragantur, vel dis crepan, oīno explodim⁹ ac repudiam⁹. Secūdū au tem p̄ceptum seu secunda tabula est: diliges pximū si cutite ipsum. Cum vero diligere sit bonū velle, & malum ei quē diligimus nolle: duas dilectionis proximi p̄tes facimus: vt. s. bona pxim⁹ velimus, nec ei mala inferamus aut desideremus: ideo in secunda tabula primū legit̄: honor a p̄tem tuū & matrē tuā. Vñ etiāz honoris exhibitio bñficiorūq; gratitudo erga quēlibz nobis pximū colligit̄. Offensionis aut̄ illationē euitā dam intelligim⁹ ope, lingua & corde. Ope vero tā in psonam p̄priā q̄ coniunctā resq; cōtiguas, ab iniuria

K

Triumphus Crucis.

abstinēdum esse, ut a quauis noxa mendaq; liberi vi-
uamus. Propterea in eadem tabula secundo subdit,
Non occides: qđ nō documentū p̄ximo in personā pro-
priam illatuꝝ iri prohibet. Tertio, Nō mœchaberis:
ex quo nullius vxorem vel fœminam violandā ēē ca-
uetur, & ad quaslibet detestandas luxurię sordes in-
terpretandum est. Quarto, Non furtum facies: hinc
quęlibet alienę rei usurpatio condemnatur. Quinto,
Non falsum testimonium dices contra proximū tu-
um: vbi tenemus quodlibet iniquę ac deierantis vel
maledicę lingue peccatū esse abominandū. Sexto, Non
concupisces vxorem proximi tui: per quod menta-
lis luxuriæ infectio, & inordinatus libidinis appetit⁹
coercetur. Septimo, Nō desiderabis rē pximi tui: in
quo monemur nō tñm alienę rei usurpationē esse fugi-
endā, sed sinceritatē mentis pariter ab auiditate in
iustę possessionis custodiri oportere. ¶ Et neci dubi-
um obrepat, qđ cū nō minoris sint criminis desideria
cæteris p̄ceptis contraria, præsertim primę tabulæ:
quare potius libidinis reiꝝ alienę damnata desideria
exprimant, qđ cetera grauiora: Rñdemus qđ lex euang-
elica nō solū mala opa, sed prauos etiā coarguit affe-
ctus. Præcepta aut̄ superi⁹ enarrata nō solū de exte-
riori ope, sed de inferiori eque accipiuntur. Verū nō
sine causa duo hæc postrema signatiū expressa sunt.
Cuiilibet eīn quātūcūq; rudi desideria illa cæteris præ-
ceptis aduersantia suā obliquitatē nequitiāq; ostendunt.
Quis nāq; nesciat malū esse deo nō credere, vel
infidelē ei aut cōtumacē esse atq; rebellē? Quis non
itidē culpet parentū cotēptū ac contumeliam, vel ho-
miciđ feritatē mentiēdiꝝ seu calūniandi iprobitatē

Liber Tertius.

nō abomineat? Hęc em̄ cogitata horrorem poti⁹ q̄ delectationem afferūt. At libidinis ardor videſ esse naſturalis: Aīalia nāq̄ gñare natura desiderant, veheſ mensq; est delectatio carnis: Externoq; etiam bonoq; auiditas, q̄a eis plurimū indigemus, videſ esse natu‐ra hoī inserta. Hinc possent rudiores opinari horuſ appetit⁹ minime esse p̄tā: præsertim cum nulli sola desideria noceāt. Cōsultissime itaq; duo hęc libidinis scilicet alienoq; rei indecens appetitus notata sunt. ¶ Lex ergo nostra hoīm pfectiōni inuigilās tam cor‐dis q̄ opis rectitudinem depositit: ita vt nec ita factum qd vel minimū relinquit. Nā ex his pncipijs oīa alia iura moraliaq; pcepta, vt iā diximus, defluunt, & ad hęc redigunt: & scdm eoq; normā cuncta iusta aut in‐iusta iudicam⁹. Nihil siquidem qd ad bonos mores ptingeat illis inueniri pōt cōtrarium: Quinimo oīa moralia sunt eis ppria, & in ipsis tāq; in primis pncipijs corroborant. Propterea christiana religio q̄c quid de virtutibus ac moribus ph̄i doctissimiq; virf scripserunt, facilius, vberius sanctiusq; cōplexa est: & quę ab illis ignorata vel ptermissa sunt tam diuina q̄ naturalia exq; sitissime & cumulatissime auxit. ¶ Cōſilia quoq; addidit, vt melius præcepta seruenit. Nā cum tota vita christiana ad diuini amoris perfectio‐nem tendat: quę sine puritate cordis terrenarumq; affectionum purgatione haberī non potest: omnia dei præcepta legesq; bifariam distinguūtur, In affir‐mationem. s. ac negationem. Præcepta igitur affir‐mativa pfectiōnem charitatis attendunt: Negatiua aut̄ puritatis integratatem. Ad vtrūq; vero pñt cōſilia ptingere. Est em̄ cōſilium nō præceptū, vt qui per‐

K ij

Triumphus Crucis.

fectus esse velit, vēdat oīa q̄ habet, & det pauperibus: pauperēq; Christū sequat, vt celibem ac cōtinētissimā vitā ducat: vtq; religiosi alicui⁹ patris obœdiēti⁹ subditus ab affectib⁹ cupiditatis & glorię, totiusq; superbię, necnō voluptatis & rerū exteriorū sese pcul amo ueat & emūdet. Consulitur quoq; ad pfectā charitatē acquirendā, vt se diuino cultui in ppetuū dedicet: quo tidie diuinās laudes celebret, sep̄issime oret, plurima q; alia peragat, ad q̄ nemo aliā ob rē teneat, nisi vt supremū pfectionis apicē charitatisq; attingat. Ex quibus oībus manifestū est christianā religionē in cunctis adeo ordinate sapiēterq; quo ad moralia spectat pcedere, vt nihil incōpositū, nihil nō pbādū admitat: eiusq; efficacię in docēdo eē, vt efferatos hoies plērūq; tā mansuetos q̄ sunt agni efficiat: libidinis vero atq; avaritię sordib⁹ inuolutos miro candore renouet ac exornet: vt iā luce clarius sit nullā philosophorū scholā nullāve aliā religionē eiusmodi attulisse doctrinā, talesve fructus hoībus peperisse: quinīmo tñ ab hac nrā distare q̄ terrę centrū a summo distat cæli cōuexo, quātūq; tenebre ab ipsa differunt luce.

Judicialem ecclesię doctrinam maxime rationabilem esse.

Cap. VIII.

Religionem insuper nostram pari esse rōne in iudicialib⁹ extollendā facile demonstrabimus. Cum em̄ in unoquoq; sit dare vnum primum quod sit aliorū mensura: in gñē legū p̄mā ponimus eam, quā nūcupamus legē eternā: quæ scilicet omniū est actionū monitionūq; diuinę sapiētię ratio directiua: vnde oēs alię leges deriuant. In om̄i em̄ ordinata motioe oportet virtutē scđi mouētis a mouēte pmo

Liber Tertius.

deduci: in gubernatib⁹ itē primi rōnē gubernatoris ad p̄pinq̄iorē descēdere. Lex aut̄ vt regula & mensura dupl̄r esse in aliquo pōt. Vno modo sicut in dirigē & ac mēsurāte: alio mō sicut in directo & mēsurato: vñūqdq; em̄ q̄ten⁹ regulē vel dimēsionis est p̄ticeps, ita demū dirigiſ ac mēsuraſ. Cū ergo oia diuinę p̄uidentię subijcianſ, manifestū est eadē aliquo modo in ēternę legis p̄ticipatū admitti: quaten⁹ inquā ex eius characteris īpressiōe ad act⁹ finesq; p̄prios icinanſ. Inter cetera aut̄ rōnali creatura excellentiori mō diuinę subiacet p̄uidetię: put illi⁹ fit particeps, eamq; p̄ se & p̄ alijs exercet. Hęc vero legis ēternę participatio in rōnali creatura lex diciſ naturalis. Quę est naturaliū p̄ceptorū in ītellectu v̄l̄ virtute v̄l̄ etiā habitu cōgregatio. Horū nāq; p̄ceptorū radix lumen est rōnis naturalis diuinit⁹ īpressum: cui⁹ virtute qdā sūt nobis tā in speculatiis q̄ in practicis p̄ se nota, q̄ in speculatiis qdē prima p̄cipia, ī practicis aut̄ potiora p̄cepta vel p̄mas ac naturales leges appellamus: a quibus tanq; a p̄cipijs p̄ se notis leges alias bifariā ducimus. Vno modo sicut ex manifestis p̄cipijs cōclusiones: altero sicut aliquorū prudētum decreta cōmuniter probata. Prim⁹ quidē mod⁹ illi similis est, quo demōstratiuæ scientiarū cōclusiones ex p̄cipijs īferuntur. Secundus vero illi, quo in artibus formę communes ad aliquid specialiter applicantur: velut sapiēs architectus formā edificiorū cōmunem ad hanc vel illā determinat domus figurā. Quədam ergo a cōmuni bus p̄cipijs legis naturę per modū conclusionis habenſ: vt ab hoc p̄cepto, non occides, elici potest nemini venenū esse dandū. Quədam vero

Triumphus Crucis.

per modū determinatiōis: Sicut lex naturæ iubet vt q̄ peccat puniaſ: S; q̄ illa v̄l alia pœna plectaſ nō fit ſcđm determinationē legis naturę: ideoq; hoc prudētū arbitrio reliquū eſt: vt ſc̄z id decernant, quod bono cōmuni nouerint expedire. Hīnōi ḥo leges humanas aut aduētias aut positivas vocamus. Pro locorum nāq; ac fēporū rōne ad cōſilium sapiētis put cōmune bonū exigit, varianſ: Nō eīn oēs hoīes eisdein legibus positivis & institutis gubernari possūt. Lex tñ natu-
ralis apud oēs natiōes eadē & imobilis perſtat. Leges quoq; pticulares ab ea p modū cōclusionis manātes minime imutātur: Ex veris nāq; principijs ortam cōclusionē verā eſſe oportet. ¶ Verū quia ad humānę vitę directionē lex naturalis minus sufficiebat: alterius adminiculo, qđ diuina lex eſt, indigebamus. Cus-
iūs rei necessitas, liceſ ex ſupioribus colligi poſſit, hoc tñ loco etiā cōfirmabit. ¶ Primo ſiquidē hō p legem dirigiſ ad aſtus pprios in ordine ad ultimū finē: Sed homo ordinat ad finē ſupnaturalē, vt ſupi⁹ eſt pro-
batū: Ergo ppter legē naturalē, quæ metas suas trans-
gredi nō pōt, requiriſ lex ſupior p hoīe in finē ſupna-
turalē, qualis diuina eſt lex, dirigēdo. ¶ Item proprie-
tate debilitatē qñ q̄s ad particularia verti-
tur, in multas incidit difficultates: hinc diuersa iudi-
cia & cōtrarię inuicem leges ſēpe resultant: Quapro-
pter hoīes crebro cęcutiētes quā in partem inclinēt,
ambigūt, quāq; eligant vitę ſemitā ignorant. Necesse
igitur fuit aliquā illis certā legē dari ex alto, q̄ ipsos
de ptiuentibus p̄cipue ad ſalutem reddereſ certiores.
¶ Præterea lex hūana mala oīa punire ſeu prohibe-
re nō pōt; Plura eīn indigna permittit, ne peiora ſe-

Liber Tertius.

quant. Oportuit ergo aliqua lege moneri homines se dis
uini iudicij poenas non evasuros, si ex humanæ legis
impunitate ea q̄ minus deceant, egerint. ¶ Humana
in se lex minime de internis occultisq; facinorib⁹, s̄
tamen de apparentib⁹ dijudicat: quia de absconditis in-
certus est fallaxq; iudicū: Necessaria igit̄ Lex fuit qua
interius homines a peccatis cohiberent, vt ex oī parte pe-
nitus consummati ad finē oīno suū puenirent. ¶ Hāc
ergo legē dicimus esse diuinorū p̄ceptorū collectionē a
super celesti gratuitoq; fidei lumine procedētē: qnimo
asserimus ipsam esse spiritus sancti gratiā, quæ lumē
est supernaturaliter infusum: a quo oīa diuinæ legis
præcepta pauloante in moralibus cōmemorata du-
cuntur. ¶ Ab illis itaq; p̄ceptis alias particulares le-
ges deducimus, sicut de naturali lege dictum est: per
modū scilicet p̄clusionis aut determinatiōis, quas ius
pontificium seu canonicū appellamus: sicut particu-
lares leges a naturali fonte pfectas ciuale ius dicim⁹.
Itaq; per leges diuinās & ius pontificium sacerdotes
ac clerici, & quæ ad ipsos pertinent iudicantur: Per le-
ges autē naturales iusq; ipsum ciuale, de populo deq;
seculariū causis decernimus. ¶ Sciendum vero est les-
gem diuinam, ac naturalem sibi minime aduersari:
Sed sicut gratia perficit naturam, ita lex diuina per-
ficit naturalē. vnde quicquid est de iure naturali, etiā
esse dicimus de iure diuino, sub quo illud continetur.
Præcepta enim quatenus a naturali lumine proce-
dunt naturalia appellantur: quatenus vero a lumine sup-
celesti pueniunt, & a grā supernaq; charitate perfici-
unt, ī ius diuinū trāseūt. Nō autē vicissim qcqdē iur^s
diuini, naturalis appellatiōis suscipit cōmutationē:

Kiiij

Triumphus Crucis.

Pleraque enim nostra mādat religio, q̄ naturali ratione in-
dagari nō p̄t. Ut ea q̄ supius de fide transegimus, &
que de sacramētis inferi⁹ subtexem⁹. ¶ Religio itaq̄
christiana his legib⁹ gubernat, nil qd consonū sper-
nēs, nil qd dissōnū sit admittēs. Neq; em̄ philosopho-
rū imperatorūq; gētiliū aut barbarorū bonas & rō-
nabiles leges despici: sed ex oīb⁹ codicibus, doctrinis,
ac monumētis sibi colligit q̄cqd boni veri⁹ reperi:;
asserens oē verū ac bonū a deo esse, ideoq; sibi ppriuz
ac legitimū. ¶ In errorib⁹ aut̄ fabulis, vanitatibus ac
mēdacijs eliminandis adeo solers ac diligens est, vt li-
bros, vel in honorē sanctorū suorū editos, de quorū
auctore satis nō cōstet, vix rarissimeq; suscipiat: quin
& errores alios vbiq; terrarū corrigit & emēdat. Q;
sicubī aliquā sint, q̄ particulari lege, vel istituto ab ipso
recto declinēt, pōtificioq; aut ciuili iure abutant, non
id qdē christianę religiōi, sed pueris est hoib⁹ tyran-
nisq; iputādū. Nā & i hos ipsos cēsuris ac maledictio-
nib⁹ eccl̄ia fulminat. At nō deū nō oēs timēt, neq; re
ip̄a christiano respōdēt noī dū illi⁹ impio min⁹ oboe-
diūt rebellesq; sunt. Sz nos q̄ de iudicialib⁹ christianę
religionis dicta a nobis sunt, satis esse ad eoꝝ pbabili-
tate, ac cōmēdationē p suscep̄t̄ rei mō arbitramur.
¶ Ecclesiæ sacramenta conuenienter a Christo insti-
tuta fuisse.

Cap. XIII.

DE ratione autem ceremoniarum ultimōnūc
est agendum: inter quas sacramēta obtinent
principatum: ad ea siquidem reliqua cerimo-
nia referunt. Primū itaq; ostēdamus diuina sacra-
mēta esse in ecclesia dei rationabiliter instituta. Hinc
enim protinus apparebit non oportere nos in reli-

Liber Tertius.

quis ceremonialib⁹ p̄bādis laborare. Cū igit̄ Christⁱ p̄ humanationē, passionē, ac mortē vniuersalis hūa=ne salutis causa sit, vt supi⁹ indicatū est: cūq; v̄līs eti=am virt⁹ in naturalib⁹ reb⁹ ad effect⁹ particulares nō nisi p particulares causas applīceſ: cōueniēſ ac rōna=bile fuit, vt aliqua media loco particulariū causarum nr̄e salutis inuenirenſ, que virtutē nobis v̄līs causæ copularēt. Hmōi aūt ipſa sunt sacramēta. Sicut autē ſcđe cauſe p̄mē ſūt iſtrumēta, & particulares v̄lī deseruiunt: ita & h̄ec sacramēta ipsius Christi media iſtru=mētaq; ſunt ad nr̄e salutis opeſionē. Qm̄ vero ad pri=cipalē ſuā causam regrif iſtrumētorū pportio, con=grū fuit vt sacramēta h̄ec ſub ſignis maniſtisq; verbi traderenſ: N̄r̄e, n. ſalutis cauſa v̄līs eſt verbū dei incarnatū. Rite ergo iſtitutū eſt, vt ad viſibile elemē=tū verbū accedēſ sacramētū efficiat velut ipsius verbi incarnati particulaſe cauſam vel instrumentū: id etiā homini ppetit, q inuifibilia p viſibilia cognoſcit., ¶ Qm̄ vero, vt ſēpe diſtū eſt, abſq; gratia ſalutem ne mo cōſeq pōt: cōuenit pariter, vt h̄ec sacramēta iſtrumētaliter cōferat ḡram: nō ita tñ intelligendo, vt eorū virt⁹ vltimū ipsius ḡrē inducat effectum, ſed eo mō, quo ſol & hō generat hoiem: q tñ ad aīam intelle=chiuā non attingunt, eo q ipſa p creationē extrinſec⁹ veniat, neg⁹ de potētia materię educaſ: Instrumentū em̄ dupliſe gerit virtutē, vñā ex p̄pria forma: vt ſerra, q ferreā & dentatā formā habet, ſecat: Alteram ex=motu & virtute principalis agentis: vt eadē ſerra ab artifice moſa ſcānū informat. Scire fñ oportet instrumentum etiā p virtutē principalis agētis non ſemp vltimū effectū attingere. Sicut ſol & hō, q ſunt prime

Kv

Triumphus Crucis.

causæ instrumenta, vñq; ad pducendā intellectuę aīę essentiā nō pueniunt, sed ad vltimā solū dispositioneꝝ materiæ, & ad aīę intellectuę cū corpore vnionē: Ita & nos etiā dicim⁹ q; cū ḡra ſupnaturale ſit donū, qđ a nulla creature, ſed a ſolo deo pſtari pōt: idcirco ſacra: mēta, nec per propriam virtutē elementi ſensibilis, nec p virtutē acceptam a principali agēte, q; eſt Christus, vñq; ad eſſe gratię inclusiuę attingunt: ſed ad vltimā eius diſpoſitionē, quā characterē vel ornatum theologi vocant. ¶ Qz aut̄ hoc modo ecclesiastica ſacramēta cōferāt gratiā, ſignū eſt eorū vitę emēdatio qui ſe his ſacramentis deuote ſubijciunt, ſubitaq; ipſo rū a vitijs ad virtutes digreſſio, ac cōtinuuz ſpiritua lis vitę incremētū: qđ tanto magis coalescit, quanto quis humilius ac purius hiſce vtitur ſacramētis. Cū aut̄ de hoc effeſtu ſatis ſuperiori libro dixerim⁹, ha: quenū hoc loco dicta ſufficient.

¶ Numerū ſacramētoꝝ rationabiliē eſſe. Cap.XV.

Q Via ergo Christus ſalutis noſtræ vniuersaliſ eſt cauſa vitezꝝ ſpiritualis p gratiam, qua deo viuim⁹, nobisq; p corporaliū ſimilitudi nem ſpiritualia traduntur, quatenus humaň cōgruit conditioni: neceſſe eſt diſtinguere hæc particularia remedia Christiq; instrumenta ad vitam ſpiritualē, ac ad noſtrā ſalutē ordinata, iuxta eorum ſimilitudinē, que ad corporeā vitā ordinantur. ¶ Primum autē ad vitā corporis ordinatū eſt generatio, qua viuens vitā acquirit. Secundū eſt augmentū, vt ad debitā corporis pceritatē roburq; pueniat. Tertium eſt nutrimentū, ſine quo nec cōſeruari nec augeri poſſet: idcirco aīę vegetatiuę tres aſcribunt̄ virtutes, gene-

Liber Tertius.

ratio videlicet augmentatio & nutritio. Qm̄ x̄o q̄nq; aial egrotare cōtingit: opportuna medicinē remedia ad illi⁹ curationē natura adinuenit. Cūq; aialis ḡnastio nō sit absq; ḡnare, oportet etiā in natura esse genitores, vt sp̄es individuali p̄seruent. ¶ Sic ergo & i vita sp̄uali primū necessariū est baptisma: per qd̄ homines in p̄stō originali & sine grā nati, vt iā dixim⁹, regenerenf in Christo, & spiritualis iūtiū vitę formāq; accipiāt. Quēadmodū aut ex opaca genitricis aluo in lucē hāc p̄deūt: ita e tenebroso seculo in claritatem ecclesię & in sacratissimū tēplū introducūt. ¶ Scdm̄ est cōfirmatiōis sacrm̄, p qd̄ iā in Christo renati stabilit̄ mētū solidūq; robur suscipiunt: quia militia est vita hoīs s̄r terrā: & op̄z nos p mītas tribulatiōes itroire i regnū dei. ¶ Tertiū nutrimenti sp̄ualē ē sacrm̄, qd̄ eu charistiā vocam⁹. In labore em̄ multiplici assiduoq; cōflīctu deficeret corp⁹ inedia, nisi iterato cibo reficeret. Sic & i sp̄uali certamie christian⁹ miles deficeret, ni sp̄uali alimōia crebro reficeret. ¶ Quartū ē p̄oenitētię sacrm̄, qd̄ iūtitū est ad sp̄ualē sanitatē recuperādā. Sicut em̄ in acie dimicādo plerūq; corp⁹ vulneratur, statimq; opportuna medela adhibef, ne peat: sic & in sp̄uali pugna vulnerib⁹ acceptis mox curādum est, vt p salutiferū p̄oenitentię medicamētū ea sanēt, ne letalē exitū q̄quō inducāt. ¶ Quintū est vnciōis extremitatē sacrm̄: qd̄ etiā ip̄m ad aīę & corporis pertinet sanitatē. Contingit em̄ q̄nq; corporis infirmitatē ob peccatū ab aīa punire. Quo dēpto tunc p sacre vnciōnis x̄tutē in aīam trāffusam p̄stīng sanitati restituit infirm⁹. Sz ex egritudine quoq; corporis tabescit aīa organis suis lāguētib⁹ p̄spedita; ne bonis operibus &

Triumphus Crucis.

cōtemplationibus vacare possit. Ideoq; hoc charisma te fota vigorē assūmit, pparaturq; ad faciliorē ex hac vita in eternā vitā migrationē. ¶ Sextū est ordinis: idq; ad spūalē ptinet ppagationē. ¶ Septimū est coniugalis copule sacramētū ad carnalē ppagationē, hoc est sobolis ordinatū: sine qua spiritualis multiplicatio deficeret. Nā ppagatores administratoresq; corporalis vītē scđm duo p̄siderant. i. scđm ordinē naturalē, qđ ad parētū geniturā ptinet: & scđz regimē politicū, vt hoīm societas pacifice conseruet, idq; ad reges ipsos ac pncipes spectat. Ex his ergo patet q̄ decenter ecclesia ac cōsulto septem instituerit sacramenta.

¶ Rit⁹ sac̄oꝝ cōuenienter ac rōnabiles eē. Ca. XVI.

COnuenienter etiā nřa religio signa horū sacramētoꝝ materiāq; instituit. Cum em̄ generatio mutatio de non esse ad esse: homoq; in ortu suo propter originale p̄ctū sit spirituali vita priuat⁹, a qua tāto ampli⁹ recedit, quāto alijs peccatis fuerit magis implicitus: opportunū ac cōgruū fuit, vt baptismo, qui spūalis regeneratiōis est lauacrū, talis tantaq; daref virt⁹, q̄ p̄ctā oīa tolleret, hoīemq; īpm ad spūalē vitā prorsus transferret. Et qa signū rñdere debet significato: sordiū vero ablutio in corporib⁹ sit p aquā: cōueniens sane fuit ad significādā efficiēdāq; spūalē p̄ctōq; ablutionē, vt p aquā potissimū sacramētū hoc fieret verbo dei sanctificatā. Et sicut semel res vna generatur: ita rōnabiliter ab ecclesia institutū est, vt collatum semel baptismā iterari non possit. ¶ Sed qa pfectio spiritualis vigoris ī itrepida & cōstanti cōfessione Christi consistit, vt nec confusione nec terrore nec violētia christian⁹ ide defūstat: ideo sa

Liber Tertius.

cramētū p̄ximū, qđ cōfirmatio nūcupař, tradit ecclesia. Quēadmodū vero belligerātes sub vexillis princīpū militāt, eorūq; insignia palā gestant: sic qui hoc sacramētū suscipiūt, signo crucis, in q̄ Christ⁹ pugnādo triūphauit, insigniti pcedere in aciē debēt ac strene dimicare. Idcirco aut̄ frōti signū hoc affigif oleo & balsamo delibutę, vt indicetur eos qui ita sunt insigniti, nihil pr̄sus erubescētes iūctissimi ducis Christi Iesu crucē sāctissimā p̄dicare debere, nec idignū tāto munere qcq̄ cōmittere: vt etiā inotescat oleo. s. sp̄irituſſāndi dono cōsciētiā emūdāte ac illustrāte intus eos pungi: quo videlicet p̄mū Iesus est vnc̄tus, qui ab vnc̄tioē Christi nomen accepit. Hic em̄ significāt eru bescēdū nō esse: imo poti⁹ gloriādū ab authore Christo christianos nos appellari: ad eiusq; honorē piaz sanctāq; vitā instituisse, vt p̄ bonā puerationē sua: uissimūq; bonę famę odorē īstar balsami circūq; fū dam⁹. Iure etiā sac̄m hoc a solis p̄tificib⁹ interrogatur tāq; a ducib⁹ christiani exercitus. Ad solos em̄ duces etiā in hūanis p̄tinet reb⁹, pprijs insignibus aliquos donare, militaribusq; stipēdijs authoratos ornare. ¶ Quoniā vero cib⁹ sp̄ūalis nobis sub corpali similitudine cōmendař, idoneū fuit vt sub illoq; alimētorū specie nobis exhibereř, quę in cōem vſum magis recipiūtur: cuiusmodi sunt panis ac vinum. Ideoq; sub eoq; velamine eucharistię sumim⁹ sac̄m. Et q̄a oporet nutrimētū scđm substātiā cōiungi nutritio: vt corporeis signis sp̄ūales effectus rūdeant, expediens fuit vt Christ⁹ sp̄ūalis nostra refectio nō solū in hoc sacramēto scđm xp̄titē ſz scđm xp̄titē assisteret: vt vide licet ip̄e nobis sp̄ūaliter, nos eidē mutuo per fidem &

Triumphus Crucis.

amorē ita cōiungamur, vt cū eo vnū quodāmodo ef-
ficiamur. Vt autē passionis ei⁹ memoria distincti⁹ re-
colatur, qua sanguis a corpe in redēptiōis nře sc̄ium
large effusus separatusq; est: nō immerito bifariam
sc̄im hoc, videlicet corp⁹ sub specie panis, & sanguis
sub vini specie ministrat. ¶ Quia autē corporis infir-
mī curatio qñq; ab intrinseco penit⁹, qñq; ab intrin-
seco cōiunctimq; extrinseco puenit: op⁹ & i spūaliq;
cura filē aliqd obseruari. Verū ab intrinseco tñm, p̄pā
x̄tute spūalr quēq; sanari ipossibile est: quia nemo po-
test a p̄ctō sine grā quā solus dat deus, x̄tute p̄pā re-
dire: Nec etiā pōt q̄s ab extrinseco pr̄sūs spūaliter cu-
rari: non em̄ mens ægra cōualeceret, nisi ordinatus
volūtatis mot⁹ i hoīe pdiret. Oportet ergo i pœnitē-
tię sac̄ro salutē ab interiori & exteriori p̄ncipio simul
puenire. Sicut autē sublati cunctis a corpe morbi in
cōmodis liberat⁹ oīno q̄s iudicat, ita spūalr infirmus
recte curat⁹ dī cū ab oībus animi noxis & detrimen-
tis expiat⁹ est. nā ppter p̄ctm obligatē mētis homo
primū incurrit, dū ab icōmutabili bono. i. deo ad pec-
catū cōuertit, Scđo reatū poenæ, q̄ p qualibet culpa a
iustissimo deo repēdit, Tertio naturalis boni dimis-
nutionē: Lapsus em̄ i crimen hō ad recidiū qdē ma-
lū pronior, ad bene autē opandū tardior efficiat. Pro-
pterea equa pēsatiōe sc̄im pœnitētię est salubriter i-
stitutū: i q̄ p̄mū regriat̄ mētis ordiatio, vt p̄cti pœnitēs
firmo deinceps abstinenti p̄posito ad deū a quo re-
cesserat, reuertat̄. Hæc autē mentis ac rectitudis inté-
gratio absq; diuinę grę charitatisq; mūere h̄ri nō p̄t.
Ideoq; in pnię sac̄ro p̄mā p̄tem cōtritioni iure dica-
mus: que cū grę non sit imunis, manifestū est in hoc

Liber Tertius.

sacramento continuo tolli, quod homo incommode oblique mentis erratisq; peccando incurrit. Subsequens quoq; damnum remouetur, poenitentia videlicet aeternae reatus: qui cum gratia & charitate permanere non potest. Tertio insuper vitatur peruersi habitus contagium: dum p; gratia acquisitam ad bene agendum mens prompta facilisq; & ad superandum ac fugendum malum fortis insurgit. At qm huc bone mentis dispositio ad deumq; couersio non eadem oibus contingit: plerumq; enim in quibusdam non ei⁹ vehementer reperitur, ut oem perinde debite poenitentiam debeat, quis semper eos eximat a suppliciis eterni obligatione: idcirco deus benignus & contentissimus pater reliquias proprieates confessionis. scilicet satisfactionis iniuxit. Cum nemini constare possit an ipsius ad deum couersio reatum oem extinxerit, humana praesertim quotidie fragilitate peccate: oibus remedium est concessum ad eam poenitentiam evitandam, quae proculpa remanet post ipsorum contritionem. Et quia illatio poenitentia proculpa iudicii aliquod exigit: poenitentia oportet, qui se sanguinem Christi consumisit, in taxatione poenitentiae illius iudicii expectare: quod quidem per suos ministros exhibet, sicut certa sacramenta. Verum cum ignorata culpa rectum iudicium perfandi non possit, necessaria confessio fuit, tamquam per huius sacramenti secunda: ut quod latebat vulnus iam patet factum coram Christi ministro opportunam recipiat curationem. Nemo siquidem proprius in causa equus est arbiter. Oportet autem si confessio haec iudicio subjicitur, Christi ministerum iudicariam habere potestatem: ad quam duo requiruntur: primum auctoritas cognoscendi & inquirendi de culpa, secundum absoluendi & condonandi potestas: quod geminae claves ecclesie appellantur: videlicet auctoritas cum

Triumphus Crucis.

sciētia discernendi, necnon ligādi soluendiq; facultas.
Quia ergo (vt dictū est) sacramēta ḡam instrumēta
liter cōferūt : certū est virtute clauiū pleniorē cōcedi
effectū ipsius ḡe remissionisq; q̄ sola cōtritiōe: quarū
etiā bñficio ab absoluētib⁹ Christi ministris aliqd de
temporanea, q̄ remāserat, pœna dimittit pœnitenti. Is
samē iniuncta sibi satisfactione ad residuū obligatur,
quę fertia pars est sacramēti pœnitēti. Itaq; patet id
ipsum optime fuisse institutū. ¶ Extrema deniq; vn-
ctio rōnabiliter instituta fuit. Cū. n. in pcti punitio-
nē saepe a deo mittat infirmitas, ex q̄ simul (vt iā cōme-
morauim⁹) sensib⁹ ppedit; spūale detrimētū resultat,
cōueniēs fuit alicui⁹ medelē exhibitionem afferri, per
quā ipsi egroto sanitas corporis, quaten⁹ ea ad salutem
eius aīg conferat, restituat. Alioquin vero facilior &
purgatiō fiat illi⁹ ex hac vita migratio. ¶ Quis eīn p
pœnitētiæ sacramētū reat⁹ pœnæ auferat, nō tñ vñq;
quaq; prorsus extinguit. Nec semp pcliuitas ad ma-
lū p̄sertim morbi grauitate laborātibus extirpatur:
Quia vel ob negligētiā, vel ob dolorū formēta, v̄l ob
breuitatis vitę anxietatē, vel ob alias occupationes a
pctōrū reliquijs haud pfecte mūdan̄, nec ea plene cō-
fiten̄: dum interdū minus ipsis nota sint, vel plerūq;
memoria exciderit. Quāobrē magno est iuuamento
extrema h̄ec vñctio, quasiq; toti⁹ spiritalis medicamē-
ti cōsummatio. Vñ extrema merito dicit̄ : qua hō ad
pcipiēdā ḡiam p̄parat̄: vt nihil egrediēti aīg obstat
quin mox ad vitā cōuolet eternā. Quēadmodū autem
non est opus recte valētib⁹ medicina: ita hmōi sacra-
mētū nō nisi infirmis, ex conjectura iam p̄pe mortis
articulū positis dari cōsuevit. Debet eīn in sac̄is ser-

Liber Tertius.

uari significatio. Propterea cōueniēter p̄ illius spiri-
tali materia sumit oleum: qd̄ etiā efficax est ad leuan-
dos corporis dolores ac mitigādos. quia vero corpo-
ris curatio infirmitatis origini adhibenda est: iure
hac vñctione partes illę corporis inungunt, q̄ potio-
ra sunt instrumenta peccandi. Ex his em̄ peccati lan-
guor exorit: vt sunt corporis sensus, & man⁹ ac pedes
qbus peccatorū opa exercent: & secūdū quorūdā p̄ue
tudinē, renes: in qbus vis libidinis viget. Ordinis
etiā sacramētū pari rōne p̄stitutū est. Quia. n. Chri-
stus p̄sentiā suā visibilē ecclīæ subtracturus erat: ne-
cessariū fuit vt alios sibi subrogaret mīstros, q̄ sacra-
mēta fidelib⁹ dispēsarēt. Cū vero ita ministri ad do-
minū, vt instrumētū ad agēs principale cōparenf, ad
qđ oportet instrumētū id h̄rē p̄portionē: cūq̄ ipē Chri-
stus veluti dñs ppria auctoritate atq̄ virtute nr̄az
opef salutē, sitq̄ de⁹ & hō: expediēs ac necessariū fuit
vt huic ministerio hoīes, nō āgeli tanq̄ idonea instru-
mēta substituerenf: q̄ diuinitatis aliqd̄ scdm portio-
nē spūalis iurisdictionis participarēt. Principalis. n.
agētis virtus instrumēto cōicari debet. Data est ergo
discipulis Christi spūalis potestas: vt essent idonei
ministri salutē eterne. & vt posteris etiā sc̄is paribh̄
ficio p̄suleref, q̄ equū fuit ipsis decedētib⁹ ad successores
ēadē auctoritatē ad orbis vsc̄ cōsumationē trāsire: q̄
bus sub sensibili⁹ signis eā cōferri decuit: qñquidem
sub ijs spūalia nobis tradunf. Hmōi aut̄ sunt quædā
formē verbos& determinatiq̄ actus: vtputa man⁹im
positio, porrectio libri vel calicis, & id gen⁹ alia eorū
ministerio p̄gruētia. Quia insuper ordinis potestas
ad dispensationem sacramentorū instituitur, inter

L

Triumphus Crucis.

que nobilissimum aliorum prefectiuum est Eucharistie sacramentum: ipsam ordinis potestate oportet secundum coparationem ad illud principue considerari: unde quodcumque enim a fine denoiaatur. Sciendum est autem quod potestas, quae ad aliquem principaliter ordinatur effectum, nata est habere sub se inferiores potestates sibi inseruientes: sicut architecti potestas ad potissimum effectum seu finem domus respiciens sub se habet coemeteriam, lateritiam, tignariam, fabrilem atatem. Quia igitur ordinis potestas ad corpus Christi consecrandum, ac fidelibus dispensandum ad eosque purgandos principaliter deputatur, ut apti dignique sint ad tantum sacramenti susceptionem: aliquem esse principale ordinem oportet, cuius facultas ad hoc principue destinetur. Hoc autem est sacerdotalis gradus, cui ceteri ordines subesse & ministrare debet. Et sicut sacerdotum officium ad duo se extendit, videlicet ad corporis Christi consecrationem, ad fideliū purgationem, ut ijs a peccatis absoluti ad receptionem eucharistie reddatur idonei: ita inferiores oportet ordines in utroque vel in altero tantum obsequium illi praestare. Qui quidem ordines tanto se gradatim excedunt: quanto sacerdotali ministerio in pluribus, vel in aliquo digniori officio suppedant. Infimi igitur populo tamen preparando incumbunt. Ostiaris quidem infidelibus a coetu fideliū coercendis: Lectores instruendis in fide erudiendisque cathecum ministrantes. Exorcistae vero dæmonibus abiurandis, & ab ijs qui instructi iam sunt procul expellendis. Superiores autem ordines ad preparationem populi consummationemque sacramenti sacerdotio subministrant. Acolyti enim vasa non consecrata procurant, & in ijs sacramenti materiali preparant, Subdiaconi materiam

Liber Tertius.

nondū cōsecratā in vasis iā sacrī disponunt, Diaconī vero ministeriū habēt sup materiā iam cōsecratā: quatinus Christi sanguinē fidelibus dispensent. Propterea hi tres ordines, sacerdotalis videlicet, diaconatus & subdiaconatus sacri dicūtur: qā sup aliquo sacro officium acceperūt. Superiores quoq; hi ordines ipsi sacerdotio in populo p̄parando deseruiūt. Vnde diaconis quidem euangelica doctrina in ecclesia pronuncianda, subdiaconis vero apostolica demandaſ. Acolyti vero quæ ad solennitatē doctrinæ pertinent, vtrisq; exhibent, vt luminaria sunt ceteraq; ad idem spectantia. At qm̄ hoḡ ordinū collatio quodam sacramento pficitur, Sacramēta aut̄ ab idoneis ecclesiæ ministris dispensari debent: necesse est supremē alicuius dignitatis potestatē talibus dispensandis pr̄cessere. Eaq; est episcopalis authoritas. Quę quidem sacerdotalē metā quo ad corporis Christi cōsecrationē nō excedit: licet quo ad ea quę ad totū ecclesiæ corpus spectat superemineat. Nā quicquid ardui in cœtu fidelium occurrat, ep̄is reseruat. Et q̄uis diuersę christianorum dioceses pro sua quęq; necessitate diuersos habeant epos: quia tñ vna est eccl̄ia q̄ ad vnū tēdit, toti⁹ populi christiani caput vnū ēē oportet: ad qđ cōi cōsenſu oia referātur, vt oēs pariter in vnā fidē catholica pueniāt: ne p̄ opinionū sentētiarūq; diuersitatē pestiferū schisma obrepat, s; cōcordi poti⁹ fœdere p̄ vni⁹ sentētiā christiana respublika cōseruet. Qđ aut̄ p̄ cōsecrationem alicui rei acqrif, in ea ppetuo permanet. Vnde nil consecratū iterum consecratur. Ideoq; ordinis potestas ministris ecclesiæ semel concessa indelebilis est: nec per peccatum demitur. Idcīrco possunt

Triumphus Crucis.

sacramēta a p̄tōribus ministrari dūmō sint ordinē cōsecuti. Neq; em ex hoc illa inficiunt, aut efficacię mi-
nus habēt: quia in Christi ḵtute, nō aūt ppria cōse-
crātes agūt. Qđ aūt in ḵtute alteri⁹ agit, non sibi sed
principali agēti sile reddit patiēs. Nō em domus in-
strumētis artificis, sed arti ei⁹ assimilatur. ¶ Deniq;
qa populū fidelē ppagare vſq; ad finē mūdi oportuit,
qd fit p gñationē: merito cōiugale sacrm adhibitum
est, vt gñatio nō tam ad humanae specieī cōseruatio-
nē, vel ad alicui⁹ publici boni terrenā vtilitatē, q ad
ecclesię perenitatē multiplicādosq; fideles in honorē
dei ordinare. Maris igif ac fœminę copula inquātū
ecclie bonū cōcernit, verū est cōiugiū ac ipsi⁹ ecclesiæ
sacrm: ideoq; p sacerdotes nubētibus bñdicitur. Et si-
cut in alijs sacramētis p exteriora spūale aliq; d figu-
raſ grāq; ipa cōfer: ita in hoc sacro p maris fœminę-
q; cōnubiū Christi ecclieq; cōiunctio & interuentus
grē significat. Qđ nō in corporū copula, sed in vincu-
lo aioꝝ, dū sese mutuo obligāt, est intelligēdum. Cūq;
ipsi figurato figuram rñdere oporteat, vnuſq; tm sit
Christ⁹ & vna ecclia: necesse est p ut cōiugiū est ecclie
sacrm, q fiat vnius ad vnā inseparabilis in vita conne-
xio: vt inde suscipiaſ educeturq; proles ad cultū dei
& ipsius ecclesię perennitatē. Patet ita q circa princi-
palia ceremoniarū mysteria, que sunt sacramēta, ni-
hil: ē īpossibile vel irrōnabile a fidelibus institutum.
¶ Solutiones obiectorum circa sacramentum Eu-
charistię.

CAP.XVII.

Verum quia circa eucharistię sacramentū plu-
res ac maximæ difficultates oriri solent: &
de ipso hic specialius est agendū: cum preſer-

Liber Tertius.

tim qbusdā ea in illo ponere, q̄ impossibilia sunt, videamur. Credimus em & confitemur in parua panis bucella totū Christi corp⁹, itēq; i modico vino totū ei⁹ sanguinē p̄tineri. Cū aut̄ credam⁹ Christi corp⁹ eē in celo, nō videt p̄ cōficationē i hoc eē sac̄o realiter posse, nisi duob⁹ modis: p̄ p̄uerſionē vc⁹ panis i Christi corp⁹: qđ ipm̄ i p̄ossible videt: quia n̄ hil cōuertitur in p̄existēs, & id in qđ aliqd cōuerti p̄ hm̄oi conuerſionē esse īcipit. Si ergo panis cōuerti in Christi corp⁹, tūc primū & nō antea Christi corp⁹ eē īcipiet: atq; ita id corp⁹ nō esset qđ est in celo, sed aliud nouiſter p̄ductū. Vel ē in hoc sac̄o per motū localē: quod etiā i p̄ossible videt: tū qa esset in duob⁹ locis, in ce lo videlicet & in sac̄o, vel desineret esse in celo: Tū qa motus localis ad plura simul loca terminari nō p̄ot. In eccl̄ia vero cōtingit multas simul hostias p̄secra ri: Tū qa vnū corp⁹ nō p̄ot simul plurib⁹ in locis exiſtere. Quō p̄terea p̄t totū Christi corp⁹ i tā angusto spatio p̄tineri? Quōq; p̄ot i panis bucella eē Christi corp⁹, & in modico vino sanguis sine illi⁹ diuisiōe? Cū insup eccl̄ia cōfiteat ibidē accidētia remanere sine subiecto, i p̄ossible itē videtur: qa accidētia subsistere nequeūt, cū accidētis ppriū sit īesse: p̄sertim q̄ ex periētia compertū est panem illū sac̄alem vinūq; ea agere atq; pati, q̄ accidētia p̄ se nō possunt: nā & calefaciūt, cōfortāt, nutriūt, & etiā vinū, si largo potu sumere, ebrietate afficeret. Cōburitur quoq; panis ac putreficit a muribusq; corrodit, & pleraq; hm̄oi patitur. Pr̄terea cū sac̄m̄ hoc i plures ſēpe p̄ticulas vel minutias diuidat: quō ibi p̄ot itegrū Christi corp⁹ remanere? His obiectionib⁹ r̄ndem⁹, q̄(sicut p̄dixi-

Triumphus Crucis.

mus) ineffabilis dei potentia in immensum cogitat⁹ nos trós excedit: Quodq; & hominib⁹ & naturæ ipsi sit impossibile, Deo facilimū est. C̄q; nil in hoc sacra mento prorsus impossibile. i. implicās contradictionē nō inferūt, vt in primo libro ostēdimus, legitime ab ipso deo fieri possunt. Dicim⁹ itaq; q̄ in modico pane ac vino Christi corpus ac sanguis virtute cōsecratio nis p̄ cōuerzionē nō per motū localem esse incipit. Sed hæc cōuersio panis in Christi corpus longe alia est a naturalibus cunctis conuerzionibus, in quibus semp manet subiectū, sibiq; inuicē diuersæ siue substantiales siue accidentales formæ succedunt. In hac aut̄ cōuerzione subiectū transit in substātiā, & accidētia p̄manent: quod ipsi nequaq; naturę concedit: Ois enim naturę opatio materiā p̄supponit atq; subiectuz. Sed infinita virtus diuina, quę materiā non p̄asupponit, quinimo p̄ducit, vt hęc materia in illā conuertatur facere potest. Sicut enim per operationē naturae materiā presupponentis vna forma desinit esse, altera in eandē supueniente materia: Ita p̄ diuinā virtutē nulli⁹ materię adminiculo indigēte panis i Christi cōuerti⁹ corp⁹, illiusq; effici⁹ caro. Cū ergo nō sit i hoc sacramēto Christi corp⁹ per motū localē, nō est etiā in eo tanq; in loco: sed solum est in cælo tanq; in loco. In eucharistia autē sacramētaliter est per modū indiuisibilem. Vnde in qualibet pticula ab alijs diuisa totus est Christus. Nō enim est i sacramēto per modum extensionis, sed per aliū mirabilem modum ipsi soli deo possibilem. Aliquid enim est in hoc sacramento ex vicōuerzionis: & hoc est corpus & sanguis sub spe

Liber Tertius.

ciebus panis ac vini:quia ad hæc duo directe conuersio terminatur:Aliquid vero ex naturali concomitâ: tia:& hæc cetera sunt Christo semp realiter cōiuncta: vt diuinitas ,anima,qtitas,& id genus alia,quæ non sunt corpus & sanguis. Cū igit̄ qtitas corporis Chri: sti non sit in hoc sacramēto, nisi ex naturali cōcomi: tantia, non comparat̄ Christus ad locū vbi est sacra: mentū mediantibus dimensionib⁹ suis,vt eis locū: adequari oporteat:sed mediantibus dimensionib⁹ pa: nis remanentibus,quibus locus adequatur. Vñ Chri: stus non existit in loco per se mediantibus p̄prijs di: mensionibus,nisi in cælo:mediantibus vero panisdi: mensionibus erit in altari tanq̄ in loco p accidēs:atq̄ ita patet obiectionem illam cessare de pluralitate loco: rum,cum non sit in altari tanq̄ in loco per se, sed per: dimensiones panis, quæ multiplicari possunt : & hoc modo esse in pluribus locis nō est incōueniēs.¶ Nec est etiā impossibile accidens virtute diuina posse sub: sistere sine subiecto:quia sicut deus producere potest: quarūlibet causarū secundarum effect⁹ sine ipsis cau: sis secundis,cum ex nihilo queat res educere(ut supe: rius declaratum est) ita potest effectus secundarum cau: sarum sine ipsis conseruare.Pōt itaq̄ deus accidē: tia conseruare sine substātia quæ illa cōseruabat.Qd̄ qđ p̄cipue dici pōt de qtitatibus dimēsiuis:quas etiā multi p̄horū hinc ppter se subsistere posuerūt,ꝝ secū: dū intellectū separant̄.Manifestū est aut̄ multo eē po: tentiorem deum in operando q̄ noster sit intellectus in apprehendendo.¶ Habet quoq̄ quantitas di: mensionua hoc inter cetera accidentia,ꝝ ipsa scđm seindiui: dua est, Nō em̄ apprehēdi multe albedines possunt,

Liiij

Triumphus Crucis.

nisi prout sunt in diuersis subiectis. Prīt tñ multe si-
neq; etiā scđm se cōsideratē app̄hendi: Diuersus em̄ si-
tus, q p se lineę īnest sufficit ad linearū pluralitatem.
Ideoq; dicim⁹ in hoc sacramēto solā quātitatē dimen-
siuā virtute diuina subsistere, Cetera vero accidētia i
ea tanq; in subiecto fundari. ¶ Sicut ergo accidētibus
iþm subsistere: ita eis facere oia ac pati, q ipsa, si ades-
set, substātia faceret & patere, miraculo cōferet: vnde
sire nouo miraculo nutrire pōt, ebrietate aff. ecce, pu-
tressere & in cineres verti. ¶ Et cū iā dictū sit Christi
corpus sanguinē ex vi cōuersionis p suā substātiā in
hoc eē sacramēto: eiusq; dimēsiones in eo ex naturali
esse cōcomitātia: nō est icōueniēs totū Christi corp⁹,
sub qualibet hui⁹ sacramēti eē pticula. Qñ. n. aliquod
substātiale est in aliquo toto, etiā totū est in qualibet
ei⁹ parte: sicut tota aia est in toto corpe, & tota in qlí
bet ei⁹ pte. Nō igif fractio vel diuisio corpus aut san-
guinē Christi attingit, sed solū panis & vini dimēsio-
nes. ¶ Multe alię difficultates circa hoc sacramentū
emergere possent: sed hę sūt p̄cipue, ex quarū solutiōe
cōstat alias facillime solui posse, quēadmodū nři sacri
doctores exactissime docuerunt: vnde nihil de eo im-
possibile a catholica fide traditum affirmamus.

¶ Cerimonias ecclie rationabiles esse. Cap.XVIII.

Q Via ergo ecclesiasticorum rationē sacra-
mentorum reddidimus, iam non erit difficile cæ-
terarū ceremoniarū rōnē pariter afferre. ve-
rū q̄a singulas pcurrere nimis plixū foret, quasdam
principales breuiter attingemus: ex qbus cuilibet cō-
stare poterit quęcūq; in ecclisia fiunt esse rationabili-
ter instituta. ¶ Posset aut̄ indecēs yideri primū cru-

Liber Tertius.

cē ac ī imaginē Christi sanctorūq; ei⁹ a nobis adorari
ppterea q cult⁹ hic rebus ī sensibilibus exhibet: sed
hanc obiectionē facile soluem⁹. Pōt em̄ dupli rōne
ipsa imago cōsiderari. Vna qdē put quēdā res est, ve
luti aurū, argētū seu lignū, vel aliqd aliud simile: quo
mō neq; crucē, neq; sanctorū imagines adoram⁹. Al-
tera vero put imago est aliqd rep̄sentans. & quia idē
est motus ī imaginē inquātū imago est, & ī rem ex
imagine significatā, nō est incōueniēs si hoc mō ima-
gines adoram⁹: ita em̄ non res ī sensibiles, sed ima-
gines colum⁹ reliquiasq; sanctorū, quaten⁹ ī memo-
riam illi nobis p hmōi signa ac reliquias referūtur.
qd rectius, dici pōt sanctos a nobis ī suis reb⁹ & ima-
ginibus adorari: quemadmodū Cesaris ī imaginē, nō
eo q talis res sit, sed q̄a illius imago est, serui ei⁹ ho-
norant: qd quidē nil aliud est q̄ ipm Cesarē venerari.
vnde quēadmodū sanctos, ita & ipsoq; imagines ado-
ramus: crucē videlicet crucifigūq; adorationē latrīc,
At virginis Marię matris dei ī imaginem adorationē
hypdulię, Alierū vero simulacra sanctorū adoratiōe
dulicę. Hmōi em̄ effigies ad recolendā sanctorū memo-
riā, ad excitādosq; eorū exēplo ad virtutem sanctitatis
tēq; aios, erigēdosq; ad illorum suffragia pro nobis
ad dñm iplorāda adinuētē sunt. Picturę quoq; res eo
rū gestas exprimētes, p̄cipue rudibus literarumq;
ignaris p lectione succurrūt. ¶ Qm̄ vero īuisibilia
dei p ea q̄ facta sunt, intellectu cōspiciunt, materiales
ecclias qdificamus & cōsecramus: vt tam lapid-s q̄ li-
gna ordoq; & structura oīs earū celestia īsinuent sa-
cramēta: tēplaq; manu facta spūalē eccliaz. i. Christū
cū oībus eius mēbris significēt. Ut p hēc etiam homo

Triumphus Crucis.

ex delectabili quadā cōparatione ad diuina cōfēplāda
exciteſ. Lapiſes ſiquidē ſingulos innuūt fideles ſtabili
tate fidei ac ſoliditate ſuſtinēdi quadratos. Cōmentū
charitas eſt eos coaptans, conglutinās atq; viuificās:
quos ne p aliquā discordiā inuicē diſcrepēt, vniormi-
ter æquat. Prim⁹ lapis, qui fecit vtraq; vnū, eſt Chri-
ſtus. Lapis inquā angularis, ſuper quē toti⁹ ſtant eſ-
clesię fundamēta. Hec aut̄ iſpi apli ſunt ac pphetę. Pa-
rietes tanq; fundamēto innixi deditoſ cōfēplationi ſi-
gnificāt. Tectū vero in vita actiua occupatoſ. In hoc
em̄ ſpūali qđiſcio cū primus lapis. i. Christ⁹ apli⁹ ac
pphetę in celo ſint, tectū nō ſupeminet, ſed deorsuſ in-
uertiſ: id em̄ vento, pluuijs ac tēpeſtatibus expoſituſ
inter mundanas varietates, ac turbines viſe tātūmo-
do actiue intētos in ſubuentione proximi figurat. Ec-
clesię lōgitudo populoq; diuturnitatē oſtēdit: Altitu-
do gradus inter ſe ac differentiā meritorū: Latitudo
fideliū multitudinē toto orbe diſfufam. Sanctuariuſ
ordinē ſignificat virginū, Cōtinentiū chorus, Nauis
coniugatorū. Arctius em̄, & ſacratiuſ ſanctuariū eſt
q; chorus, & chorus q; nauis: Illorū etiā ordines ſicut
arctiores ita paucioq; dignioruq; ſunt, aliuſq; ſup alii
um eminet. Atriū falſos denotat christianoſ q; bapti-
zati & ſanctificati extra oberrāt vicioq; putredine ac
corruptionē ſepulti. Altare Christus eſt, ſup qđ non
ſolū bonorū operū, ſed ořonum quoq; ſacrificia offeri-
muſ in fine cuiuſlibet ořonis illud inferenteſ: q; dñm
nřm Ieſum Christū. Turris eſt ſacré paginę ſpecula,
& ppugnaculū: vñ inimicoruſ inſidias late pſpicim⁹,
hostileſq; impet⁹ ppulſam⁹. Cāpanę ex alto populuſ
aduocāteſ ſunt diuini verbi precones auribus popu-

Liber Tertius.

Iorū sacre scripture sonitū ingerētes, eosq; ad cœlestis
patrię nuptias inuitātes. Pro fenestris doctores ac-
cipim⁹ p̄ quos diuina cognitio nobis illucet. Interi-
or dealbatura parietis munditiā cordis indicat, cor-
poris exterior. Duodecim cære i q̄ in cōsecratiōe tēpli
accendunt, duodecim ap̄los referunt: quoq; doctrina
tota eccl̄ia p̄spicue illustrat̄. Duodecim cruces, ante
quas lumiaria illa ponunt, inuūt ap̄los Christi cru-
cē imitatos, hāc vniuerso orbi p̄dicasse. Porte eccl̄iae
sunt sacra, qbus p̄cipue ex baptisme nobis aditus
in eccl̄iaz patet. Ipsa porro assidui Luminis lāpas, p̄
vigilē spūsancti & irradiationē & ḡraz, qua sp̄ eccl̄ia
vegetat̄, significat. Aqua bñdicta fonte lachrymarū
insinuat ad diluendas fidelū culpas. Indumenta de-
niq; sacerdotū & eccl̄iq; ministrorū, sacra vasa, cōcē-
tus iþi, aliarūq; rerū ordo certa rōne mysterioq; nō
carēt. Que si pseq singula velim⁹, in imensum volu-
mē p̄traheremur. Hęc aut sufficere putam⁹. Vñ oēs
facile discat christianā religionē nil ipossible nil irrō-
nabile: deniq; nō modo nihil insulsum, sed nihil etiā
nō admirabile continere. Qui hęc igitur scire volue-
rint nostrorū doctoꝝ attentius volumina perlegant:
Oiaꝝ diligēter examinantes demū cognoscēt huius-
modi ecclesię cultum non ab hominib⁹, sed ab eo solū
institui potuisse, qui illuminat omnē hominem ve-
niētē in hūc mūdū. Quod nos quotidiano experimē-
to probamus. Viri nāq; bene purgati hęc mysteria
contemplādo ita animo ad diuina tolluntur; vt plē-
rūq; sui obliti quasi stupidi extra se fiāt.

Finis Tertiī Libri.

Triumphus Crucis.

Liber Quartus.

Procemiū per ordinē procedendī.

Ptarē sane oēs hoīes carnis sarcina paulu
lū expeditos syncero ac puro corde perdis-
scēdē veritatis studio inflāmari. Nō enim
ita difficile nobis esset cęcūtientes eoꝝ ocul
ios aperire, ipsorūq; aīos ad hīmōi veritatē cōuerte-
re. Vnūquodq; siquidē ad suā pfectiōne naturaliter
inclinaſ: Perfectio aut̄ intellect⁹ pprīūq; ei⁹ obiectū
veritas est. Ideo quādoꝝ hoīes etiā inuiti tāq; natura
coacti veritatē ipsam & loquūt & vidēt. Nō est autē
difficile, ad id quod sibi naturale sit, quenq; induci.
CQuia vero vnū cōtrariorū in alteri⁹ ducit cogni-
tionē (rectū em⁹ & suijspl⁹ & obliqui est regula) qlibet
cognita veritate cōtraria falsitatē p̄tin⁹ ituel, sophis
mataꝝ dissoluit. Cūq; vnū p̄trarioꝝ alteri repugnet
semp illoꝝ fort⁹ p̄ualet: Veritas aut̄ potētissima ē:
Ideo q illi ih̄eret facile pōt falsas opiniones cōfutare.
Quotiēs ergo homines contrarijs opinionibus sunt
discordes, alijꝝ alia setiūt: illa certa p̄ponēda opinio
est ac ḫa existimāda, q plurib⁹ ac ijsdē veriorib⁹ rō-
nib⁹ cōfirmat, qꝝ cōtrarias obiectiōes facili⁹ soluit,
diuꝝ aduers⁹ potētissimos aduersarios pugnādo p-
ualuit, necnō ceteras opiniōes efficacissimis argumē-
tis pōt cōfutare. **C**ū itaq; christiana religio rōnib⁹
validdissimis cōprobeſ, nullaꝝ alia qat tot tāq; effica-
cib⁹ argumētis cōfirmari: Ipsa quoꝝ haſtenus inui-
cta contra tot tanq; potētes aduersarios dimicās oia
p̄tra ſe obiecta, vt ſupra oñdimus facillime ſoluat: Si

Liber Quartus.

deniq; oñderimus oës alias religiones nō solū ea esse inferiores, sed in multis deficiëtes cōpluribus ac magnis erroribus implicari: dubitandū nemini erit solā christianā religionē esse verā, ceteras vero vt pphas ex prauaq; ortas supstitutione vitādas. Hoc aut̄ lati⁹ pmo, vt in gñe demōstrandū est: hinc ad singulāria descendemus. A cōmuniōrib⁹ em̄ est inchoandū.

C Nullā religionē p̄ter christianā verā esse. Ca. I.

H Oc primum ex antehabitis demōstratur. Si em̄ christiana religio vera est, nulla alia addmitti potest: ipsa vbiq; attestante neminem extra ecclesię vnitatē saluari posse. Oës ergo alię religiones vel supstitiones existimātes se posse extra Christi fidem beatitudinē inuenire pculdubio erroremaximo detinentur. **C**um finis item religionis sit bene beateq; viuere, nullaq; vita melior christianā, vt iā pbatū est, iueniri queat: nulla vtiq; si qua ē, alia religio christianā poterit supare. Si qua igitur p̄ter hāc bona extiterit, aut erit inferior, aut equalis. Si fuerit inferior, bona esse nō poterit: quia cū sit illa inferior credēdū est adh̄erēdūq; meliori christianę. s. Cū itaq; oës alias hāc excludat: inferiorem quoq; oēm reiſci oportebit. Si aut̄ fuerit equalis, alia nō poterit a christiana eē religio. Si em̄ eūdē finē eadēq; media prædicat, qb⁹ ad ipm puenif: iam nō æqualis, sed eadē erit. Sin ḻo aliū finē aliaq; media adducit: tūc nō æqualis habebif, sed iſerior: quia nec melior finis nec pfectius mediū ijs q religio christianā pponit, excogitari pñt. **P**reterea cū ex effectibus causę cognoscantur, diuinis cultus effectus sit vite sanctitas, quam nulla alia religio eque ac christianā bonā p̄sumatāq; iuenit: Sez-

Triumphus Crucis.

quitur hūc tantūmodo esse verū dei cultū, quem illa
predicat & obseruat: oēm ḥo aliū vanū supstitionū
q̄s esse. ¶ Qd̄ ex hoc potissimū cōfirmaſ. Videm⁹ em̄
& ex cultu exteriori & ex doctrina religiōis christia-
nē hoīes ad hāc incōpabilē vītē sanctimonīā tanta fa-
cilitate cōpendioq̄s perducī, vt nihil pfectius nihilq̄s
admirabili⁹ ad inclinādos cōuertēdosq̄s ad bene bea-
teq̄s viuēdū aīos iuenīrī possit. Nō errat igitur q̄cūq̄s
fidē ac istitutionē christianē religiōis obseruat. At ve-
ro fides hēc oēs alias religiōes, supstitiones & execra-
biles esse p̄dicat. Seq̄ ergo vt tanq̄ mendosē multisq̄s
errorib⁹ obnoxie, sint pr̄sus reijciēd̄. Sed qa ex supe-
ri⁹ dictis hēc facile cognosci p̄nt, ad singularia acceda-
mus. ¶ Qm̄ vero lōgi ac supflui laboris esset contra
vnāquāq̄s supstitutionē disputare (vt.n. ait Ph̄us, p̄tra
vnāquāq̄s positionē sollicitū esse stultū est) oēs supsti-
tionū sectas ad sex principales redigemus: ph̄oq̄s vc̄s
astrologos, Idololatrārū, Iudæorū, hēreticosq̄s, & ma-
hemetistarū. Licet em̄ ph̄i opinionū varietate cōten-
dant: Idololatré, item hēretici in plurimas ptes scin-
dantur: & ab astrologia pariter innumere quodam-
modo superstitionum species deriuentur: quia ta-
men in aliquo omnes conueniunt, omnes philoso-
phos simul, dehinc astrologos omnes, cūctos simili-
ter idololatras, necnon hēreticos cōfutabimus, oslē-
dentes quomodo hi oēs errauerint, & a limite verita-
tis longe recesserint. Quia vero philosophi rationis
naturalis lumen secuti sunt, quā nunc ipsi sequimur
ducem, ab ipsis primum exordiemur.
¶ Religiones a philosophis traditas defectū & er-
rorum plenas fuisse.

Cap.II.

Liber Quartus.

Primo igitur aduersus philosophos disputantes, probemus quod etiam si in eis quae scripserunt disputaruntque, non errassent: tamen de ijs quae ad salutem pertinent, non sufficienter sed valde parum differuerint. Solo enim naturalis ratiois lumine duci ultra illius facultatem suae cognitionis vires protendere non potuerunt. Quia ergo sapientis est ordinare, finisque omnium quae ad ipsum ordinantur est regula: Sapientem hominem beneque vivere ac beate quarentem, humanę vitę finē primo inuestigare oportet. Cum ergo id in dei visione consistere sit superius demonstratum, quod quidem ipsum naturalis non potest ratio inuenire; patet quod circa huius finis cognitionem, ex qua pendent omnia ad verā religionē pertinētia, philosophi in angustū valde locū redacti nil ultius recte poterant ordinare. Sicut enim humanę vitę finis fuit eis incognitus, ita & media illis incognita fuisse oportet. Nam ut superius probauimus, versus dei cultus in bona perfectaque hominis vita consistit: ad hancque cultus exterior ordinatur. quapropter quicquid de religione phisi dixeret, vel imperfectus, vel incertum, vel erratum est. **Q**uis ergo relicta christiana religione horum putet religionē esse tenendā? **C**quis enim excellentiores phisi humanę vitę finē in contemplatione diuinorum esse dixerint: tamē cū sola ratione humana ducerentur, ulterius progredi nequituere. Hoc autem cōfusum quod ac generaliter dictū homini a natura scire desideranti beatitudinēque studiōse quærenti minime sufficit. Ulterior autem inquisitio philosophos quodāmodo vehementer angebat, cum nil certi afferre possent. Interrogati enim an de præsentis, an

Triumphus Crucis.

de futurę vitę cōtemplatione intelligerent, n̄l solidi, n̄l aperti reddere valebāt. Cōsideratis em̄ humanae vitę periculis & incōmodis, vt iā cōstare fecimus, beatitudinē i p̄sentī vita ponere irrationabile īpossibileq; vi def. Sinaūt in futura vita hoīs b̄titudinē cōcessisse f. cū de ea n̄l certi intelligere possent: quandoq; cē plius cognitio p̄ sensibilia haberi nequit, ea qua afferebat fa cilitate poterat illorū responsio cōfēni: atq; in nō mi nus difficilē. i. de aīz immortalitate quēstionē incide bāt. Hāc em̄ pbare prius oportebat: qđ q̄ difficile eis fuerit opinionū cōfusa varietas facile ostendit. Nam cū rō asseueret intellectū sine corporeo organo eē, & sine illo opari; p̄ se intellectiuā subsistere aīam conce dere cogebant: quia vñūquodq; sicut est, operat. Quō aut̄ imaterialis substātia p̄ se subsistēs queat esse cor poris forma, inuentu p̄difficile est. Propter qđ Plato aīam aiebat intellectiuā ipsi corpori, nō vt formā, sed vt motorē coniūgi. Aristoteles contra sentiēs vult eā esse formā: nihilominus de intellectu separato obscurē adeo locutus est, vt cōmētator eius Auerrois in ir rationabilē & erroneā valde de oīm hoīm intellectus vnitate opinionē iciderit. Perpendit. n. vt reor, vir sagacissimi īgenij Aristoteles hūanę lumē rōnis ad p̄fe ctā aīq; intellectiuę cognitionē caligare. idcirco ne coar qui posset, de ea obscure cauteq; tractauit. Vndiq;. n. coarctabant p̄hi. Nā si corporis formā illā ponebāt, rōnibus q̄ mortalis esset v̄gebant: Sin vero immor talē asseuerabāt, tūc in Platonis incidebat sententiā, vī delicit q̄ tanq; motor & nō forma corpori vñiret: qđ Aristotelis rōnes plane reuincūt. Nō em̄ qualiter ho mo p̄ aīam intellectiuā dici posset homo sic cōstabat.

Liber Quartus.

Si autem quoadmodum fides nostra & veritas moneat, eam esse corporis formam, tamen per intellectum est, aliquo modo subsistere dixissent: (ut superius declaratum est) non minores inibant difficultates propter soli luminis rationis naturalis ad hoc probandum insufficietiam. ¶ Tunc enim ab illis unde talis pueniret forma quæsitum fuisset. Non inquit de potentia materie illa educitur, cum a materia eleveretur: Ex nihilo autem hanc fieri asserere ausi minime essent. Quod etiam dictum si rationibus non probassent, facile corruiisset. Hinc nonnulli ob hunc modum evitandum arias animi corpora ab eterno posuerunt. Verum & ipsi in labyrinthum magis inextricabiliter incidebant: cum defendere non possent, quod per ea hō sit hō, & quod sit corporis forma: ut in primo huius operis libro ostensum est: sed in plura inconvenientia incurrerat, quod piperatetici contra Platonicos adducuntur. Aristoteles ergo caute expressit intellectum separatum esse atque extrinsecus aduenire: Sed hoc ita platus ad perfectam intelligentiam minime sufficit, neque omnino complexitate euadit: Nam cum extrinsecus, id est de potentia materie veniat, interrogatus unde & quomodo extrinsecus venire intellectum geret, non facile respondisset. ¶ Præterea si ponit animam intellectuam esse immortalis & corporis formam: necesse est, cum actus actuorum sit in patiente disposito iuxta eidem doctrinam, quod anima Socratis animi ipsius generationem, similiter & Platonis & cuiuscumque hominis, non fuerit: Forma non pertinicularis est ita ad suam materiam proportionem habens, ut alterius materie forma esse non possit. Si ergo ita piperatetici dixerint: non video quomodo a creatione se esse absolute. ¶ Ita difficillimam questionem proponebam: videlicet utrum mundus fuerit ab eterno, sitque in eternum duratur? & an defectura sit unquam rerum genitio? Quod si motus celi getus

M

Triumphus Crucis.

rum aliquādo dixerit, rōnē afferre nō poterūt, q̄ nō facile refellatur. Si autē mūdū nec cōpisse, nec finem habiturū esse tuxta Aristotelis opinionē rñderit: nesceste erit eos fateri infinitos dies & annos p̄ter iſſe. Cūq; hō sit pars vniuersi potissima, nō est rōnable mūdū sine homine aliquādo fuisse: Atq; ita infinitos hoīes p̄cessisse infinitosq; futuros dicere oportebit. Cūq; aīa intellectiua sit īmortalis, & eo q̄ sit forma p̄ticularis (vt iā dixim⁹) de corpore in corpus trāsmigrare nō queat, infinitas aīas in mūdo iā esse concedere cogunt, pariq; rōne secuturā esse ipsarū aīarū infinitatē: Qđ a ratione alienū valde videā. Item hoc cōcessio alię ingerunt difficultates. Nā cū aīa sit corporis forma, violēter extra corp⁹ p̄manet: Vñ & ab eo violēter separat: Nā sicut res q̄libet ita & hō suꝝ repugnat corruptioni, q̄ sit p̄ aīe separationē a corpe. Cū ergo nullū violētū sit p̄petuū, q̄rēdum est an oēs illę aīe iterū ad corpora reuertant. Qđ si affirmet, siue nō, vel p̄cedere oportebit infinitas aīas violēter extra corpus i p̄petuū pmāsurās, qđ est icōueniēs: vel infinitoꝝ corporoꝝ resurrectionē p̄fiteri, qđ est ipossibile: nullus enim ea locus capere posset: Vel ipsa eadē, vt qđā sensere, post multa annoꝝ milia i idē ē redditura. Itaq; animę ad pristina corpora redibūt: Et q̄ prius facta sunt, eadē rursus ab eisdē ipsis authoribus fiēt. Ut puta cū suis Plato ipse discipulis quæcūq; olim egit iterū exequēt. Qđ si absq; p̄batioē adduetū fuerit, pariter cōfēnēt. Quō aut̄ hoc p̄bare q̄s possit minime liquet: quinīmo incōueniētia sibi plura anneteret. Si em̄ mūdus fuit ab æternō: celū quoq; quoq; numerari nequeat, ad eandē reuersum est dispe-

Liber Quartus.

sitionē. Et hoc pacto eadem infinites fuerunt. Sicq; Plato cū suis discip:lis cæteriq; hoīes ad innumeros annos in mūdo fuerūt. Qd q̄ sit absonū frurolūq; ac p suo cuiusq; posti⁹ arbitrio q̄ vila rōne dictū, facile cōstare pōt. ¶ His igit & hmōi circūueniunt̄ difficultatibus q p rōnē naturalē humāng vitē finē inuestigare volūt. Ideoq; patet nil stābile ac certū de religione definire phos potuisse: cum circa hmōi positiōes in ambiguo semper in tenebrisq; versentur. Si quā ergo religionem vnq̄ statuerūt, aut aliqñ̄ statuēt, im perfectam incertamq; ac errorū plenam esse oportet. ¶ Hec aut meli⁹, inspectis eorū opinionib; & errorib; vniuersis, innotescerēt: Nosq; dehinc q̄ tenuis q̄ imbecillis sit luminis naturalis virtus considerātes, ipsum nō sufficere ad hoīs salutē planius intellis geremus. Cuiuslibet em̄ rei virtus in supremo potētiē sue conatu maxime demonstrat. Calonis siquidēz virtus q̄ centū librarū pōderi sufficere pōt, nō in qn̄ quaginta, sed ultimo virium eius expimento pbaēz Ultimū aut̄, quod rōnalis luminis virtus potuit, id totū in phis excellētioribus p̄sertim natura expendit se videt. Cui⁹ argumētū est, q̄ ex sola & pura physica rōne pauca admodū exiguiq; momēti prēter ea q̄ ab illis tradita sunt, posteri adinuenerūt. Sed cū illi vt dictū est, i multis deficiētes errauerit, patet naturalis lumen rōnis ad hoīs salutē satis non esse. ¶ Primum quidem antiquos phos constituētes ea quoq; finis est homo, vt diuitias, vt gloriā, vt honores voluptatesq; & id genus alia ipsius esse hominis finem, plurimum fuisse deceptos nemo est qui ignoret. Postiores vero & prēcipuos, qui fuerūt eiusmodi

Triumphus Crucis.

erroris expes i plerisq; (sicut meminim⁹) deliquisse,
& eos doctrinā de beatitudine īcertā valde & p̄fusa va-
rijsq; errorib⁹ obuolutā esse, p̄spicuū est. Hinc p ea, q̄
ip̄i de vltimo fine tradiderūt, opa n̄ra recte ordinare
nō possum⁹: Cū finē certū esse oporteat , q̄ in agibili-
bus est: sicut i speculatiis primū p̄cipium. ¶ De
aīa quoq; ītellectua tot fere sūt opinioneS & erroreS
quod & p̄ki. Utq; antiquoruʒ assertiones ac fallacias
omittam⁹, quas i p̄rio libro de aīa tāgit Aristoteles:
etiā qui Aristotele ip̄m securi sunt, iter se discrepātes.
varia & falsa senserunt. Quidā eīm ītellectum possi-
bilē ponunt esse substātiā separatam: Alij imaginati-
onē: Alij v̄tutē quāndā elemētoꝝ mixtionē comitan-
tem. Itē alijs ītellectū agentē substātiām separatā esse
dixerunt: Alij animā ītellectuām esse diuinę substā-
tię portionē: Alij de potentia materię illā educi putar-
rūt. Et in hęc vſq; tpa p̄horū seętē inuicem adeo pu-
gnant, vt quilibet eosq; discipulus nisi lumine fidei sit
illuſtratus vndiq; cōfundat. Qui maioribus quoq;
ambagibus & erroribus detinerenꝝ, nisi Christi fides
lumēq; sc̄issimū discussis mūdū tenebris illustrass^z.
¶ Nā & de mūdo quād & ad quē finē fact⁹ sit, & vtrū
absq; initio ac sine fine constet, alijs alia tradidere. Ne
mo tñ firmas rōnes haſtenus inuenit , nec inuenire
poterit, quibus mundi eternitatē vel ipsius inchoa-
tionem ac terminationē vere p̄bare queat. Nā Aristoteliſ
argumētationes sup hoc adductę satis infirmæ
ac debiles sunt. Idcirco verū finē motus celi, quemad-
modum p̄diximus, inuenire p̄ki neguerūt. ¶ De nu-
mero quoq; angelorū seu substātiarū separatarū, non
minor est apud illos ambiguitas & ignorātia. Aristo-

Liber Quartus.

teles enim celi motū secut⁹ numero sphærarū substātias sepatas coæquauit: acsi ppter aliud nihil q̄ propter celi motū substātię illę existerēt. Qđ ridiculū est. Qđ putemus ipsum pbabiliter ita fuisse locutum, non asserendo: sed quoad poterat altiora se inuestigādo. ¶ Circa diuinum pariter cultum p̄sertim exterio rem, nil veri, nil certi (vt errores quorūdā taceamus) declarauerunt: quia veruz finē ignorantes debitum quoq; deo honorē exterioremq;, q̄ magis homini con duceret, cultum nescierūt. Vnde varia etiā leuiaq; de prouidētia dei differuere. Quāobrem parū vtilitatis in ijs quæ ad verā hōis salutē ptinent eoz scripta at tulerūt: Immo ex diuersitate opinionū ingēs suborta est p̄fusio. Ex quo patet eoz doctrinā & religionē, siqua ab eis tradita est, ad veram beatitudinē adipiscendam nihil p̄fecisse. Quęcūq; tñ illi bene dixerunt, minime spernenda, sed tanq; ab iniustis possessoribus in ius nostrum transferenda putamus. ¶ Iis enim per se non sufficient: nō nihil tamen adiumenti conse runt in refellendis p̄sertim fidei aduersarijs.

¶ Traditiones astrologorum penitus inutiles ac superstitiosas esse.

Cap. III.

Q Via vero astrologi inter phos annumerari volunt, autumātes a celo & astris nřa hæc humana gubernari, ipsumq; cælum nostrū quodammodo deum esse: (Vnde antiquorum quidā nouum & superstitionis cultum induentes solem ceterosq; planetas stellarumq; multitūdinem adorabant) validis ostēdam⁹ rōnib⁹ hūc errorē esse maximum, q̄q; cœlestia corpora cause eorū dici nequeant, quæ circa humanum versantur intellectum. ¶ Prio

M iiij

Triumphus Crucis.

ga ordine naturę inferiora per supiora regunt. Intellectus aut̄ eodē ordine oīa corpora excedit, cū sit a corpore separatus. Nō igit̄ astra p se eorū causa esse possunt, q̄ circa intellectū existūt. ¶ A philosophis praeterea pbatū est nullū corpus agere nisi p motū. Eorum igit̄, q̄ sunt oīo extra motū, cuiusmodi sunt circa intellectū se habentia, corpora celestia absolute causa ēē nō possunt. Cuius rei manifesta ratio est q̄ aīa p q̄ tem a motibus & p quādā a corpe abstractionē prudens sciensq̄ efficit. ¶ Itē si corpus nō agit nisi p momentum, necesse est id qd̄ alicuius corporis recipit impressionē moueri. Oē aut̄ qd̄ mouet corpus esse oportet, vt phus efficacissime pbat. Cū itaq̄ intellect⁹ nō sit corpus neq̄ virtus corporeo organo alligata, impossibile est corpora celestia in ipm intellectū aliqd impri mire. ¶ Item que a motibus cælestib⁹ fiunt, temporis subiectiunt, qd̄ primi motus est numerus. Quæ igit̄ at pte oīo abstrahunt, celo non subiacent. Intellectus aut̄ in sua operatione at pte abstrahit, quēadmodum & a loco: Considerat em̄ vniuersale, quod ab hīc & nunc abstractū est. ¶ Itē ultra suā speciem nihil agit. Ipsuz aut̄ intelligere cuiuslibet corporis agētis speciem formāq̄ trāscēdit. Oīs enim corporis forma materialis & indiuidua est: Intelligere aut̄ ab obiecto suo, quod vle ac imateriale est, speciē habet: Vñ p formā suā corporeā nullū corpus intelligere pōt: Multo min⁹ ergo poserit in alio ipm pducere intellectiōnē. Quapropter ex his & hīmōi rōnib⁹ manifestū est celestia corpora p se causas nostrarū intellectiōnū nō esse. ¶ Verū q̄a sine corporearū x̄tutū administratiōe nī opatio intellectus cōpleri nō pōt, que quidē virtutes sūt

Liber Quartus.

Imaginativa, memorativa, cogitativa, dispositione sequentes corporis celestibus influxibus subiecti, ex hoc aliquo modo indirekte videlicet corpora celestia tamquam cause vniuersales intellectioni conferunt. Nam per varietatem influxuum diuersas in hominibus complexiones & corporum dispositiones esse videmus, ex quibus ipsis intellectus operatio vel adiuvans vel impedit. Nihilominus ob hoc electionum naturarum causa & humanarum rerum gubernatio minime caelo tribuenda est. Quod his rationibus patet. Primo quia omnis actus voluntatis ex appetitione intellectus in nobis immediate resultat. Voluntatis enim obiectum est bonum ratione conceptum. Idcirco non potest in eligendo sequi pueritas, nisi in particulari eligibili iudicium intellectus deficiat. Cum ergo celum, sicut diximus, non sit intelligibile natura causa, nec electionis naturae per se poterit esse author. Preterea quoniam ex corporibus celestium impressione in his inferioribus eveniuntur, naturaliter contingunt: cum hec inferiora sint illis naturaliter subordinata. Si ergo electiones nostrae ex impressione virtutum celestium provenirent, naturales profecto non voluntarie haberentur: Atque ita naturali quodam ductu more brutorum agerent homo, non ageret. Hoc autem quod sit absurdum palam ostenditur. Tum quia ea quae naturaliter sunt, ad ipsum finem determinatis medijs perducuntur: unde semper eodem modo sunt, quia natura ad unum determinata est: Electiones autem humanae diuersis vijs ad finem tantum in moribus quam in artificialibus tendunt. Tum quia quod naturaliter eveniuntur, semper vel plerisque recte sunt. Natura siquidem in paucioribus delinqit. In humanis autem electionibus praeterea quotidie videmus. Itē quia sunt eiusdem speciei non variantur in opibus quod ipsius speciei naturā sequuntur:

M 111

Triumphus Crucis.

oēs em̄ hirūdines similitudine pari nūdificant: Qui libet itē homo prima principia naturaliter nota in telligit: Humanæ vero electiones inter se sunt valde dissimiles: Non em̄ naturā, sed volūtatis libertatem sequuntur. Tū qā virtutes ac vītia nō homini sed naturae imputarentur. Vnde cōsiliū humanaq̄ puidētia frustra essent. ¶ Præterea, vt ad principale ppositū redeam⁹, nulla virtus actiua ad ea q̄ sunt supra spe ciē, supraq̄ agētis naturā se extēdit. Ipsum autē velle sicut & ip̄m intelligere oēm corporeā speciē transcedit: quia quēadmodū vīlia intelligim⁹, ita & volūtas in bonū fertur vīle. ¶ Item que ad finē sunt, pportio nē cū ipso fine habere oportet: sed humanæ actiones ad felicitatē tāq̄ ad finē vltimū ordinātur. Quæ non in aliquo corporeo bono, sed in hoc demū cōsistit, vt ipsi deo aia coniūgaſ: Qđ oīm virtutē corporū transcedit. Corpora itaq̄ cœlestia electionū nostrarū causa p se esse non possunt. ¶ Sciēdū tamē est q̄ licet ipsa nō sint directe electionū nostrarū cā: indirecte tamē eosq; virtutē electionibus nostris aliqua p̄betur occaſio, put illosq; influxus cū corpora nostra suscipiat, animū ad diuersa inclinant: Cui tñ p liberū arbitriū pōt vbičūq; velit homo resistere. Nō ergo humana- rū regimē actionū ab ipso celo p se: sed a libero arbitrio pēdet puidentiaq; diuina. Quocirca celū deus seu astra dīj esse non possunt. Deus em̄ cū sit prima cā, est oīm causa p se: nō aut p accidēs. ¶ Verū qā nō nulli corpora cœlestia aīata esse ponentes, celū scđm se in nostrū intellectū nō agere īquiūt, sed īquātū ab ipsius anima moueſ, a qua in nostras animas ha beat īfluēdi virtutē: Hoc pcul esse a ratiōe pariter

Liber Quartus.

ostēdam⁹. Illud em̄ p aliquod instrumentū fieri non potest, ad qđ nullo modo iſtrumēti actio se extēdit. Corporis aut̄ actio nullo modo ad intellectus & voluntatis immutationē niſi forte p accidēs (vt diqum est) se extēdit. Fieri ergo non pot̄ vt c̄eleſtis corporis aīa etiā ſi ipſum ſit aīatū p ſui corporis motū in ip̄z intellectum ac voluntatē impressionē efficiat. Preterea ſi aīa c̄eleſtis in aīas noſtras p corporę motuz aliquid imprimereſ: actio illa ad noſtrā uſq; animā niſi p corporis noſtri mutationē nō pueniret: nō. n. niſi p mediū corporis agit: Ideo nō eſſet p ſe, ſed per accidēs (ſicut diximus) actionū noſtrarū cā. Quia ſ. ex c̄eleſtiū corporę virtute immutatis corporib⁹ noſtris vel corporib⁹ alijs naturalibus, aliqd aut boni aut mali intellectui p ſenſum fit pſens, qđ obiectiue volūtate mouet ad bonū pſequēdū & ad malū fugiēdū. Id tñ volūtas libere facit: Nā & quātū ad exercitiū aīt⁹ ſui iuris eſt velle & nolle, & cogitare vel nō cogitare: Quātū etiam ad ſpecificationē aītus potest oblatū ſibi bonū occaſione virtutis c̄eleſtiū corporū ſequi aut omittere: cū tale bonū nō niſi corporeū ac particulaře eſſe poſſit. Qđ ſi etiā eſſet vniuersale, voſlūtas nihilominus ad illud cogitādū vel nō cogitan- dū libera ſupereſſet, vt quotidiana docet experientia. Ex qbus oībus ſequit̄ q̄ homo eſt ſuarū electionum dñs, q̄q; humaň vitæ regimē p ſe a celo nō pendet. Nec ergo celū nec aīa egli eſt deus, q̄a deus eſt cā p ſe Ideoq; exhibitus ſoli, lunæ, ac ceteris aſtris vel crea- turis cultus, vanus eſt atq; pniciosus. Oīa eīn corpora ppter hominē facta ſunt. Is aut̄ ſeipſo inferio- ra honorare nō debet. Hinc etiā paſet quāta ſit astro

M v

Triumphus Crucis.

logorū vanitas humanarū rerū administrationem,
celo ascribētiū, actionesq; hoīm ex inspectione & ob-
seruatione astroq; gubernare volētum. ¶ Ceterum
astrologorū qdā noīe poti⁹ q̄ re Christiani vanitatē
iudiciarię astrologię ceteris ineptijs velare cōtēdūt,
dicētes intellectū & liberū arbitriū nō cālo qdē p se,
sed soli deo esse subiectū : Nihilomin⁹ cū ei p accidēs
subijciaſ, & oēs fere hoīes sensitivā partē sequantur,
faetāt se puidere posse futura & ad mala euitāda ho-
minib⁹ remēdia afferre, atq; rerū hūanarū habenas
hoc modo tēperare . Deū em⁹ inquiūt p scđas causas
in hēc inferiora agentē ea mediāte cēlesti influxu gu-
bernare. In quo cēco iudicio & ignorātia duciā maiē
statis diuinę cultūi derogāt, & demoniacis sup̄sticio-
nibus mortaliū aīos imbuētes plus fidei & obserua-
tionis celo q̄ imortali deo tribuēdū vana quodāmō
credulitate īsinuare p̄tēdūt: dū nihil nisi auspicē celo
fieri posse credētes, id ip̄m alijs persuadere conātur.
¶ Verū hāc. diuinatoriā astrologiā vanā pr̄sus esse
ac noīe sciētię vel artis indignā, vel hinc maxime pa-
tet, q̄ excellētissimi philosophorū eā potius irrissione
ac silentio q̄ cōfutatione dignā censuerūt: Nā cū oēs
p̄kiae p̄tes explicare conati sint, nihil de hac materia
tetigerūt: cū tñ Plato & Aristoteles atq; alij de celo &
astris haud negligēter scripserit, in quorū libris nul-
lū oīno de futuroq; sciētia fit xbū. Qđ certe nō fuī-
set a tā sagacissimis naturę īdagatorib⁹ p̄termissum,
si ad sciētiā quoquo mō p̄tinere posse cognouissent.
Quinimo ubiq; Aristoteles oēs p̄cipui philosophi
probāt de ente p accidēs & de casu ac fortuna deq; fu-
turis cōtingētib⁹, circa q̄ diuinatoria hēc astrologiā

Liber Quartus.

semper versa fuit, sciam aut arte esse non posse: quia causas non habet determinatas, sed incertas & infinitas. ¶ Preter ea omnes futurorum ratio vel in re ipsa vel in eius causa cognoscitur. Futura autem contingentia neque in seipsis, cum non nodum sint, neque in sua causa cognosci a nobis possunt. Ideo enim contingentia dicuntur quae a eorum causa vel ad producendum vel non producendum idifferens est, in iis persertim, quae a libero arbitrio pendet. Sequitur ergo quod nullo modo a nobis sciri possint. ¶ Item posito hec futura aliquam modum cognosci, non tamen sola astrologia inspectio, quemadmodum astrologi insunt se affirmant, id sciri posset: quia celum est visus inferiorum effectuum causa. Per solam autem visum cause considerationem nullum nisi valde confusam particularis effectus cognitiones assequi valeant, ut certi prii perficiantur. Propterea dum ipsi philosophantur, non ex visibilibus causis sed particularibus proximis rimantur effectus. Sic etiam in explorandis egreditur in causis prii medici nequaquam solos lunae ac planetarum motus, sed potius corporum dispensationes causasque particulares & propinquas, ex quibus vel semper vel plurimum ideo perueniunt effectus, diligenter inspiciunt & obseruantur. Incertos igitur rerum eventus a libero perdetis arbitrio, vel a causis in neutrâ parte determinatis, quae infinitis modis impediri & alienari possunt, ex sola astrologia contemnere iuxta astrologorum cometam vaticinari & asseuerare velle, levissime vanitatis delirantiisque vel ignorantium hominem est. ¶ Præterea in diversis celi partibus diversas esse perpetuates distinctionesque virtutes atque etiam contrarias, ut astrologi tenent negare facile possumus. Nam præstatissimi phorū, quae summa studio celi perpetuates investigare conati sunt, celum ipsum in hec superiora agere solum per lumen motusque afferunt. Per lumen, si tangi per propriam qualitatem in totum celum diffusam

Triumphus Crucis.

Per motū vero put est p̄mī agētis instrumentū: qđ qđ nō agit nisi sit a p̄cipali agēte motū. Hinc p̄clū dūt diuersitatē rerū ifra lunare globū succedentiū ex duob⁹ puenire: Primo videlicet ex ipsi⁹ celi mot⁹ & lumīs varietate, Scđo ex diuersa materie particula- riūq; agētiū dispositiōe. Id tñ ad ipsos effectus cogno scēdos nō sufficit: quia lux & motus v̄les sunt cause, eorumq; varietas solā effectuū diuersitatē v̄r ac cō fuse designat. Idcirco etiā agētia particularia materię qđ dispositionē nosse oportet. Quo iſup cognito non- dū futuros & ptingentes effectus p̄sertim a libertate arbitrij p̄ficiſcētes, pp̄ter allatas supius rōnes p̄spic- ciemus: quanto ergo minus ex sola astrologi inspeccio ne id aſſeq̄mūr? Item posito diuersas in cælo esse p̄ prietates, pp̄ter hoc tñ astrologi futuroq; cōtingēti um cognitionē habere nō possent: qđ cū p̄ticulares ef- fectuū cause sint pxīæ, quanto eodē se hñt ab effectu remoti⁹, tāto sunt magis v̄les. Cū ergo celū ac stellæ plus qđ elemēta & qđ naturales iferioreſq; cause distēt: manifestū est hmōi diuersas celi pp̄rietates vniuer- saliores causas esse qđ quæ sub ipso cælo continētur. Sed ex sola v̄liū cauſarū, quæ sub cælo sunt, considera- tiōe, nō possum⁹ i p̄ticulariū effectuū cognitionē ve- nire: Neq; em̄ ex elemētari xtute ignis, vel ex genita- li aīator⁹ xtute tātūmō examinata, hui⁹ hoīs vel hu- ius oliue ḡniationē scire valem⁹: Multo min⁹ igī ex sola celestiū influxiū indagatiōe poterim⁹ futura cō- tigētia iudicare. Rursus si p̄cesserim⁹ xtutes stel- larū esse magis p̄ticulares, qđ xtutes sint elemētorū & cārū, qđ sub ipso cælo claudūt: qđ hoc nimis foret absurdū, tñ astrologia diuinatoria vana & iutil' erit.

Liber Quartus.

Tū qā hās virtutes inuestigare hoīb⁹ est ipossibile,
cu3 sīt procul a sensu a quo oīs nīa īcipit cognitio:
Cuius signū est, q (vt prēdiximus) excellētissimi īgenio philosophi eas penitus ignorauerunt: Quinimo innumerabiliū rerū sub cālo existētiū quas manib⁹ quotidie ptractamus, pprietates ac veras difserētias īuenire minime potuerūt. Quāto min⁹ ergo stellarū pprietates, q a nīis sensib⁹ infinite distāt, īvestigare astrologi poterūt: qui nec īingenio sunt nec doctrina pclarissimis illis phis cōferendi. Tum quia etiā si virtutes illē cognoscerent, de sua vana superstitione astrologi gloriari minime possent: Quia agentia pticularia & causē īfra cēlū posite frustra esse nō possunt, cum nihil in naturalibus frustra detur. Si ergo in cēlo pticulares distribuant̄ virtutes, vtputa illarū quedā ad hoīem, quedam ad bouem generādū, atq̄ ita singulæ determinen̄: tunc fateri oportebit q agentia sub cēlo cōtēta ad disponendam materiam vim tantū habeāt, virtutes aut stellarū formam introducant. Qz si ita sit, nō sufficit astrologo inspicerē cēlū: quia scdm diuersam materiæ dispositionē diuersē introducun̄ formę. Nam si materia nō sit disposita, nō pōt in eam naturalis agētis virtus formā introducere. Cūq̄ materiæ dispositio possit multipli- citer impediri, pculdubio nullā astrologus pticularium & cōtingentiū effectū cognitionē ex solo celi ī tuitu pcipere valebit. Utputa si stella determinat̄ virutis ad vras ex vite producēdas inspiciatur, certū est q hmōi effectum multa poterūt impedire: veluti materia male affecta, vel supueniens hominum aut brutorum vastatio, aut alterius stelle cōcursus, quę

Triumphus Crucis.

nimiā aquarū inundatiā seu siccitatē pariat, vel alia multa fortuita impedimenta, ex quibus illa soli⁹ virtutis celestis examinatio successu fraudabit. Si ergo naturalib⁹ effectib⁹ ita se res h⁹, m̄lto ampli⁹ circa liberis arbitris expectationē multis ac ppe infinitis variabilē casib⁹ incertū erit fallaxq; iudiciū. ¶ Atq; ita patet a celo nō pēdere hoīm regimē: vñ siquo mō.i.p accidens pendeat, nō tñ nisi velut ab vniuersali causa deriuari. Et cū tam p liberū arbitriū q; p infinitos rerū euentus hoīm opinōes ac desideria quotidie variantur, ijdēq; sepe ab indinatione vel pposito suo re trahant: ridiculum & vanissimum est, velle p ipsam astrorū obseruationē vitā humanā gubernari: persertim q; tota fere hmōi ars astrologicę diuinatiōis si tñ ars nuncupāda est, falsis & incertis nititur fundamentis. ¶ Verū q; nostri ppositi modo nō est cōtra hāc vanitatē disputare, hec ad p̄sens sufficiant. Satis em̄ nobis est pbasse oēm astrorum vel cæli cultū haec tenus inuentū velq; inueniri queat, pro vano ac sup̄sticio esse existimandū. Hanc vero diuinatoriā astrologiā comes Ioānes Picus mirādulanus inter prara naturę miracula p̄spicacitate ingenij & doctrine subtilitate olim cōnumerādus, in libris disputationū suarū elegāter, subtiliter & efficaciter confutans ad nihilū adeo rededit, vt q; trattatū illū legerit, & intellexerit, si ex aīo penit⁹ illā nō irrideat, ipse certe oībus sit irridendus. Nos quoq; vt tam īdocti q; docti illā iudibrio & cōtemptui habeant, trib⁹ libris vernacula lingua editis cōtra eā sufficiēter disputavimus. Illos igit̄ libros plegāt q; majorē in hac discussione copiam habere desiderant: & intelligēt q; fatuū

Liber Quartus.

sit in huiusmodi occupatissima vanitate laborare,
aut ei fidem ullam adhibere.

Idololatrarū seftā oīm vanissimā esse. Cap. III.
Ostēdim⁹ ergo religionē p̄kōg, q̄ deo cultū, id
est p̄mē causē tribuēdū cēsebāt, nō modo in-
sufficiētē, sed etiā erroneā ad obtinēdā salutē
fuisse: cultū x̄o cēlestib⁹ corpib⁹ exhibitū vanū pari-
ter p̄niciosumq̄ esse: Quāto igit̄ magis cultus ille, q̄
idolis & lapideis vel fusilib⁹ statuis, sculptilibusq̄ tā
hoīm q̄ bestiarū absolute oliz p̄stabāt, vel siq̄s adhuc
v̄spīā inueniāt; dānādus irridēdusq̄ est: Neq̄ x̄o in
hoc demōstrādo laborare oportet. Q̄z sit enim p̄cul
a rōne ac stultū, lapides, ligna metallaq̄, cēteraq̄ iſen-
sibilia p̄ se colere, adeo p̄batu facile est, vt sati⁹ p̄tereū
dū putē. Supfluū siqdē est p̄tra vñāquāq̄ positionē
sollicitū esse. Circa eīm ea, q̄ p̄babilitatis aliqd habēt
versari debem⁹. Simulacra aut̄ insensibilia colere ex-
tremē demētię est. **V**erū qa q̄ insaniā hāc excusare
p̄tēdūt: nō ināiata s̄z deos i illos habitātes, rñsaq̄ dā-
tes vel rep̄ntatos se venerari affirmāt: quēadimodū
& nos xpiani Christi & sc̄tōḡ imagies adoram⁹: De
mōstrabim⁹ et̄ cultū substātijs sepati⁹ a gētib⁹ idol⁹
attributū sup̄stitiosuz ac ipiū extitisse: vt postq̄ de ex-
tremis dixim⁹ et̄ de medijs differam⁹. Inter deū siq̄z
dē celūq̄ medię hñtūr substātię sepatę. **P**rimo aut̄
sciēdū nō solū (veluti supi⁹ p̄batū est) hoīs volūtātē
neq̄ a celo, neq̄ ab aīa celi ipso celo mediante: sed nec
ab aliqua substātia separata seu spirituali creatura
quātūlibet nobili, verū a solo deo p̄ modū agētis pos-
se moueri. Per modū aut̄ agētis aliqd ab alio moue-
ri intelligi, cū ab illo tāq̄ a p̄ncipio extrīseco mouet.

Triumphus Crucis.

Dico itaq; ipsam a nullo principio extrinseco preter deū moueri posse: quia per modū finis sive obiectū plurima illā mouere pñt. Multa enim agētia tā corporalia q; spūalia suadendo vel dissuadendo & bona vel mala offerendo, in quo tñ semp voluntas est libera surarūq; operationū dñia, possunt volūtatē mouere. Quę quidē motio p modū finis se habet. Vñ non est proprie causa, sed electionū eius occasio. Qz autem nihil preter deū, voluntatē p modū agentis mouere possit, pspicuū est: quia sicut in re inanimata inclinatio vel appetit⁹ naturalis ad ppriū se habet finē: ita in substātia intellec̄tuali voluntas seu intellectua lis appetitus se habet ad suū. Inclinationes autē naturales solus dare potest qui naturā instituit. Idcirco a phis pbatū est grauia & lexia a generatē moueri. Ergo ad aliqd volūtatē p modū agētis inclinare ad eū solū, q; intellec̄tualis nature cā est, ptinet. Qd ipsi⁹ dei tñ mun⁹ est: Quia nō de potētia materiq; sed ex sola creatione aīa intellec̄tiua puenit. Cū ergo creare sit ex nihilo aliqd facere, nō nisi potētia contenit infinitæ. Quę qridē deus est: qui non modo virtutes, sed etiā operationes rebus imptitur: Sicut em in rebus corporeis, ita multo pfectior in spūalibus ordo reperit. In rebus autē corporeis a pmo motu oīs pcedit motus: ergo & in spūalib⁹ quilibet volūtatis mot⁹ a prima volūtate i.e. a deo deducit⁹. Ex quo patet volūtatē per modū agentis & finis a deo moueri: Per modū quidē agētis immediate, Per modū vero finis, & immediate & immediate eam mouere potest. Quocūq; tñ modo id agat, nō violēter agit: quia scdm sue formæ exigētiā a deo ynuquodq; mouet. Plane igit̄ constat

Liber Quartus.

solū deū, q̄ solus principiū oīm volūtati & motor ac
vniuersi gubernator est, cultu latrię colēdū esse. Cete-
ris aut̄ intelligētijs , & si in eo q̄ de siłitudine diuinita-
tis p̄mē causę pticipāt honorādē sunt: cult⁹ tñ latrię
minime debet. Nō ergo eis sacrificia thuraq̄s, s̄ vni
deo exhibere fas est: Cui tñ latrię cultū religio chri-
stiana psolut: Licet angelo& sanctorūq̄ memoriam
recolat laudās deū i sanctis suis, & gratias agēs q̄ ta-
lia ac tot bñficia suis pcedere creaturis dignatus sit.
Neq̄ em̄ ipsos sc̄tōs vt̄ deos, sed tāq̄ dei amicos vene-
raf, eorū suffragia iplorās, vt̄ deo acceptissimi p̄ no-
bis exorēt, qđ ipsi meritis n̄is ipetrare nō valemus.
Hoc itaq̄ mō deū p̄cipue colere ac sepaſas beatasq̄
substātias honorare, haud iprobabile, sed iustū san-
ctūq̄ est. Qđqdē valde dissimili mō idolorū cultores
obseruabant. Cōstat em̄ q̄ diuerſis idolis diuerſa sa-
crificia thuraq̄s offerebāt, & ab eis futura, quoq̄ co-
gnitio ad solū deū p̄tinet, sc̄icitabant. ¶ Quispiā aut̄
forte rñdeat, q̄ licet ea sacrificia varijs dijs tribuerē
tur: in solū tñ deū eoz x̄tebat intētio: vt i illa spūalē
substātia, quā id simulachrū referebat, Deū ip̄z lau-
darēt ac colerēt. Qđ si cōcesserimus, qđq̄ in multitu-
dine saltē rūdiū populoq̄ id ignorare: nō ideo tñ a-
vanitate ac pernicie cultus illius excusari poterūt:
quia in eoz ritibus & fere in tota illa sacroq̄ pfuns-
tione vana pmulta ridiculaq̄ necnō bonis mori-
bus aduersa fiebāt. Quę si depravationi scelestorū &
impiorū hominū verū cultū inficiētiū imputare cō-
siderint: palā de mēdacio arguen̄t: quia per totum
orbem huiuscemodi ritus etiā a magnis viris obser-
uabatur. ¶ Sed hoc etiā concessio, nō tñ euadere pos-

N

Triumphus Crucis.

terūt quin iij, quos colebāt, spūs minime boni s̄z execrables fuerint. Illorū itaq; cultus inordinatis & deo cōtrarijs intellectib⁹, in qbus deus ipse honorari nō pōt, exhibebat. Ad qd̄ pbādū multe suppetūt rōnes. Primo, qd̄ creati ordinatiq; intellectus est, non solū seipm ad suā cām disponere eāq; venerari: sed etiam alios ad hoc ipm dirigere, vt i oibus glorificeſ deus qui oīa in oib⁹ facit. Sed eiusmodi spūs, q̄uis multa responsa darēt: nūq; tñ rectū viuēdi ordinē sincerūq; dei cultū, quinīmo oppositū docuisse hoīes legiſ: vel saltē pueroſ ordini consentiētes, & iniqua ſeductione gaudētes debitū dep honorē ſibi arrogasse compertū est. Vñ vniuerso mūdo erroribus obruto nulla fere de deo cognitio habebat. ¶ Itē bonorū spirituū nō est fouere odia, ac nefaria ppetrare, aut eiusmodi mala docere hoīes. At tales dij rixas, discordias, bella, ſacri legia, incestus iter ſe exercere fereban, detestabiliaq; permulta, q̄ue nec ipſi falſa eſſe p̄dicabāt, ignoratiæ hominū cōſulētes: nec ea detestaban, q̄ue certe ne- mo bonus ſine offenſione audiat, nedū probare nūq; poſſit: ex quo i errorē pefſimū exitiali exēplo mortales induceban. ¶ Itē ſi deus, qui eſt omni ex pte pfectus, bonorū n̄fōrū nō indigēs (nihil enim illi adjici po- teſt) nullo cultu ppter ſeipm, ſz ppter vtilitatē n̄raꝝ delectaſ, vt pfecti ac beati efficiamur: Quilibet ordinatus ſub eo intellect⁹ vt pformē authori ſuo ſe red dat, debet idē hominibus deſiderare. Idcirco ſi illorū dij ſpiritus boni fuiffent, homines ſibi in pfectione ſimiles fieri pcuraffent. Vnaquęq; etenī cauſa ppter bonitatē pfectionēq; ſuā quoad potest, ſuū pſicit eſſe. Qum: & vñūquodq; pfectuꝝ ſale aliud quale iſum

Liber Quartus.

est facere querit. Ad hoīs autē pfectiōnēm diuinorum cognitiō maxime p̄tinet: ideo bonorū spirituum eraū per quē tradebāt oracula hoīem ad pfectā diuinoruū cognitionē perducere, & vnum deūm, a quo oīa pen dēt, orandū diligendū ac querendū ostendere: Qd̄ minime fecerunt. Sed em̄ ante Christi aduentū terra rū orbis densissima peccatorum & ignorantiæ caligi ne p̄sertim circa res diuinās īmersus ī tenebris & ī vmbra mortis sedebat: quia quantū illi poterant dij a vero deo multis vanitatibus ac fallacijs homines detrahebāt: Multoq; p̄la de ip̄o sumo deo deq; bonis morib⁹ atq; de ijs q̄ ad beatā vitam faciūt, in scholis philosophorum, Pythagorē vēz Socratis Platonis & Aristotelis, q̄ in deorū tēplis tradita legimus: Melioz resq; ipsiis dijs eorumq; sacerdotibus eiusmodi delirijs semp intētis, p̄hi talia vel negligentes vel parum curantes īnveniebantur. Item si boni spūs fuissent certiores de beatitudine hoīes fecissent: qui ob eius ambiguitatē solliciti valde erāt: verūq; finē ac virtutes, quibus ad eā pueniē beatitudinē, ostēdissent, deficiētiq; p̄hoz inquisitioni supplessent. Bonus em̄ spūs qui hoīs curā ac p̄uidentiā gerit, debet ip̄m de huma nē vite fine deq; medijs ad deum perueniendi instrue re. Alioquin vanum eius regimē foret. Nam si hoc bonus homo facit: quanto magis bonus spiritus facere debet? Atqui hoc spiritus illi non tradidērunt: quin potius confusionem mortalium mentib⁹ inseruerunt: ita vt ante Christi p̄dicationem proprium finem eiusq; media prorsus homīes ignora rent. Præterea bonus spiritus mendax non est neq; homines decipit, quia mendacium ac deceptio-

N ij

Triumphus Crucis.

Semper mala sunt. Sed spūs illi in suis responsis multa mendacia ambiguosq; sermones pferebāt: sicut hoīes sepissime fefellerūt. Cūq; insuper ostensum sit futurū cōtingentiū prædictionē ad solum deū sua eternitate oīa cōpletestentē p̄tinere: si illi spirit⁹ boni suis sent nequaq; sibi qđ dei ppriū est usurpassent. Nō em̄ hec dicit dñs, more pphetarū dicebāt: sed sibi ipsi tāq; dijs futuroq; p̄ficiētiā arrogabāt. Qui dū se hoc mō eorū p̄scios ostēdere conarent, nō diuinę solū maiestati derogabāt, illi⁹ in se gloriam cōuertētes: Sed in multiplices superstitionū anfractus hoīes īmergebāt: dū p vanas diuinatiōes in extis aīalium, quæ sibi sacrificabant, & in auspicijs vel garrytu auiū vel volatu ac in hīmōi illecebris delirare hoīes p̄pellerent aut saltē p̄mitterent. Quæ certe boni spiritus oīno p̄hibuissent. Q; enī ridicula illa vanaq; sint, facile quisq; rōnis capax cognoscere pōt. Ijdē q'roq; dij magicis artibus fauebant: In quib⁹ crebro adulteria cēdesq; innocentū ppetran̄t, & sceleratis hoībus patrocinium cōfertur, mentiūq; iudicatiōes, ac turpia multa sunt: Quę boni viri graui legū aīaduerſione abominant̄. Ex quib⁹ affirmari iam pōt prauos illos spiritus fuisse. Nullus item bonus spiritus crudelitate delectaſ: Sed in illorū sacrificijs non soluz brutorū, sed hoīm ac p̄cipue innocētū puerorū vc̄z puellarūq; virginum sanguinez īfanda nece sibi offerri poscebant: Ex quo īnumerū innocētes ip̄s, etiā patribus pprios filios immani scelere sacrificantib⁹, occisi sunt. Vñ post ipsorum apostolorū p̄dicationē destruetis delubris, congesta hominum & parvulorū vtriusq; sex⁹ ossa plurima in eoꝝ adytis inuenta sunt. Quod qui

Liber Quartus.

dem nō deoꝝ sed pessimorum dēmonū in humanam
stragē grassantiū argumentum est. **C**Infinita insup
mala, q̄ ex idoloꝝ cultu puerūt enumerare posse
mus: Sed qa īmenso domini nostri Iesu Christi bene
ficio hic error iam ex mundo penitus sublat⁹ eſt, ne
moꝝ eſt, qui hmōi errores iam nesciat, pauca hæc
ſufficere arbitramur: præſertim qa a plerisq; maioſ
rum noſtrorū eruditissimis talia copiosiſſime cōfuſ
tata ſunt. Q; ſi dij illi fuiffent, nō eēt a Chriſto hoīe
illoꝝ cultus & honor ſicuti cernitur, oīno extinctus.
Cludaicę pſidię ſupſtitioňq; cōfutatio. Cap. V.

Naturalis itaq; rōnis lumē ante Chriſti aduē
tum uſque adeo defeceraſt, vt niſi ipſe dñs noſ
ſter Iesu Chriſtus p̄dito mūdo ſuccurrifſet,
oēs ppe hoīes tanto brutis ſordidiores eſſent, quan
to ad nocendū callidiores, & in multiplici genere pec
candi proniores ſunt ac ſagacioreſ. Cōſtat iſiſ natu
rale lumen, debile infirmumq; nimis eſſe niſi ſupnau
ſuralis virtutis auxilio adiuuetur. Sed qa multi ſu
perceleſtis luminis munere abuſi ſunt, inter quos Iu
dai primatum huius erroris tenent, nunc cōtra eos
noſtra diſputatio conuertetur: oſtendemusq; ritus
eos, quos modo illi ſeruant, minime deo acceptos, ſed
pernicioſos eſſe ac pterua quadā & iſita obſtinatio
ne potius q̄ rōne defendi. Q; q̄ enim de veteri teſtamē
to diuinitus tradito ſeſe iacta; it, inanis eſt doſtrina,
quā peruersus intellectus & per conſemptū ingratia
tudo corrumpit. Quoniam vero oīs eorum ſpes a
Meſſia dependet, quē adhuc pſtolantur: ſi oſtenderi
muſ Meſſiam hūc iam adueniſſe, & iſpm fuiffe & eſſe
Iesu Chriſtu Nazarenū dei filiū, quē nos iure colim⁹,

N iij

Triumphus Crucis.

& adoramus, negare nō poterunt quin nostra a deo
sit religio, & quin magno ipsi errore teneātur. Quis
autem eis rationes a nobis in secundo huius operis
libro allatē satis supq; sufficere deberēt: quia si Iesus
non est verus Messias, quis aliis eo maior inueniri
potest: cum melior vita cultusq; sanctior eo quē ihe
docuit dari nequeat: tamen ut suis eos telis confodia
mus, ipsorum scripturas cōtra eos adducemus. Qd
& breuiter expediem⁹: quia a doctissimis viris, quo-
rū extant in ecclia libri, hęc materia diligēter discussa
est. Et licet nobis ratione potius q̄ authoritate proce-
dendum sit, nulla tñ efficacior ratio adduci pōt, q̄ si
scripturas, quib⁹ ipsi indubitanter credunt, pro fun-
damento posuerimus. Ex quib⁹ nō nihil etiā vtilitas
īcredulis resultabit, si que a Christo gesta sūt, tot
ante annos certis oraculis pñūciata esse intelligent. Ie-
sum igitur Nazarenū a Iudeis crucifixū, esse verū
Messiam, quē omnes patriarchē & prophetē prædixe-
runt, quem tot mysterijs præsignarunt, quez vnum
expectarunt: facile pbabimus, si quedam ab eis plane
cōcessa vel per seipla manifesta pñmiserim⁹. ¶ Primū
quippe apud omnes Hebræos pspicuū est in scriptu-
ris sacris deum eis saluatorē magnūq; pphetam p-
mississe, quem ipsorū futurū regē p̄stolabat: vtq; il-
lū audientes in cūctis illi parerēt, eis esse pceptū. Hoe
em̄ oēs vſq; in præsentem diē vno ore cōfitem̄ ipsum
summo desiderio expectantes. Vnde Moses Deutero.
xvij. ad populū sic loquitur. Prophetā de gente tua
& de fratribus tuis sicut me suscitabis tibi dñs de⁹:
ipsum audies ut petijsti a deo tu o. Paulus post ait
dominus Mosi. Prophetam suscitabo eis de medio

Liber Quartus.

fratrum suorum similem tui: & ponam verba mea in ore eius, loqueturque ad eos omnia quae precepero illi: Qui autem verba eius, quae loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam. ¶ Certum est etiam & ab omnibus Iudeis cōprobatum in scripturis sacris tam in lege Mosis, q̄ in prophetis & psalmis ipsius Messie cōditiones esse pr̄nūciatas: De qua scilicet stirpe, quove loco ac tempore sit nasciturus: quā insuper vitam doctrināq̄ tradere, quidve agere debeat, multaque alia quae ad ipsum solum Messiam sane pertineant. ¶ Perspicuum quoque est innumerisq̄ codicibus diuulgatum, sacras scripturas veteris testamenti eam recipere interpretationē ut conditiones omnes ad ipsum Messiam tantum pertinentes Iesu Nazareno, quem ipsi crucifixerunt adeo cōueniant & coaptentur, ut nihil omnino ex lege Mosis & ex prophetis ac psalmis relinquantur, qđ nō aptissime ipsi Iesu Christo respondeat. Nec solum personae Iesu Nazareni magna cū facilitate & mira cū voluptate tota veteris testamenti insinuatio ascribitur: sed omnibus gestis pariter q̄ post illius obitum in ecclesia successerūt, cōuenientissime applicatur: Adeo ut nisi sciret hos prophetas antiquissimos extare, ipsis Hebreis p̄ vniuersum disceptis fidē circūferētib⁹, forte ambigi posset talia christianos cōmetos eē ad ipsoq̄ fidē simulata autoritate p̄firmādā. ¶ Querēdū est ergo a Iudeis, An Iesus sit verus Messias, an nō? Si est: cur eū nō sequuntur & christiani nō efficiuntur? cū teneatūr ex dei præcepto ipsum audire ac sequi. Si nō est Messias: postq̄ deus pollicitus est se missurū virū sanctissimum, cuius conditio-nes descripsit, & ab omnibus obseruatū iri præcepit;

N iiii

Triumphus Crucis.

Quod dehinc omnia hęc permisit i altero adimpleri?
Nam si Iesus non est Messias ab eis tanto desiderio
expectatus : etribus vnu concedant nobis oportet.
Aut em̄ Deus Iesum nesciebat esse veturū, i quo oia
que de Messia pñuciata erāt, adimplerenſ: Aut nō po-
terat, quis sciret, prohibere : Aut si poterat, nolebat.
Quicqđ aut̄ hoꝝ triū deo i putauerit demētię maxię
arguenſ. Si ergo hoc sciuit & prohibere potuit: Cur
etiā noluit? Nunquid deus est hoīm deceptor? Vere
nos christiani ab eo redargui nō possum⁹, q̄ Iesum
sequamur Nazarenū sup̄ oēs admirabilē: Cū nemini
pter q̄ illi oia sacra oracula, oēſ~, veterū figure signā
tius accōmodatiusq̄ cōueniāt aut cōuenire possint.
Qz si is non est Messias, fruſtra de alio sollicitū esse
oportet : cū huic similē dari posse, credere stultū sit,
Sano itaq̄ intellectu veteris teltamēti scripturas &
ea q̄ p Christū & p ipsi⁹ ecclesiā acta sunt, reuoluāt:
cogitētq̄ qd̄ expectato suo Messię tribuere amplius
possint, qd̄ multo rōnabilius & abūdantius in Iesu
Nazareno, etiā si nou⁹ ille, vt aiūt, supueniat, nō in-
ueniāt. Certe nisi ex demerito pfidię suę indurati es-
sent, luce clariora hęc esse cognoscerēt. Itē cū i sacris
scripturis tēpus de Messię aduētu p̄dictū iam longe
trāsierit, nec ali⁹, cui Messię attributa pueniāt, pter
Christū apparuerit: quis Messiā dubitet Iesum esse
Nazarenū? Aut em̄ scripture mētiſ: cui rei ptinus
Iudei reclamabūt: Aut pfifēdo scripturā, Iesum pari-
ter Messiā pcedere oportebit. Qz aut̄ Messię tēpus p-
terierit, patet. Primo sigdē in Genesi vaticiniū illud
celebre testātis Iacob habef̄, videlicet, Non auferetur
sceptrū de Iuda & dux de femore ei⁹, donec veniat q̄

Liber Quartus.

mittēd⁹ est: & ipse erit expectatio gētiū. Vbi Chalda
trāslatio, q̄ plurimū ap̄d eos habet authoritatis sit.
Donec veniat Messias: Manifestū aut̄ est iam sceptrū
de tribu Iuda, & ducē de femore ei⁹ ablatū esse. ¶ Itē
Danielis nono legif. Septuaginta hebdomades ab-
breuiatē sunt sup̄ populū tuū & sup̄ vrbē sc̄tāz tuā:
vt p̄sumat̄ p̄uaricatio, & finē accipiat p̄ctm, & addu-
cat̄ iustitia sempiterna, & impleat̄ visio & p̄phetia, &
vngaq̄ sanctus sanctorū. Scito ergo & aiaduertere ab
exitu sermonis vt iterū reædificetur Hierusalē usq;
ad Christū ducē hebdomades septē & hebdomades
sexaginta duę erūt: & rursum edificabitur platea &
muri in angustia tēpori. Et post hebdomades sexas-
ginta duas occidet̄ Christus: & nō erit ei⁹ ppl's q̄ eū
negatur⁹ est: & ciuitatē & sanctuariū dissipabit ppl's
cū duce vēturo, & finis ei⁹ vastitas, & post finē belli
statuta desolatio. Cōfirmabit autē pactū multis heb-
domas una: & in dīmidio hebdomadis deficiet hostia
& sacrificiū, & erit in tēplo abominatio desolationis,
& usq; ad p̄summationē & finē p̄seuerabit desolatio.
Quibus ex verbis p̄fecto cognoscere facile possim⁹
Iesum esse verū Messiā: Quia lōgo interuallo hebdo-
mades iste iā p̄terierūt: nec aliis cui v̄ba huiusmo-
di tribui possint p̄ter Christū, mūdo haſten⁹ appa-
ruit: Nā in sacra pagina p̄ dieb⁹ vel annis septē, heb-
domas tm̄ accipitur. Ut Leuitici. xxiiij. &. xxv. patet.
Septuaginta autē hebdomades p̄ annis quadringēs-
tis nonaginta nūcupant̄. Qui a tpe Danielis i hunc
usq; diē iā q̄ter reuoluti sunt. Qz si hebdomada hie
a Daniele aliter q̄ in Leuitico accipi velint, q̄rēdum
est qd̄ tēpus intelligat̄. Cūq; nil certi ex scripturis p̄

N v

Triumphus Crucis.

ferre queant, quicquid præter canonem dixerint, in-
tralidum & commentitium habendum erit. Si enim
hoc in loco hebdomas aliam præter consuetam in
sacris scripturis & præter communem omnium in-
terpretationem recipiat, neq; id a Daniele sit decla-
ratum : frustra hæc temporis præscriptio, quan-
do minime vestigabilis sit, posita esset: manifestam
q; erroris ac confusionis occasionem veritatis in-
dagatoribus reliquisset. Cum igitur consentanea
ac legitima interpretatione tempus id transierit:
Christum iam aduenisse dicere oportet. Nec respon-
deri potest verum esse post has hebdomadas Chri-
stum venturum expectari: tempus tamen, quo
post eas expectādus est, indeterminatum esse: Tum
quia nihil certi de eius aduentu propheta determi-
nasset: tum quia subiungit apertius, dicens. Scito
ergo & animaduerte ab exitu sermonis, vt iterum
reædificetur Hierusalem, usq; ad Christum ducem
hebdomades septem, & hebdomades sexagintaduæ
erunt. Item paulo inferius. Confirmabit autem pa-
ctum multis hebdomas vna: & in dimidio hebdo-
madis deficiet hostia & sacrificium. Cuius certe tex-
tus expositio nemini alijs conuenientius q; Christo
tribui potest. Ex quo patet q; propter illuz talis scri-
ptura facta sit. Alioquin ipse deus (vt prædictum
est) causam errori nostro dedisset: Qui cum prohi-
bere posset, in alio vaticinium id ad vnguem imple-
ri passus sit. Sed iam ad expositionem accedamus:
quia enim vt ex præcedentibus patet, Iesus venit
ad expellendos errores, & ad inducendos homines
ad bene beateq; viuendum: quod quidem per apo-

Liber Quartus.

stolorum præconia effecit : bene dicitur , septuaginta hebdomades scilicet annorum , abbreviatæ sunt , id est a Deo decretæ super populum tuum & super urbem sanctam tuam : quia primum prædicauit Iudeis . Ut consumatur prævaricatio & finem accipiat peccatum , & adducatur iustitia sempiterna . Quæ omnia (ut constat) in toto orbe terrarum iam impleta sunt . Cum vero omnium ora prophetarum nil aliud q̄ Iesum Nazarenū loqui videantur , bene sequitur in textu : & impletatur visio & prophecia : Et vngatur scilicet Spiritu sancto in sua conceptione : sanctus sanctorum , id est Iesus Christus : quo meliorem & sanctiorem vñq̄ fuisse neminem supius a nobis enarrata testantur . quia vero tali tempore digna memoratu varia diuersaque facta sunt , enumerationem temporis accurate distinguit . Primo de hebdomadibus septem mentionem faciens : quia in ijs annis summa cum difficultate templum & ciuitas noua ædificatione instaurata est , vt in Esdra & Neemia continetur . Secundo sexagintadas hebdomadas describit , quibus Iudei (vt in Maccabæos & historijs legitur) grauiter vexati sunt . Tertio hebdomadem vñā enumerat : quia ab illius initio cœpit Iesus prædicare , & in eiusdem dimidio fuit occisus . Tribus enim annis cum dimidio prædicauit . Dehinc apóstoli etiæ gosp̄ium populis annunciauerunt , ostendentes q̄ hostię & sacrificia , quæ venturum Christum significabant , amplius necessaria & persoluenda non erant : quia p̄sente veritate cessare debet figura . Pro inde signanter ait . Scito igitur & animaduerte ab exitu sermonis : Ut iterum ediscetur Hierusalem usq;

Triumphus Crucis.

ad Christū ducē hebdomades septē & hebdomades se
xagintaduę. Quia. s. in fine harū hebdomadū & in pricipio septuagesimę predicās Christus se palā pprolis face
re conprecepit: vt apte doctores nostri ex annalibus regum de
clarat. Quę quod ubique legi possunt breuitatis hic gra
tia omittemus. Et rursum. s. in primis septē hebdoma
dibus quodificabil platea & muri in angustia teporū. Et
post hebdomadas sexagintaduas, videlicet in medio
hebdomadis septuagesimę, occidet Christus. Non post
septuagintaduas hebdomadas illas, cum primū conprecepit
verbo & ope se constis patefacere, conperunt & Iudei in
illius preniciē consipirare. In medio autem hebdomadis
eū crucifixerūt. Et quod corā Pilato illū ipsi Iudei vltro
negarūt, dicētes, Non habemus regē nisi Cesarē: fue
rūt ab vltore scelerū deo quod inuria reprobati. In quo
rū locū pprolus gentilis vocatus est. Propterea sequit,
Et non erit eius populus, quod eum negaturus est. Insu
per, ppropter hoc preclericūlā clades ostēdif cum dr. Et ciuitatem
& sanctuariū. i. templū dissipabit pprolus. s. Romanus,
cum duce vēturo. s. Vespasiano & Tiso. Atque īde disper
sos & vēnditos absque villa redēptione vel readdificatio
ne dirutę vrbis & teporli, sequēs declarat textus dicens.
Et finis eius vastitas & post finē belli statuta desola
tio. ¶ Quim vero se missurū deus patriarchis & pro
phetis Messiā premiserat, qui eis regnū cælorum aperiēs
legē nouā predictaret, vt Hieremiæ. xxxi. habet dicen
tis. Ecce dies veniēt, dicit drns, & feriā domui Israel &
domui Iuda facēdus nouū: non scdm pactū quod pepigi cum
patribus veris in die qua apphendi manū eorum, vt
educerē eos de terra Aegypti, pactū quod irrū fecerūt,
& ego dominatus sum eorum; Sed hoc erit pactum,

Liber Quartus.

qd̄ feriā cū domo Israel. Post dies illos (dicit dñs) das
bo legē meā in viscerib⁹ eorum, & in corde eos̄ scri-
bam eā: Et ero eis in deū, & ipsi erūt mihi in populū.
Subdit itaq; in Daniele. Cōfirmabit aūt. s. per sanguī
nē suū & p suā & apostol⁹ p̄dicationē, pactū. i. nouū
testamētū, multis, nō oībus qā non oēs crediderunt.
Hebdomas vna. s. vltima: & in dimidio hebdomadis
deficiet hostia & sacrificiū: quia in hoc dimidio occi-
sus fuit Christ⁹ Iesus: Quę oēs hostię & sacrificia ve-
teris legis referebat. Merito istaq; supueniēte luce vni-
bra cessavit. Cū ḥo tēplū pristinū cuž suis sacrificijs
postmodū iutile oīno foret, voluit de⁹ vt pphanaeret
ac tandem funditus destrueret. Vñ sequit⁹. Et erit i tē-
plo abominatione desolationis. In loco enim in quo ar-
ca erat, erecta est Adriani impatoris statua. Quā iō
abominationem vocat, qā apud Iudeos omne idoluž
abominabile dñ: vel ad eos̄ sacrificia referri pōt, quæ
abominabilia deo facta sunt. Deniq; quia Iudei non
nisi in fine mundi ad fidē Christi cōuerterent, cōcludit
Daniel. Et vſq; ad cōsumationē & finē pseuerabit de-
solatio. Qd̄ pariter. Osee. iij. confirmat̄ his ḥbis. Dies
multos expectabis me. Non fornicaberis. s. cum ido-
lis. Iudei enim nō sunt idololatre: Neq; post reditū
eos̄ de Babylonica captiuitate, exceptis forte perpau-
cis tpe Maccabeoꝝ, in hūc vſq; diē idola coluerūt. Et
nō eris cū viro. i. Christo Iesu. Sz & ego expectabo te
quia dies multos sedebunt fili⁹ Israēl sine rege & sine
principe & sine sacrificio & sine altari & sine ephot &
sine theraphin. Et post hēc reuerten̄ fili⁹ Isr̄ & q̄rē
deum suū & Dauid. i. Christum natū de Dauid, re-
gem suū, & pauebūt ad dominum & ad bonū eius in

Triumphus Crucis.

nouissimis dierū. ¶ Ecce ergo q̄ apte & rationabiliter
h̄mōi pphetia de Iesu Nazareno explanaſ. Idemq; de
oībus alijs, siq; diligēter eas legerit, comperiet. Sz vt
ad rem ppositā redeamus, p; messiē tps iā transactū
esse. Cum ergo nemo alius, cui messiæ pprietates cō-
ueniāt, ppter Iesum Nazarenū haec tenus apparuerit,
& pfixa diuinoꝝ oraculoꝝ tpa i eo cōsummata trāſie-
rint, & multe etiā tpoꝝ determinatiōes a Iudeoꝝ ma-
gistris dehinc positæ eos fefellerint: alium expectare
messiā delirū atq; impiū ēst. ¶ Hoc idē postrema eo-
rū testaſ captiuitas: si oīa ipsorū euēta considerātes
Babylonicæ captiuitati, de qua totiens antea scriptis
ac figuris p pphetas fuerat pñunciatur, hanc nouissi-
mā cōparemus. Babylonicæ sigdē captiuitatis causaz
ipſi suis libris aſſerūt eoꝝ scelera ac flagitia innume-
rabilia & pſerti idololatriæ p̄t̄m fuisse: qđ inter oīa
crimina est maximū. In ip̄a aut̄ captiuitate nō defue-
reduces ac ppheteꝝ viriꝝ sancti, qui illos vſquequaꝝ
consolarent̄. Captiuitatis insup eiūsmodi terminus
Septuaginta. s. annoꝝ eis pñunciatus fuit, vltra queꝝ
captiui nō fuerūt. Hęc aut̄ vltima eorū captiuitas iā
ad quinquaginta ſupra mille & quadringētos annos
vſq; pdurauit. Quibus oīmi diuina cōſolatiōe desti-
tuti, neq; duces neq; pphetas neq; sanctos viros, nec
quenq; q̄ huius captiuitatis terminū eis prænūciet,
habuerunt. Neq; vero hui⁹ afflictionis cām idolola-
trię p̄t̄o ascribere poſſunt: quia (vt diximus) poſt ca-
ptiuitatē Babylonicā paucis exceptis, in quos Macca-
bēi vlti ſunt, tale p̄t̄m nō admiſſe phibent̄. ¶ Quz
ramus ergo a Iudeis q̄ tantę in eos diuinę vindictę
ſit cauſa, vt in oīm terrā diſpersi & apud cunctas na-

Liber Quartus.

tiones ludibrio odioq; habiti ifatiabiles pœnas luāt?
Cur hoc inquā Iudei? Nēpe ideo vsquequaq; dispī
vt scriptor̄ vestroq; monumēta ī testimonijū Messiæ
Christiæ nostri cīcūferatis: Ne nos.s.habeamur de
veritate suspecti. Cur inquā post mille iā & quadri
gentos a Hierusalem euersione annos incerti adhuc
erratis cunctis odiosi nationibus & miserabiliter af
flictit? Quæ tantæ est aduersus vos causa vindictæ?
Cur vos clemētissimus deus genus electum, genus
sibi peculiariter consecratum post tot pœnas minis
me respicit? Cū itaq; pp̄ter sua scelera & potissimū
propter idololatriæ peccatū Iudei septuaginta anno
rūtimō captiuitatē pp̄fessi sint, varijs tñ pphetarū
oraculis iterea cōfirmati: ī hac aut postrema diutur
naq; ac sine termino aut vlo diuino subleuamento
miserā grumnosamq; cōditionē pferant: maius p̄fes
to aliqd q̄ idololatriæ scelus imputari illis oportet.
Quid aut maius esse pōt, q̄ Messiæ illis pmisſi contē
ptus, persecutio & occisio pessimaq; ptra eū obstina
tio: Quā ob cāz pculdubio tot malis obnoxij Iesum
hūc verū esse Messiā, in quē tā grauiter deliquerūt,
cōsideri deberēt. Itē cū nullū sc̄titatis & veri diuini
q; cult⁹ vestigiū āpli⁹ ī eis appareat: sed solū auari
tig studiū in usuris cumulādisq; pecunijs sequan̄,
atq; omni careāt pphetia, nullūq; indicet signū deū
cū illis esse: in populo vero Gētili oīs vitę sanctimo
nia magnaq; & mirāda opa, que superius cōmemor
ata fuerūt, facta cernātur: Manifestū est Malachiz
impletā pphetiā primo caplo ī psona domini ad Iu
deos dicentis. Non est mihi voluntas in vobis, dicit
dñs exercituū: & mun⁹ nō suscipiā de manu vestrā.

Triumphus Crucis.

Ab ortu em̄ solis usq; ad occasum magnū est nomē
meū in gētibus, dicit dñs exercituū: & in omni loco
sacrificat & offerit nomini meo oblatio mūda, qā ma-
gnū est nomē meū in gētib⁹ dicit dñs exercituū. Alio
quin si deus cū gētib⁹ nō esset, qñquidē Iudeos des-
eruit, seqrerit vt relicta mortaliū cura is nullā huma-
narū rerū prudentiā haberet. Itē cū res minimas
deus non negligat, multo minus negliget maximas:
S3 p ora pphetarū multo minora ijs, q a Christo &
ab ei⁹ discipulis i orbe terrarū gesta sunt, pñūciauit:
Nā de qlibet fere etiā exiguo regno, vt de Idumēis,
Moabitis, Ammonitis, & sīlib⁹ vaticinia extāt: Mira-
bile igit̄ esset de icōparabilib⁹ Christi eiusq; discipu-
lo⁹ opibus, qb⁹ vniuersus mūdus imutatus est, nī
hil eū oīo pñmonuisse: pñserti cū oīa, q ab exteris ptra
Iudeos tētata aut illata sunt mala, quēadmodū eue-
nerūt, illis pñūciata sint. Sed nulla gens Iudeis gra-
uiora diuturnioraq; itulit detrimēta q̄ christianū
impiū: de quo si nulla facta esset métio frustra i mi-
noribus tāta sollicitudine & instātia p pphetas fuis-
sent pñmoniti, qñ in maximis oīm calamitatibus in-
tācoq; religionis discrimine, nihil ab ipsis pphetis
accepissent. Cum ergo hoc credere nefas sit, concedere
oportet de Iesu eiusq; opibus prophetas pculdubio
cecinisse. Sed si diligētius scripturæ & opa ei⁹ cōside-
rētur, illa tñmodo oracula ipsi puenire pñt quæ de
Messia scripta fuerūt: Qm̄ hēc nō nisi Iesu Christo i-
ter oēs hoīes, q i hāc usq; diē mūdo apparuerūt accō-
modari pñt: Cui soli oēs Messie pprivates & scriptu-
rarū oīm interptatiōes pueniūt. Patet igit̄ verū ipm̄
esse Messiā: Nisi hoīes ab ipso deo fuisse deceptos (qd̄

Liber Quartus.

absconū impiūq; esset) sit arbitrādū. ¶ Præterea Hes
brœq; historias pqrētes semp inuenim⁹ ante Christi
aduētū apud eos deū mirabilia fecisse, qualia nūq; ali-
bi visa sunt: sed postq; Christ⁹ aduenit, & sui eū nō re-
ceperūt, manū pariter de⁹ substrahēs oī eos vacuos
gratia reliqt. ¶ Hoc etiā obtenebratio eorū intellect⁹
declarat: quia postq; veritate cōcepta obscuratū est i-
sipiēs cor eorū, tot fabulas mēdaciaq; in thalmuthica
ipsoq; disciplina cōfinxere, vt nulli hoīm magis delis-
rent. In exponēdis aut̄ sacrī scripturīs tot ac tā ma-
nifestis implicantur errorib⁹, vt iā amplius peccan-
di cōsuetudine eos errare nō pudeat: quasi familiaris
sit ip̄s⁹ deprauandi mentiendi⁹ licentia, ac de teme-
ritate atq; indurata obstinatione sua liceat gloriari.
¶ Plurime alię rōnes cōtra eos afferri possent: sed q̄a
a multis sacrī doctoribus efficaciter copioseq; veri-
tas in apto posita est, his paucis cōtentis simus: que si
cū expositis in scđo libro iungant̄, certissimā fidem fa-
cient Iesum nazarenū esse verū deū verūq; messiam, in
quo leges omnesq; prophetę conquieverunt.

¶ H̄ereticorū oē dogma falsūz ac puerūz ēē. Cap. VI.

Nunc contra h̄ereticos disputandum est: qui li-
cet Christum eiusq; euāgeliū cōfiteantur va-
rijs tñ implicant̄ erroribus. Verum quia sin-
gulorum dogmata recensere, ac refellere in majus vo-
lumen excederet: quod quidem minime necessariū est,
cū a sacrīs doctoribus ubiq; confusi profligatiq; sint
oēs vno eodēq; istū semel confodiemus. ¶ Primū qui
dē probabimus oportere vniuersam ecclesiam vno
tñ capite gubernari. Nam si h̄eretici credunt diuina
prudentia homines ecclesiamq;, pro qua tot mira-

O

Triumphus Crucis.

bilia deus fecit, regi ac gubernari: concedere oportet ecclie regimē eē optime ordinatū: ut pote ab eo dispositū, p quē reges regnāt, & legū cōdītores iusta decēs nūt. Multitudinis autē regimē optimū est, si p vnum regat: qđ ex fine regiminiſ ptz, q̄ est pax subditorū & vnitas. Huius autē rei causa cōgruētior vn⁹ est q̄ multī: ideo ecclie regimē ita dispositū esse oportet, vt vn⁹ toti p̄ficit ecclie. ¶ Militans quoq; ecclia a triumphā tī p similitudinē deriuat: Inferiorū em̄ gubernatio superiorē ordinē imitatur: cui q̄to fit similiōr tanto p̄fētior existit. Triūphatis autē ecclesiæ vn⁹ est rector & dñs. f. deus: Vnū igit̄ militatis ecclesiæ p̄fidē eē oportet. ¶ Itē cū naturalia sint ordine mirifico instituta: tanto magis in supnaturālib⁹ id credēdū est. Videm⁹ autē vbiq; in naturalibus regimē apparet, ad vnū redigi: quēadmodū oēs motus ad vnū primū motorē, Apes ad vnū regē, oīa aīalis mēbra ad cor deniq; dirigunt: Itidēq; in reliquis & vnoquoq; genere dare oportet vnū primū, qđ est aliorū mēsura. Ergo in ecclia dei tāto magis necessariū est caput vnū ad toti⁹ ppli christiani gubernationē, quāto oīa regimina sua dignitate excellit. ¶ Itē oēs heretici aut nobiscū in no-
uo festamēto tm̄, aut in vtroq; pueniūt. Sed i vtroq; vnū caput ecclie decernitur: Nā Osę primo legit. Cōgregabunt̄ filij Iuda & filij Israel pariter, & ponent sibi met caput vnū. Et Ioannis. x. Fiet vnū ouile & vn⁹ pastor. ¶ Neq; id soli Christo rōnabiliter tribuendū est: Ita q̄ post suā ascensionē in celū absq; duce ac vicario ecclesiam reliquerit. Maxima nāq; inde cōfusio serioq; in partes, & variarum opinionū p̄sertim circa fidē & bonosmores incerta determinatio sequeretur:

Liber Quartus.

Nō em̄ sciri posset quæ vt potissima esset fenēda sententia, nullaq; iustit:ā administrādi ratio aut facultas habereſ: Sed etiā ipsius Christi verbis repugnat: quādoquidem singulariter Petro iniūxit, Pasce oues meas: & iterum: Petre rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua: & tu aliquādo conuersus cōfirma fratres tuos. Quapropter Petrum vicariū suū ostendebat. Qđ etiā apertius expressit, cū dixit, Tu es Petr⁹, & sup hanc petrā qđificabo ecclesiā meā: & portę inferi nō preualebūt aduersus eā. Et tibi dabo claves regni celoꝝ: & quodcunq; ligaueris sup terrā erit ligatū & in celis: & qđcunq; solueris sup terrā erit solutū & in celis. ¶ Non aut̄ dicēdū est hāc dignitatē vni Petro & nō ei⁹ posteris esse cōcessam, cū ecclesiam pari ordine vsq; in finē seculi duraturā Chriſi⁹ iſtituit. Vnde discipulis suis oīm fidelium vices tenentibus ait: Ecce ego vobiscum sum oībus diebus vsq; ad consummationē seculi. Et Esaias. ix. inquit. Super solium Dauid & sup regnum eius sedebit, vt cōfirmet illud & corroboret i iudicio & iustitia amodo & vsq; in sempiternū. Seqꝫ ergo vt ministeriū hoc ppetua successiōe vsq; ad cōsummationē seculi tāq; ipsi ecclesię putile omninoq; necessariū sit cōfirmatum. Cum itaq; Petrus fuerit a Christo vicari⁹, totiusq; ecclīæ pastor subrogatus: cōsequēs est vt oēs Petri successores eandē habeāt potestatē. Cūq; epi Romanæ sedis locū Petri teneant, manifestum est Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum esse ducem atq; magistrā omniumq; fidelium congregationem Romano esse pontifici vniēdā. Qui ergo ab unitate Romanę ecclīæ doctrina dissentit: pculdubio p deuia oberrans

O ij

Triumphus Crucis.

a Christo recedit: Sed oēs heretici ab ea discordāt: ergo iij a recto tramite declināt, neq; christiani appellari possunt. Heretic⁹ em̄ ille dicit, q; sacrę paginę ac sacrosanctę Romanę ecclesię doctrinā peruerſes, quā se quaſ ſectā ſibi deligēs i ea obſtinate pſeueraſ. ¶ Item vt ſepe diſtū eſt, veris vera cōcordāt, oiaq; vera ſeſe mutuo cōfirmāt. Sed heretici ita inuicē diſſentiūt, vt in nullo fere cōueniāt: quinīmo alternis ſe feriunt iaculis, adeo vt nil in eis ſolidi iueniaſ. Ex hoc ergo cognoscitur q; a veritate ſunt alieni. Romanę aut̄ ecclę ſigilę doctrina in ijs q; & ad fidē & ad bonos mores pti: nēt vna eſt: Cūq; inumerabiles fere ſint catholicī doſtores, in nullo ab ea diſſentiūt aut diſſentire volunt. ¶ Item Christi & militātis ecclę regnū nō modo uſq; ad cōſūmationē ſeculi ſtabilitū eſt: ſed poſt renouationē orbis pariter durabit in ēternū, vt euāgeliū & oēs scripture ſanctorūq; monumēta teſtant. Heretici autē, qui & vi & ingeñio catholicos ſunt acerrime pſecuti, i acie ptra romanā ecclę ſtare nō potuerūt: ſed cū ſuorū prauitate dogmatū ſectatorūq; guicacia funditus corrueſt. Ex quo paſet eorū falſa volūmina a deo nō fuiffe, nec eoꝝ doctrinā fuiffe christianā. ¶ Vita in ſup eoꝝ multis iſecta ſcelerib⁹ idē potiſſime arguit: quorū nemo etiam ex p̄cipuis heresiarchis tam in vita q; in morte in honore aut veneratio ne habeſt aut habit⁹ eſt: Sicut in numeri contra fideles, quorum memoria in bñdictiōe pmanet in ēternum, quorū etiā cineres ossaq; a catholicis adoranſ, natallisq; ipſorū dies ſummis cū laudib⁹ celebraſ. ¶ Eorū deniq; libri vanis pleni maniſtissimisq; erroribus nō modo cōtra ſacrā ſcripturā, ſed cōtra rationē na-

Liber Quartus.

turalē verāq; philosophiā tendētib; reuinīunt. Quia ergo satis ptra eos a sacris est doctorib; disputatū, ijq; fundit⁹ sublati sunt, nō oportet i hoc nos ampli⁹ laborare. Illoq; etem doctrinę pueręq; religiōis abolitio fidē facit eosq; prauitatis: Qm̄ q a deo sunt certā restitudinē firmitatēq; habēt, ac dissolui nō possunt. Mahumetanoq; sectā oī rōne carere. Cap. VII.

AT Mahumetani quodāmodo inter Iudeos & hereticos medijs, postremo nobis loco conuinendi supersunt. Nam & Iudeorū circūcisionē imitantur, & omniū fere hereticorū errorēs coaceruarūt: Ideo non multo labore hæc cōtra illos pugna conficietur. Siquis em̄ inter eos verisetur, illorūq; mores ac religionē diligēter consideret, legiferiq; mahumetis per legat Alcoranū, quem in uiolabili fide tenendū putat, facile vanitatē rei deprehēdet. Omnis nāq; vera religio a naturali aut a supnaturali lumine p̄fiscitur. Sed eorū supstitione penitus confusa a neutro hoq; lumine puenit: Quiuis em̄ vel mediocriter rōnis phiq; peritus tā in speculatiis q in practicis eā religionem facile subuerteret: Cui⁹ author se litterarū oīno ignarū fuisse ostēdit. Librū em̄ em̄ suū, quem Alcoranū. i. p̄ceptoq; collectionē vocat: adeo iſulse ac cōfuse tradidit, vt a nemine ordinē vllū in eo dephēdi posse existimē: qd̄ p̄cipuū ignoratiæ est atq; secordiæ signū: Tot p̄terea i eo fabulę totq; ptra bonos mores īperata v̄l p̄missa cōtinent, q̄ phi ludibria & nefaria cēserēt, vt ea irridere sati⁹ sit q̄ refellere. Hmōi ergo religio ab ipso lumine naturali, cui cōtraria est, puenit nō pōt. Neq; etiā a supnaturali pueniet. Quicquid em̄ naturali lumiñi aduersatur, ipsi etiā supnaturali

O iiij

Triumphus Crucis.

cōtrariū est: ut postea ostēdem⁹. ¶ Itē q̄ malo inchoata sunt prīcipio, bonū p̄raro vel nunq̄ exitū sortiuntur. Sed hęc secta authore gloriaf Mahumete: qui sicut certa tradit historia p̄sus irrōnabilis, scelerat⁹, adulter, & populorū p̄dator fuit. Cūq̄ epilento, vt fertur, morbo ſēpe correptus collaboretur: interrogatus cur id ei contingereſ, ſe angeli colloquio tunc frui referebat. Hic aut̄ gladio nō rōnibus instruct⁹, pollicitationib⁹ primū malaq̄ arte hoies rudes ac ipu-ros ſibi ascivit: quib⁹ paulatim alios i ſuā laſciuā fabulosamq̄ ſectam pellexit: armisq̄ pugante licentia imbellem multitudinē subegit. Cū ergo origo pefſima fuerit: neq̄ a deo c̄cepiffe, neq̄ bono p̄t fine concludi. ¶ In Alcorano item Mahumetes euangeliū ve-tuſq̄ testamētū vbiq̄ pbās atq̄ cōfirmās Christum cōmēdat: quē de virgine natū prophetāq̄ veriſſimū cōfiteſ. Quid ergo iſſipientius dici p̄t, q̄ eadem affirmare & negare re: nec eam quā pbat doctrinam ſed cō-trariā ſequi? Illud aut̄ ridiculū eſt, quod in erroris ſui excuſationē affert dicēs euangeliū a nobis eſſe cum ve-teri testamēto deprauatū. Qđ tam facile ac aperte refelliſ, q̄ leuiter temereq̄ platū eſt. Pro certo eīn con-ſtat utriusq̄ ſtamēti codices hebraicis, græcis lati-nisq̄ litteris iuxta harū nationū idiomata antiquis monumētis afferuari, & p vniuersum orbē ex ijs cō-plura volumina eodē exēplo varijs tpib⁹ fideliter eē trāſcripta, vetuſtissimisq̄ nouiſſima pformari. Quō ergo in tot exēplarib⁹ apđ diuersas mūdi natiōes va-rijs liguis diſſimilibusq̄ hoīm ſtudijs & ingenijſ po-tuit hęc ſimul locum h̄re deprauatio? Immo ex hmōi ſcripturarū cōſenſu illius fabule ac mēdacia, quibus

Liber Quartus.

Inepte peaciter q̄ vtrūq; testamentū vitiauit, plane dephendunſ. ¶ Vera insup religio ad bñ beateq; viue dū, & ad cordis puritatē veritatisq; contēplationē est ordinata. Eiusmodi aūt secta terrena tñfapiēs nulla verę beatitudinis mētione habita, bestialē quādā voluptatē ventrī consentaneā post prēsentē vitā pollice tur. Ne q̄s vero eū parabolice locutū existimās i alii sensum illius verba accipiēda putet, asseueratio toti⁹ sermonis ostēdit: In quo liberū sibi mētiri putans, nihil in figuris a se traditū inter tot deliramēta vñq; dixit. Hui⁹ ergo vanitas religionis p se declarat. ¶ Nil prēterea diuinū aut mirabile in hac secta, ppter qđ a deo existimāda sit, apparet. Nullis em̄ quemadmodū christiana religio, fulcif miraculis: qđ ipse mahumetes attestat: qui ait Christo miraculorū virtutē, quibus potissime mūdū puerteret, sibi nō gladij potest atē esse cōcessam: & ad hoc missuꝝ, vt p vim ad fidē suā pplos cōpellat: pinde ac p tyrānidē voluptatesq; fiat acceptabile deo sacrificiū. Qđ aūt maximū inter eos habet, est vbi pnūciaſ. Nō est deus, nisi de⁹: & mahumetes nūcius ei⁹. & ſēpe repetit Alcoran⁹, De⁹ est magnus & potēs, & notissima quedā de deo multis post ea deturpata fabulis: quas nec pueri nostri dignarentur. ¶ Nemo insup inter eos magnarum diuinarūq; rerū auctor vel ppheta aliquando viſus est: sed fatu os ſtultosq; quosdam per furorem ac insaniam ſeipſos ferientes ac debacchanes tanq; ſantos venerantur: apud quos nulla oīnino diuinorum peritia est. ¶ Stulte etiā Mahumetes in alcorano ſibimet contradicat, vel ex eo apparet, vbi ſe nescire fateſ vtrum ipſe & ſui in via ſint ſalutis, necne: Neminemq; inter

O iiiij

Triumphus Crucis.

mortales haberi, q Alcoranū infelligat: Nōne is au-
ctor de sua deq; alioq; salute icert⁹, ac mādata perple-
xa inscrutabiliaq; pponēs poti⁹ lapidibus obruēdus
q̄ imitandus fuit? Cū itaq; nullis rōnib⁹, nullis mira-
culis, nullaq; vitæ sanctimonia hmōi dogma funda-
tum sit: sequit⁹ vt om̄i ex pte sit sugillādū. Q; si disputā-
di cū eis daref loc⁹, facillime vanitatis hui⁹ error de-
tegeretur: sed inscītię ac prauitatis suę cōscius mahu-
metes callide mādauit, nō nisi gladio religionem suā
tuendā esse: vt qd rōne & honestate defendi non poter-
rat, ferino impetu decernere. ¶ Sed forte obijciat ali-
quis, Cur fide Christi iā in toto orbe terrarū ppaga-
ta passus est deus ope mahumetis innumeros popu-
los ab imperio ipsius Christi subduci, & ad alias leges
cōpellī: nec vtricē manum tanto tpe in eos extendit,
sed poti⁹ illoq; imperiū in hūc vslq; diē augeri permi-
sit? Si ergo Christus est de⁹, illiq; mahumetes aduer-
sus, cur se a mahumete supari passus ē? Vera igitur
(inquiūt sarraceni) fides nr̄a est, vestra aut falsa. Hoc
enī potissimū argumēto aduersus christianos se de-
fendūt: quo etiā multi e nr̄is ita obuoluunt, vt qd rñ-
deāt p̄sus ignorēt. ¶ At nos priorūdem⁹ ex hoc su-
periora argumēta nr̄a, qb⁹ Christū dēū, & religionē
christianā verā eē p̄bauim⁹, nō infirmari. Nā si vita
sanctior ea, quā docuit Christ⁹, inueniri nō pōt: atq;
si nemo ali⁹ a seculo tot mirabiliū & diuinoq; pastra-
tor operū cōparuit: q̄s dubitet hūc cēlit⁹ dēū & hoīe⁹
p̄ salute humani gñis aduenisse, quē talia ac tāta ora-
cula, signa, gesta, successusq; testant⁹? Q; si qua in terris
religio nr̄a est, nulla p̄ter christianā alia dari pōt: q̄
p̄fecto mahumetis legi penitus cessisset, si meliora p̄-

Liber Quartus.

cepta ab eo introducta, aut maiora opera fuissent exhibita. Cū autem in eius lege vniuersorum populo nil magnificum nil polarum, nil singulare editum sit, sed enormia & subsannada multa conspiciantur, nūquid pferendus est Christo, eo quod multos a catholica fide seduxerit, plures desbellauerit, & in malo iugaluerit? Cur non pari argumento humani genitris subuersor diabolus Christo melior dici potest? quod plures multo quam mahumetes a veritate detorquet. Cur iustis sanctisque viris impij & bonorum corruptores, quod plures quam iusti ad se trahunt, non propounderunt? O admirabile argumentum, mahumetem Christo propone, quod rudes & eneruatos populos ipsius fraudibus & pollicitationibus, minis insuper & gladio a fide Christi sanctissima subductos ad voluptatem peccatorum mores induxerit. Sane opere precium est in malitia gloriari. haud talia nostra sunt argumenta: non his religio nostra nisi fundamētis. Quid vero mirum est si pauciores Christi sequantur iubente benignitate, & mala pati, & propter inuisibilia omnia mundi blanditijs abstinenter: duraque omnia acerbaque potius eligere, quam modestiam, continentiam, iustitiam, pietatem fidemque maculare? Quod si illorum validae essent rationes, omnis philia confundiri posset: dum bonum malum, verum falsum, ac lucem denique ipsam tenebras existimare appellareque licet. Pauci enim philosophorum veritatem verumque bonum sequuntur: ideoque rari inter eos virtuti integri extiterunt. Si ergo vita ex numero comedimus: certe bonum quod a paucis obseruari perfuerit, maius potest, multorum autem errorum bonum esse dicemus: quod cum absurdum sit, probatum ab ipso mahumete, non ideo Christum esse supatum, quod divina iustitia permittente militos lascivitatis licetia armisque subegerit: Quoadmodum etiam diabolo ac

O v

Triumphus Crucis.

prauis hoībus assidue incautor & inertes simplicesq;
& innocentes circūuenire & opprimere pmissum est.
Nā si Christus cū adhuc ei⁹ nomē ignotū eēt & nouit
tate ignominiose mortis inaudita oib⁹ fugiendus &
nihili pendēdus videref, cōtra vniuersum mūdū præ
ualuit: quid mō si vellet post ei⁹ vbiq; gloriā celebra-
tā receptāq; efficere possit? Nōne facilius nūc q ab ini-
tio christiani noīs palma consurgeret? ¶ Sed hēc oia
ipso sciēte ac pmittēte, quēadmodū etiā ab ipso pnu-
nciata sunt, in vltionē scelerū euenerūt. Scriptū est em̄
Multi sunt vocati, pauci vero electi. Ecclīa q; sēpenu-
mero aust̄a & diminuta est. Liberū em̄ ad virtutes &
ad vitia nobis deus dedit arbitriū: nec ab ipso deo in
alterutraz partē cogunt hoīes: Neq; em̄ stāte natura
cogi possunt. Alioquin neq; merito neq; demerito lo-
cus effet, si libertas cessaret. Deus autē pmijs tñm ho-
mines attrahēs, & pœnis a malo deterrēs, non semel
pcess̄ nature violator, sed pseruator existit. Delinquē-
tibus itaq; varias pœnas cōminatus primā statuit,
nisi cito resipiscerēt, mētis excepcionē: vñ in persona
Christi, & iustor̄ oīm cōtra ipios loḡ Dauid. Obscu-
ren̄ oculi eog; ne videāt, & dorsum eosq; semp icurua.
& ad Esaiā ait dñs. Vade excepa cor ppli hui⁹ & aures
eius aggraua, & oculos eius claude, neqñ videat ocu-
lis suis & aurib⁹ suis audiat & corde suo intelligat, &
cōuertaf, & sanē eū. sic & incredulis Iudeis, qui crede-
re primi debuerāt, cordis obstinatio in euāgeliō sēpi⁹
& euersio Hierusalē eorūq; captiuitas usq; ī finē mū
di duratura pnunciata est. ¶ Item multos a fide ca-
tholica defecturos paucosq; saluādos legimus: vbi in
ipso euāgeliō de nouissimis dieb⁹ loquitur dñs. Quia

Liber Quartus.

em̄ abundabit iniquitas, refrigerescet (inquit) charitas multorū. Et alibi. Cū venerit filius hoīs, putas inueniet fidē in terra? Et apostolus ei⁹ Paulus ad Timotheū scribit. Spūs manifeste dicit, quia in nouissimis t̄pibus discedent qdā a fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dēmoniorū in hypocrisi loquentiū mēdaciū. Deniq; si euangelicā doctrinā reuoluamus hēc oīa a Christo p̄nūciata, & ipso pmittēte subsequuta esse cōperiem⁹. Male viuētes em̄ suo priuat lumine, ac in cēcitate reliquit. Quēadmodū ergo Iudeos propter ipso& supbiā pertinaciāq; ita & mahumetanos aliosq; a fide cōtumaces pp̄ter sclera puniuit. Nulla em̄ poena grauior infligi pōt q̄ veri luminis recteq; vitæ priuatio: Propter quā certa damnationis æternæ via in p̄cipitiū ducit. Nā put supius declarauim⁹ extra fidē Christi nulla restitudo nullaq; salus s; eror ac pditio est. ¶ At forte dices, Cur p̄ patrib⁹ filij poenas luūt? Si em̄ prisci Iudei ac Mahumetani pecauerūt, cur i filios & nepotes eorūq; posteros hmōi poena deuoluta est? Rñdem⁹ itaq; eā eē christianę fidei vbiq; terrarū manifestationem & miraculo& famā, vt nemo se excusare possit, qn ei x̄itatis regredæ cognoscendæq; facultas oblata' fit. Quā si neglexerit, ipsi iputeſ: neq; em̄ in parētū reatū veniret vltio, nisi idē crimen sequeret: Aut si iuxta rōnē naturaleꝝ vitā saltē cōponeret, ab ipso deo, q̄ i necessarijs nemini deſet, s; sp̄ ē p̄sto, pculdubio illustrareſ. Id qd iam satis supra ostendimus. ¶ Q; q̄ occulta insuper dei iudicia plurima sunt, que ab hoībus inuestigari nō possunt. propter ea ait Apostolus. Cōclusit deus oīa in incres dulitate, vt oīm misereat. Morq; īscrutabilē & pfuns

Triumphus Crucis.

diffimā diuīne maiestatis abyssum expauescens excludat. O altitudo diuītarū, sapiētię & scientię dei: q̄ iā cōprehēsibilia sunt iudicia ei⁹, & īvestigabiles vię ei⁹. Quis em̄ cognouit sensum dñi, aut qs cōfiliari⁹ eius fuit? Aut qs prior dedit illi, & retribuet ei⁹ quoniam ex ipso & p̄ ipm & ī ipo sūt oia: ipsi honor & gl̄ia in secula seculoꝝ amē. ¶ Illud tñ sciēdū est q̄ sicut dñs noster Iesus Christ⁹ futura hęc mala p̄nūciauit: ita ecclesiā q̄q̄ suā in stabili petrꝝ fundatā nūq̄ defuturam attestat⁹ est dicēs. Ecce ego vobiscū sum oībus dieb⁹ vſq̄ ad cōsummationē seculi. Sicut ergo que is p̄nunciauit ad hūc vſq̄ diē oia euenerūt: infer que multoꝝ a fide cernit defectio: ita credim⁹ ecclesiā ieternū p̄mā surā. Tā solida em̄ habet fundamēta, vt putare nefas sit ea posse subuerti. Quinimo vbi vltrix ira dei ī p̄fimos christianos ceterosq̄ ifideles cōpleta fuerit, ecclesiā illū suā renouaturū atq̄ vniuersum terrarū orbē ad se cōuersurū eē cōfidimus, vt siat vnū ouile & vn⁹ pastor. Qđ nō pcul abhīc oīno fore speramus. Atq̄ ita p̄ varias tpoꝝ vices nūc p̄spere, nūc aduerse nauigās Petri nauicula p̄seuerabit, donec veniat dies dñi magn⁹: In quo manifesta erūt abscōdita tenebrarū, iustissimaq̄ dei iudicia tū demū cognoscen̄t. Nūc aut̄ quo ad pueritatem mahumetis p̄tinet satis dictū est, postq̄ neq̄ diuinis neq̄ humanis rōnib⁹ se tueri potest, s̄ sola vi atq̄ irrationalibili impetu fert: Cūq̄ nullū violētū possit esse p̄petuū, quāto magis aust̄a ē, fāto maiore corruet lapsu. Cuius sane ruina seductis ab eo populis cōperta veritate fiet in salutem.
¶ Christianam religionem omnino veram & stabilem esse.

Cap. VIII.

Liber Quartus.

Vperioribus itaq; sedis & erroribus confusatiss:
S cum ois religio vel a naturali vel a supernatura
li lumine vel ab vtroq; proficiscatur: si que aliæ
vel religiones vel superstitiones inuentæ fuerint, ad
illas quas enumerauimus, redigentur. Religiones em
solo lumine naturali contentæ, aut a veris principijs
humanae rationis proueniunt: & hæc p̄orum tradi
tio est, quā ad salutē nō sufficere p̄bauiimus; aut a fal
sis p̄ncipijs originē habent: & hę duplii cōstat dīa:
Quia v̄l a falsis tñmō rerū naturaliū p̄ncipijs pen
det: cuiusmodi est astrologi; supsticio quādā cōtan
tiū diuinādi pitiā, quā pariter reprobauim⁹: vel a fal
sis hñtut p̄ncipijs dēmonū arte inuētis: veluti ē ido
lolatria superi⁹ a nobis dānata. Si aut̄ a lumine sup
naturali religio sit accepta, nulla alia q̄ lumē natura
le trāscēdat, p̄ter veteris & noui testamēti legē iueniē.
Aut ergo solū vet⁹ testm̄ p̄bat: idq; Iudei faciūt deu⁹
verū se colere affirmātes. Aut nouū puertit & depra
uat, qđ ab hereticis: aut vtrūq; confundit, qđ ab ipsis
fit mahumetanis. Qui aut̄ vtrūq; testm̄ cū naturali
lumine fideliter tenēt, christiani sūt, naturalē sciētiam
supnaturalēq; amplectētes, ac p̄r̄ oib⁹ recte sentien
tes. Cū itaq; oēs mūdi religiones secteq; haec tñ inuē
tē, vel eip̄sē sint, q̄s recēsuim⁹, vel iter eas annumerā
de: nuliaq; alia r̄ōnib⁹ ac miraculis christianæ religio
ni p̄ferri possit: q̄ tāto ceteras oēs excedit, quāto est c̄
lū terra sublimi⁹, quātūve lux a tenebris differt: Ma
nifestū ē solā christianā religionē verā, ip̄amq; vnicū
salutis portū tutissimū eē. At siq; arbitref religionē
adhuc meliore forte supueturā: futurūq; aliquā existi
met, vt ea supueniēte christianæ fidei deroge: neqd re

Triumphus Crucis.

linquat intactum, omnem cavillationem auferemus.
Primo itaque dicimus: cum in praesenti nulla melior religio quam christiana inueniamur, huic esse penitus inherendū: ut quantum cōcedatur, deo recte seruiamus. Si autē meliore deo inspirauerit, tunc illā sequi oportebit. Sed hoc nondum apparuit: idque esse euenturū omni ratione conjecturaque caret. Si em̄ ut superius efficaciter probatū est, nullus melior humanae vitae finis, nec certius mediū aut perfectior vita ijs, quam christiana religio ponit, iuueniri aut excogitari possunt: quid amplius licet optare? Cū etiā illius exterior cultus sit admirabilis, & ad inducendū homines ad suum finem optimus: tot insuper rationibus, oraculis, signis, atque miraculis fundata stabilitas sit, ut nil maius in mundo fieri possit. ¶ Sed esto meliore in posterū dari posse religionē: Nō tamen christianā professionē ea dānare aufabolere posset. Cū em̄ christiana fides (ut in scđo huius op̄is libro ostendimus) supnaturali principiū lumine ducatur, nō potest esse nisi a deo: ex quo tot bona fortis mirabilia mundo affluxerūt: que solus ipse deus nō aliud facere valuit. His pariter naturale rationis lumen ab ipso deo institutū cōsentaneū accedit. Si ergo noua religio melior ac perfectior quam christiana siue naturali siue supnaturali lumine induceret, nō posset illi esse contraria. Que em̄ ratione naturali nobis insita sunt, nō possunt esse oportet: ita ut aliter cogitare nequeamus. Quae vero fide tenemus, tam evidentē confirmationē ostendūt, ut vel minimū dubitare sit nefas. Quia ergo verū nō consonat, certum est quod a quocumque lumine procedit: qui

Liber Quartus.

sibi nunqu contradicit, nec modo vera modo cōtraria docet. Auctori em̄ veritatis falsitatē aut fallaciam i m putare impiū blasphemūque est. ¶ Contrarijs item rationibus ita implicat̄ intellectus, vt in veri rōnē pce dere nequeat. Sed si contrarię cognitiones nobis a deo immitterent̄, ex hoc intellectus noster in cognoscēda veritate ipediret̄. qd̄ ab ipso deo esse non pōt. Si ergo religio n̄a a lumine supernaturali pcedēs oīa etiā ap probat, qua naturalis lumie rōnis pueniunt : necesse est quālibet religionē veram, si qua vētura esset, qcqd̄ christiana tenet religio eē pculdubio approbaturā.

¶ Totius operis epilogus.

Cap. IX.

Ver aut̄ breui epilogo quę superioribus libris dicta sunt per stringentes collectę oculis rationes facilius offerantur: Dicimus christianos ad credenda obseruandaque Christi & eius ecclesię mysteria ac pcepta non leuiter, sed sapientissime moueri. Primū siquidē sapiētis est, orbis huius magnitudine ordine, pulchritudine perennitateque diligenter consideratis, deū tanto operi p̄cessē, hoc est primū motore, seu primā causam, seu primū ens oīm nobilissimū cōsideri. Nihil em̄ mouet seipsum: & in mouētibus seu producentibus non est p̄cessus infinitus. Cum vero spiritus corpore nobilio sit, & actus potentia: necesse est actum simpliciter esse potentia ipsa priorem: quis deum non esse corpus nec corporis formam, neque ex partibus compositum, nisi qui penitus desipiat, negare potest: qui deus actus est purus, quis dubitet ipsum esse perfectum & summū bonū infinitęque potētia, quae in omnibus opera: Immutabile quoque & eternū atque vnū, nisi omnis prorsus p̄hic sit expersus:

Triumphus Crucis.

Et cum videamus in rebus nobilioribus , vt in ipsis animatis , q̄ quanto magis a materia earum formę eleuantur , tanto magis cognitionis participes sunt : nemini ambigendū est , cum deus sit actus pur⁹ , quin etiā sic intelligēs , immo ipse intellectus ac sapiētia infinita . Cū aut nullus sine volūtate sit intellectus , nulla q̄ nō libera volūtas , manifeste patet deo volūtate in esse : & q̄ agit non necessitate naturę , sed ppria agere libertate . Quapropter cum omnia per suū intellectū & voluntatem tanq̄ prima causa operetur , etiā consisteri oportet ipsum habere oīm pr̄sertim rerum humānarum prouidētiā : Cum homo sit omniū creaturarum corporearum nobilissimus , & pppter īp̄m facta sint omnia naturalia : Dei itaq̄ est hominem ad finē suum dirigere . Homo aut p̄t est rationalis non p̄t ad aliū finem pr̄xterq̄ ad diuinorum contēplationem ordinari , cū finis intellect⁹ sit veritas , & volūtatis obiectum sit bonum vniuersale : qđ in rebus creatis inueniri non potest . At quoniam pr̄sens vita calamitatibus plena existit , nostraq̄ cognitio , dū hac mole carnis tegimur , per exigua resultat : beatitudinē in ea ponere valde irrationabile est : ideo aliā vitā cōcedere necessitas cogit , animamq̄ nostrā esse immortalem , atq̄ ipsius corporis formam . Alioquin nō apparet , quomodo & per quid homo esset homo . Pro inde sequitur ipsam aliquo modo subsistentem , & separabilem esse . Qui em̄ ita sentiunt viaz veritatis tenentes omnes laqueos nodosq̄ , quibus iij qui ab hac sententia discrepant implicantur , facilime euadunt . Si igitur rerum naturaliū ordinem subtiliter inuestigemus , quid doctrinę christianę talia asserēti irratio-

Liber Quartus.

nabile impingi potest. Nonne haec omnia rationi consona a sapientissimis viris insolubilibus argumentis approbata sunt? ¶ Proponamus etiam nobis descripsi superiorius triumphum incomparabilia Christi opera considerantes: nilque in doctrina christiana a ratione alienum inueniemus. Quis enim negare potest aliquam in mundo vera esse religionem? cum omnes homines ad colendum deum stimulatae natura inclinentur: cultusque ipse diuinus mediumpueniendi ad beatitudinem existat. Nihil siquidem ab ipso deo ad aliquem finem sine exhibitione medijs ad illum tendentis ordinatur. Alioquin ad huiusmodi finem id frustra instituere. Quod deo minime conuenit. Quid vero aliud quam bene vivere virtus dei cultus exposcit? Deum enim colere est ipsum venerari, & ut deum agnoscere. Is autem melius venerari non potest, quam in sui effectus perfectione: qui in bona hominis vita persistit. Cum autem nulla melior vita quam christiana inueniri auct ex cogitari queat: patet ipsius cultus esse optimum: cuius fine ac medio ad ipsum finem perueniendi nullus rationabilior & perfectior finis aut certius medium dari potest. Certum est ergo religionem christianam veram & a deo esse: qua ad veram beatitudinem recto transmite homines perducuntur. Nisi enim haec ad beatitudinem perducat, quemam alia id prestare poterit? Non ergo leviter sed sapientissime professio vitaque christiana suscipitur & obseruatur. ¶ Quod si tibi prima fratre ab sonum videatur credere crucifixum deum dei filium & hominem esse: cogita queso tamquam vita rectitudine a tam immenso errore generari non posse. Experiencia siquidem docet vitam christianam, quemadmodum purgatissima est, a fide crucifixi puenire, nutrita, augeri ac perfici. A iaduerte

P

Triumphus Crucis.

Item sacras veteris nouiqe testamenti scripturas, in quibus tota cōsistit fides, nō nisi a deo esse posse: ex quibus tot ante annos futura p̄nunciata sunt, totqe sanctissime vitę christianę fructū emanarūt, ac innumeri sapientes ad veritatis huius lumē pueri sunt. ¶ Pr̄terea si fides Christi falsa esset, id pfecto viris p̄fertim purgatissimis i oratiōe diuinorūqe p̄tēplatione a deo sup oīa veritatis lumē obsecrātibus tādē aperirebe. Sed cū re ipsa cōpertū sit huiuscemodi viros magis ac magis in hac p̄fessione cōfirmari: nequaqe potest cū falsitate diuinissimus effectus conuenire: neqe subinde Christi fides falsa esse. Qd etiā ab exteriori cultu pbatur: Cui quāto deuote magis & humilius hoīes subiiciunt, tāto sanctiores euadūt: Cōtra vero qe eū cōtemnūt vel irreuerēter obeūt, desideriores efficiunt. ¶ Pr̄terea si vana hēc fides esset, quo pacto immobilis animi tranquillitas & intrepida libertas solidūqe gaudiū christianis insitū esset: vt innumerū vtriusqe sexus summas tribulatiōes pressurasqe pferētes in p̄cipuis delicijs cōstituti videant. Nēpe si eiusmodi errore ducerētur, nec bone vitę illos incremētū, nec supra humanas vires constans in aduersis letitia pro Christi noīe redūdaret. Quinim mo hāc animi sinceritatēqe adeo refulgere in ipso corpe cernim9, vt apud oēs quadā frōtis venustate totiusqe oris maiestate venerabiles fiant, ex eorūqe cōspectu plurimi tāqe radijs diuinitus afflati in melius vitā cōmutēt. Quę cū quotidie in ecclēsia dei cōspiciant: quis fidē tam sanctā, tā admirabilem, tā efficacē, nisi omnino mēte captus irridere, immo nō approbare atqe admirari queat: ¶ Si vero

Liber Quartus.

Christū de supis inferisq; triūphātē p̄siderauerim⁹,
nullus dubitationi superit locus , qn ipse verus sit
deus.Qui reluctātē vniuersum orbē, Dijs. s. omniū
nationū, necnon impatoribus, tyrānis, philosophis,
hereticis, efferisq; gētibus cōtra eū pugnātibus, non
vī nec armis, nec terrenarū rerū pollicitationibus,
nō facūdo ac resonāti eloquio, sed sobrio castoq; paix
corū pauperū & humiliū sermone exēploq; subegit
suissq; legibus immutauit: Et quæcūq; cogitauerat,
quę vel impossibilia omnino videbātur, effecit.Mira
bili quoq; sapientia sua facillime incredibiliq; celeri
tate totū iacentē in tenebris terrarum orbē penitus
illustrauit ab erroribusq; purgauit.Immēsa dehinc
bonitate sua ita ad sui amorē hominū corda illexit,
vt inumerabiles omniū gētiū populi vtriusq; sexus
& cuiuscūq; cōditionis professionisq; homines etiā
sapientissimi mūdana oia pro eius amore atq; con
fessione floccipēderint:Ludibria insup, minas, verbe
ra, tormenta, extremaq; supplicia gratāter adierint.
Quis rogo hominū aut deorū eiusmodi potētię, sa
pientię, ac bonitatis vnq; apparuit? Si ergo hic deus
nō est:quis vnq; ali⁹ esse pōt? Nungd scelestissimus
& supbissim⁹ homo, qualē si de⁹ nō esset, Christū
dicere oportereret, talia splere potuisset? Nōne si absq;
miraculis ea fecisset, hoc ipsum absq; ullo obtinuisse
miraculo miraculoq; esset maximū? Quid vero a ra
tione alienū Christus edocuit? Si incomprehensibilis
trinitatis arcanū reuelauit, eius vestigiū & imaginē
in creaturis cernimus: nec ideo cōtra phiam aliquid
astruimus. Si mūdi creationē phibuit, cōtra rōnem
nō militat, cū omnia a prima efficiēte causa facta esse

Triumphus Crucis.

cōgruū sit. Si animarū sanctificationē consideres: ratio pariter dictat, vt homo ad supernaturale beatitudinē, ad quā ordinat, p supernaturale donū ipsum sanctificans transferat. Quo aut ad beatitudinē & gliam animarū, cōsentaneū est, vt ad id ad qd ordinate sunt perueniant. Si resurrectionem corporū attēdas, non frustra expetī, qā anima separata vt forma ppriam materiā, suū appetit corpus, cū quo put bñ vel male egerit equum est vt cōmunē retributionē recipiat. Si totius mundi glorificatio expectatur: quid inde inconveniens dicimus? Qzq enī beati post resurrectionis gloriā corporum ministerio nec propter corpus nec ppter itellectū indigebūt, eo q̄ icorruptibile tunc corpus induerint, nec p sensum cognitionē accipient, cū oēs dei essentiā visuri sint: tñ qā corporeus oculus ad essentiæ diuinę visionē nō pueniet, cōuenientissimū erit etiā corpora cœlestia & elemēta glorificari, vt ipsi oculo glorificato cōgruū & delectabile obiectū pbeat. Si deū hoīem factū asserim⁹, qd decētius magisve piū ab optimo parēte & opifice oīm cōcedi potuit q̄ vt se dētes in tenebris & in umbra mortis p semet de⁹ ipse illuminaret, & de fine perfectaq̄ vita eos certiores faciēs p illos pctis pariter satisfaceret? Quibus diluendis nemo ali⁹ sufficere poterat, Idcirco qui ad delenda pctā venerat, etiā sine pcti labe de virgine nasci debuit, & in cruce mori, vt exemplū nobis exhiberet, p iustitia nullū genus mortis esse fugiēdū. Ip̄m deniq̄ resurgere & in celū ad patris dexterā ascēdere dignuz fuit: vt oib⁹ resurrectionis æternazq̄ vitæ spes certior pberet. Et q p oib⁹ factus reus iudiciū vltro subiit; par est vt oīm iudez sup̄m⁹ existat. ¶ Quid isup cir

Liber Quartus.

ca moralia aut iudicialia a christiana religione irro-
nale traditur : cū nulla vita melior nullūq; pfectius
regimen q; christiane institutionis inueniar? Quicqd
enim boni super ijs a philosophis doctissimisq; viris
tractatum est, illa suscipit, nihilq; veri reijciens pfe-
ctora multa abundantius cumulauit. In ceremonia
libus quoq; nil impossibile nil ptra rōnē admittitur.
Sed magnam inde sanctitatem diuinorumq; delecta-
tionē hō acquirit. ¶ Quid simile q;so alię religiones af-
ferūt? An philosophi in eius cōparationē venire pos-
sunt? Qui nec de fine hūanę vitę nec de ipso medio qc
q; certi definiētes, errores plurimos disseminarunt.
Astrotum vero cultoribus fabulis ac vanis supsti-
tionibus occupatis nulli perniciosius stultiusq; deli-
rant. Idololatre nihil veri aut honesti hñt. Cōtra Iu-
dæos signa, pmissa & oracula pphetarū, sacerdotia,
sacrificia, oīaq; illi us gentis monumenta, euent⁹ deni
q; ipsi, ac mille iā & quadringentorum quinquaginta
pluriumq; annorum captiuitas extirpatioq; ac dissí-
patio vastatioq; reclamant. Hereticos euangeliuz, &
inter eos dissentio, ac demū pfligatio satis coarguit &
iam funditus extinxit. Cōtra Mahumetanos oīs phī
Iosiphia, omnis recta institutio inuehiſ: In qbus nil
solidum aut fide dignū reperiſ. At doctrinā christia-
nam tot stabilitam vitę sanctissimę fundamentis, tot
q; bonorum in mundo operū effectricem, q; tanto tē-
pore cōtraq; tot acerrimos impugnatores sua sancti-
tate pualuit, nulla obiectio naturali vel supernatu-
rali lumine eruta infringere vel dānare pōt. ¶ Quis
ergo recte sentiens fidem hāc Christi saluberrimam
non imitandam & amplectendam oīno proponat?

P iiij

Triumphus Crucis.

¶ Desistite igitur scioli ac temerarij, qui non aliter
quam contra fidem blasphemando sapientes videri posse
putatis. Desinite tandem contra eam garryre, & in per-
niciem vestram profanis sacra latratibus temerare.
Sed cum tanta temporū rerūq; connexione factis va-
ticiinis, manifestis signis, certo successu, saluberrima
doctrina, incōparabili vita sanctimonia, præclarissi-
morum virorum approbationibus & exemplis, mi-
raculorūq; frequentia ac celebritate, postremoq; in-
numerabilium martyrum sanguine, ab exordio in-
succendentia usq; tempora fundata, extructa robora-
taq; sit: Concedite hanc unam verissimā esse, Aliā hinc
celeriter vitā sine ullo dubio expectantes: In qua tre-
mendi iudicis sententia subeunda est. Qui oues qui
dem. i. bonos. a dextris: hædos autem scilicet malos a
sinistris statuet: Hisq; ibunt in supplicium æternū:
Illi vero in vitam æternam. Vbi in trinitate unum
deum ineffabilem immensumq; videbunt: Eoq; per
petuo perfruētur, per gratiam in uitissimi trium-
phantisq; redemptoris nostri domini Iesu Christi.
Cui est honor, virtus, potestas, & imperiū per in-
finita secula seculorum, Amen.

FINIS. RVR SVM In Typographia Ascen-
siana, Calendis Decemb. MDXXIII.

